

TARTALOM

Vedó Attila: A Magyar Királyi Csendőrség
hírszerzési és kémelhárítási feladatai

Less Ferenc: A közösségi hálózatok és
a közösségi rendőrség kapcsolata (Mi keresni valója van
a rendőrségnek a Facebookon?)

Benedek Márta: A kül- és biztonságpolitika
stratégiai kérdései nemzetbiztonsági szempontból
az 1990-es években

Horváth Ferenc: A pályaszocializáció pszichológiai
kérdései a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál

Kovács István: „Olajozás”, szervezett bűnözés és
prostitúció a 90-es években Magyarországon

Dr. Regényi Kund Miklós - Dr. Dobák Imre: Hírszerzési
és Kémelhárítási Szabályzat a két világháború között

Dávid Ferenc: Az új évezred nemzetbiztonsági
feladatellátásának súlypontjai

Dr. Regényi Kund Miklós: Könyvismertető

NEMZETBIZTONSÁGI SZEMLE

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Nemzetbiztonsági Intézetének
elektronikus (online) megjelenésű tudományos folyóirata

HU ISSN 2064-3756

III. évfolyam, 1. szám, 2015.

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Boda József, Nemzeti Közzolgálati Egyetem

Főszerkesztő: Dr. Dobák Imre, Nemzeti Közzolgálati Egyetem

Internetes megjelenés: Dr. Pétery Kristóf, Nemzeti Közzolgálati Egyetem

Internetes elérhetőség: <http://nbszemle.uni-nke.hu>

Szerkesztőség: Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet
1101 Budapest, Hungária krt. 9-11.

Levelezési cím: Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet
1581 Budapest, Pf.: 15.

E-mail: nbszemle@uni-nke.hu

Szerkesztőbizottság

Elnöke:	Dr. Boda József
Tagok:	Dr. Béres János
	Dr. Botz László
	Dr. Dobák Imre
	Hazai Lászlóné dr.
	Dr. Kobolka István
	Dr. Kovács Zoltán András
	Prof. Dr. Padányi József
	Dr. Regényi Kund Miklós
	Dr. Resperger István
	Prof. Dr. Szakály Sándor
	Dr. Takács Tibor
	Dr. Vida Csaba

Kiadó:

Nemzeti Közsolgálati Egyetem
1101 Budapest, Hungária krt. 9-11.

E számunk szerzői:

Vedó Attila
Less Ferenc
Benedek Márta
Horváth Ferenc
Kovács István
Dr. Regényi Kund Miklós
Dr. Dobák Imre
Dávid Ferenc

A számban megjelent írásokat lektorálták:

Prof. Dr. Bolgár Judit
Hazai Lászlóné dr.
Sz. Kovács Éva
Dr. Bebesi Zoltán
Dr. Boda József
Dr. Dobák Imre
Dr. Héjja István
Jasenszky Nándor
Dr. Simon Béla
Dr. Szendrei Ferenc
Dr. Vári Vince
Dr. Vida Csaba
Dr. Regényi Kund Miklós
Dr. Resperger István

Tartalomjegyzék

Vedó Attila: A Magyar Királyi Csendőrség hírszerzési és kémelhárítási feladatai	5
Less Ferenc: A közösségi hálózatok és a közösségi rendőrség kapcsolata (Mi keresni valója van a rendőrségnek a Facebookon?)	26
Benedek Márta: A kül- és biztonságpolitika stratégiai kérdései nemzetbiztonsági szempontból az 1990-es években	52
Horváth Ferenc: A pályaszocializáció pszichológiai kérdései a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál	82
Kovács István: „Olajozás”, szervezett bűnözés és prostitúció a 90-es években Magyarországon	114
Dr. Regényi Kund Miklós - Dr. Dobák Imre: Hírszerzési és Kémelhárítási Szabályzat a két világháború között	146
Dávid Ferenc: Az új évezred nemzetbiztonsági feladatellátásának súlypontjai	198
Dr. Regényi Kund Miklós: Könyvismertető	228

A Magyar Királyi Csendőrség hírszerzési és kémelhárítási feladatai

Vedó Attila

Absztrakt:

A Magyar Királyi Csendőrség a szervezet fennállásának teljes időtartama alatt számos szolgálati tevékenységével támogatta a hírszerző és elhárító rendszer működését. A testület alapvető rendeltetése nem állambiztonsági jellegű volt, a dualizmus időszakában mégis hatékonyan működött együtt a hírszerző szervekkel, az első világháborút megelőző időszakban támogatta a katonai felderítést, a háborús években pedig az ellenséges hírszerzőkkel szembeni fellépést segítette. A két világháború között a megváltozott társadalmi viszonyok és fejlődő technológia a csendőrség hírszerző tevékenységét is megújításra készítette. A nyomozószervek megszervezése és a híradó szakterület felértékelődése újra a hírszerzés támaszává tette a szervezetet. A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei szervesen illeszkedtek az állami apparátus hírszerző és elhárító rendszerébe, melynek főbb kapcsolódási pontjait foglalja össze tanulmányom.

Kulcsszavak: Magyar Királyi Csendőrség, hírszerzés, kémelhárítás, katonai felderítés, rádiófelderítés, határszéli felderítés

Abstract:

The Hungarian Royal Gendarmerie activities on the fields of intelligence and counterintelligence: The Hungarian Royal Gendarmerie supported the intelligence and counterintelligence systems with several service activities all time. This institution's main task was not a state security nature but during the Dualism effectively collaborated with the intelligence agencies. Before the 1st World War it assisted military intelligence afterwards during wartime helped the struggle with the enemy intelligence agents. Between the world wars the changeable social relations and the technological development made the intelligence functions of The Hungarian Royal Gendarmerie renewal. Thereafter this institution would be the main promoter of the national intelligence because formation of the criminal investigation division and appreciation of signaller section's importance. The service activities of The Hungarian Royal Gendarmerie exactly fitted in to the national intelligence and counterintelligence system. My treatise summarizes the major points of this interesting connection.

Keywords: Hungarian Royal Gendarmerie, intelligence, counterintelligence, military intelligence, radio reconnaissance, border edge intelligence

Bevezetés

A Magyar Királyi Csendőrség sokrétű feladatrendszerében számos szolgálati tevékenység kapcsolódott közvetlen vagy közvetett módon a hírszerzéshez vagy a kémelhárításhoz. A katonailag szervezett közbiztonsági őrtestület rugalmasan alkalmazkodott a hírszerzési igényekhez és a dualista államapparátus felderítő rendszerébe éppúgy illeszkedett, mint a két világháború közötti időszak állambiztonsági szisztémájába. A változó társadalmi és nemzetközi környezet egyes felderítő képességeket hangsúlyosabbá tett, míg másokat kevésbé fontossá, azonban a szervezet fennállásának teljes időtartama alatt hatékonyan volt képes a szükséges információk gyűjtésére és továbbítására.

A Magyar Királyi Csendőrség és a hírszerző - elhárító szervek kapcsolata

A hírszerzés a titkosszolgálati tevékenység egyik alapvető szolgálati ága, amely bizalmas külföldi politikai, gazdasági, technikai, tudományos, katonai híryananyagok, adatok, információk tervszerű gyűjtését, elemzését, értékelését végzi nyílt és titkosszolgálati erővel, eszközökkel, módszerekkel. Olyan komplex tevékenységi rendszer, amely információkkal támogatja a kormányzat működését az ország értékeinek védelme és érdekeinek érvényesítése céljából.¹ A hírszerzés hagyományosan polgári és katonai hírszerzésre tagozódik, melyből a katonai hírszerzést legtöbbször katonai felderítés megfogalmazásban használják. A korabeli csendőrségi szakirodalomban következetesen a „felderítés” kifejezés jelent meg, amit a polgári és katonai hírszerzésre egyaránt alkalmaztak.

A XIX. század közepéig a hírszerzés főként katonai jellegű volt, a megszerzett adatokat pedig elsősorban a katonai parancsnokságok kapták meg és használták fel a tervezett vagy folyamatban lévő hadműveletek kapcsán. Egyre nagyobb hangsúlyt kapott azonban a békeidőben végzett hírszerző tevékenység is, amely nemcsak háborús veszély esetén, hanem folyamatosan és módszeresen híreket szolgáltatott az ellenséges államok helyzetéről, képességeiről és forrásairól. Az Osztrák-Magyar Monarchia élen járt a diplomáciai hírszerzés jelentőségének felismerésében. A bécsi közös külügyminisztérium szorgalmazta, hogy a külszolgálatra kiválasztott tiszteket az ún. Keleti Akadémián diplomáciai téren is képez-

¹ KOBOLKA István (szerk.): *Nemzetbiztonsági alapismeretek, egyetemi jegyzet, Budapest, 2013. Nemzeti Közsolgálati egyetem 97. p.*

zék, a követségekre kijelölésre kerülő állományt pedig a katonai hírszerzés alapjaira is oktassák ki.

Az államok 1874. évi brüsszeli konferenciáján többek között nemzetközi jogilag megengedett háborús eljárásnak ismerték el a hírszerzést. A hadviselés szabályairól elfogadott Nyilatkozat leszögezi, hogy kémnek kell tekinteni az olyan személyt „*aki a nyilvánosság elől elzárt területen titokban, vagy hamis jogcímen információkat gyűjteni próbál olyan szándékkal, hogy azokat egy másik félnek továbbítsa.*” Azokat a személyeket viszont, akik nem titkolják el katonai mivoltukat vagy a küldetésük eltitkolása nélkül szereznek információkat, megfigyelőknek tekintik, ami gyakorlatilag a kialakuló katonai attaséi szolgálatra vonatkozott. Más országokhoz hasonlóan tehát a monarchia is szervezett katonai attaséi szolgálatot a követségein. Erre a feladatra jól képzett, magas rendfokozatú, idegen nyelveket beszélő, rátermett tisztet válogattak ki. A monarchia katonai attaséi 1860 után már szinte minden nagyobb európai állam fővárosában nyíltan tevékenykedtek.²

A dualizmus időszakában az Osztrák-Magyar Monarchia társországai nem rendelkeztek külön hírszerző szervezetekkel. A hírszerzés a közös ügyek rendszeréhez kapcsolódott, így a monarchia egyetlen hírszerző szervezete az Evidenzbüro, a haderő vezérkarának nyilvántartó irodája volt.³ Bár más állami szervezetek is végeztek hírszerzői tevékenységet, nem állt rendelkezésükre külön hírszerző szervezet. Az Evidenzbüro tehát nem rendelkezett a hírszerzés monopóliumával, mégis monopol szervezet volt, mivel az Osztrák-Magyar Monarchia egyetlen e tevékenységre szakosodott szervezeteként működött.⁴

A közös ügyek vitelére hivatott szervezetek közül tehát kizárólag a haderő vezérkara rendelkezett hírszerző szervezettel, azonban a közös külügyi tárca is folytatott ilyen tevékenységet, bár nem függetlenített apparátussal. A kiegyezést követően a külügyi hírszerzőrendszer átszervezésre került. Az egykori Legfelsőbb

² HAJMA Lajos: *A katonai felderítés és hírszerzés története, egyetemi jegyzet*, Budapest 2001. *Nemzeti Közszolgálati egyetem* 28. p.

³ PILCH Jenő: *A hírszerzés és kémkedés története*. Budapest, 1936, Franklin. I–III. köt., II. köt. 5–22. p.

Bővebben lásd: PARÁDI József: *Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában*, in: BODA József — PARÁDI József — REGÉNYI Kund Miklós (szerk.): *1872 Felderítő-szolgálati utasítás. Anleitung zum Kundschaftsdienste*. Budapest, 2014, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. /A magyar rendvédelem-történet hagyatéka 1./ pp. 27-49.

⁴ PARÁDI József: *A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai*. Rendvédelem-történeti Füzetek (*Acta Historiae Preasidii Ordinis*), XI. évf. (2005) 14. sz. pp. 91–94.

Rendőri Hatóság, majd Rendőr Minisztérium után a magyarországi információhálózatot, illetve annak jelentéseit gondozó szervezeti egységet a közös külügyminisztériumba telepítették. Ezen osztály örökölte a hajdani birodalmi rendőrségtől a magyarországi titkos informátori hálózatot, valamint a külföldi és a hazai sajtó befolyásolására hivatott személyeket és az e költségek fedezetét biztosító rendelkezési alapot. Ezen ügyköröket a közös külügyminiszter közvetlen alárendeltségébe tartozó elnöki osztályhoz csatolták.⁵

A külügyi szolgálat a hírszerzés terén egyaránt képviselte az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság érdekeit, de nem kizárólag birodalmi jelleggel, hanem a két társország egyéni külügyi érdekeit is figyelembe véve.⁶ A közös külügyi tárca által foganatosított hírszerző tevékenység átformálása gróf ANDRÁSSY Gyula miniszterségéhez kapcsolódott, ahogy a belügyi tevékenységekhez köthető titkos információszerezés megreformálása is.⁷

A korábbi birodalmi feladatkörök felosztása nyomán a magyar kormány létrehozta a Belügyminisztériumban a rendőrségi osztályt. A magyar vezetés azonban egyrészt idegenkedett a rendőri titkos információszerezéstől, másrészt pedig politikai tekintetben sem volt tanácsos olyan metódus gyakorlása, amelyet a magyar társadalom korábbi tapasztalatai alapján megvetett és gyűlölt. Ebből fakadóan a különféle hivataloktól való információkérés és egyes ügyekben a bizalmas tájékoztatás került előtérbe.⁸ Viszonylag rövid időn belül kiépült azonban a hírszerző képesség a magyar rendvédelem szerveztében is. A titkos adatgyűjtést nem lehetett a rendőrséghez telepíteni, mivel a kiegyezés után a rendfenntartás kötelezettsége megoszlott a kormány és az önkormányzatok között. Ebből fakadóan a Magyar Királyságban nem működött országos hatáskörű rendőri szervezet.⁹ Ezért a belbiztonság titkos információgyűjtése a Magyar Királyi Belügyminisztéri-

⁵ ARTNER Ramona: *Hírszerzés a dualizmus kori Magyar Királyságban, Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII. évf. (2012) 26. sz. 19. p.

⁶ GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Az osztrák-magyar dualizmus 1867-1918. Budapest, 1985, Kossuth. pp. 96-100.*

⁷ Gróf Andrássy Gyula (Oláhpatak, Gömör vm., 1823. III. 8. – Volosca, Fiume, 1890. II. 18.) közös külügyminiszter 1871. XI. 14. – 1879. X. 28. lásd. BÖLÖNYI József: *Magyarország kormányai 1848-1975. Budapest, 1978, Akadémia Kiadó. 210.p.*

⁸ DEÁK Ágnes: *Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. Történelmi Szemle, XLIX. évf. (2007) 3. sz. pp. 351–372.,; ARTNER Ramona: Hírszerzés a dualizmus kori Magyar Királyságban, Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII. évf. (2012) 26. sz. 22. p.

⁹ PARÁDI József: *A polgári magyar állam rendőrségei 1867-1945., Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XX. évf. (2011) 23. sz. pp. 124–143.

um rendőrségi osztályánál valósult meg. 1872-re már teljesen kiépült a rendőrségi informátor hálózat. Az új informátorok szinte teljes egészében a nemzetiségi vidékeken tevékenykedtek. Ez érthető, ha figyelembe vesszük, hogy az államra a legnagyobb kockázatot a nemzetiségi radikalizmus jelentette, melyet később tárgyalok.

A Magyar Királyi Csendőrség sajátos jogállásából adódóan mind a katonai feladatok, mind a polgári hírszerzés rendszerébe bekapcsolódott. A csendőrség az irányába megfogalmazott hírszerzési igényeknek sajtófigyelés, politikai és katonai hírszerzés, valamint a két világháború között már a kor technikai színvonalához igazodva rádiófigyelés útján tett eleget. A csendőrőrsök hírszerző tevékenységének alapkövei fennállásának teljes időtartama alatt a bizalmi egyének voltak, akik a szervezet vidéki működési területéhez igazodóan a falusi emberek közül kerültek ki. A hírszerzés és elhárítás feladataiból valamennyi szervezeti elem kivette a részét, de különösen nagy jelentőséggel bírt a határszéli, a híradó és a bűnügyi szolgálat.

A titkos és nyílt információgyűjtés gyakorlata a csendőri szolgálatban

A csendőrség szolgálati feladatait elsősorban olyan vidéki területeken végezte, ahol az információk leplezett megszerzésének szinte egyetlen módja a személyismeret és a bizalmi egyének hálózata volt. Az olyan falvakban, ahol egy idegen érkezése feltűnést keltett és a lakosok részletekbe menően ismerték egymást, szóba sem jöhetett a csendőrség nyomozószervei vagy a rendőri detektívszervezet bevonása az adatszerzésbe.¹⁰ Ezért a csendőrőrs minden felé megfogalmazott igényt – legyen szó akár bűnüldözési, akár állambiztonsági érdekről – saját erőforrásaival, a csendőr járőr napi szolgálata során kialakított személyes kapcsolatok felhasználásával és továbbfejlesztésével volt kénytelen kielégíteni. A hálózat kiépülése a korabeli társadalmi viszonyok között kézenfekvő volt, hiszen a mai kommunikációs és hírközlési lehetőségeket nélkülöző járőr legtöbbször a polgárok bejelentéseiből vagy szóbeszédemből értesült jogsértő cselekményekről. A közsájon forgó híreszteléseket a csendőr nem hagyhatta figyelmen kívül, különösen az olyan „titkos bűntetteknel”, mint a mérgezés, magzatelhajtás és gyermekölés. Ekkor személyi ismereteinél fogva tájékoztatni tudta a kir. ügyészt, hogy akik a kérdéses hírt terjesztik, mennyiben megbízhatóak. Ilyenkor a csend-

¹⁰ EDVI ILLÉS Béla: *Bizalmi egyének, Csendőrségi Lapok* II. évf. (1908.) 17. szám pp. 193-196.

örnek olyan személyekre volt szüksége, akik személyi adatokat tudtak szolgáltatni és a későbbiekben esetleg besúgóí lehettek.¹¹

A besúgók – a korabeli szakirodalom meghatározása szerint – többnyire olyan egyének voltak, akik maguk is vagy büntetve voltak, vagy okuk volt a törvény embereitől félni, így kisebb szívességek, vagy elnézések fejében nyomra vezették a csendőrt. Ugyanilyen szolgálatot tehettek a prostituáltak is, akik a büntetésekkel gyakran érintkeztek, sokszor bűntársaik is voltak, és a tapasztalatok szerint bosszúból, irigységből vagy féltékenységből információt szolgáltatottak róluk. Természetesen az így kialakított rendszer szükség esetén a gyanús személyek és feltételezett kémek utáni puhatolózást is szolgálhatta.

A besúgók igénybevétele mellett a megfigyelés volt a leggyakrabban alkalmazott módszer az információk rejtett megszerzésére, melyet a csendőr a napi szolgálatban is alkalmazott. A megfigyelés – a Próbacsendőrök tankönyve szerint – *„Észrevétlen szemmel kísérése személyeknek, helyiségeknek, történéseknek, folyamatoknak, jelenségeknek. Az adatgyűjtés egyik eszköze. Szükség van rá, mikor nyílt fellépésre még nincs kellő alap, vagy az veszélyeztetné a nyomozás sikerét, továbbá ha az adatgyűjtés egyéb eszközei nem hozták meg a kívánt eredményt.”*

A gyakorlatban a közvetlen, vagyis a közlőről, megismerkedés és érintkezés útján történő figyelmet; továbbá a távolról való észrevétlen szemmel kísérést alkalmazták. Az egyenruhás csendőr rendszeres megfigyelést nem teljesíthetett, csupán les útján vagy kivételes alkalmakkor érhetett el eredményt megfigyelés által. Jó szolgálatot tett azonban a besúgó, akit a csendőr megfigyelésre is használhatott, miután annak egyes fogásaira kioktatta.¹²

A megfigyelések legtöbbször a szökésben levő egyén hozzátartozóira vagy környezetére, kapcsolataira irányultak és nem minden esetben a személy lakóhelyén. A csendőrség ezért igénybe vette azoknak a hatósági közegeknek a segítségét is, akik a közlekedésre vagy kommunikációra felügyeltek. A hajózási és vasúti, valamint vasútépítő hivatalnokok figyelmét folyamatosan felhívták úgy a kémekkel kapcsolatos gyanúokokra, mind a gyanús vagy körözött személyek megjelenése esetén teendő intézkedésekre. A vasúti őrk információkat adtak a járőrnek azokról, akik a sínek mentén közlekedtek, hiszen az ilyen személyek vagy kerültek a közutakat és a csendőrökkel való találkozást, vagy a vasúti infra-

¹¹ SOLTÉSZ Imre — KÁRMÁN Elemér: *Útmutatás a bűnügyi nyomozás alkalmával követendő eljárásra nézve a M. Kir. Csendőrség számára. Budapest, 1911, Franklin. 23. p.*

¹² TOLDI Árpád (szerk.): *Próbacsendőrök tankönyve. 5. füzet. Bűnügyi nyomozás. Hivatalos kiadás. Budapest, 1941, Stephaneum. 51. p.*

struktúrát és műtárgyakat térképezték fel. Az erdészek és vadőrök az erdőben közlekedő gyanús egyéneket jelentették, akik szintén rejtőzködés vagy térképészeti felderítés szándékával tartózkodhattak a területen. Hasonló felvilágosítást adhattak az útkaparók, pásztorok, mezőőrök is.¹³ Városokban jó szolgálatot tehettek a menekülő büntettes felkutatására a bérkocsisok, hordárok és prostituáltak, valamint a kocsmárosok. A megfigyelésre potenciálisan alkalmas személyek között a szakirodalom a gyermekeket is felsorolta, akiket jó megfigyelőképességük és – főként a katonai felderítés területén – a „katonásdi” iránti fogékonyság miatt tartottak jó információforrásnak. A szüleikkel külföldön járt fiatal fiúk a korabeli vélekedés szerint sokkal jobban figyeltek a különböző katonai csapatmozgásokra és játék közben olyan helyekre is elvetődhettek, ahová a felnőttek nem. Éppen ezért a járőrnek ajánlatos volt a gyermekekkel is beszélgetni, különösen a határszéli területeken.

A csendőrségi hírszerzés a nyomozó alakulatok felállításával vált eseti jellegűből intézményessé. 1928-ban egy Nyomozó Osztály és csendőr-kerületenként egy-egy (összesen 7) Nyomozó Alosztály alakult, melyek válogatott személyi állománya 1930-ra felkészítésre került és rendelkezésre állt. 1930. március 01-én a budapesti székhelyű Nyomozó Osztály és négy alosztály (Budapest, Szombathely, Szeged és Debrecen székhellyel) kezdte meg működését. Tevékenységük szabályozására már 1930. február 10-én BM körrendelet került kiadásra, melynek melléklete volt az *„Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozó alakulatai számára”* című szolgálati könyv. A politikai természetű ügyekre irányuló hírszerző tevékenységet viszonylag hamar kikülönítették és 1931-ben felállításra került a Politikai Nyomozó Alosztály.¹⁴

A Nyomozó Osztály-parancsnokság a tulajdonképpeni törzsből, a törzs nyomozó alosztályból, a sajtóirodából, később hírközpontból, a csendőrségi összekötő tisztből, a csendőrségi bűnügyi laboratóriumból és a rádiócsoporthoz állt. Az osztály-parancsnokság nem vett részt a Nyomozó Alosztályok gyakorlati nyomozó szolgálatában, csupán közvetve irányította és országos szinten koordinálta munkájukat. Nagy jelentőségű és több csendőr-kerületre kiterjedő nyomozások közvetlen irányítását azonban esetenként átvette. Az osztály a hírközpont útján működtette a csendőrségi hírszolgálatot és gondozta a nyilvántartásokat, a budapesti M. Kir. Rendőrség Főkapitányságánál működő összekötő tisztje révén

¹³ SOLTÉSZ Imre — KÁRMÁN Elemér: *Útmutatás a bűnügyi nyomozás alkalmával követendő eljárásra nézve a M. Kir. Csendőrség számára. Budapest, 1911, Franklin. pp. 241-242.*

¹⁴ CSÓKA Ferenc: *Csendőrség és hírszerzés 1930-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), VII. évf. (1998.) 8. sz. pp. 17-20.*

fenntartotta a rendőrséggel való személyes kapcsolatot, bűnügyi laboratóriuma útján pedig gondoskodott a nyomozások szakértői véleményekkel való támogatásáról és a csendőrségi kriminalisztikai szakoktatás tansegédletekkel való ellátásáról. A Nyomozó Osztály keretén belül működött a Belügyminisztérium II. számú postaállomása is, amely a közbiztonsági rádió hírszolgálatához kapcsolódott.¹⁵

Az összekötő tiszt különösen fontos szerepet töltött be, mivel neki továbbították a csendőrség összes priorálás iránti igényét. Az ezzel kapcsolatos adminisztratív feladatokra szakképzett csendőrök álltak rendelkezésre az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal Törzssanyag-gyűjtemény és Ujjnyomat Osztályán.

A Nyomozó Alosztály szervezete tulajdonképpen egy nagyobb létszámú őrsnek felelt meg, melynek csendőrtiszt volt a parancsnoka, működési területe pedig az egész csendőr-kerületre kiterjedt. Az alosztály külső és belső csoportra tagozódott. A külső csoport végezte az őrsöket közvetlenül támogató nyomozó és megfigyelő szolgálatot a feladathoz képest egyenruhában vagy polgári öltözetben. A külső csoport további alcsoportokra tagozódott, melyekbe a legénységet „hajlamuk és szakképzettségük” szerint osztották be. A külső csoporthoz tartoztak a helyszíneléshez szükséges felszerelések, technikai eszközök, továbbá a híradó eszközök. Minden alosztálynak külön „fényképészeti laboratóriuma” is volt.

A belső csoport végezte az irodai munkát és a nyilvántartást. A nyomozó alosztályok nyilvántartása felölelte mindazokat az adatokat, melyek a kerület területén a nyomozások és általában a közbiztonsági szolgálat irányításához szükségesek voltak.¹⁶

A Nyomozó Osztály-parancsnokságon működő sajtóiroda¹⁷ egyre fontosabb szerepét jelezte, hogy előbb 1933-ban Hírközponttá nevezték át, majd 1941-től önálló részleggé vált. Ugyancsak 1941-ben a Nyomozó Osztályt Központi Nyomozó Parancsnoksággá keresztelték át.¹⁸

¹⁵ SELLYEY Vilmos: *A csendőr nyomozó alakulatok szervezete és szolgálata, A mai magyar közigazgatás (Az 1936. évi közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai)* Szerk: MARTONFFY Károly, Budapest, 1936. Belügyminisztérium 423.p.

¹⁶ SELLYEY Vilmos: *A csendőr nyomozó alakulatok szervezete és szolgálata, A mai magyar közigazgatás (Az 1936. évi közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai)* Szerk: MARTONFFY Károly, Budapest, 1936. Belügyminisztérium 424.p.

¹⁷ *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozóalakulatai számára.* Budapest, 1930, Pallas. 75.p. - 98 § A csendőrségi sajtószolgálat szervezete

¹⁸ CSÓKA Ferenc: *Csendőrség és hírszerzés 1930-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), VII. évf. (1998.) 8. sz. pp. 17–20.*

A Magyar Királyi Csendőrség hírszerző feladatai és ezek rendszere

A csendőrség hírszerzést támogató tevékenysége a preventív szolgálat napi feladatai, a híradó szakterület rádiófigyelési és –felderítési tevékenysége, valamint a határszéli csendőri szolgálat speciális feladatai köré csoportosítható. Az őrsők közbiztonsági járőrtevékenysége során és a bizalmi személyektől megszerzett releváns információkat jelentették a felettes parancsnokságnak. A hírszerzés forrásai a csendőr járőr számára legfőképpen azok a személyek voltak, akik az ellenséget láthatták, csapatmozgásait vagy létesítményeit megfigyelhették (kereskedők, földművesek, fuvarosok). Ha a működési terület lakossága szimpatizált a csendőrrel az információk megszerzéséhez lehetőleg az értelmiségi réteget kellett megszólítani. Ha a terület lakossága inkább az ellenséges állammal szimpatizál – ami a történelmi Magyarországon nem volt ritka – akkor az alacsonyabb műveltségűekhez kellett fordulni, mivel őket közlékenyebbnek tartották. Háborúban további forrásként tekintettek a hadifoglyokra és katonaszökevényekre, akik felkutatása és kísérése a járőr fontos feladata volt. Az itt megszerezhető információkat azonban nem értékelték túl sokra, hiszen a témával foglalkozó szakirodalom állásfoglalása szerint *„a tiszt nem árulkodik, a legénység pedig keveset tud”*.

A legértékesebb információforrásnak a saját kémeket, de különösen a megbízottakat tekintették. Mivel a fizetett kém jellemzően késve hozta a híreket és ezek megbízhatósága is kérdéses volt, elsősorban megbízottakat küldtek ki konkrét felderítő feladatokra. A megbízott tehát alkalmi kém volt, aki feltűnés nélkül közlekedhet és lojális volt a csendőrrel (orvos, gyógyszerész, mesterember). Jellemzően hazafiságból vagy bosszúból vállalkozott a felderítésre és bizalmi egyénként már kipróbált személy volt.¹⁹ A megbízottak szolgálataira, ezáltal a csendőrség közreműködésére olyan esetekben volt szükség, amikor a hírszerzési igény megfogalmazója nem tudott kellő hatékonysággal saját erőt biztosítani a feladatra.

A híradó szakterület tevékenysége már szorosabban és magasabb szinten kötődött a hírszerző rendszer más elemeihez, bár nem ezzel a céllal került megszervezésre a csendőrség szervezetében. 1930-ban Németország kezdeményezésére a nemzetközi bűnügyi szervek a rádiót, mint a távközlés egyik legkorszerűbb és leggyorsabb eszközét a nyomozás szolgálatába állították. Ekkor alakult meg a Nemzetközi Bűnügyi Rádió Hírszolgálat, melyhez a kiépülő magyar közbiztonsági

¹⁹ *Hírszerző szolgálat háborúban, Csendőrségi Lapok XII. évf. (1918) 13. szám pp. 146-148.*

rádiózás is csatlakozott.²⁰ A nemzetközi bűnügyi rádió hírszolgálat Berlinben, Budapesten, Pozsonyban, Bukarestben, Zürichben, Oslóban, Szófiában, Rómában, Hágában és Brüsszelben működtetett rádió adóállomásokat, melyek közül a berlini adóállomás a hírendszer vezetőállomása volt. A központ irányítása mellett az állomások egymással közvetlen összeköttetésben álltak és biztosították a rádiórendszeren érkező híryanag saját közbiztonsági szerveikhez történő gyors továbbítását. Ennek eszközét az egyes országok területén létesült közbiztonsági rádió hírhálózatok képezték, melynek hazai vezető állomása a rendőrségi rádió hírhálózat budapesti központja volt. Hívójele „HAP” volt a „Hungaria Polizei” szavak rövidítéséből. Magyarországon a rendőrség és a csendőrség külön rádió hírhálózattal rendelkezett külön-külön vezetőállomással Budapesten. Országon belül ezek a hálózatok egymástól függetlenül, önállóan működtek, az együttműködést a vezető állomások közti közvetlen távbeszélő-összeköttetés biztosította. Az itt átvett információk kerültek közlésre a saját hálózatokon. Ezen kívül a rendőrségi rádióhálózat vezető állomásának naponta kisugárzott híryanagát a csendőrség Híradó Szárny-parancsnokságának megfigyelő állomása is vette, és az azonnali intézkedésre szoruló sürgős közleményeknek a csendőrség rádióhálózatán való továbbításáról gondoskodott. Ezeket, valamint a felvett többi híryanagot a „Nyomozati Értesítő”-ben közzététel céljából a csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságához továbbította.²¹

A technikai fejlődéssel lépést tartva a csendőrség 1930-ban összesen 21 rádióállomást szerelt fel, melyek közül 7 a Nyomozó Alosztályokon, 10 pedig a határszéli szárnyakon került telepítésre. A rádióállomások 1930 júliusától 1936-ig a Nyomozó Osztály alárendeltségében tevékenykedtek, majd létrehozták a Közlekedési és Híradó Alosztályt. A híradó szakterület 1938-ban vált önálló alosztály-lá 8 közvetlenül alárendelt híradó őrssel. A híradó őrök száma 1940-re 12-re nőtt, melyek munkáját a híradó szárny-parancsnokság felügyelte. Az 1943. december 28-án kelt 26 680 sz. BM körrendelet²² alapján a szakterület Híradó Osztály néven két híradó szárnyal szerveződött. Működésüket az új szervezeti keretben 1944. január 01-el ill. augusztus 01-el kezdték meg.²³

²⁰ BARTOS Ödön: *A rádió a közbiztonság szolgálatában. I. rész - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 3.sz. 67.p*

²¹ BARTOS Ödön: *A rádió a közbiztonság szolgálatában I. rész. - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 3.sz. 68.p*

²² *Csendőrségi és Rendőrségi Közlöny XXVIII. évf. (1943.) 52. szám 448. p.*

²³ PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945. Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar*

A csendőrség híradó szolgálatának tevékenysége három fő feladat köré csoportosítható:

- a) hírösszeköttetés biztosítása
- b) rádió-felderítés és figyelés
- c) híradó eszközök karbantartása és javítása.

A hírváltás üzembiztos lebonyolítása, a rádió-felderítő szolgálat eredményes teljesítése, és a híradó anyagok szakszerű karbantartása nagy precizitást és komoly elméleti ismereteket követelt a híradó csendőröktől. Minden előtalált rádiókészüléket, vagy bármilyen felépítésű és rendszerű rádió berendezést a híradó csendőrnek fel kellett ismernie, és annak részeiből, tulajdonságaiból a nyomozás további teendőire, szükséges eljárási cselekményekre támpontokat kellett kiolvasnia.²⁴ Ez igaz volt a kémek által használt speciális eszközök felismerésére is.

A rádió-felderítésnek nemcsak az volt a célja, hogy a titkos adóállomásokat, vagy az ilyenek nem minősülő, de engedély nélkül sugárzó egyéb adóállomásokat felderítse és ártalmatlanná tegye, hanem az is, hogy megállapítsa mi volt a rendeltetésük, kikkel, milyen állomásokkal és milyen összeköttetésben álltak. Ennek az elvi meghatározásnak büntetőjogi és nyomozástani vonatkozásai is voltak. Büntetőjogi szempontból az engedély nélkül működő adóállomás tulajdonosának cselekménye vétségnek, háború idején büntettnek minősült.²⁵ Ha azonban az állomás bizonyíthatóan kémtevékenységhez kapcsolódott, és mint ilyen a titkos állomások fogalma alá tartozott, a cselekmény már hűtlenség bűncselekménynek minősült.²⁶

Nyomozástani szempontból tehát az adott állomás összes műszaki, forgalmi és személyi összeköttetéseit fel kellett deríteni, vagyis a kriminalisztika minden alapkérdésére választ kapni. Ez a közbiztonsági szolgálat érdekeit szolgálta, mert az itt végzett alapos és körültekintő munka akár további eljárások megindítását is eredményezhette.²⁷ A rádió-felderítő szolgálat végrehajtó szervei a híradó szárny törzse – amely a felderítő szolgálati teendők végzésének megfelelően volt

Rendvédelemtörténeti Tudományos Társaság. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ 62. p.

²⁴ BARTOS Ödön: A rádió a közbiztonság szolgálatában II. rész. - *Csendőrségi Lapok* XXXIII. évf. (1943.) 4. sz. 99. p.

²⁵ 1939. évi II. tc. 200. §

²⁶ 1930. évi III. tc. 57-71. §

²⁷ BARTOS Ödön: A rádió a közbiztonság szolgálatában IV. rész. - *Csendőrségi Lapok* XXXIII. évf. (1943.) 6.sz. 162. p

megszervezve – valamint a híradóőrök voltak. A híradó szárny törzsének és a híradóőröknek rádió felderítő szolgálati teendői megfigyelésre, lehallgatásra, irány- és távolságmérésekre, feltűnés nélküli puhatolásra, végül nyílt fellépésre oszthatók. A felsorolt teendők egyik része a szolgálati helyiségekben, másik része pedig a helyszínen került végrehajtásra. A helyszíni szolgálatokra rendszerint polgári ruhában vonultak ki a híradó csendőrök. Mozgó és hordozható berendezésekkel felszerelt járőrök útján a feltételezett helyszínen megtörtént a „közel-férkőzés” ami igen gondos, tervszerű és türelmet igénylő munka volt, ugyanis a cél minden esetben a rádiókészülék előtalálása és tulajdonosának kézre kerítése volt anélkül, hogy az eszközt eltűntessék vagy megsemmisítsék.

A híradó őrsökön és a rádióállomásokon azokat a helyiségeket, melyek a készülékek elhelyezésére szolgáltak, és amelyekben a híradó szolgálat érdemi lebonyolítása történt híradó szolgálati helyiségeknek nevezték és ún. tiltott helyiségek voltak. A rádió hírendszert, és annak összes forgalmi adata szintén titkos volt.²⁸ Fontos megemlíteni, hogy a híradó szolgálat belszolgálatnak számított, tehát az objektumrend, a be- és kiléptetési szabályok, valamint az általános rendiség mellett úgy tekintettek a szakfeladatra, mint a szervezeti eredményesség egyik zálogára.²⁹

A híradó őrsök a megfigyelő szolgálat teljesítése során rádiókészülékek mellett ülve, a kiutalt hullámkörzetekben vagy hullámhosszokon, fejhallgató és egyéb rögzítő, jelfogó berendezések segítségével szereztek meg azokat az adatokat, melyeket később a nyomozásoknál felhasználhattak. Ezt a tevékenységet azonban a híradó szakterület nem végezhetette önállóan. A közbiztonsági őrsök legénysége is segítségükre lehetett, akár szabadidejében is. Szórakoztató célú rádiókészülékükön a különböző állomások műsorait hallgatva előfordulhatott, hogy furcsa, Morse-jelekhez hasonló kopogások vagy gyanút keltő beszélgetések zavarták meg az adást. Ezt a körülményt szolgálati jegyben röviden közölték a legközelebbi híradóőr parancsnokával. Részletesen meg kellett jelölniük az időpontot, valamint hogy mely ismert állomáson vagy állomás mellett mit (jeleket vagy beszédet) hallottak.³⁰ Ezt a szolgálati feladatot támogató közreműködésnek nevezték.

²⁸ BARTOS Ödön: *A rádió a közbiztonság szolgálatában II. rész. - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 4. sz. 103. p.*

²⁹ PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXI. évf. (2011) 24. sz. pp. 91-99.*

³⁰ BARTOS Ödön: *A híradóőrök szolgálatáról. - Csendőrségi Lapok XXX. évf. (1940.) 2. szám. pp. 34-40*

Bizonyos külföldi rádióadások folyamatos figyelésére és híryanaguk rögzítésére, elemzésére is sor kerülhetett. Külföldi rádióadások megfigyelésére 1935-ben 200 esetben került sor, amely az évek során folyamatosan növekedett. 1942-ben már csak az ungvári híradóórs 500 megfigyelést dokumentált. A rádiófigyelési jelentéseket a BM VII. Közbiztonsági Osztályához terjesztették fel, melyet az osztály-, szárny-, később pedig közvetlenül az őrsparancsnok hajtott végre, így a híryanag néhány nap alatt eljutott a minisztériumba.³¹

A rádió-felderítést elősegítő tevékenységek mellett hírszolgáltatással kapcsolatos szolgálati feladatok is hárultak a csendőrőrsökre. A Nyomozó Osztályparancsnokság keretében működő csendőrségi hírközpontot minden esetben gyors és pontos híryanaggal kellett ellátni. A rendszer az őrsparancsnokokat tekintette a legfontosabb hírszerzőknek, akik közvetlenül vagy járőreik útján közvetve, mondhatni „első kézből” a hírforrásoktól (polgári egyének feljelentése, közlése, személyes észlelés stb.) kapják a híryanagot. Elsősorban tehát a csendőrőrsök kötelessége volt a hírközpontot megfelelő minőségű, használható híryanaggal ellátni. Ilyen használható híryanagnak tekinthetők a rendkívüli esetek, amelyeket az őrsparancsnokok, mint „Eseményjelentést” kötelesek voltak a hírközponthoz felterjeszteni.³² Hasznos híryanag volt továbbá a „Nyomozati Értesítő” részére felterjesztett „Nyomozati bejelentés” is. A hírközpont a feldolgozott híryanagot csoportosítva eseményösszesítésekbe, illetve sajtóközleményekbe foglalta össze. Előbbit a csendőrségi (vagy katonai) illetékes parancsnokságoknak, szerveknek, utóbbit a Magyar Országos Tudósító útján a sajtónak küldték meg. 1933. és 1938. között a hírszolgálat évente átlagosan 116 eseményösszesítést és 224 sajtóközleményt adott ki. A jelzett 6 év alatt összesen 694 eseményösszesítést 1072 különböző híryanaggal, valamint 1347 sajtóközleményt 5620 híryanaggal adott ki a csendőrségi hírközpont.³³

Figyelemmel voltak arra, hogy a közbiztonsági híradó szolgálat különböző szintjein szükséges szakismereteket a felhasználók csoportosítva, csak a rájuk vonatkozó mértékben kapják meg, de azokat készség szinten képesek legyenek alkalmazni. Ezért készült például a csendőrségi Híradó Utasításból (az ún. Cs-28-ból) egy Cs-28/a jelzésű Kivonat is. Ez nem tárgyalta a bizalmas természetű és

³¹ CSÓKA Ferenc: *Csendőrség és hírszerzés 1930-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1998.) 8. sz. pp. 17–20.

³² *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozóalakulatai számára. (NYUT) Budapest, 1930, Pallas, 47. §. valamint 9. mell. pp. 164-188.*

³³ CZEGLÉDI Jenő: *A csendőrség hírszolgálatáról. - Csendőrségi Lapok XXIX. évf. (1939.) 17. szám 592. p.*

egyéb olyan rendelkezéseket, melyek kizárólag a híradó alakulatokra tartoztak, viszont kézikönyvszerű segédletet adott a közbiztonsági szolgálatot teljesítő csendőröknek a támogató közreműködés megvalósításához. Megállapítható tehát, hogy a híradó szolgálat szervesen illeszkedett a csendőrség hírszerzéssel kapcsolatos szolgálati tevékenységeinek sorába, bár teljes kiépülését a háború megakadályozta. Az 1944. augusztus 1-én létrehozott nagyváradi Híradó Szárnyparancsokság már csak kerete maradt a tervezett új alakulatoknak.

A híradó szakterület viszonylag későn kapcsolódott be a hírszerzési rendszer támogatásába, a határszéli csendőrök azonban már a kezdetektől részt vettek e tevékenységben. Az osztrák-magyar haderő vezérkarának nyilvántartó irodája ahol csak tehetette együttműködött a Monarchia állami szervezeteivel. Ez az együttműködés nem korlátozódott a közös ügyek szervezeteire, hanem kiterjedt a két társország belügyeinek körébe tartozó ügycsoportok intézésére hivatott szervezetekre is. Az együttműködés eklatáns példája alakult ki az Evidenzbüro és a magyar határőrizeti szervezetek között. A dualizmus idejében az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság közös államhatárai teljes egészében átjárhatók voltak ugyanúgy, mint az Európai Unió Schengeni Egyezményhez csatlakozott országainak a közös határai. A külső határokat azonban a két társország önállóan őrizte.

A Magyar Királyság külső határait a Magyar Királyi Határrendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség határmenti alakulatai őrizték a Magyar Királyi Pénzügyőrség és vámhivatalok, valamint a humán- és állategészségügyi állomások közreműködésével, továbbá a határmenti erdőőrsek támogatásával. Az Evidenzbüro alapvetően a Magyar Királyi Csendőrség határmenti részével és a Magyar Királyi Határrendőrséggel működött együtt.³⁴ Az együttműködés lényegében azt jelentette, hogy az Evidenzbüro teljes egészében a határszéli csendőrségre bízta a határmenti hírszerzési teendőket. Ennek keretében – a csendőrség a klasszikus határőrizeti feladatai mellett – a túloldali közlekedési infrastruktúrát, a csapatok elhelyezésére alkalmas építményeket, a hírközlési csomópontokat és hálózatot, a közigazgatási vezetési egységeket és a fegyveres alakulatok elhelyezkedését, fegyverzetét, parancsnokságait, az egészségügyi intézmények kapacitását, a határon rejtett módon átjutni képes személyek (túravezetők, csempészek stb.) regisztrálását, a postagalambok felmérését végezte. E feladatok ellátása nyilvánvalóan nem lehetett egyszeri teendő, hanem folyamatos tevékenységet igényelt

³⁴ PARÁDI József: *A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzetében. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXI. évf. (2011) 24. sz. pp. 100–118.*

a határ mindkét oldalára kiterjedően, hiszen a túloldali szervezetek hasonló célú információszerzését a határ innenső oldalán meg kellett akadályozni.³⁵

A határmenti hírszerzésben a határszéli csendőrség alapvetően az információszerzés kétféle módszerét alkalmazta. Egyrészt a túloldali sajtókiadványokból válogatta ki a szükséges információt, illetve a kishatárforgalomba résztvevőket igyekezett – lehetőleg nem feltűnő módon – kikérdezni. Másrészt az arra alkalmasnak ítélt személyeket kísérelte meg beszervezni arra, hogy a túloldali lényeges információkat megszerezze.³⁶

A határőrizeti szervezetek a felderítői teendőik tekintetében az Evidenzbüro területileg illetékes felderítő főállomásaival álltak kapcsolatban. Mint ahogyan az Evidenzbüro központja a haderő vezérkarának a nyilvántartó irodájaként működött, a felderítő főállomások tevékenységüket a hadtest-parancsnokságok vezérkari osztályainak a kebelében végezték.³⁷

Mivel a kapcsolattartás jelentős része titkos levelezés útján valósult meg, speciális szabályokat és dupla borítékot kellett alkalmazni. A külső borítékra a hadtest vezérkari osztálya címét írták, a belső borítékra pedig hírjelentés jelöléssel sajátkezű felbontásra a felderítő főállomást nevezték meg. Szükség esetén ideiglenes, vagy állandó jelleggel, a felderítő főállomás javaslatára az Evidenzbüro felderítő mellékállomásokat is telepíthetett – például a határmenti hírszerző tevékenység irányítása céljából – az érintett miniszter bejegyzésével a társfegyveres testületekhez.³⁸

A határmenti felderítés céljait, eszközeit és módszereit, az együttműködés szabályait a csendőrségi szolgálati szabályzat titkos függeléke tartalmazta. Az abban foglaltak oly mértékben korszerűek voltak, hogy a két világháború között is annak megfelelően végezték e tevékenységet a Magyar Királyi Csendőrség határmenti őrsein.³⁹

³⁵ PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. pp. 77–91.

³⁶ PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben*. Budapest, 2003, Tipico Design. 186 p. /*Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században.*/

³⁷ ARTNER Ramona: *Hírszerzés a dualizmus kori Magyar Királyságban, Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XXII. évf. (2012) 26. sz. 21. p.

³⁸ PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. Budapest, 1984, *Határőrség*. 91. p.

³⁹ *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára*. Budapest, 1912, s. n. , V. fejezet. *Határszéli szolgálat szabályozása és Titkos Függelék*.

Feladatok a kémelhárításban

A csendőr járőr békeidőben és különösen háborúban köteles volt figyelemmel kísérni az utazókat, közutakon és vasutakon közlekedőket, külföldieket, valamint a katonai objektumok és fontos műtárgyak körzetében tartózkodókat. Az adott kor műszaki színvonalát és lehetőségeit figyelembe véve ebbe akár a fényképezőgéppel utazó, fényképeket készítő, vagy hidakról, vasutakról – akár művészi céllal is – vázlatokat, rajzokat készítő ellenőrzése is beletartozott.

A járőr besúgóí révén naprakész értesülésekkel rendelkezett a településre érkező ismeretlen személyekről, gyanús vagy kérdezősködő utazókról, a potenciális utazó kémekről. Ezen túlmenően rendszeresen megfigyelhette az adott közösség nemzetiségi vagy politikai mozgalmait, informálódhatott a magyar állam érdekeivel ellentétes tevékenységet folytató, esetleg az ellenséget támogató személyekről. Őket tekintették letelepedett kémeknek.

A letelepedett és utazó kémekkel szemben a csendőr elsősorban a titokvédelmi, iratkezelési szabályok betartásával és a katonai műveletekkel kapcsolatos információáramlás minimalizálásával léphetett fel. Ha saját észlelés vagy lakossági bejelentés, illetve bizalmi egyéntől származó információk alapján valakit gyanúsít, akkor őrsparancsnoka útján intézkedett a személy megfigyelésére. Ha a késelem nem járt a személy szökésének vagy elrejtőzésének veszélyével, az őrsparancsnok felettes szerveitől kért utasítást és ezeknek megfelelően intézkedett. Ha a kémkedéssel gyanúsítható személy a csendőr (vagy bizalmi személye) előtt nem volt ismert, akkor nagy körültekintéssel meg kellett állapítania személyazonosságát és meg kellett figyelnie a személy igazoltatás alatti viselkedését. Az igazoltatás okáról a személy nem szerezhetett tudomást.

Ha a feltételezett kém szökésétől lehetett tartani vagy a kémkedés nyilvánvaló volt, a személyt el kellett fogni. A kémgyanús egyéneket a honvéd kerületparancsnokság székhelyén működő honvédügyészséghez jelentették fel.⁴⁰ A kémek felderítése mellett a külföldi lázító mozgalmak tevékenységének megfigyelése és az általuk provokált zavargások megelőzése is fontos feladata volt a csendőrségi szervezetnek. A korabeli szakmai terminológia szerint meg kell különböztetni sztrájkot (vagy egyszerű bérharcot), általános sztrájkot és forradalmi sztrájkot, amely nem a munkaadó, hanem az állam ellen irányult. Fontos megjegyezni, hogy az akkor uralkodó közigazgatási felfogás szerint a csendőr volt az, aki „a katonasággal karöltve hivatva volt a követeléseit helytelen alapon előadni akaró népet felvilágosítani”, vagyis nem a tiltakozás szétverése, hanem törvé-

⁴⁰ SICULUS: A kémekről. Csendőrségi Lapok, XV. évf. (1925.). 12. szám 205. p.

nyes mederben tartása volt a cél. A csendőrségi Szolgálati Utasítás szerint a csendőr *„kiváló figyelmet fordítson a munkásosztály által előidézhető mindazon eshetőségekre, melyek a közcsend és rend háborítását vonhatnak maguk után.”* Fel kellett figyelnie a gyárak környékén kialakuló minden nagyobb csoportosulásra és a körülményekről azonnal jelentést tenni a közigazgatási hatóságnak.⁴¹ A szociális alapokon nyugvó demonstrációk és zavargások kapcsán mindig vizsgálni kellett, hogy azok hátterében állhatott-e külföldi ügynök vagy nemzetközi mozgalom.

A szakirodalom külön foglalkozott a nemzetiségi mozgalmak kérdésével. Mivel külföldi lázító cikk esetén a röpirat vagy újság lefoglalását az ügyészség rendelkezte el, ha a csendőr ilyenrel találkozott, a további intézkedések megtételéhez egy példányt haladéktalanul megküldött a hatóságnak. A csendőrségi joghatóság kiterjedt azonban a nyilvános szónoklatokra, melyek lázító tartalma esetén a csendőr a felszólalótól a szót megvonhatta és a beszéd folytatása esetén elfoghatta. Ilyen esetekben óvatosan, és a tömeg hangulatának megfelelő tapintattal kellett eljárni és szintén vizsgálni kellett az idegen befolyásolás lehetőségét.

Az anarchizmus szintén új és terjedő jelenség volt a századforduló előtt. Az anarchista tanok művelői a hatóságok megfigyelései szerint Magyarországon a kézműves osztályból kerültek ki, ezért a csendőrségnek kiemelt figyelmet kellett fordítania a külföldet is megjáró iparosokra és kézművesekre. Az állam valós fenyegetésként értelmezte az anarchizmus terjedését, amelyet valamennyi rendelkezésére álló eszközzel kontrollálni próbált. A külföldi anarchisták ellen többek között a külföldieknek a Magyar Koronai országai területén való lakhatásáról szóló törvénycikkek nyújthattak védelmet, melyek szerint minden külföldinek 24 órán belül jelentkeznie kellett a lakóhelye szerinti állami szervezetnél.⁴² A külföldiek ellenőrzésére kidolgozott eljárások később nemcsak az anarchisták, hanem a kémek kiszűrését is támogatták.

Összegzés

Összességében tehát a Magyar Királyi Csendőrség számos szolgálati tevékenységével támogatta a hírszerző és elhárító rendszer működését, bár a szervezet alapvető rendeltetése nem állambiztonsági jellegű volt. A dualizmus időszakában hatékonyan működött együtt az Evidenzbüro szerveivel és már az első világhábo-

⁴¹ *Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1912, s.n. 76. §*

⁴² *SOLTÉSZ Imre: A társadalmi harcokról. Csendőrségi Lapok, I.évf. (1907) 30.sz. I. rész: pp. 349-350, II. rész: 31.sz. pp. 361-363.*

rút megelőző időszakban támogatta a katonai felderítést, a háborús években pedig az ellenséges hírszerzőkkel szembeni fellépést. A két világháború között a megváltozott társadalmi viszonyok és fejlődő technológia a csendőrség hírszerző tevékenységét is megújulásra készítette. A nyomozószervek megszervezése és a híradó szakterület felértékelődése újra a hírszerzés támaszává tette a szervezetet. A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei tehát szervesen illeszkedtek az állami apparátus vezető szervei által fogantatott azon intézkedések, rendszabályok és tevékenységek rendszerébe, amelyek a környező országok érdekeiről, célkitűzéseiről, szándékáról, terveiről, erőforrásairól, helyzetéről, fegyveres erőinek felépítéséről, csoportosításáról, haditechnikájáról, kiképzettségi színvonaláról, hadrafoghatóságáról, harckészültségi helyzetéről, továbbá a hadszíntérré váló terület előkészítéséről szóló adatok megszerzését, gyűjtését és tanulmányozását célozták. A csendőrök által szolgáltatott információk nagyban hozzájárultak a hírszerzés, mint komplex tevékenységi rendszer hatékony működéséhez.

Felhasznált irodalom

- ARTNER Ramona: Hírszerzés a dualizmus kori Magyar Királyságban, Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXII. évf. (2012) 26. sz. 19.p.
- BARTOS Ödön: A híradóőrök szolgálatáról. - Csendőrségi Lapok XXX. évf. (1940.) 2. szám. pp.34-40
- BARTOS Ödön: A rádió a közbiztonság szolgálatában. I. rész - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 3.sz. 67.p
- BARTOS Ödön: A rádió a közbiztonság szolgálatában II. rész. - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 4 .sz. 99.p
- BARTOS Ödön: A rádió a közbiztonság szolgálatában IV. rész. - Csendőrségi Lapok XXXIII. évf. (1943.) 6.sz. 163.p
- BÖLÖNYI József: Magyarország kormányai 1848-1975. Budapest, 1978, Akadémia Kiadó.
- CSÓKA Ferenc: Csendőrség és hírszerzés 1930-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), VII. évf. (1998.) 8. sz. pp. 17–20.
- CZEGLÉDI Jenő: A csendőrség hírszolgálatáról. - Csendőrségi Lapok XXIX. évf. (1939.) 17. szám 592.p.
- DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. Történelmi Szemle, XLIX. évf. (2007) 3. sz. pp. 351–372.,
- EDVI ILLÉS Béla: Bizalmi egyének, Csendőrségi Lapok II. évf. (1908.) 17. szám pp. 193-196.
- GALÁNTAI: 96-100 p. GALÁNTAI József: A Habsburg-monarchia alkonya. Az osztrák-magyar dualizmus 1867-1918. Budapest, 1985, Kossuth.
- HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története, egyetemi jegyzet, Budapest 2001. Nemzeti Közzolgálati egyetem
- Hírszerző szolgálat háborúban, Csendőrségi Lapok XII. évf. (1918) 13. szám pp. 146-148.
- KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek, egyetemi jegyzet, Budapest, 2013. Nemzeti Közzolgálati egyetem
- PARÁDI József: A határszéli csendőrség 1891-1914. Budapest, 1984, Határőrség.
- PARÁDI József: Csendőrség a határőrizetben. Budapest, 2003, Tipico Design. 186 p. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században./

- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945. Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./
- PARÁDI József: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XI. évf. (2005) 14. sz. pp. 91–94.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XIX. évf. (2010) 22. sz. pp. 77–91.
- PARÁDI József: A polgári magyar állam rendőrségei 1867-1945., Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XX. évf. (2011) 23. sz. pp. 124–143.
- PARÁDI József: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzésében. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXI. évf. (2011) 24. sz. pp. 100–118.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis), XXI. évf. (2011) 24. sz. pp. 91-99.
- PARÁDI József: Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában, in: BODA József — PARÁDI József — REGÉNYI Kund Miklós (szerk.): 1872 Felderítő-szolgálati utasítás. Anleitung zum Kundschaftsdienste. Budapest, 2014, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. /A magyar rendvédelem-történet hagyatéka 1./ pp. 27-49.
- PILCH Jenő: A hírszerzés és kémkedés története. Budapest, 1936, Franklin. I–III. köt.
- SELLEY Vilmos: A csendőr nyomozó alakulatok szervezete és szolgálata, A mai magyar közigazgatás (Az 1936. évi közigazgatási továbbképző tanfolyam előadásai) Szerk: MARTONFFY Károly, Budapest, 1936. Belügyminisztérium
- SICULUS: A kémekről. Csendőrségi Lapok, XV. évf. (1925.). 12. szám 205.p.
- SOLTÉSZ Imre — KÁRMÁN Elemér: Útmutatás a bűnügyi nyomozás alkalmával követendő eljárásra nézve a M. Kir. Csendőrség számára. Budapest, 1911, Franklin.

- SOLTÉSZ Imre: A társadalmi harcokról. Csendőrségi Lapok, I.évf. (1907) 30.sz. I. rész: pp. 349-350
- TOLDI Árpád (szerk.): Próbacsendőrök tankönyve. 5. füzet. Bűnügyi nyomozás. Hivatalos kiadás. Budapest, 1941, Stephaneum.
- Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1912, s.n.
- Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség nyomozóalakulatai számára. (NYUT) Budapest, 1930, Pallas.

A közösségi hálózatok és a közösségi rendőrség kapcsolata (Mi keresni valója van a rendőrségnek a Facebookon?)

Less Ferenc

Absztrakt:

A világháló elterjedésével párhuzamosan felbukkantak a közösségi hálózatok, melyek célja az emberek közötti virtuális kapcsolatrendszer kialakítása, a köztük lévő kommunikáció, illetve tartalommegosztás lehetővé tétele. Tanulmányomban azt kívánom bemutatni, hogy a közösségi hálózatok és az elektronikus média miként mozdíthatják elő a rendvédelmi tevékenységet, milyen hatást képesek kifejteni a rendőri munkára, illetve ezeket az eszközöket hogyan használják azok az európai rendőri szervezetek.

Kulcsszavak: közösségi média, rendvédelem, közösségi rendészet, tömegkezelés

Abstract:

It is a common place that the information society has an enormous impact on our daily life, the Internet penetrates into all aspect of it. Parallel with the growing of the World Wide Web, social networks emerged with the aim to establish virtual systems for maintain relationship and communication among people and sharing contents with each other. In my study, I show how the social networks and the social media can support and improve the public order activity and how some European police organizations has already utilized them for achieving their goals.

Keywords: social media, law enforcement, community policing, public order management

Bevezetés

A rendvédelmi szervezetek, ezeken belül a rendőrség egy olyan intézmény, amelynek a célja a polgárok, azaz a kliensei védelme, és az általa nyújtott „termékek” egyike, de talán legfontosabbika a közbiztonság. A termék előállítása bonyolult és nehéz folyamat, amelyet egyedül a rendőrség nem képes véghez vinni, a siker érdekében magához a társadalomhoz kell fordulnia, azzal együttműködve kell egy olyan szolgáltatást nyújtania, amely megelégedéssel tölti el a polgárokat.

A hatékony együttműködéshez a felek között hatékony kommunikációt kell kialakítani, amely nem csak abból áll, hogy a rendőrség tájékoztatást ad arról, hogy milyen bűncselekmények, balesetek történtek az adott területen vagy az állampolgároknak mit kellene tenniük, hogy elkerülhessék a hasonló helyzeteket, hanem be kell vonni őket a rendőrségi munkába, megosztva az információt egymás között oda-vissza.

A kommunikáció csatornáit kialakítani nem könnyű, hiszen ahhoz, hogy egy időben és a lehető leggyorsabban, sok emberhez juttathassuk el azt, olyan komoly infrastruktúrára van szükség, amit a rendőrség nem képes és nem is szükséges kialakítani és üzemeltetni. A XX. század végéig ezeket a kommunikációs csatornákat kizárólag a mára már hagyományos médiának nevezett fórumok (televízió, rádió, nyomtatott sajtó) jelentették. A XXI. század elején robbanásszerűen elterjedő internetben azonban kihívó félre talált a hagyományos média és felborult az addig jól megszokott rend. Az internet egyszerre jelent kihívást és lehetőséget a társadalmak részére. Kihívás mivel szinte lehetetlen ellenőrizni és ez sok esetben negatív következményekhez is vezet (pénzügyi csalások, gyermekpornográfia terjeszkedése, terrorizmus globalizálódása stb.), de más részről megteremtette azt a típusú nyilvánosságot, amelyre addig még a modern demokratikus demokráciákban sem mertek gondolni. Ma már nehéz kontroll alá helyezni a gondolatot és a véleményt, amely a fénysebességével, határokat nem ismerve terjed a világhálón. Az információ blokkolásához egy adott országban az egész internetet le kell állítani, azonban ez azonnal nyilvánvalóvá teszi az adott kormányzat politikai jellegét, és mint számos példa mutatja, ez sem nyújt százszázalékos megoldást.

Tanulmányomban azt kívánom igazolni, hogy a közösségi hálózatok nem az „ördögtő valóak”, nem pusztán a szabadidő értelmes vagy értelmetlen eltöltésére, jobb esetben tanulásra alkalmasak, hanem komoly szerepet szánhatunk nekik a rendvédelmi munkában is, a „közösségi rendőrség” koncepciójára építve.

A közösségi média jelentősége

Az internet megjelenése alapjaiban változtatta meg a világunkat, számos területen generált messzire mutató változásokat. A világháló megjelenését követően hamar megszületett az úgynevezett felhasználók által előállított tartalom fogalma, amely olyan, mindenki részére elérhető információt jelent (például fénykép, mozgókép, hang, szöveg), amelyet elsősorban a végfelhasználók hoznak létre és nem az erre szakosodott médiumok. Ahhoz, hogy valamit a felhasználók által előállított tartalomnak tekinthessünk, három alapvető kritériumnak kell megfelelnie. Az első szerint a tartalomnak vagy a közösségi hálózatokon vagy egyéb más olyan weboldalakon kell megjelennie, amely mindenki által elérhető. Másodsor bizonyos szintű kreatív tevékenység által kell, hogy keletkezzen. Harmadszor a tartalom professzionális eljárásokat nélkülözve, azokat szakmai szinten alkalmazó szervezeti struktúrán (kereskedelmi tevékenységen) kívül születessen meg.¹ Az ilyen tartalmak lehetnek különböző írások (blogok, hozzászólások), képek, audió-videó tartalmak.

Barát Tamás szerint az elektronikus média közszolgálati és kereskedelmi televízióra-rádióra történő felosztását elavulttá tette az internet és közösségi média, amely nem csak pusztán kétirányú kommunikációt tesz lehetővé, hanem interaktív jellege folytán lehetőséget teremt a „hírtékűvé formált üzenetek terjesztésére”, valamint az azokra történő reakciók kifejezésére, a visszacsatolásra. Az interakció fajtái széles skálán mozoghatnak, az „üzenet” továbbításán, újra megosztásán kívül lehetőség van annak egyszerű formában történő értékelésére (like), valamint hozzászólásra, véleménynyilvánításra, felhívásra valamilyen cselekvésre, vagy akár egyéb tartalom ajánlására is.²

A hálózati kommunikáció résztvevői tehát interaktív résztvevőket igényel, míg a hagyományos média fogyasztója előreszerkesztett, megválogatott hírtartalmakhoz fér hozzá az újságok, a televízió és a rádió stb. által. Az internet világában szabadon kóborolhatunk és a kereső motorok révén (pl. Google, Bing stb.) minden olyan hírhez hozzá férhetünk, ami érdekel minket. Ennek a szabadságnak szinte csak a nyelvtudás szab határokat. A közösségi hálózatokon, ellentétben a hagyományos médiával, nem egyirányú, hanem számos irányba mozog az információ, sokak kommunikálnak sokakkal.³ Ennek következtében a közösségi média nem pusztán különböző kisebb-nagyobb közösségek megnyilvánulási tere,

¹ KAPLAN – HAENLEIN, i.m., 61 p.

² BARÁT, i. m., 158 p.

³ TERESTÉNYI Tamás, *Kommunikáció-elmélet – A testbeszédtől az internetig*, Bp, Akti-Typotex, 2006. 235 p.

fóruma, agorája⁴, hanem az adott társadalom különböző szegmenseinek összessége.

A közösségi média az információs társadalomban fejlődött ki, majd napjainkra átlépte az országok határait és globális tényezővé vált. Az információs társadalmat, amelyet Manuel Castells alapján „az emberi együttélés olyan új módjaként határozhatjuk meg, ahol az információ hálózatba szervezett előállítása, tárolása játssza a legfontosabb szerepet.”⁵

Információs társadalomról a 2003-ban kiadott Magyar Információs Társadalom Stratégia szerint akkor beszélhetünk, ha *„az információs ágazat társadalmi, gazdasági súlya dominánssá válik, az információ beépül az egyének, szervezetek és intézmények mindennapjaiba, és a társadalmi kommunikáció nagy része a digitális csatornákon zajlik. Az információ mind szélesebb körű és könnyű elérése, fokozott termelése és átalakítása elősegíti a társadalom megújulását, mobilizációját, utat nyit az egyéni kezdeményező készségnek, vállalkozó kedvnek, szélesíti a civilizációs termékek, kulturális javak fogyasztását, továbbá globálissá teszi az emberi tudás megszerzését és megosztását, és soha nem látott mértékben sokszorozza meg azt.”*⁶

Az Internet (amelynek „net” szótagja az angol nyelvben hálót, hálózatot jelent) nyújtotta lehetőségek biztosítják a közösségi hálózatok számára azt a keretet, amelyen belül a felhasználók kölcsönös kapcsolat kialakítására képesek. Ezeknek a hálózatoknak, ahhoz hogy közösséginek nevezhessük őket – Boyd és Ellison szerint – lehetőséget kell biztosítaniuk a felhasználók részére, hogy egy adott rendszeren belül nyilvános vagy félig nyilvános, tematizált lapot hozhassanak létre, továbbá összekötöttest kell biztosítaniuk az egymással kapcsolatban álló személyek között, úgy hogy azok beletekinthessenek egymás kapcsolatrendszerébe. A közösségi háló pontjaiban markáns társadalmi-közösségi csoportok, illetve egyének helyezkednek el, közöttük jön létre egyfajta tudatos és szándékos kapcsolat.⁷

Ellentétben a hagyományos médiákkal, ahol az információt különböző „hivatalos” aktorok, a televíziókat, rádiókat, a nyomtatott sajtó orgánumait birtokló

⁴ BARÁT Tamás, *Média és társadalom – Társadalmi (közösségi) média = Tudományos közlemények, Gazdaság és szociális demokrácia*, szerk. In: G. MÁRKUS György, Bp., Általános Vállalkozási Főiskola, 2011, 153 p.

⁵ BÁNYAI Edit – NOVÁK Péter: *Online üzlet és marketing*, Bp., Akadémiai Kiadó, 2011, 17 p.

⁶ INFORMATIKAI ÉS HÍRKÖZLÉSI MINISZTERIUM, *Magyar Információs Társadalom Stratégia*, 2003, 4 p.

⁷ KISS József – SIPOS Erika, *Közösségi hálózatok és hatásuk a társadalomra*, Bp., SZVT Kutatási és Fejlesztési Központ, 2011, 8 p.

cégek állítják elő és szállítják a „fogyasztó” részére, a közösségi médiában az információt maguk a felhasználók hozzák létre és terjesztik el a hálózathoz kapcsolódó személyek irányába. Míg a hagyományos média esetében az információ-áramlás egy irányú folyamat az előállító és a fogyasztó között, addig a közösségi médiában az információ fogyasztója egyben annak előállítójává is válik. Ez a folyamat többek szerint a tudás demokratizálódásához vezet, mivel a közösségi médiában bárki, bármikor megjelenhet és közleményt oszthat meg, amelyre ugyanúgy bárki válaszolhat.⁸

Az internet és a közösségi média, mint a közösségi rendőrség és a társadalom kapcsolattartásának eszközei

A különböző kommunikációs csatornák és médiatípusok eltérő társas jelenléttel (vizuális, fizikai, audió kapcsolat) és közvetlenségi (közvetlen – személyes, közvetett – nem személyes) szinttel bírnak, és egyidejűségük, szinkronitásuk is eltérő (chat versus e-mail). Az aszinkronos és közvetett kapcsolatok során a társas jelenlét szintje alacsonyabb lesz, míg az egyidejű és közvetlen kapcsolat esetén a társakat könnyebb bevonni a közös tevékenységbe. Az utóbbi esetben a partnerek hatni igyekeznek egymásra, illetve kontrollálni és befolyásolni az egymásról kialakított képet.

A vállalatok kihasználják azt a jelenséget, hogy a közösségi médián keresztül szolgáltatásaik és termékeikkel kapcsolatos nagy mennyiségű információ áramlik át, viszont kihívásként jelentkezik a vásárlók, fogyasztók véleményének egyidejű megjelenése.

A közösségi média segítségével a cégek olyan eszközökhöz jutnak melynek segítségével nem csak formálni képesek a fogyasztók véleményét, hanem interaktív módon rávehetik őket arra, hogy segítsenek fejleszteni szolgáltatásaikat, termékeiket valamint ingyen jutnak marketing adatokhoz, visszajelzésekhez. A hagyományos médiától eltérően a közösségi média a párbeszédre koncentrál és gyors reakció- és visszacsatolási időt tesz lehetővé. Markos-Kujbus és Gáti szerint ezen a módon „*a vállalatoknak lehetőségük nyílik arra, hogy belső működésüket fejlesszék, újfajta módon működjenek együtt fogyasztóikkal, vevőikkel, üzleti partnereikkel és szállítóikkal, ennek során pedig értéket teremtsenek. Ebben a folyamatban szereplő fogyasztók pedig valószínűbb, hogy hűségesek lesznek a céghez.*”⁹ Felmerül a kérdés, amennyiben a rendőrségre mint egy közbiz-

⁸ BARNA, i. m., 162 p.

⁹ Markos-Kujbus–Gáti, i.m. pp. 5-6.

tonságot „termelő” állami vállalkozásra tekintünk, kihasználhatóak-e az említett tényezők a rendvédelmi tevékenység során?

A közösségi rendőrség

A public relation (közönség kapcsolat) – amit hazánkban sokan összekevernek a reklámmal és a propagandával (PR)¹⁰ – lényege a bizalom felkeltése, kialakítása, fenntartása, tehát a kommunikáció tudatos kialakítása, melynek segítségével érhető el a szervezet ismertsége, elismertsége, elfogadottsága és megbecsültsége.”¹¹

A bűnüldözés terén nem elég eredményeket elérni, azokat tudatosítani kell a társadalomban. A pozitív eredményeket elérő brit „bizalomépítő rendőrség” (reassurance policing) koncepciója Korinek szerint *„nem más mint a szubjektív biztonságot, annak erősítését előtérbe helyező közbiztonsági-védelmi működés.”*¹²

A „lakosságbarát” rendőrség igyekszik a közösségek elvárásainak megfelelő biztonságot garantálni, és az erőfeszítéseinek köszönhetően az érintett közösségek tagjai tisztában vannak azzal, hogy a rendvédelmi szervezet az ő érdekükben tevékenykedik, illetve a civil szervezeteik közreműködésével támogatják annak erőfeszítéseit.¹³ Kacziba szerint *„a modern polgári jogállamban a közbiztonság kollektív társadalmi termék, amely az egyének és a közösségek tevékenységéből, az állami (kormányzati, önkormányzati) szervek hatósági intézkedéseiből, a polgárok önvédelmi képességeinek és a vállalkozói piac nyújtotta szolgáltatásoknak együtteséből alakul ki.”*¹⁴ Finszter véleménye szerint a közbiztonság fenntartásához elengedhetetlen a települési önkormányzatok, a civil társadalom és a biztonsági piac rendőrséggel történő együttműködése.¹⁵ Ezen felül a szubjektív

¹⁰ A propaganda fogalma a BAKOS Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések szótára* szerint (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1983, 688.): 1. Eszméknek, tanoknak, nézeteknek, politikai elméleteknek, különféle eszközök, (élőszó, nyomtatás, művészet, technika stb) útján történő módszeres terjesztése. 2. hírverés, népszerűsítés.

¹¹ BARNA, i.m., 162 p.

¹² KORINEK László, *A rendőrség szerepe, funkciói és típusai = Sodorvonalon, szerk. HAUTZINGER Zoltán – VERHÓCZKI János, Bp., Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozata, 2012, 149 p.*

¹³ MALINA Adrienn – TAKÁCS István, *Lakosságbarát brit rendőrség, Rendőr, 2010/4, 4 p.*

¹⁴ DEÁK József, *Közbiztonság és magánbiztonság – Alternatív rendfenntartás, Rendőr, 2009/3, 7 p.*

¹⁵ FINSZTER Géza, *Rendészeti menedzsment, Magyar Rendészet, 2003/4, 31 p.*

biztonságérzet kialakításához fontos a résztvevő felek érzékelhető jelenléte és elérhetősége, megszólíthatósága is.¹⁶

A „látható rendőrség” koncepciója a Magyarországon is megjelent.¹⁷ A magyar rendőri vezetők azt is felismerték, hogy *„széles társadalmi összefogásra van szükség ahhoz, hogy a bűnmegelőzés terén sikereket tudjanak elérni az érdekeltek, olyan társadalmi elfogadottságot kialakítva, amely lehetővé teszi, hogy a cél érdekében létrehozott programokat választási ciklusokon keresztül lehessen folytatni.”*¹⁸ Az elfogadottság alapja a polgárok bizalma, mert anélkül a rendőrség nem tudja jó hatásokkal végezni munkáját.¹⁹

A közösségi rendőrség koncepciója, amely angolszász területről terjedt el és terjed jelenleg is a világon (már az ENSZ által támogatott koncepciók között is szerepel²⁰), szoros együttműködést jelent a rendőrség, a közösségek és más szervezetek között, a közbiztonság javítása érdekében. Ennek megfelelően a rendvédelem nem csupán egy rendőrségi ügy, hanem az érdekelt felek közös erőfeszítése. A közösségi rendőrség koncepciója helyi szinten olyan rendőrök fellépését igényli, akik képesek személyes kapcsolatokat kialakítani a polgárokkal, illetve azok csoportjaival.²¹ E cél érdekében ki kell használni a kollektív tudást, a represszív fellépés helyett az ügyfélközpontú, szolgáltatás jellegű munkavégzésre kell a rendőrségnek koncentrálnia, továbbá képesnek kell lennie az új eszközök, módszerek adaptálására és tanulásra is.²²

Egyetértek Forgács Imrével, volt igazságügyi és rendészeti miniszterrel, amikor azt állítja, hogy *„a bűnmegelőzés hatékonysága, a bűncselekmények számának csökkenése nem csak rendőri kérdés, hanem oktatási és kommunikációs kérdés is.”*²³ Ennek a gondolatnak megfelelően célszerű lenne törekedni az utóbbi években az internet világába és a kommunikáció valamint a tájékoztatás területére üstökösként berobbanó közösségi hálózatok, virtuális „mini társadalmak” rendvédelmi szempontú bevonására, lehetőségeik kiaknázására.

¹⁶ Korinek, i. m., 150 p.

¹⁷ DEÁK József, *Kihelyezett ülés az ORFK-n – Látható rendőrség kell!*, Rendőr, 2009/6, 4 p.

¹⁸ FERENTZI Tünde, *Széles összefogás kell*, Rendőr, 2013/4-6, 24 p.

¹⁹ DEÁK József, *A Független Rendészeti Panasztestület 5 éve*, Rendőr, 2013/4-6, 26 p.

²⁰ Core Expertise, *UN Police Magazine*, 11th Edition, 2013, 10 p.

²¹ DENEFF, Sebastian, KAPTEIN, Nico, BAYERL S., Petra, RAMIREZ Leonardo, *Best Practice in Police Social Media Adaptation*, COMPOSITE project, 2011, 22 p.

²² FINSZTER, i. m., pp. 25-26.

²³ CS. CSALA Károly – SCHALK Endre, *Elismerésre méltó munkát végez a testület – a közbiztonság nem csak rendőri kérdés*, Rendőr, 2010/1, 5 p.

A magyar rendőrség internetes honlapjának alkalmazásai, hiányosságai, fejlesztési lehetőségek

A rendészeti kommunikáció egy speciális területe az általános interperszonális kommunikációnak, mint azt Molnár és Cserép is megállapítja, mivel gondolataik szerint a rendvédelmi tevékenységet végzők különös felelősséggel és komoly hatalommal vannak felruházva, továbbá emberi konfliktusok mentén szigorú hierarchián belül, a nyilvánosság érdeklődése mellett végzik feladataikat. A rendőri kommunikáció jellemzője a hivatalos, jogi és katonai stílus valamint szaknyelv, illetve célja, hogy elfogadtassa a társadalommal a szervezet azon törekvését, hogy a polgárokkal együtt, az ő biztonságuk érdekében végzi tevékenységét, időnként azonban élve erőszak-monopóliumával és szankcionálva a jog sértő magatartást.²⁴

A rendőrség internetes honlapját és az intranet-hálózat működtetését, valamint az internet rendőrségi igénybevételét szabályozó norma nem tesz említést a közösségi hálózatokon történő megjelenésről, tevékenységről. A magyar rendőrség egyetlen centralizált honlapon kísérel meg kommunikálni a lakossággal, nem teremtve meg a lehetőséget a polgárok számára a területi és legfontosabbként a helyi szervekkel való közvetlen kapcsolat felvételre.²⁵ Megvizsgálva szűkebb hazám rendvédelméért felelős Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság Rétság Rendőrkapitányság interneten való megjelenését, megállapítható, hogy a helyi rendőri szerv nem rendelkezik saját honlappal és az azzal kapcsolatos adatokat kizárólag a rendőrség hivatalos és nyilvános weblapja, a www.police.hu tartalmaz. Az ott fellelhető adatok azonban roppant szűk körűek, mindössze a kapitányság címét, a postacímét, a nyilvános központi és BM telefonszámát, e-mailcímét, a kapitányságvezető nevét tartalmazzák valamint egy beágyazott Google térképen tüntetik fel a kapitányság földrajzi elhelyezkedését. PDF fileként belinkelésre került a szervezeti felépítés diagramja (90 fokban elfordítva, illetve fejjel lefelé látható-olvasható!), a szervezeti működési szabályzatuk, ügyrendjük, illetve számos közérdekű adat a szervezetről, a kapcsolati lehetőségekről, ügyintézés módjáról stb.

A körzeti megbízotti irodákkal kapcsolatban hasonlóan szegényes adatokat találhatunk.²⁶ Ezt mint állampolgár magam is kevésnek találom, hiszen közvetle-

²⁴ MOLNÁR Katalin, CSERÉP Attila, *A rendőrség kommunikációs stratégiája és belső kommunikációja*, *Rendészeti Szemle*, 2010/2, 7 p.

²⁵ *A Rendőrség internetes honlapja és internet-hálózata működtetéséről, valamint az internet rendőrségi igénybevételének szabályairól* szóló 3/2006. (II. 23.) ORFK utasítás.

²⁶ *POLICE.HU honlap, Rétság Rendőrkapitányság elérhetőségei*, 2013.

nül nem áll rendelkezésemre semmiféle napra kész adat egy olyan közpénzekből finanszírozott állami szervezetről, amely tevékenysége, munkája napi szinten érinti a biztonságomat. A központosított rendszernek ezen felül megvannak a maga kapuőrei, akik eldöntik, mi lehet érdekes a honlapot látogatók részére, illetve melyik információ megosztása lehet hasznos a szervezetnek. Azonban ezek a kapuőrök általában nem ott élnek, ahonnan a rendőrségi hírek generálódnak, illetve nem képesek azokkal kommunikálni, akik a bőrükön érzik a szervezet teljesítményét, így a centralizált rendszerrel szemben számos kritikát fogalmazhatunk meg.

Nehéz bizalommal lenni egy olyan szervezet iránt, amelyről semmiféle információ nem áll az érintett közösség rendelkezésére, amelyről nem hall, amellyel nem tud a számára legkedvezőbb módon kapcsolatba lépni. Nem lát bele annak működésébe, nem ismeri eredményeit, nem érzékeli céljait és törekvéseit, így segítséget sem képes nyújtani neki. Ha a rendőrség maga nem biztosít ilyen információkat, akkor megteszik azt helyette mások. A Körzeti Megbízotti Szabályzat²⁷ a körzeti megbízottnak feladatul szabja közösségi fórumok tartását, de honnan értesülhet róluk az érintett lakosság? Ha nincs megfelelő kommunikációs csatorna, nem várhatunk el párbeszédet sem.

Összehasonlításképpen a londoni Metropolitan Police Service (MPS) honlapján,²⁸ a szervezet híreinek összegyűjtött formában történő fogadására RSS csatornára iratkozhatunk fel vagy Twitteren követhetjük és oszthatjuk meg azokat, illetve csatlakozhatunk a Facebook csoportjukhoz is, ha interaktív kapcsolatba kívánnánk velük kerülni.

A police.hu üdvözlő képernyőjén, egy kivétellel, nem találunk a közösségi média használatára utaló szimbólumot, linket, viszont az RSS gomb segítségével itt is feliratkozhatunk akár az ORFK Kommunikációs Szolgálatának, akár a megyei rendőrkapitányságok hírcsatornáira, annak érdekében, hogy folyamatosan értesítést kaphassunk a legújabb hivatalos rendőrségi hírekről.

Első ránézésre úgy tűnik, hogy az ORFK nyilvános honlapja a közösségi médiák közül csak a Youtube-ot használja fel, mint tájékoztatási eszközt. Az üdvözlő képernyőn beágyazott link segítségével eljuthatunk a rendőrség hivatalos videó csatornájához, ahol különböző rendőri intézkedésekkel, bűncselekményekkel kapcsolatos, illetve tájékoztató videókat és filmeket tekinthetünk meg. Tapasztalat-

²⁷ A Magyar Köztársaság Rendőrségének Körzeti Megbízotti Szabályzat kiadásáról szóló 11/1995. (VIII. 30.) ORFK utasítás, 1. pont

²⁸ METROPOLITEN POLICE honlapja, <http://content.met.police.uk/Home>, (letöltve: 2013.08.28.)

ként elmondható, hogy a közzé tett videó anyagok zöme alacsony, néhány ezres-százás nézettségi számot produkálnak.

Az egyes hírekre kattintva, azok mindegyikének végén beleütközünk a Facebook és a Twitter valamint a Google+ ikonjába, így lehetőségünk van mindhárom közösségi hálózat felé megosztani, a véleményünk szerint mások érdeklődésére is érdemes híradást.

A londoni honlap a teljes körű tájékoztatásra és interaktivitásra törekszik, ezért annak jól látható, kiemelt részén találjuk meg a Report it (Jelentse!) és a How Do I (Hogyan csináljam?) szekciót. Az előbbi arra bátorítja a lakosságot és ad hozzá útmutatót, hogy különböző bűncselekményekkel, közlekedési balesettel, eltűnt személyekkel stb. kapcsolatban tegyen bejelentést. A másik szekció véleménynyilvánításra, panasztételre, köszönetnyilvánításra, bűnügyi statisztikák megtekintésére, engedélyek kérelmezésére biztosít lehetőséget.

A magyar rendőrségi portál üdvözlő lapján az angollal ellentétben inkább a tájékoztató-informáló jelleg dominál, a közösség aktív bevonására mindössze a lap bal alsó sarkában meghúzódó „Nyilvános körözések” opció ad lehetőséget. A közösségi hálózatok ugyan megjelennek a honlapon, azonban az alkalmazásuk módja éppen a bennük rejlő lehetőséget nem aknázza ki. A rendőrség nem rendelkezik Facebook csoporttal, illetve Twitter csatornával, a beágyazott linkek segítségével mindössze megosztani lehet az ORFK híreit, azokhoz hozzászólni, negatív-pozitív tartalmú véleményt nyilvánítani nem. A Youtube csatornán megosztott videók esetében az általam véletlenszerűen megtekintett tartalmaknál a megjegyzéseket letiltották, vélelmezem ez történt minden videó esetében.

Felmerül a kérdés: fél-e a rendőrség a visszajelzéstől, a lakosság vagy a társadalmi szervezetek véleményétől, vagy pusztán nem kíván helyt adni a mocskoló-dó hozzászólásoknak?

Látva az interneten eluralkodó vulgáris, alpári, sok esetben sértő társalgási stílust, jogosan riad vissza a rendőrség attól, hogy hasonló megjegyzéseknek adjon teret az általa megosztott tartalmak alatt. A külföldi tapasztalatok viszont azt mutatják, hogy a rendőrség által megosztott tartalmakat általában alacsony számú nyomdafestéket nem tűrő, a szervezet tekintélyét sértő hozzászólás kíséri,²⁹ illetve technikai megoldásokkal is elejét lehet venni az ilyen jellegű megjegyzéseknek.

A Youtube lehetőséget biztosít a megjegyzések megjelenésének előzetes engedélyezésére és azok általános letiltására (ez utóbbival és a magyar rendőrség is). Az előzetes engedélyezés során a rendszer e-mailben értesítést küld a tartal-

²⁹ DENEFF, KAPTEIN, BAYERL S., RAMIREZ, i.m., 20 p.

mat feltöltő részére arról, ha valaki ahhoz megjegyzést fűzött. Az e-mailben található link segítségével mód nyílik a megjegyzés megjelenésének jóváhagyására vagy eltávolítására.³⁰ A Twitter esetében lehetőség van a „követők” blokkolására, amennyiben védett tweet-et indítunk,³¹ ezáltal kiszűrhetőek a rosszindulatú hozzászólók. A Facebook csoportok beállításai lehetővé teszik, hogy oda csak az adminisztrátor jogosultságú tagok tölthessenek fel tartalmakat, továbbá lehetőség van a „nem kívánatos” felhasználók eltávolítására is.³²

A londoni rendőrség honlapja feltűnteti a közösségi hálózatok használatával kapcsolatos ismereteket is (szerzői jogok, reklámtevékenység, bűncselekmények bejelentése stb.), illetve azokat a szabályokat (policy), amelyek betartását elvárja a felhasználóktól és kiemeli, hogy törlésre kerülnek mindazok a bejegyzések (posztok), amelyek megsértik a „házi szabályokat” (House Rules).³³

A magyar rendőrség honlapja komoly lehetőséget biztosít a lakosság, és a hírre éhes média tájékoztatására, azonban véleményem szerint közel sem használ ki minden olyan lehetőséget, amely rendelkezésére áll, hiszen nem teremti meg a visszacsatolás és az érintett felek rendvédelmi tevékenységbe történő bevonásának lehetőségét. A közösségi média bevetése egy újabb lépés lehetne a fejlesztés területén, mivel a tartalmak megosztásán kívül interaktív kommunikációt is biztosít a felek részére. A rendvédelmi szervezeteknek, mint a társadalom részének, ugyancsak szükségük van a munkájukkal kapcsolatos visszajelzésekre és információgyűjtésre. Ehhez viszont az infokommunikációs infrastruktúrán kívül olyan rendőrök is kellenek, akik a szervezeten belüli pozíciójuk és személyi adottságaik révén alkalmasak a közvetlen kommunikációra a polgárokkal, velük való személyes kapcsolat kiépítésére.

Közösségi média, mint a közönség-kapcsolatok új eszköze

A hagyományos rendőrségi honlapok és az azokba beágyazott közösségi média alkalmazások tartalommal történő ellátására rendszerint elegendő a központi vagy a helyi szinten működő kommunikációs szakemberekből álló speciális szervezeti elemek működtetése. Ahhoz azonban, hogy a lakosság részére saját lakóhelyükkel kapcsolatos, naprakész, szinte személyre szóló információkat szolgáltatassunk, a központosított és egyirányú, kvázi csak tájékoztatásra szolgáló infor-

³⁰ YOUTUBE honlapja, *Megjegyzések és videóválaszok ellenőrzése*, 2013.

³¹ TWITTER honlapja, *Blocking people on Twitter*, 2013.

³² FACEBOOK honlapja, *Group Admin Basics*, 2013.

³³ METROPOLITEN POLICE honlapja, *Social Media*, 2013.

matikai rendszerek nem bizonyulnak elégségesnek. A polgárokkal való kapcsolat-tartás olyan, a korszerű kommunikációs csatornákat használni képes személye-
ket, rendőröket igényel, akik maguk is a célközönséggel együtt élnek.

A magyar rendőrség és a helyi közösségek között alapvető kapcsolatot a kör-
zeti megbízotti (KMB) szolgálati forma biztosítja, amelynek a jelenlegi rendőri
vezetés is komoly jelentőséget tulajdonít. Papp Károly r. altábornagy, országos
rendőr-főkapitány szerint „a körzeti megbízott az egyik fő kapcsolattartó a polgá-
rok és a rendőrök között”, ezért a körzeti megbízotti hálózat kiépítése és a státu-
szok feltöltése, reményei szerint az állampolgárok szubjektív biztonságérzetének
javulásához vezet.³⁴

Körzeti megbízotti szolgálati forma alapvető célja, a Körzeti Megbízotti Sza-
bályzat megfogalmazása szerint, *„a rendőrség állandó, közvetlen kapcsolatának
kialakítása és fenntartása az állampolgárokkal, a települési önkormányzatokkal,
a helyi lakossági-, társadalmi-, és gazdálkodó szervezetekkel”* valamint a *„körzeti
megbízotti szolgálat területén található településeken a rendőri jelenlét biztosí-
tása.”*³⁵ Ezeken felül bűnmegelőzési, bűnüldözési, igazgatási és rendészeti fel-
adatokat is meghatároz a norma, továbbá a körzeti megbízottnak minden törvé-
nyes eszközzel segítenie kell a lakosság ügyeinek intézését, meg kell ismernie a
lakosság szokásait, hagyományait, viselkedését.

A norma meghatározza, hogy a körzeti megbízottnak *„tervszerűen, rendszere-
sen tájékoztató- és propagandatevékenységet” (sic!) kell folytatnia*, mely során
a helyi közösség fórumain köteles ismertetni például az új, korszerű, vagyon- és
személyvédelmi eszközöket, azok alkalmazási lehetőségeit, a gyakori szabálysér-
téseket és következményeiket, gyermekek és fiatalok védelmének feladatai-
t. Részt kell vennie ezen felül a bűnmegelőzést szolgáló információk terjesztésé-
ben, a fiatalokkal való megismertetésében, valamint tájékoztatást kell nyújtani
az „államigazgatási” ügyek intézésének helyéről és módjáról is.

A norma 4. pontja fogalmazza meg mindazon követelményeket, amelyeket a
körzeti megbízotti szolgálatra jelentkező rendőrnek teljesítenie kell ahhoz, hogy
ebbe a beosztásba kinevezhető legyen. A tanulmányokkal, szakmai gyakorlattal,
stb. kapcsolatos elvárások teljesítése mellett a jelöltnél vizsgálni kell azt is, hogy
a *„korábbi munkája, rátermettsége, kapcsolatteremtő és tárgyalókészsége alap-
ján alkalmas e feladat ellátására. Emberi magatartása példamutató, magánélete*

³⁴ CS. CSALA Károly – SCHALK Endre, *Javuló biztonság – Továbbra is az ember a legfonto-
sabb, Rendőr, 2013/1-3, 4 p.*

³⁵ *A Magyar Köztársaság Rendőrségének Körzeti Megbízotti Szabályzat kiadásáról szóló
11/1995. (VIII. 30.) ORFK utasítás, 1. pont.*

rendezett, képes az állampolgároknak a rendőrség iránti bizalmat felkelteni, illetőleg azt megőrizni." A rendelkezést vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a témánk szempontjából lényeges kapcsolatteremtő és tárgyalókészség szerepet kap a jelöltek kiválasztásánál. Az utóbbi két személyiségjegyre alapoz a körzeti megbízotti szaktanfolyam is, melynek feladata egyebek mellett, hogy megismertesse a résztvevővel, többek között „a civil szférával, a társszervekkel való együttműködés kialakítását és fenntartását szolgáló módszerek alkalmazását”, illetve elsajátíttassa „a „látható rendőrség” és a „közösségi rendőrség” filozófiájával kapcsolatos ismereteket”, annak érdekében, hogy a rendőr azokat képes legyen a napi tevékenysége során alkalmazni.³⁶

A körzeti megbízottal szemben támasztott követelmények vizsgálatánál érdemes az előbbi kritériumokat összevetni az „Év Körzeti Megbízottja” cím adományozásának szabályaival,³⁷ melyek ezen elismerés odaítélésének feltételeiről rendelkeznek. A díj odaítélésének feltételei között ugyanis nem szerepel a kapcsolattartás hatékonyságára, a kommunikációs készségre, illetve az együttműködés színvonalára vonatkozó elvárás, pedig ezek kritériumok véleményem szerint, sarokkövei ennek a szolgálati formának.

A 30/2010. (OT. 16) ORFK utasítás a turisztikai idény rendőri feladatainak végrehajtására is megköveteli az érintett rendőri szervektől, hogy fokozott tájékoztató tevékenységet fejtsenek ki a média nyújtotta lehetőségek széleskörű igénybevitelével,³⁸ azonban a feladatok meghatározásán kívül a fenti normák semmilyen útmutatást nem adnak a rendőröknek, arról hogy hogyan, milyen információs csatornákon keresztül lépjenek érintkezésbe az érintett publikummal. Bár az ORFK utasítás tágan értelmezhetően, általánosságban jelöli meg a médiát, mint kommunikációs eszközt, így akár a közösségi média is szóba jöhetne. Már pedig, ha nincs kommunikációs csatorna, vagy az csak időszakosan nyílik meg (például lakossági fórum), akkor maga a kommunikáció is csak időszakos, hatékonysága alacsony színvonalú, és/vagy akadozó lehet. A gyors, hatékony és kölcsönös rendőr-állampolgár kommunikációhoz és információcseréhez meg kell teremteni a szükséges feltételeket, ki kell építeni a szükséges infrastruktúrát. Ez nem is

³⁶ ADYLIGETI RENDÉSZETI SZAKKÖZÉPISKOLA HONLAPJA, *A körzeti megbízotti szaktanfolyam programja*, 2013.

³⁷ Az „Év Körzeti Megbízottja” elismerés adományozásáról szóló 11/2009. (OT 7.) ORFK utasítás, 5. pont.

³⁸ 30/2010. (OT. 16) ORFK utasítás a turisztikai idény rendőri feladatainak végrehajtására.

olyan bonyolult és költséges, mint azt elsőre gondolhatnánk, hiszen éppen itt sietnek segítségünkre a közösségi hálózatok.

A közösségi média alkalmazása Nagy-Britanniában

Minden európai ország rendőrsége találkozott már valamilyen módon a közösségi médiákkal. Míg közülük számos szervezet már aktívan használja ezt az új lehetőséget, addig mások még csak azt vizsgálják, hogy hogyan is viszonyuljanak hozzá.³⁹ A közösségi hálózatokat a polgárokkal való kapcsolattartásra különösképpen akkor kezdték el alkalmazni a nyugat-európai rendőrségek, amikor a költségvetési megszorítások miatt csökkenni kezdett a közterületi szolgálatra vezényelt rendőrök száma, valamint amikor bebizonyosodott, hogy azok képesek kiváltani a költségesebb nyomtatott ismeretterjesztő anyagokat illetve a hagyományos médiákban lebonyolított kampányokat.⁴⁰

Nagy-Britanniában a londoni terrortámadások körülményeinek vizsgálata során felmerült az igény a lakossággal, és a közösségekkel való szorosabb és bizalmasabb kapcsolat kialakítására.⁴¹ A brit rendőrség nagy figyelmet fordít az internet lehetőségeinek kiaknázására, a lakossággal történő interaktív kommunikációra, amely mint stratégiai tényező számos rendőrségi dokumentumukban is megjelenik és szorosan kapcsolódik a közösségi rendőrség koncepciójához. A brit rendőrség talán az európai országok között először ismerte fel a digitális kommunikáció azon hatását, amely a rendőrség folyamatos és alapos „gőrcső alá vételét” jelenti, mind a kormányzat, mind a média, mind a lakosság által. Erre a jelenségre válaszul fejlesztették ki saját kommunikációs stratégiájukat, célul jelölve meg azt, hogy megújítsák eljárásaikat és még leleményesebben használják fel az új technológiák adta lehetőségeket, így jutva el a kevésbé elérhető és esetenként ellenálló társadalmi csoportokhoz is.⁴²

A stratégiájukat követve kidolgozták azokat a szabályokat, melyek irányt mutatnak a rendvédelmi feladatok, műveletek irányítóinak és végrehajtóinak egyaránt. A belső szabályzók, a szolgálati tevékenységük végrehajtásának támogatására médiatervek kidolgozását követelik meg a rendőri vezetőktől. A médiák bevonásának célja, hogy fenntartsák és támogassák a közbiztonságot, informáci-

³⁹ DENEFF, KAPTEIN, BAYERL S., RAMIREZ, i.m., 6 p.

⁴⁰ Uo., 28 p.

⁴¹ COMPOSITE Project, *ICT Trends in European Policing, 2011*, 35 p.

⁴² HER MAJESTY'S CHIEF INSPECTOR OF CONSTABULARY, *Adapting to Protest – Nurturing The British Police of Policing, Merseyside, 2008*, 73 p.

ót szolgáltatassanak a lakosság részére, információt gyűjtsenek a lakosságtól, elmélyítsék a rendőrségbe vetett közbizalmat és csökkentsék a bűncselekményektől való félelmet.⁴³

A közösségi rendőrség modellje, mint láttuk, a különböző társadalmi szereplőkkel –legyenek azok akár magánszemélyek vagy vállalkozások, vallási csoportok stb. – való szoros együttműködést jelent, ahol helyi szinten, maguknak a rendőröknek kell kialakítaniuk és fenntartaniuk a szükséges kapcsolatrendszert. Nagy-Britanniában a közösségi rendészetet kiterjesztették a közösségi hálózatokra is.⁴⁴ A brit felfogás szerint az aktív részvétel a rendvédelem szíve. A közösségi média pedig éppen azt teszi lehetővé, hogy az emberek ott és akkor kapcsolódjanak be tevékenységükkel, amikor nekik az a legjobban megfelel, csak ki kell aknázni a különböző közösségi hálózatok lehetőségeit. A brit rendőrök a Facebook, a Twitter és a Youtube, Flickr és a blogok adta szolgáltatásokat fordítják a maguk hasznára.⁴⁵

A Facebookot egy fajta testületi azonosság megjelenítésére használják országos, területi és helyi szinten egyaránt, a különböző szintű rendőri szervek bizonyos mértékű függetlenséggel felruházva jelennek meg a világhálón. Facebook csoportjaik segítségével a megyei, városi szintű rendőr-főkapitányok és rendőrkapitányok tartanak rendszeresen „lakossági fórumot” a bejelentkezett felhasználókkal közösen, ahol kérdéseket lehet feléjük feltenni és ahol ők is közvetlenül oszthatják meg a publikummal gondolataikat. A Twitter különösen fontos a nagyobb jelentőséggel bíró hírek vagy rendszeresen kiadott közlemények azonnali, még a hagyományos médiában történő megjelentetése előtti megosztására. A Youtube-ot közlekedés- és közbiztonsággal kapcsolatos videók terjesztésére használják. A blogokat ritkábban alkalmazzák, de számos rendőrségi honlap tartalmaz, a rendőrök által rendvédelmi témában vezetett webnaplót.⁴⁶

A személykörözések esetében is nagyobb hatékonyságot mutatnak a közösségi hálózatokon megosztott tartalmak, mint egy weblap sarkában elhelyezett felhívás, hiszen megosztásokat mások is megosztják, így juttatva el a fotókat olyan személyekhez is, akik egyébként sosem látogatják a rendőrségek weblapjait.⁴⁷

⁴³ NATIONAL POLICING IMPROVEMENT AGENCY, *Keeping the Peace*, London, 2010, 81.

⁴⁴ DENEFF, KAPTEIN, BAYERL S., RAMIREZ, i.m., 22 p.

⁴⁵ *Engage: Digital and Social Media Engagement for the Police Service*, Association of Chief Police Officers – National Policing Improvement Agency, 2010, 4 p.

⁴⁶ Uo., 4 p.

⁴⁷ DENEFF, KAPTEIN, BAYERL S., RAMIREZ, i.m., 18 p.

Twitter a közösségi rendőrség szolgálatában

A Twitter közösségi hálózata Európa nyugati felén jóval nagyobb népszerűségnek örvend, mint hazánkban, de mint már azt láttuk, Magyarországon is növekszik a twitterezők tábora. Az angol rendőrség előszeretettel alkalmazza ezt a kommunikációs csatornát, amelyet céljaik érdekében mind szervezeti szinten, mind pedig az egyes közösségi rendőr (gyakorlatilag a magyar körzeti megbízott angol megfelelője) szintjén bevetnek.

A közösségi rendőrök a Twitter segítségével tartanak kapcsolatot az illetékeségi területükön élőkkel, azon keresztül tájékoztatják őket a napi tevékenységükről, hollétükről, annak érdekében, hogy a lakosság tisztában legyen azzal, hogy a rendőrük azokon az ügyeken dolgozik, amelyek számukra fontosak, illetve hogy a közelükben tartózkodik, ha szükségük lenne rá. Ez megnyugtató a lakosokat, illetve elrettenti a bűncselekményt elkövetni szándékozókat. Ez a megoldás gyakorlatilag anélkül növeli meg a rendőrök „láthatóságát”, hogy fizikai valóságukban jelen lennének az adott területen.

A rendőrök rövid üzenetek segítségével egyszerre százakat képesek tájékoztatni arról, amit szükségesnek vélnék megosztani. Ugyanezt a csatornát használva a közösség tagjainak is módjában áll, a rendőrök részére egyszerű és olcsó formában üzeneteket küldeni, kockázatmentesen információt adni arról, amit éppen észlelnek, tapasztalnak. Ez egy valós idejű folyamat, mely rendkívüli mértékben felgyorsítja a rendőrök és a lakosság közötti az információ-áramlást.⁴⁸

A MPS a honlapján, az alábbiak szerint jelöli meg a Twitter alkalmazás által nyújtott információk kategóriáit:

- Napra kész, műveleti szintű tájékoztatás a rendezvények rendőri kezeléséről,
- hírek az MPS London területén végzett rendészeti, rendvédelmi tevékenységéről, a főbb bűnügyi nyomozásokról,
- információ nyújtása a közösségek részére, támogatás kérése a lakosságtól,
- bűnmegelőzési tanácsadás, helyi közösségi információk biztosítása a különböző rendezvények résztvevői részére,
- hogyan védjük meg magunkat a bűncselekményektől? – esetenkénti tanácsadás,
- hírek az MPS online szolgáltatásairól és más rendőrségi témájú források közzététele,

⁴⁸ *Engage: Digital and Social Media Engagement for the Police Service, i.m., 12 p.*

- az MPS-t érintő média híradások rendőrségi kommentárjai,
- más szükséghelyzeti és beavatkozó partnerszervezetek által, a londoni lakosság és a városba látogatók biztonságával és egészségével, jó közérzetével (well being) kapcsolatos információk megosztása (retweet).⁴⁹

A kutatás érdekében „követője” lettem Ed Rogerson őrmesternek, a North Yorkshire Police, „kmb-ésének”⁵⁰, illetve a Greater Manchester Police-hoz (GMP) tartozó Prestwich város rendőrkapitányságának. A bejegyzéseiket vizsgálva megállapítható, hogy Rogerson őrmester rendszeresen oszt meg információt követői felé. Ezek az információk sokrétűek, például közlemények arról, hogy a rendőr éppen megkezdte szolgálatát, milyen feladatokat hajt jelenleg végre (pl. eltűnt személy megtalálására irányuló kutatás, jelentések elkészítése, bűncselekmény elkövetőjének elfogása, felkészülés meghallgatásra stb.), mikor és milyen képzéseken vesz részt. Ezeken felül tájékoztatást ad a közlekedési helyzetről, figyelmeztet az útviszonyokkal kapcsolatban, információkat nyújt az illetékeségi területén lebonyolításra kerülő politikai demonstrációkról. Rendszeresen közöl, illetve retweet-tel bűnmegelőzési információkat, beszámol a területén elkövetett bűncselekményekről, megjelölve azok okait is (például lakásbetörés – nyitva hagyott hátsó ablak). Biztonsági kamerák bűncselekményekről készült videóit, a feltételezett elkövetők fényképeit osztja meg, felkérve a lakosságot, hogy nyújtson segítséget az elkövetők azonosításában. A szakmai témákon túl beszámol arról, hogy mikor és mennyit futott aznap, vagy csak egyszerűen jó reggelt kíván stb. Ez utóbbiakat értékelve megállapítható, hogy igyekszik a közösség részévé válni és bebizonyítani, hogy ő is csak egy egyszerű ember a lakosság tagjai közül, akit egy különleges feladattal, a közösség szolgálatával bíztak meg.

A prestwich-i rendőrkapitányság tweet-jei⁵¹ már hivatalosabbak és elsősorban az illetékeségi területén lezajlott eseményekről számolnak be. Itt kaphatunk információt az elkövetett bűncselekményekről, közterületen éppen zajló rendőri intézkedésekről, hol, kit, miért fogtak el és állítottak elő a rendőrök, hány és milyen bűncselekmény történt egy adott időszakban, hol helyeztek el átmeneti időszakra mobil rendőrőrsöket. Jeles napjaikon külön, saját nyelvükön köszöntik a különböző etnikai kisebbségeket. Természetesen itt is olvashatunk baleset és bűnmegelőzési tanácsokat valamint felhívásokat a bűncselekmények, gyanús körülmények jelentésére. A twitter csatornát azonban az utóbbi szempontból nem kísérik figyelemmel, ezért a weblapjukon felhívják a figyelmet, hogy első-

⁴⁹ METROPOLITAN POLICE honlapja, Twitter, 2013.

⁵⁰ Eg Rogerson bejegyzései ezen a hashtagon érhető el: @hotelalpha9

⁵¹ Prestwich rendőrkapitányság ezen a hashtagon érhető el: @GMPPrestwich

sorban a segélyhívó telefonszámra várják a bűncselekményekkel kapcsolatos jelentkezéseket.⁵²

Érdemes megemlíteni, hogy a csatornán megjelennek a korábban elkövetett és felderített bűncselekmények elkövetőinek bírósági ítéletei is. Mi jelezheti jobban a közösség felé egy rendvédelmi szerv hatékonyságát, mint az, hogy a lakosság látja az elért eredményeket, az elkövetett bűncselekményekért kiszabott büntetéseket? Ezek a tájékoztatások a generális prevenció oldaláról megközelítve sem elhanyagolhatóak.

Ed Rogarson esetében megállapítható, hogy hetente többször is jelentkezik a közösségi hálózaton és olyan napokat is találunk, amikor több bejegyzést is írt. Prestwich rendőrkapitányság nyilvánvalóan az események bősége miatt naponta 10-20 bejegyzést jelentett meg.

Az angolok a Twittert nem csak az általános rendvédelmi feladatok támogatására használják, hanem bevetik azt olyan rendkívüli események kezelése során is, mint amilyen például a 2011 nyarán Anglia több nagyvárosa utcáin végigsöprő erőszak hullám is volt. A zavargások 2011. augusztus elején az észak-londoni Tottenham városrészből indultak ki, egy békésnek induló demonstráción történt esemény miatt. A résztvevők egy rendőri intézkedés ellen tiltakoztak, mely során néhány nappal korábban a rendőrök agyonlőtték egy fekete bőrű gyanúsítottat. A demonstrációt az egyik biztosításban résztvevő rendőr és egy résztvevő között kialakult incidens fordította át több napig tartó fosztogatásokkal, pusztítással járó zavargás sorozatba, mely egyaránt jelentős károkat okozott az angol közjavakban és a magántulajdonban.⁵³

A nagy dinamikájú és gyors lefolyású veszélyes események rendőri kezelésének támogatására a Twittert két nagy, jelentős számú lakosság rendvédelméért felelős rendőri szervezet vetette be. A MPS és a GMP jelentős sikereket elérve, de számos problémával szembesülve kísérelte meg újszerű módon használni ezt a közösségi hálózatot. A lakosság érdeklődéssel fordult az új megoldás felé, a zavargások kezdetétől annak végéig a MPS 4000-ről több mint 42.000-re, a GMP pedig 23.000-ről több mint 100.000-re növelte követői táborát. Ezzel a számmal a GMP, az Egyesült Államok-beli FBI (Federal Bureau of Investigation) után a világ második legnagyobb követői számával büszkélkedő rendőri szervezetévé vált.

⁵² GREATER MANCHESTER POLICE Prestwich csatonája, 2013, (figyelemmel kísérve 2013. június-szeptember hónapban).

⁵³ MORREL, Gareth, SCOTT, Sara, MCNEISH, Di, WEBSTER, Stephan, *The August riots in England: Understanding the involvement of young people*, London, Natcen, 2011, 4 p.

A zavargások során a Twitter segítségével igyekeztek az események rendkívül gyors változására reagálni. A közösségi csatorna alkalmazásának főbb célja a megbízható rendőrség hangjának kialakítása, az információgyűjtés illetve a tájékoztatás volt.

Jelentős energiát fordítottak az álhírek szétosztatására, a lakosság megnyugtatóására, amelynek másodlagos hozadékaként a lakosság tagjaiban az a meggyőződés alakulhatott ki, hogy a rendőrség figyelemmel kíséri a történéseket, ura a helyzetnek. Az információgyűjtés támogatására, a feltételezett elkövetők azonosításának megkönnyítése érdekében kérésekkel fordultak a lakosság felé, olyan közlemények kibocsátásával, amelyeket összekapcsoltak egy másik közösségi médiával, a Flickr-rel, melynek segítségével képeket osztottak meg az eseményekről, illetve a bűncselekmények feltételezett elkövetőiről. A megosztott képek segítségével igazolható volt a foganatosított rendőri intézkedések szükségessége, jogszerűsége valamint arányossága, az elkövetők azonosításához pedig a lakosság járult hozzá jelentős mértékben. A Flickr-en megosztott képeket már órákon belül 4,3 milliószor tekintették meg.

A csatornán a forrásokra mutató linkeket tartalmazó tájékoztatásokat küldtek szét például a tömegközlekedés helyzetéről, események károsultjaival kapcsolatos kormányzati intézkedések stb.

Az elfogott és a gyorsított eljárásokban elítélt személyekről, azonosításra alkalmas adatok közlésével, bocsájtottak ki közleményeket, ezzel próbálva meg másokat elriasztani a további bűncselekmények elkövetésétől. Ez volt az ún. „nevezd meg és szégyenítsd meg” (naming and shaming) gyakorlat, amelyet, bár egy bírósági döntésre hivatkozva jogilag megvédett, később, a lakosság negatív véleménye következményeként, még is feladott a GMP.⁵⁴

A magyar viszonyokat és a körzeti megbízotti rendszert figyelembe véve, véleményem szerint könnyen adaptálható és hasznosítható lehetne az előbbieken vázolt modell, így feloldva a magyar rendőrségi kommunikációnak korábban említett problémáját, melynek következtében a lakosságnak nincs módja egyszerű formában, különösebb költségek nélkül, a rendelkezésükre álló lehetőségek felhasználásával tájékozódni a lakóhelyük szerint illetékes rendőrkapitányságok munkájáról. A közösségi hálózatok e problémán segíthetnének és a lakossághoz közelebb (szinte a lakásukba) vihetnének szervezetünket, amennyiben a britekhez hasonló közösségi média stratégiát és eljárásokat dolgozna ki a magyar rendőrség is.

⁵⁴ DENEFF – BAYERL – KAPTEIN, i.m., pp. 4-7.

Hogyan használjuk a közösségi médiát rendőrségi célra

Alapvető szempontok a közösségi média professzionális használatához

Sok rendőri szerv tart a digitális média alkalmazásától, és különösen attól, hogy alacsony beosztásban lévő rendőreit önállóan hagyja (másképpen pedig nem működik a rendszer) ezen a területen tevékenykedni. A közösségi hálózatok rendvédelmi célú alkalmazásával kapcsolatos, gyakran felmerülő aggodalmakat – az Egyesült Királyság rendőrsége tanácsait figyelembe véve – az alábbi érvek mentén lehet eloszlatni:

- *A rendőrök olyat mondhatnak, amely sértheti a szervezet tekintélyét.* Ez bizonyos esetekben igaz lehet, de ilyen számos más fórumon és helyen is megtörténhet. Megfelelő támogatás és iránymutatás mellett csökkenthető ennek kockázata.
- *A rendőrök másokkal csettelve fogják tölteni a munkaidőt.* Ez is igaz lehet, hiszen a felmérések szerint a közösségi média hálózatok használata meglehetősen időigényes tevékenység és a felhasználók interneten töltött idejének mintegy 25% emésztik fel,⁵⁵ azonban megfelelő vezetői és informatikai ellenőrzés mellett kivédhető ez a jelenség.
- *Sértheti a számítógépes hálózatok biztonságát.* A brit kormányfő, Barack Obama az Egyesült Államok elnöke, a brit fegyveres erők, és a CIA is aktívan használja a rendelkezésre álló hálózatokat. A Norvég Terrorelhárító Szolgálat saját Twitter oldallal rendelkezik.
- *Bárki hátrányos, sértő megjegyzést tehet rólunk.* Ezt másképpen és máshol is megtehetik, de itt legalább lehetőség nyílik a reagálásra, tájékoztatásra, a félreértések tisztázására.
- *Túl drága és nem rendelkezünk a szükséges szakértelemmel.* Gyakorlatilag alacsony költségek mellett használhatóak a mindenki számára rendelkezésre álló ingyenes közösségi hálózatok, és a dolgozók többsége napi szinten használja azokat magánéletében.
- *A közösségi médiát a barátoknak és a családoknak találták ki és nem a rendőrségi munkára.* Napjainkban az Egyesült Királyság legtöbb, hanem az összes rendőri szerve használja a Facebook-ot, Twittert, és a Youtube-ot, mint az általuk szolgált közösségekkel való kapcsolattartás egyik elemét.⁵⁶

⁵⁵ BULLAS, Jeff, 10 érdekes közösségi média statisztikai adat, 2010.

⁵⁶ Engage: Digital and Social Media Engagement for the Police Service, i.m., pp. 9-10.

Mint láthattuk a problémák elkerülése végett, a közösségi médiákat használó rendőrök számára olyan iránymutatást kell adni, olyan szabályokat kell kidolgozni, amelyek betartása mellett elkerülhetőek a negatív hatások.

A brit rendőrség hét alapszabályban rögzíti a digitális média közösségi rendészetben való sikeres használatát:

- *„Légy hiteles!”* A közösségek szeretnek olyan rendőrökkel és szervezetekkel együttműködni, amelyek a „munka frontján” teljesítenek szolgálatot. A kapcsolat felépítése és fenntartása érdekében a kommunikáció során nyitottnak, pontosnak, őszintének és tisztességesnek kell lenni.
- *„Légy következetes!”* Bátorítani kell a konstruktív visszacsatolást és párbeszédet. Professzionális, őszinte, barátságos, de nem bizalmas viszonyt kell kialakítani a résztvevő felekkel.
- *„Légy reagáló!”* Minden posztolt tartalomra válaszolni kell, tekintet nélkül annak pozitív vagy negatív tartalmára. Ez az egyedüli módja a valóságos helyzet visszatükrözésének. A közösségek értékelik az őszinte visszajelzést.
- *„Viselkedj úgy mint egy nagykövet!”* Nem szabad elfeledkezni arról, hogy a kommunikáló személy magát a rendőrséget képviseli, így elvárható tőle a helyes értéktétel és a „józan ész”.
- *„Ne felejts ki senkit!”* A közösségi hálózatok használatakor nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy akár objektív akár szubjektív okoknál fogva, de nem mindenki fér hozzájuk, használja azokat. A leglényegesebb információk, üzenetek tekintetében párhuzamosan folytatni kell a hagyományos kommunikációs eljárásokat is.
- *„Légy etikus!”* A közösségi hálózatokon kommunikáló rendőrnek tilos megosztani védett, vagy más bizalmas információt, illetve diszkriminatív állásfoglalást tenni. Nem ejteth becsületsértő, rágalmozó megjegyzést, nem sérthet szerzői jogokat.
- *„Virtuális megjelenésed is legyen megfelelő!”* A rendőröknek biztosítaniuk kell, hogy az internetes megjelenésük, weblapjaik olyanok legyenek, hogy azok felkeltsék az érdeklődést és együttműködésre serkentsék látogatóikat.⁵⁷

Kaplan és Haenlein további tényezőket⁵⁸ tart fontosnak, amelyeket figyelembe kell venni a sikeres érdekében:

⁵⁷ Engage: Digital and Social Media Engagement for the Police Service, i.m., 5-8.

⁵⁸ KAPLAN – HAENLEIN, i.m., 65 p.

- *Körültekintően válasszunk!* Számos közösségi alkalmazás létezik a virtuális világban és naponta újabbak és újabbak jelennek meg a látóhatáron. Ne vesszünk el a hálózatok és az alkalmazások között, felaprózva erőnket!
- *Biztosítani kell a tevékenység összehangoltságát.* Több hálózat párhuzamos használata esetén – melynek célja, hogy minél több személyt vonjunk be a tevékenységünkbe – ügyelnünk kell azok egymással összehangolt üzemeltetésére.
- *A közösségi hálózatok alkalmazásának média tervekbe és stratégiákba történő integrációja.* Ki kell alakítani a hagyományos és a digitális média integrációját, egymással való kapcsolatát.
- *Légy aktív!* Ha kapcsolatot kívánunk kialakítani valakivel, tanácsos átvenni az irányítást és aktívnak lenni. A közösségi média lényege a tartalommegosztás és az interaktivitás, ezért mindig friss anyagokkal kell ellátni a partnereket, és lehetőleg minél több diskurzust kell velük folytatni.
- *Légy érdekes!* Senki sem szeret unalmas partnerekkel kapcsolatot tartani, ezért ha azt kívánjuk, hogy a partnereink foglalkozzanak velünk, akkor erre megfelelő okot is kell szolgáltatnunk.
- *Légy szerény és alázatos!* A közösségi hálózatokon történő megjelenés során tudatában kell lennünk annak, hogy ott olyan személyek jelennek meg, akik rengeteg időt töltenek-töltöttek a számítógép előtt, így nagy gyakorlattal rendelkeznek a Facebook, a Twitter stb. használatában.
- *Ne légy túlzottan szakmai!* El kell kerülni a túlonatúl szakmai, „bikkfanyelven” írott tartalmakat, a célközönség számára egyértelmű és érthető információt kell továbbítani.

A tanácsokat megismerve megfogalmazhatjuk milyen rendőrré is van szükségünk a közösségi hálózatokon való sikeres tevékenység érdekében? A közösségi médiában jelenlévő, azok technikáit munkájában magas szinten művelni képes rendőrré véleményem szerint tökéletesen illik Korinek László közösségi rendőrrel kapcsolatos megállapítása, mely szerint ez a fajta személy „*autonóm lény, aki viseli saját tevékenységéért a felelősséget, jól tud kommunikálni, tűri a stresszt, és vállalja a konfliktusokat, nyitott az együttműködésre, döntésképes, járatos az új technikák alkalmazásban, meg tud újulni, nagy munkabírási jellemzi, és idegen nyelve(ken) is meg tudja értetni magát.*”⁵⁹ Kiegészíteném még egy fontos elemmel: akiben megbíznak vezetőik.

⁵⁹ KORINEK, i.m., 148 p.

Összegzés:

Megállapítható, hogy a magyar rendőrségnek nincs a közösségi média alkalmazásával kapcsolatos stratégiája, annak lehetőségeit közel sem használja ki, így elesik teljesítményének lakosság általi mérésétől, az ahhoz kötődő visszacsatolás lehetőségétől, továbbá egy olyan csatornától, ahol a lakosság gyors és egyszerű formában információt tudna adni az ügyekről, azokhoz hozzászólva. Véleményem szerint a magyar modell nem használja ki a közösségkapcsolatban (és nem a propagandában!) rejlő lehetőségeket illetve céljai elérése érdekében elégtelen mértékben vonja be a lakosságot saját tevékenységében. A szakmai eredményességre az ilyen aprónak tűnő tényezők is nagy befolyással bírhatnak. A közösségi rendőrségnek a közösségi médiákon is jelen kell lennie!

A lakosság egyre növekvő számban használ olyan mobil kommunikációs eszközöket (okostelefon, tablet stb.), amely mindenkor és mindenhol lehetővé teszi az internethez kapcsolódást. Az állampolgárok egyre nagyobb igényeket támasztanak a rendőrség irányába és egyre kritikusabbak annak tevékenységével kapcsolatban. A közösségi média a mobil eszközök segítségével lehetővé teszi a vélemények gyors kialakulását, cseréjét és futótűszerű terjedését. Ez egyrészt hasznos a rendőrség számára, hiszen a megosztott tartalmakat figyelemmel kísérve hasznos információhoz juthat, más részből veszélyes is lehet rá nézve, hiszen a rendőrséggel kapcsolatos negatív hírek (például egy rendőr elítélhető magatartása) is gyorsan szárnyra kapnak és rövid idő alatt végigfutnak a közösségi hálózatokon, rombolva a rendvédelmi szervezet hírnevét. Ez a jelenség további nyomást gyakorol a rendőrség társadalomban elfoglalt szerepére és legitimációjára egyaránt. Az állampolgárok elvárják, hogy a rendőrség mindig kéznél legyen, és azonnal megoldja problémáikat illetve választ adjon a kérdéseikre. Teszik ezt azért, mert maguk jól ismerik és használják a korszerű eszközöket és lehetőségeket, és joggal várják el ezt másoktól, így a rendőrségtől is. Az emberek egyre inkább kritikusak a rendőrséggel szemben, hiszen azt várják el a rendőröktől, hogy derítsenek fel és oldjanak meg minden bűnügyet, illetve intézkedjenek minden a biztonságukkal kapcsolatos témában, 100%-os biztonságot garantálva számukra.

A folyamatban lévő technológiai fejlődés szervezeti és kulturális változásokat követel meg a rendőrségi szervezetektől. Ezek a változások nem csak a rendőri munka területét érintik, hanem az állampolgárokkal és közösségekkel való kapcsolatot is, továbbá arra kényszerítik a rendőri szerveket, hogy újra értékeljék a társadalomban betöltött szerepüket.

Felhasznált Irodalom

- 30/2010. (OT. 16) ORFK utasítás a turisztikai idény rendőri feladatainak végrehajtására.
- A Magyar Köztársaság Rendőrségének Körzeti Megbízotti Szabályzat kiadásáról szóló 11/1995. (VIII. 30.) ORFK utasítás.
- A Rendőrség internetes honlapja és internet-hálózata működtetéséről, valamint az internet rendőrségi igénybevételének szabályairól szóló 3/2006. (II 23.) ORFK utasítás
- Adyligeti Rendészeti Szakközépiskola honlapja, A körzeti megbízotti szaktanfolyam programja, 2013, http://arszki.hu/dir_downloads/kmb_szaktanfolyam.pdf. (letöltve 2013.09.09.)
- Az „Év Körzeti Megbízottja” elismerés adományozásáról szóló 11/2009. (OT 7.) ORFK utasítás.
- Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések szótára, Bp., Akadémiai Kiadó, 1983.
- Bányai Edit – Novák Péter, Online üzlet és marketing, Bp., Akadémiai Kiadó, 2011.
- Barát Tamás, Média és társadalom – Társadalmi (közösségi) média = Tudományos közlemények, Gazdaság és szociális demokrácia, szerk. G. MÁRKUS György, Bp., Általános Vállalkozási Főiskola, 2011.
- COMPOSITE Project: ICT Trends in European Policing, 2011. www.compositeproject.eu/tl_files/fM_k0005/download/COMPOSITE%20ICT%20Trends.pdf, (letöltve: 2013.05.04.)
- Core Expertise, UN Police Magazine, 11th Edition, 2013.
- Cs. Csala Károly – Schalk Endre, Elismerésre méltó munkát végez a testület – a közbiztonság nem csak rendőri kérdés, Rendőr, 2010/1.
- Cs. Csala Károly – Schalk Endre, Javuló biztonság – Továbbra is az ember a legfontosabb, Rendőr, 2013/1-3.
- Deák József, A Független Rendészeti Panasztestület 5 éve, Rendőr, 2013/4-6, 26.
- Deák József, Kihelyezett ülés az ORFK-n – Látható rendőrség kell!, Rendőr, 2009/6.
- Deneff, Sebastian, Kaptein, Nico, Bayerl S., Petra, Ramirez Leonardo, Best Practice in Police Social Media Adaptation, COMPOSITE project, 2011, www.fit.fraunhofer.de/content/dam/fit/de/documents/COMPOSITE-social-media-best-practice.pdf, (letöltve: 2013.09.09.)
- Engage: Digital and Social Media Engagement for the Police Service, Association of Chief Police Officers – National Policing Improvement Agency, 2010. www.acpo.police.uk/documents/LPpartnerships/2010/20110518%20LPBA%20dm_engage_v61.pdf (letöltve: 2012.11.01.)

- Ferentzi Tünde, Széles összefogás kell, Rendőr, 2013/4-6.
- Finszter Géza, Rendészeti menedzsment, Magyar Rendészet, 2003/4.
- Her Majesty's Chief Inspector of Constabulary, Adapting to Protest – Nurturing The British Police of Policing, Merseyside, 2008, <http://www.hmic.gov.uk/media/adapting-to-protest-nurturing-the-british-model-of-policing-20091125.pdf> (letöltve: 2013.09.09.)
- Informatikai és Hírközlési Minisztérium, Magyar Információs Társadalom Stratégia, 2003, http://eletpalya-folyoirat.munka.hu/c/document_library/get_file?uuid=838e120d-30bd-4812-8e52fc68cdb99f12&groupId=10418 (letöltve: 2013.08.18.)
- Kaplan, M. Andreas, Haenlein Michael, Users of the World, unite! The challenges and opportunities of Social Media, Business Horizons, Vol. 53, 2010.
- Keeping the Peace –National Policing Improvement Agency, London, 2010. www.npia.police.uk/en/17120.htm (letöltve: 2012.11.01.)
- Kiss József - Sipos Erika, Községi hálózatok és hatásuk a társadalomra, Bp., SZVT Kutatási és Fejlesztési Központ, 2011.
- www.szvt.hu/userfiles/file/szaknyelvi%20szakosztaly/k%c3%96z%c3%96ss%c3%89gi%20h%c3%81l%c3%93zatok%20c%c3%89s%20hat%c3%81suk%20a%20t%c3%81rsadalomra.pdf (letöltve: 2013. 08.07.)
- Korinek László, A rendőrség szerepe, funkciói és típusai = Sodorvonalon, szerk. Hautzinger Zoltán – Verhóczki János, Bp., Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozata, 2012.
- Malina Adrienn – Takács István, Lakosságbarát brit rendőrség, Rendőr, 2010/4.
- Markos-Kujbus Éva – Gáti Mirkó, A közösségi média, mint online stratégiai eszköz = "Coopetition" Verseny és együttműködés a marketingben, Bp., Magyar Marketing Szövetség Marketing Oktatók Klubja 18. Országos Konferencia, 2012, http://unipub.lib.uni-corvinus.hu/886/1/MKE_GM_mok2012.pdf, (letöltve: 2013.08.07.)
- Molnár Katalin, Cserép Attila, A rendőrség kommunikációs stratégiája és belső kommunikációja, Rendészeti Szemle, 2010/2.
- Morrel, Gareth, Scott, Sara, Mcneish, Di, Webster, Stephan, The August riots in England: Understanding the involvement of young people, London, Natcen, 2011.
- Terestényi Tamás, Kommunikáció-elmélet – A test beszédétől az internetig, Bp., Akti-Typotex, 2006.

Internetes források

- Bullas Jeff, 10 érdekes közösségi média statisztikai adat, 2010. www.abfox.eu/10-erdekes-kozossegi-media-statisztikai-adat.html, (letöltve: 2013.08.11)
- Facebook honlapja, Group Admin Basics, www.facebook.com/help/418065968237061/ (letöltve: 2015.02.14.)
- Greater Manchester Police Prestwich csatornája, <https://twitter.com/GMPPrestwich>, 2013. (folyamatosan figyelemmel kísérve 2013. június-szeptember hónapban)
- Metropolitan Police honlapja, 2013. <http://content.met.police.uk/Home>
- Metropolitan Police honlapja, Social Media, 2014. <http://content.met.police.uk/Site/socialmedia> (letöltve: 2015.02.14.)
- Metropolitan Police honlapja, Twitter, 2014. <http://content.met.police.uk/Article/Twitter/1400016480769/socialmedia> (2015.02.14.)
- Police.hu honlap, Rétság Rendőrkapitányság elérhetőségei, 2013. www.police.hu/ugyintezes/szerv/orszagos-rendor-fokapitanysag/nograd-megyei-rendor-fokapitanysag/retsag (letöltve 2013.08. 28.).
- Police.hu honlap, 2013, www.police.hu (letöltve: 2013.08.28.)
- Twitter honlapja, Blocking people on Twitter, 2013. <https://support.twitter.com> (letöltve: 2013.08.07.)
- Youtube honlapja, Megjegyzések moderálása, 2015. <https://support.google.com/youtube/answer/111870?hl=hu> (letöltve: 2013.08.19.)

A kül- és biztonságpolitika stratégiai kérdései nemzetbiztonsági szempontból az 1990-es években

Benedek Márta¹

Absztrakt:

A szerző a jelen írásban felvázolja a rendszerváltozás² utáni első magyar kormány elképzeléseit a kül- és biztonságpolitikáról, bemutatva és elemezve a jelenlegi stratégiai gondolkodás és stratégiaalkotás alapkokumentumának tekinthető biztonságpolitikai alapelvek összefüggésében az adott időszak külpolitikai folyamatait. Be kívánja továbbá mutatni a kormányzati politika feltételrendszerének változó és stabil elemeit a választási kampányban vázolt elképzelésektől kezdve a ciklus végén elért eredményekig és kudarcokig. Áttekintésre kerül a kilencvenes évek kiút és identitás keresése, majd az elfogadott biztonsági alapelvek elemzése. Mindezeket alapul véve a szerző fel kívánja vázolni a nemzetbiztonsági szervezetrendszer átalakulását és a nemzetbiztonsági szféra új kihívás és feladatkezelési keretrendszerét, különös tekintettel a kül- és biztonságpolitikát érintő stratégiai feladatokra.

Kulcsszavak: nemzetbiztonság, titkosszolgálatok, rendszerváltás

Abstract:

The author describes the ideas of foreign and security policy of first Hungarian government selected after transition, introduces and analyzes actual strategy development documents are considered basic security principles in the context of foreign policy processes. Furthermore wants to introduce stable and variable elements of conditions of government's policy started the election campaign's ideas and ended the results and failures achieved at the end of cycle. The search of identity and ways out in the 90's and the analysis of accepted security principles were reviewed. Based on that, author wants to draft the transformation of national security system and new challenges and frameworks of national security sector, the strategic tasks related to foreign and security policy in particular.

Keywords: national security, secret services, transition

¹ benedekm18@gmail.com

² A magyar politikai és értelmiségi elitben vita bontakozott ki a rendszerváltozás időpontját illetően. Egyesek hosszú folyamatként írják le, kezdetét az IMF és a Világbanki tagság időpontjától datálják, mások az 1989-es évet tekintik alapnak, illetve egy harmadik narratíva az 1990-es országgyűlési választásokkal azonosítja a változást. A dolgozatnak nem témája a rendszerváltás időpontjának és időtartamának vizsgálata, ahogy magának a megnevezésének sem. A szerző szinonimaként használja a rendszerváltás / rendszerváltozás fogalmakat.

Bevezetés

A világ biztonsági helyzete dinamikusan változó, kiszámíthatatlan érdekviszonyokból álló folyamat, melyben szükség volt – és jelenleg is van – a titkosszolgálati tevékenységre. A tárgyalt időszakban bekövetkezett jelentős politika, geopolitikai, külpolitikai, külgazdasági és biztonságpolitikai változásokhoz – a szovjet érdekszférából való kiszabadulás, és az önálló kül-, biztonság- és védelempolitika megteremtése – igazodniuk kellett a titkosszolgálatoknak/ nemzetbiztonsági szolgálatoknak.³ Demokratikus jogállami keretek között létre kellett hozni és meg kellett erősíteni azokat a jogintézményeket, melyek lehetővé tették ezen szervezetek feletti felügyeleti rendszert és ellenőrzési mechanizmust úgy, hogy el tudják látni alapfeladataikat, az állam ellen irányuló nemzeti és nemzetközi fenyegetések előrejelzéséhez és hatásainak gyengítéséhez nélkülözhetetlen információk megszerzését és összegyűjtését, továbbá ezek elemzését és a rendszerezett információk eljuttatását a döntéshozókhoz. Választ kellett adnia a nemzetközi rendszer átalakulásából fakadó és felerősödő kihívásokra és problémára, túllépve a biztonság hagyományos katonai értelmezésén, komplexebb értelmezési keretbe helyezve. A nemzetbiztonsági tevékenység ennek következtében összetettebbé vált, hiszen a rendszerváltással egy időben érzékelhetővé vált a kül- és belpolitika közötti választóvonal összemosódása a globalizációval összekapcsolható tendenciaként. A globális világban ugyanis nincs külpolitika belpolitika nélkül, miként a hazai körülményeket is nagyrészt külső hatások, nemzetközi folyamatok alakítják, melyek kimutatható változást hoztak a nemzetbiztonsági tevékenységben, feladatokban, eszközökben vagy módszerekben, módosítva a korábbi struktúrákat és intézményi felépítést.

Biztonságpolitikai környezet

„Reális biztonságpolitikai célokat meghatározni és ezekhez eszközöket rendelni – azaz stratégiát alkotni –, majd mindezt megvalósítani a nemzetközi környezet bármely változása mellett: ez minden racionálisan gondolkozó, hosszútávra tervező állam alapvető érdeke.”⁴ Ezáltal biztosítható ugyanis a nemzeti értékek és

³ A dolgozatban a szerző a nemzetbiztonság és titkosszolgálat kifejezés közül Izsza Jenő és Révész Béla megállapításaira hagyatkozva az utóbbit használja, ugyanakkor a két kifejezés egyértékűként jelenik meg, mivel a több helyen hivatkozott 26/1990.MT rendelet a nemzetbiztonsági kifejezést használja. (Izsza Jenő: A titkosszolgálatok tevékenységének általános jellemzői, ellenőrzésük és irányításuk kérdései. Szakmai Szemle 2009/2. 5–18. o. Révész Béla: Az állambiztonsági szervek politikológiai kutatásainak kérdéséhez. Acta Jur.et Pol. Szeged, 2004. 9-13.o.)

⁴ Csiki Tamás: A magyar stratégiai kultúra vizsgálatának eredményei

érdekek képviselete, a külpolitikai és biztonságpolitikai kihívásokra választ adni képes képességek kialakítása, a fejlődési célok hatékony megvalósítása.⁵ Az 1990-es szabad választásokon győztes jobbközép kormánynak tehát nemcsak a rendszerváltó külpolitika, biztonságpolitika és az ehhez szervesen kapcsolódó külgazdaság-politika céljait és kereteit kellett meghatározni, hanem új stratégia és intézményi rendszer felállítása is szükségként jelentkezett. A külpolitikában a stratégiai főirányok már az új kormány létrejöttkor kialakításra kerültek, melynek alaptéziseit az MDF (Magyar Demokrata Fórum) választási programjában érhetjük tetten. Biztonságpolitika tekintetében csak 1993-ban készült el a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelveit meghatározó Országgyűlési határozat.⁶ Ennek oka abban keresendő, hogy a politikai elit a kül- és biztonságpolitikai kérdéseket általában kevésbé fontos témaként a belpolitikai kérdések árnyékában tárgyalja, erősen limitált szakmai, politikai és társadalmi diskurzust és vitát generálva.⁷

Stratégiai célok

Antall József már ellenzéki vezetőként is az 1989-es magyar politika folytatása és az ország európai integrálása mellett állt ki, vagyis alapjait tekintve nem lépett túl az előző Németh-kormány elképzelésein. A szakirodalom és maga a kormányprogram⁸ is ebben a tekintetben úgy fogalmaz, hogy az antalli külpolitika

http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1361901138_CSIKI_Tamas_A_magyar_strategiai_kultura_vizsgalatanak_eredmenyei_-_biztonsagpolitika.hu.pdf (2014.03.08.)

⁵ *Stratégiai tervező modellek (Cohen-;Bartlett-;George C. Marshall; U.S.Army War College, Lloyd-modell) lehetőséget biztosítanak egy ország számára nemzeti stratégiájának kidolgozására. Megfogalmazzák a nemzeti értékeket és érdekeket, majd ezek alapján rögzítik a nemzeti akaratot és célkitűzéseket. Elemzik a stratégiai környezetben bekövetkezett változásokat, kihívásokat és fenyegetéseket a legvalószínűbb jövőre kialakítva a biztonsági stratégiát. (Bővebben lásd: Resperger István: A nemzeti biztonsági stratégia tervezésének kérdései. In: Orosz András Lóránt, Ujházi Lóránd (szerk.): A katolikus egyház biztonsági helyzete a huszonegyedik században. L'Harmattan Kiadó Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola. Budapest, 2013. 183-231.o.*

⁶ Az első külpolitikát érintő stratégiát a kormány 2008 februárjában fogadta el *Külszerkeleti stratégia* név alatt.

⁷ Az elemzett kormányzati ciklusban erre két alkalommal került sor: 1991. október 15-én a kormány külpolitikai eredményeiről és feladatairól szóló politikai vitanapon és az 1993. február 16-án elhangzott a biztonságpolitikai alapelvekről szóló országgyűlési határozati javaslat vitáján. Tágabban értelmezve ide kapcsolhatjuk a parlament 1992. szeptember 16-i ülését, melyen a kormány két és fél éves tevékenységei értékelése és vitája zajlott.

⁸ „... belpolitikailag rendszerváltás, külpolitikailag orientációváltás” (A Nemzeti Megújódás Programja. Budapest, 1990. 177.o.)

rendszerátalakítás helyett orientációváltást hirdetett. "Az új külpolitika paradox módon a nyugati intézményekhez való közeledés és a keleti tömb lebontásának területén inkább a kontinuitáson alapult."⁹ Az orientációváltás sikerét hosszú távon a nemzetközi megosztottság teljes felszámolásában jelölte meg és határozottan állást foglalt amellett, hogy Észak-Amerikával egyetemben perspektivikusan az európai integrációs folyamat részévé kell válnia a Szovjetuniónak (majd Oroszországnak) is.¹⁰ További stratégiaiainak nevezett, illetve minősített céljai a magyar kül- és biztonságpolitikának a határon túli magyar kisebbségek iránti felelősség, azaz nemzetpolitika és a jószomszédi politika voltak. Ezek a célkitűzések, bár külön stratégiai dokumentumokban nem foglalták őket, ciklusokon túlmutató közép távra szóló egymással összefüggő szerkezetet alkottak, melyben azonban a pillérek nem egyforma súlyt képviseltek.¹¹

Az antalli külpolitika határozottan törekedett arra, hogy végleg szétszakítsa a korábbi külpolitikai kötöttségek hálóját, új tartalommal töltsen meg, elhatárolódván az akkor már töredező politikai-ideológiai elvektől. Ez fedezhető fel akkor, amikor új tájékozási pontokat, szövetségeseket keres, vagy amikor folyamatosan ártérteket a korábbi kötelezettségeket, kapcsolatokat. Ebben a tekintetben a külpolitika hatalmas utat járt be, hiszen megszűnt a térségben a zárt, blokkokba szorított, totális katonai eszközrendszerrel kikényszerített szembenállás. Helyét, a partnerség felvázolását, a segítségnyújtást (PfP),¹² majd a csatlakozást lehetővé tevő NATO,¹³ illetve egy átalakulóban lévő európai struktúra vette át, mely-

⁹ Kiss J. László: *A kádárizmustól az EU-tagságig: a magyar külpolitika metamorfózisa*. Gazdag Ferenc-Kiss J. László (szerk.) *Magyar külpolitika a 20. században*. Zrínyi Kiadó, 2004. 55.o.

¹⁰ ERDŐDY Gábor: „A földrajz ellen sok mindent lehet tenni, kivéve politizálni.” Antall József a rendszerváltozás nemzetközi feltétel-rendszeréről http://www.grotius.hu/doc/pub/WMJVQ/2013-01-15_erdody_gabor_antall-jozsef-a-rendszervaltozas-nemzetkozi-feltetelrendszerrol.pdf (2014.03.14.)

¹¹ A külpolitika pillérei közötti hangsúlyeltolódás az elkövetkező kormányok külpolitikájának megítélésekor is fontos tényezővé válik, egészen az euroatlanti integráció megvalósulásáig.

¹² PfP: Partnership for Peace- Partnerség a békéért program, melynek célja az volt, hogy kooperációs rendszeren keresztül segítse a demokratikus átmenetet a partnerországokban a globális biztonság növelése érdekében.

¹³ A NATO tagállamok az 1990-es londoni csúcstalálkozóján deklarálták, majd 1991 novemberében Rómában jóváhagyták a NATO új stratégiai koncepcióját, amelyben a korábbiaknál nagyobb hangsúlyt kapott a biztonságot fenyegető, új típusú kihívások és kockázatok elemzése, illetve a kelet-közép-európai országok és a kialakulóban lévő Független Államok Közössége demokratizálódásának biztosítása.

(http://biztpol.corvusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=109 (2015.02.23.))

ben a fő veszély nem a kommunista restaurációs erőkhöz, hanem a feléledő nacionalizmusokhoz, az etnikai összeütközésekhez¹⁴ jelentkezett. „A nagyszámú nemzetiségekkel rendelkező államok (Románia, Ukrajna, Szerbia, Szlovákia) számára ez elsősorban belpolitikai, majd másodsorban külpolitikai síkon jelentkező problémát jelentett, míg a más országban élő nagyszámú nemzetiséggel rendelkező államok (Oroszország, Magyarország) számára a probléma elsősorban nemzetközi feszültségekhez vezetett.”¹⁵ Ezt a „transzformációs” vákuumot tovább mélyítette a délszláv válság, a bős-nagymarosi vízlépcső vitája, továbbá a moszkvai puccskíséret szelleme, ugyanakkor tompította a Nyitott égbolt megállapodás,¹⁶ majd a Partnerség a békéért program. Kiutat és egyben a rendszerváltás kül- és biztonságpolitikájának másik végletét, mely kitűzött célja is vált, 1994 kezdete hozta el. Clinton amerikai elnök januárban bejelentette, hogy az Egyesült Államok eltökélt a NATO keleti bővítésére,¹⁷ bár a hogyan és mikor kérdés nyitva maradt. Évszámokra levetítve 1989 és 1995¹⁸ között a Nyugat nem nyújtott sem Magyarországnak, sem pedig az átalakuló közép-európai régióknak semmilyen kétoldalú biztonsági vagy intézményi garanciát. „Az ENSZ, az EBEÉ, a WEU, a Partnerség a békéért, a NATO nem nyújtottak biztonságot.”¹⁹

Az új politikai elitnek meg kellett tehát határoznia az ország helyét, nemzeti érdekeit és azok érvényesítésének módját, továbbá a nemzetközi szerepvállalásunk kereteit, jellegét és terjedelmét. A nemzeti érdekek alapozzák meg az állam bel- és külpolitikai stratégiai feladatait, közöttük olyan nemzetközi dimenziókat, mint a szuverenitás és a területi sérthetetlenség biztosítása, a politikai és a gazdasági stabilitás, a jogrend védelme, a hatékony külpolitika, az együttműködésen alapuló nemzetközi kapcsolatrendszer, valamint a képesség biztosítása külső agresszió nemzeti vagy koalíciós erőkhöz-eszközökkel való visszaretentésé-

¹⁴ LENGYEL László: *Illeszkedés vagy kiválás. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 148.o.*

¹⁵ KÉRI NAGY Zsolt: *A magyar nemzetpolitika szerepe a térség stabilitása tükrében* http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=2004_3_25.htm (2014.03.15.)

¹⁶ *Nyitott Égbolt Szerződést - Open Sky Treaty. 1992-ben írták alá az EBEÉ helsinki külügyminiszteri találkozásánál. Ennek értelmében a 25 aláíró ország Vancouvertől Vlagyivosztokig kölcsönösen ellenőrizhette a többi ország katonai tevékenységét berepüléssel, légi felderítéssel. Célja a bizalom, a biztonság és a stabilitás erősítése volt, ugyanakkor ellenőrizhetővé vált a leszerelési szerződésekben foglaltak betartása is. (M. Tóth György: A Nyitott Égbolt magyar sikertörténete 1-2. http://www.honvedelem.hu/cikk/a_nyitott_egbolt_magyar_sikertortenete_1 (2015.03.01.)*

¹⁷ GYÖRI SZABÓ Róbert: *A magyar külpolitika története 1848-tól napjainkig. Helikon 2011. 352.o.*

¹⁸ *A NATO 1995 őszén tette közzé a csatlakozás feltételeit.*

¹⁹ Lengyel László: *Illeszkedés vagy kiválás. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 153.o.*

re és elhárítására.²⁰ A nemzeti érdek tehát nem következhet csak önmagából, hanem tartalmaznia kell a más államokkal és a nemzetközi rendszerrel való kölcsönhatások viszonyrendszerét, továbbá a globalizáció hatásait. Ennek megfelelően az Antall-kormánynak azt a feladatot kellett megoldania, hogy saját külpolitikai koncepciót dolgozzon ki arra, hogyan hozható közös nevezőre a magyar külpolitika három alapvető prioritása. Antall halálát követően a hét hónapig kormányzó Boross-kabinet vállalta ennek folytatását. Hangsúlyeltolódás volt azonban tapasztalható a regionális politika és a nemzeti kisebbségek kapcsán. Az előbbinél deklarált célként jelentkezett a történelmi megegyezések keresése, a kiegyensúlyozott, korrekt és kölcsönös érdekek figyelembe vétele, mely hozzájárul az egységes és szabad Európa megteremtéséhez. A nemzeti kisebbségek jogainak képviselése pedig kapcsolódott az emberi jogok, az alapvető szabadságjogok érvényesítéséhez és tiszteletben tartásához.²¹

Az új három párti kormány indulási alapja külpolitikai szempontból kedvező volt, 1990-ben Magyarország nemzetközi megítélése volt a legjobb a térség országai közül.²²

Az integrációpolitika

Antall József²³ külpolitikájának középpontjába a nyugati integrációt állította, melyet következőképpen fogalmazott meg expozéjában: *„A kormány elkötelezi*

²⁰ GAZDAG Ferenc: *Magyarország érdekei és ezek érvényesítésének lehetőségei a nemzetközi szervezetekben (NATO, EU)* www.hunsor.se/dosszie/gazda_huerdekei.pdf (2014.03.15.)

²¹ Boross Péter kijelölt miniszterelnök: *Kormányprogram a folyamatosság, a stabilitás és a fejlődés jegyében.* (Sándor Péter, Vass László: *Magyarország politikai évkönyve 2007-ről.* Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.)

²² GYÖRI SZABÓ Róbert: *A magyar külpolitika története 1848-tól napjainkig.* Helikon Kiadó, 2011. 348.o.

²³ Antall József (1932-1993). Gyermekkorát az édesapja nevelése határozta meg. Az ele mi után a budapesti Piarista Gimnáziumba került, majd Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karának magyar nyelv és irodalom- történelem-levéltár szakos hallgatója lett. A diploma megszerzése után Antall József rövid ideig a Magyar Országos Levéltárban, majd a Pedagógiai Tudományos Intézetben dolgozott. Tanári pályáját az Eötvös Gimnáziumban kezdte, a forradalom leverése után a Toldy Gimnáziumba helyezték. 1959-ben politikai magatartása miatt eltiltották a pedagógusi pálya gyakorlásától. Az 1964-ben megnyíló Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyv- és Levéltár tudományos kutatója, igazgatóhelyettese, majd főigazgatója. 1988-tól részt vett az MDF (Magyar Demokrata Fórum) rendezvényein. Az Ellenzéki Kerekasztal (EKA) tárgyalásain már ő képviselte az MDF-et. 1989. október 21-én elsőprő többséggel választották meg az MDF elnökévé, s ez alapján egyértelművé vált, hogy ő lesz a párt miniszterelnök-jelöltje. Az

magát az európai integráció gondolatának. Az integráció első fejezete a szabad Magyarország felvétele lesz az Európa Tanácsba. (...) A kormány célja a tagság elnyerése az Európai Közösségben, az elkövetkező évtized során. Ehhez átalakításokra van szükség, hazánkban csakúgy, mint az Európai Közösség szerkezetében, s ez utóbbi nyilvánvalóan függvénye a napjainkban megindult nagy európai átrendeződésnek is. Mint átmeneti megoldást azonban örömmel vesszük a társulás lehetőségét.”²⁴ Míg a szomszédságpolitika és a határon túli magyarok kérdéskörében a történelmi szükségszerűség, illetve a józan államérdek volt az alapvető tényező, az integrációs politikának a külpolitikai triádában elfoglalt szerepét mindig is befolyásolta az a tény, hogy nemcsak politikai, hanem nagyon erőteljes gazdasági szempontok is motiválták.²⁵

Ezen szempontok megjelenése, ahogy a további pilléreknél is tapasztalni fogjuk korábbra datálható. 1988 őszén már megszületett az EGK-val a kétoldalú gazdasági-kereskedelmi megállapodás, mely folyamatnak formális és informális tárgyalásai 1987 júniusában kezdődtek.²⁶

A fejlett világnak azonban nem volt közép-kelet európai stratégiája, így Magyarország is az Európa Tanács (ET) tagság elnyerése után (1990. november), ami nem tartozott bele az integrációs kurzusba, sokáig várakozó álláspontra volt kényszerítve. *”A fejlett világot jelentő Nyugat is azt hitte - s ezzel nyugtatta magát -, hogy elég Közép-Európának a szovjet szorításból megszabadulnia, és a demokrácia meg a piacgazdaság dolgai maguktól elrendeződnek.”*²⁷ Egyetlen kezdeményezést említhetünk ebből az időből, ami az 1989 júliusában indult PHARE²⁸ program volt, főként gazdasági és szociális reformfolyamatokhoz nyújtva segítséget. Az 1991 decemberében megkötött Európai Megállapodásnak is inkább elméleti jelentősége volt a csatlakozáshoz vezető úton, melyet hatálybalépésének elhúzódása tükröz legjobban (1994. február 1.).²⁹

1990-es választások nyertese az MDF lett, így május 23-án ő alakíthatott kormányt. A rendszerváltás utáni első magyar kormány miniszterelnöke haláláig, 1993.december 12-ig. (www.antalljozsef.hu/antall_jozsef_elete (2015.02.21.))

²⁴ Antall József a Kormány programjának ismertetése 1990. május 22. (Sándor Péter, Vass László: Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Digitális könyv Arcanum Adatbázis Kft. 2004.)

²⁵ KELEMEN Csaba: A magyar külpolitika Európa-pillére

http://phd.lib.uni-corvinus.hu/510/1/kelemen_csaba.pdf (2014.03.15.)

²⁶[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1988:327:0002:0034:E:PDF)

[OJ:L:1988:327:0002:0034:E:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1988:327:0002:0034:E:PDF) (2014.03.15.)

²⁷ KÉRI László- PETSCHNIG Mária Zita:24 évszak. Stratégia nélkül. Intera Rt.1995. 204.o.

²⁸ PHARE (Pologne, Hongrie Aide a la Reconstruction Économique- Segély Lengyelország és Magyarország gazdaságának átalakításához). A kezdőbetűk összeolvasásával görög szót kapunk, melynek jelentése világítótorony, fényező.

²⁹ Európai Unió Kislexikon

Az Európai Közösséget ebben az időben saját átalakulási folyamata kötötte le, mely folyamat csúcspontjaként megszületett Maastrichti Szerződés.³⁰ Más szóval a szervezet nem volt hajlandó a saját integrációs lendületét lassítani azért, hogy ezáltal növelje a periféria felzárkózási esélyeit.³¹ Ezt belátva a miniszterelnök következőképpen nyilatkozott az integrációról 1993-ban: *„Mindenekelőtt szükséges az Európai Közösség három lépcsőben történő bővítésének elősegítése, amely azt jelenti, hogy elsőként az EFTA-országok, majd a Visegrádi Csoport és végül a többi európai ország integrációja menne végbe.”*³²

Változást az 1992. decemberi Edinburgh-i csúcsértekezlet hozott, ami megvitatta a Bizottság „Szorosabb társulás felé Közép- és Kelet-Európa országaival” címet viselő, ezen országok helyzetét értékelő jelentést. Az 1993. júniusi koppenhágai csúcson pedig megtörtént az igazi áttörés. Először mondták ki, hogy a közép-kelet-európai társult országok bizonyos feltételek teljesítése esetén az Unió teljes jogú tagjai lehetnek.³³ Magyarország hivatalosan 1994. április 1-én nyújtotta be csatlakozási kérelmét az Európai Unióhoz. A kormánynak adott felhatalmazás parlamenti vitájában Boross Péter miniszterelnök az időpontot indokolva azzal érvelt, hogy befejeződött a társulási megállapodás, a maastrichti szerződés ratifikációs folyamata, és az újonnan csatlakozókkal is lezárultak a tárgyalások.³⁴

<http://www.bmeip.hu/download/engemiserint/Europai%20Unios%20Kislexikon.pdf>
(2014.03.16.)

³⁰ A maastrichti-folyamat nem arról szólt, hogyan lehet a tagjelöltekkel kapcsolatban felmerült problémákat kezelni, hanem arról, hogyan lehet a már tagok közötti együttműködést elmélyíteni. Az új tagok befogadásának kérdése azonban mindig szorosan összekapcsolódott az EK bővülési kapacitásával. Az ezzel kapcsolatos viták kezdetben az elmélyülés folyamatát látták veszélyeztetve az új tagok által. Ez fokozatosan átalakult és helyét a Közösség mezőgazdasági és strukturális politikájával, továbbá a munkaerőpiac megnyitásával kapcsolatos félelmek vették át. (KELEMEN Csaba: A magyar külpolitika Európa-pillére http://phd.lib.uni-corvinus.hu/510/1/kelemen_csaba.pdf (2014.03.15.))

³¹ BALÁZS Péter: Mozgásban az európai integrációs térkép, XLVII. évfolyam, Társadalmi Szemle, 1992/4. 52.o.

³² ANTALL József: A Nemzetközi Demokrata Unió (IDU) és az Európai Demokrata Unió (EDU) budapesti ülésén. Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 377.o

³³ PESTI Sándor: Kül- és nemzetpolitika jogjegyzet. hu/file/8758141e499cd39663dd38f645b606ac/kulpolitika.doc (2014.03.08.)

³⁴ Boross Péter miniszterelnök. A Magyar Köztársaság Kormányának felhatalmazásáról a Magyar Köztársaságnak az Európai Unióhoz való csatlakozási kérelme beadásáról szóló országgyűlési határozati javaslat vitája. 1994. március 22. (Sándor Péter, Vass László: Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008.)

Kisebbségpolitika/ nemzetpolitika

A Kádár-korszakban nemzetpolitika, mint olyan nem létezett, a határon túli magyarok kérdése tabutéma volt. Ezzel kapcsolatban két alapelvet hangoztattak: egyrészt a nemzeti kisebbségek kérdése minden szocialista ország belügye, másrészt a marxizmus-leninizmus győzelmével a nemzetiségi konfliktusok automatikusan megoldódnak (később, a rendszerváltáskor az általános demokratizálódási folyamatból várták ezt sokan).³⁵ 1989. július 1-jén azonban Magyarországon a kisebbségpolitika állampolitikai céllá emelkedett, melyet a művelődési és közoktatási tárcán belül egy miniszterhelyettes irányított. *„A Kárpát-medencében az államhatárokat átmetsző nemzeti szállásterületeken kormányzati adminisztrációval kell a kisebbségek nemzeti önazonosságát megőrizni, fejleszteni. Alapelv: a kultúrnemzeti lét biztosítása államhatároktól függetlenül, az állampolgári és a nemzeti önazonosság szétválásának elismerése.”*³⁶

A következő lépésnek a legmagasabb jogszabályi, azaz alkotmányos szintre emelését tekinthetjük a magyar kisebbségekhez való viszonynak. A Magyar Köztársaság Alkotmányának 6. § (3) pontja kimondja tehát, hogy *„a Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását,”*³⁷ konkrétumot azonban nem tartalmaz arra vonatkozóan, hogy a magyar kisebbségek a magyar külpolitika rendszerébe milyen módon tagozódhatnak be.

Az Antall-kormány előtt állt tehát a feladat, hogy értelmezési keretbe foglalja határon túli magyarsághoz való viszonyt és a külpolitika szintjére emelje, mely nemzetpolitika címszó alatt került be a politika szótárába. A kisebbségpolitika a kormány fennállásának ideje alatt többlépcsős átalakuláson ment keresztül. A miniszterelnök a kormány megalakulásakor elhangzott beszédében, az európai integrációt jelölte meg elsődleges célként. A kisebbségekről a következő álláspontot vallotta: *„Kisebbségi politikánk fő célja az emberi jogok, s ezeken belül a kisebbségek jogainak érvényre juttatása határainkon kívül és határainkon belül egyaránt. Tekintettel arra, hogy a magyarság egyharmada határainkon kívül él, a magyar államnak különleges felelőssége a magyar nemzet, mint kulturális és etnikai közösség megmaradásának támogatása mindenütt. Ezért állunk ki – a fennálló nemzetközi szerződések tiszteletben tartásával, azok szellemében – a*

³⁵ PESTI Sándor: Kül- és nemzetpolitika jogjegyzet.hu/file/8758141e499cd39663dd38f645b606ac/kulpolitika.doc (2014.03.08.)

³⁶ GLATZ Ferenc: Rendszerváltás, kisebbségpolitika, kultúrkülpolitika, 1989 – 1990. (História 2009/9-10. 2-4-o.)

³⁷ Az 1989. október 23-án hatályba lépett 1949. évi XX. törvény módosítása. http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/66014AAA-414B-4757-8E71-CA6866EB9FA0/0/XX_1949tvalkotmany.pdf (2014.03.15.)

*határainkon kívül élő magyar közösségek önrendelkezési jogának megtartása mellett.*³⁸

1993-ban Antall már kategorikusan hangsúlyozta, hogy „a szomszédainkhoz fűződő jó kapcsolataink előfeltétele az, hogy jól bánjanak az ott élő magyar kisebbségekkel.”³⁹ A határon túli magyar kisebbségekkel kapcsolatban megfogalmazott úgynevezett Antall-doktrína tehát azt jelentette, hogy a kormány a kétoldalú kapcsolatok egészét a kisebbségi probléma alá rendelte. Azokon a területeken, ahol a kétoldalú megállapodások nehézségekbe ütköztek, ott a kormányzat nemzetközi szintre emelte ezt. „A magyar kormány nemzetközi kötelezettségeivel összhangban fordít különös figyelmet a magyarság - és minden kisebbség - sorsának alakulására, emberi és kisebbségi jogainak érvényesülésére. Támogatjuk és sürgetjük a nemzetközi közösség szerepvállalását e jogok érvényesítésében.”⁴⁰

A magyar külpolitika kisebbségekkel kapcsolatos felfogásának elemzésekor szólnunk kell az autonómia meghatározásról is, mely alatt a miniszterelnök az önrendelkezési jogon alapuló kulturális autonómiát értette, melyhez a nemzeti kisebbségek egyéni és kollektív jogai gyakorlásához szükséges intézményes kereteket társított.

Először a Miniszterelnöki Hivatalban államtitkárság, majd a 90/1992. Kormányrendelet alapján, a Határon Túli Magyarok Hivatala (HTMH) szolgálta a magyarság ügyét.⁴¹ 1992-ben a Duna Televízió, mint az összmagyarság műholdas televíziója⁴² is megkezdte sugárzását.

A magyar érdek megfogalmazásában az antalli koncepció Közép- és Kelet-Európában történelmileg kialakult nemzetfelfogásból indulunk ki, amely a nemzetiséget nem szűkíti le az állampolgárságra. A magyar nemzet tagja tehát mindenki, aki Magyarországon vagy az ország határain túl, kisebbségi vagy szórvány helyzetben magyarnak vallja magát. A magyar kisebbségekkel való rendszeres törődésnek egy átfogó nemzeti stratégia részévé kell válnia.⁴³ Ehhez kapcsoló-

³⁸ ANTALL József: *Kormányalakítás. (Sándor Péter, Vass László (szerk.): Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2004.)*

³⁹ ANTALL József: *Közvetítő szerepet kívánunk játszani. Die Welt interjú 1993. aug. 16. Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 567.o.*

⁴⁰ ANTALL József: *Az ENSZ Közgyűlés szószerkén. (Felszólalás az ENSZ Közgyűlése 46. ülés-szakán. 1991. okt. 1.) Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 342.o.*

⁴¹ http://www.hhrf.org/htmh/002_ismerteto/text008/doc_upload/korm_rendelet.pdf (2014.03.18.)

⁴² <http://www.mtva.hu/en/sajto-es-fotoarchivum/2971-20-eve-kezde-el-rendszeres-adas-at-a-duna-televizio> (2015.03.01.)

⁴³ MEISZLER Dávid – Dunay Pál: *Sikerek és kudarcok között, Magyar külpolitika 1990-1994. Társadalmi Szemle 1994/8-9. 35-52.o.*

dott az állampolgárság összetett kérdése is: *"A Magyar Demokrata Fórum céljának tekinti, hogy megkeresse azt az alkotmányjogi lehetőséget, hogy mindazoknak, akiknek a befogadó országa lehetővé teszi, kettős állampolgársággal vagy más státusban szavazzanak..."*⁴⁴

Ezen az állásponton 1993 decemberében Boross Péter némileg finomított, a kisebbségi jogok európai normarendszerének kidolgozását hangsúlyozván. Ez azért is volt indokolt, mert az ország számára fontos euro-atlanti integráció a közép- és kelet-európai térségbeli stabilitásnak és békének ad prioritást. Így a határon túli magyarság problematikájának, a magyar nemzettudat vélt vagy valós sérelmeinek és a nemzeti érdekek kontinuitásának képviselésében felborult összhangot újra lehetett értelmezni. A Nyugat ugyanis rendkívüli módon aggódott a térség stabilitása miatt, ráadásul aggodalmai szorosan kapcsolódtak az etnikai konfliktusok esetleges radikalizálódásának veszélyéhez.⁴⁵

Szomszédos országokkal való kapcsolat/regionalizmus

A rendszerváltoztatás utáni demokratikusan választott kormányok számára a szomszédos országokkal kapcsolatos külpolitikát illetően nem állt rendelkezésre bevezetett és használható modell. Az Antall-kormány külpolitikájának ezen pillére ezért kezdetben alapvetően a reformszocialisták külpolitikai elképzeléseire támaszkodhatott.⁴⁶ Ez a támasz azonban az 1992-re a külpolitikai környezet, valamint a külpolitika alakításának belpolitikai feltételeinek alapvető változása miatt nem bizonyult elegendőnek és tartósnak. Ez az időszak további felismerést hozott annak kapcsán, hogy a régióban való együttélés szabályait az alapvetően megváltozott feltételrendszerek miatt teljesen új alapokra kell helyezni. *„Egy minden korábbinál mélyebben tagolt kétoldalú kapcsolatrendszerben kell történelmi gyanakvások és előítéletek falait kölcsönösen áttörni”*⁴⁷ úgy, hogy az érintett országok jelentős részben viszonylag új keletű szereplők a nemzetközi színtéren. Ennek alapjává a térség országai és népei közötti kooperáció vált, melynek kiépítése még a kádári érába nyúlik vissza az Alpok-Adria Munkaközösség létrehozásával, ami valódi tartalmat a rendszerváltás utáni kibővülésével nyert.⁴⁸

⁴⁴ ANTALL József: A választás „előestéjén”. Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 37. o.

⁴⁵ DUNAY Pál: Az átmenet magyar külpolitikája. (Gazdag Ferenc-Kiss J. László (szerk.) Magyar külpolitika a 20. században. Zrínyi Kiadó Budapest, 2004. 230-231.o.)

⁴⁶ KÉRI NAGY Zsolt: A magyar nemzetpolitika szerepe a térség stabilitása tükrében http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=2004_3_25.htm (2014.03.15.)

⁴⁷ BALÁZS Péter: A szuverenitás íze. <http://www.doksi.hu/get.php?lid=6781> (2014.03.15.)

⁴⁸ Az átalakulás lépései a következők voltak: 1989. november 12-én az együttműködés államközi, kormányzati szintre emelkedett. 1992-1993 között az eredeti Olaszország,

A másik fontos regionális kezdeményezés 1991. február 15-én született meg Visegrádon. Eredetileg Antall szándékai között szerepelt a Nyugat-Európai Unió mintájára megalkotott, elsősorban a katonai és biztonsági együttműködésre összpontosító Kelet-Közép-Európai Unió életre hívása is, de az 1992 márciusában aláírt szabadkereskedelmi megállapodás az együttműködés más minőségét irányozta elő.⁴⁹

A szomszédos országokkal való kapcsolatokról azonban nem beszélhetünk elválasztva a határon túli magyar kisebbség kérdéskörétől, tehát itt megnyilvánul a magyar külpolitika egyik specifikuma, hogy a nemzet és állam kérdésköre megkerülhetetlenné válik, cselekvések szintjén összeolvad. *„A magyar külpolitika pedig újból és újból azzal a normatív kérdéscsokorral szembesül, hogy a térség stabilitásának csökkentése nélkül miként egyeztetni össze a jószomszédi politikára törekvését a kisebbségekhez fűződő kapcsolatok fenntartásával”*.⁵⁰

A magyar kormány európai nyomás alá került, hogy rendezze kapcsolatait szomszédjaival, melynek eszközei az alapszerződések lettek. *„Deklaratív szinten az EU tehát kívánatosnak tartja, hogy a csatlakozni kívánó közép-kelet-európai országok - mint esélyes tagjelöltek az európai integrációban - úgymond béküljenek ki egymással, vagyis az új nemzetközi politikai helyzet közepette újra ismerjék el egymás szuverenitását, valamint kölcsönösen garantálják a területi státuszukat (beleértve a népességgel kapcsolatos problémákat)”*.⁵¹ Az alapszerződések rendszerében az első az 1991 decemberében megszületett magyar-szovjet volt, melynek ratifikációjára már nem került sor, ugyanakkor alapját képezte a későbbieknek és az orosz-magyar kapcsolatoknak is. Az 1991. december 6-án aláírt magyar-ukrán államközi egyezményt csak 1993 májusában ratifikálták. A magyar-szlovák és a magyar-román alapszerződés megkötésére csak 1995-ben, illetve 1996-ban került sor. Az 1991-ben függetlenné vált Szlovéniával az alapszerződés aláírására 1992. december 2-án került sor.

Ausztria, Magyarország és Jugoszlávia négyeshez csatlakozott Csehszlovákia (Pentagonálé), majd Lengyelország (Hexagonálé). Ugyanakkor Jugoszlávia szétesésével, illetve Csehszlovákia kettészakadásával újabb tagállamok kapcsolódtak a szervezethez, megnevezése pedig Közép-európai Kezdeményezésre változott 1992. július 18-án. (A vizsgált időszakban 10, napjainkban 17 tagország a tagja.) (<http://www.cei.int/> (2014.03.15.))

⁴⁹ ROMSICS Ignác: Volt egyszer egy rendszerváltás. Rubicon – könyvek. Rubicon – Ház Bt. Budapest, 2003. 305.o.

⁵⁰ Dr. GAZDAG Ferenc: Magyarország érdekei és ezek érvényesítésének lehetőségei a nemzetközi szervezetekben (NATO, EU) www.hunsor.se/dosszie/gazda_huerdekei.pdf (2014.03.15.)

⁵¹ PATAKI Gábor Zsolt: Az alapszerződések stratégiai hátttere: kényszer és kompromisszum, avagy az euroatlanti integráció lehetősége. <http://www.hhrf.org/magyarkisebbsseg/9604/m960403.html> (2014.03.15.)

Külgazdaság

A külgazdasági⁵² és hozzá kapcsolódó külpolitikai orientációváltás döntő tényezője volt a magyarországi modellváltás stratégiájának. Az antalli koncepció kül- és biztonságpolitikájának szerves részét képezte a külgazdaság. „A kormány külgazdaság politikája az áru-, tőke- és idegenforgalmi folyamatok összefonódásából, egységéből indul ki. A külgazdasági potenciál erősítése nélkül nem állítható meg az eddigi világgazdasági tévesztés, az eladósodás, az elszegényedés. Rövid- és középtávon az ország nemzetközi pozícióinak, megítélésének, erőforrás szerzési lehetőségeinek javítása elengedhetetlenné teszi az import színvonalát jelentősen meghaladó áru- és szolgáltatás kivitel a dollár elszámolású forgalomban.”

⁵³ A külgazdasági kapcsolatok kezelésére felállították a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériumot, mely a ciklus végéig koordinálta a feladatokat. Az ország külgazdasági kapcsolataiban Nyugatra, és azon belül az EK-ra összpontosított. A magyar külgazdaság az 1990-92 közötti időszakban jól teljesített. Az export, a rendszerváltás megpróbáltatásai ellenére, 1992-ben 10 százalékkal múlta felül az 1989. évi értéket; a fizetési mérleg folyó tételei szerény többletet mutatnak; a volt KGST-országcsoporthoz befektetett külföldi tőke 50 százaléka Magyarországra áramlott, ráadásul 70 százalékos mértékben új munkahelyeket teremtet, exportárualapokat növelő, technológiai korszerűsítéssel és nemzetközi vállalati szintű integrálódással járó zöldmezős befektetések formájában. A versenyképesség javulását jelzi továbbá, hogy 1989 és 1994 között a volt KGST-országok közül Magyarország javította a legnagyobb mértékben az exportegységárak színvonalát, a dollárkivitel termékszerkezetét, az iparon belüli munkamegosztás, valamint a szakképzettség-igényes termékek arányát. ⁵⁴

A külgazdaság területén a ciklus során sikeresnek mondható gazdaságdiplomáciai lépések történtek: életbe lépett az EK-megállapodás, egyezményt kötöttünk az EFTA-val, továbbá fizetési és kereskedelmi egyezmény aláírásra került

⁵² „A külgazdaság-politika a hazai és a külföldi gazdaságot összekapcsoló folyamatok alakítására létrehozott közpolitika.(...) Része a külpolitikának, hiszen az ország külkapcsolati rendszeréhez hozzátartoznak nemcsak diplomáciai, hanem kereskedelmi partnerei is. Része a gazdaságpolitikának is, mivel az országhatárokon belüli gazdasági események hatást gyakorolnak a hazai termelők külpiazi megjelenésére, illetve a külső szereplők belpiaci lehetőségeire is.” (Tolnai Ágnes: Külgazdaság-politika és versenyképesség

http://www.grotius.hu/doc/pub/YKBNUY/2012_68_tolnai_agnes_grotius_e-konyvtar_50.pdf (2014.03.15.))

⁵³ ANTALL József kormányprogramjának ismertetése 1990. május 22.(Sándor Péter, Vass László (szerk.): Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Arcanum Adatbázis Kft.2004.)

⁵⁴ KADÁR Bála: Külgazdaság és jövőkép http://fn.hir24.hu/gazdasag/1997/04/02/k_lgazdas_g_j (2014.03.15.)

sor a legtöbb kelet-európai országgal. Jeszenszky Géza külügyminiszter szavaival élve: „A külpolitika és a külgazdaság a nemzetközi kapcsolatok rendszerének két meghatározó összetevője, amelyek többnyire egyidejűleg érvényesülnek, és azonos irányban mozognak, hiszen azonos politikai prioritásokon nyugszanak.”⁵⁵

A biztonsági identitás változása

A biztonságpolitikai stratégia kérdésköre bonyolultabb volt. A folyamat kezdetén, az 1989-90-es politikai átalakulást követően - mivel független biztonságpolitikáról addig nem beszélhetünk, míg egy ország nem rendelkezik szuverenitással, amíg egy katonai és politikai szövetség tagja, melyben nemzeti érdekei nem érvényesülnek, illetve területén idegen erők állomásoznak - az ország számára 6 biztonságpolitikai opció nyílt meg, bár ezek politikai realitása különböző volt. Ezen alternatívák közül legmarkánsabban a semlegesség lehetősége jelenik meg, mely tény az 1990-es választásokon parlamentbe jutott 6 párt külpolitikai elképzelésében - a FKGP kivételével- tetten érhető.

„A Kiszagdapárt szükségesnek tartja a NATO és a Varsói Szerződés egyidejű, egyszerre vagy fokozatosan történő megszüntetése mellett egy új, közös európai biztonsági rendszer megvalósítását.”⁵⁶ Több pártnál megfigyelhető, hogy a semlegesség egy további lehetőséggel is párosul. Az SZDSZ (Szabad Demokraták Szövetsége) a VSZ feloszlátásának módjáról alakít ki részletes elképzelést, az MSZP-nél (Magyar Szocialista Párt) ez összekapcsolódik a NATO felszámolásával is, amit a párt a XX. század végére tart elképzelhetőnek. A KDNP (Kereszténydemokrata Néppárt) választási programjának „Realitások külpolitikája” című fejezetében jelenik meg egy konstruktív Közép-Európa politika, melynek célja a szomszédos államokkal való szorosabb gazdasági, politikai, kulturális együttműködés egyfajta „Dunai közösség” alapon, továbbá a határon túli magyarság sorsának rendezése. A FIDESZ (Fiatal Demokraták Szövetsége) értelmezésében „Maximális célkitűzésként a Varsói Szerződésből való kilépés és az ország semlegességének deklarálása képzelhető el, minimális célként pedig a Varsói Szerződés átalakítása egy valóban védelmi jellegű, a tagországok egyenjogúságát és szuverenitását egy új szerződés által is biztosító szövetséggé.”⁵⁷

Antall József 1989. október 20-án tartott beszédében a semlegesség elképzelése még együtt jelenik meg a Varsói Szerződés megújításának igényével, mely kapcsolódik a nemzeti haderő megteremtésének igényéhez: „Mi nem adjuk fel külpolitikai programunkban a

⁵⁵ A koalíciós Kormány külpolitikájának eredményeiről és feladatairól szóló politikai vita. 1991. október 15. (Sándor Péter, Vass László (szerk.): Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2004.)

⁵⁶ SÁNDOR Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.

⁵⁷ SÁNDOR Péter, VASS László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 1990, Aula-OMIKK, Budapest, 1990. 496.o.

magyar semlegesség utáni vágyat, mi kívánjuk a magyar semlegességet, mert mi más kívánhat ez a kis nemzet, minthogy független, szabad és semleges legyen Európa közepén. (...) És addig, ameddig ez nem születik meg, nekünk azért kell küzdeni, hogy egy modernizált formájú Varsói Paktumban is olyan helyet találjunk, amelyik biztosítja hadseregünk önálló nemzeti jellegét.”⁵⁸ Az önállóság és az önerőre való támaszkodás csak kényszer-alternatívaként vetődött fel és megmaradt a szovjet csapatkivonás utáni átmeneti időszak elméleti eshetőségeinek szintjén.⁵⁹

A NATO- tagság, mint az ország biztonságának garanciája először Horn Gyula 1992. április 13-ai napirend előtti felszólalásában vetődik fel. „ Hitem szerint Magyarország hosszútávra szóló biztonságát a több mint négy évtizede létező Észak-atlanti Szövetséghez, a NATO-hoz való csatlakozás szavatolhatná. A szövetség bizonyította működésének demokratizmusát, konfliktusmegelőző és-kezelő képességét és a korszerű védelmi erő fenntartására való alkalmasságát.”⁶⁰ Ez a kezdeményezés a miniszterelnöknél ekkor még nem talált kedvező fogadtatásra. Egy hónappal később a visegrádi hármas értekezletén azonban már ennek szellemében adtak ki közös nyilatkozatot a résztvevők. Külügyminiszteri ümi nyilatkozatban a csatlakozás lehetősége azonban csak egy évvel később, 1993. augusztus 27-én jelenik meg.

A külpolitikával szemben, ahol éles váltásra, új prioritás-meghatározásra, mint láthattuk nem került sor, a biztonságpolitikát radikális fordulatváltással jellemezhetjük. Alapvetően átalakult az ország közvetlen és távolabbi környezete:” a bipoláris struktúrák nagy robajjal szétestek, s a világ átlépett egy új, jellegét tekintve még pontosan nem definiálható, poszt bipoláris világba,”⁶¹ melynek alapja a 1989. december 5-én született máltai megállapodás volt. Ezek az események⁶² azonban lehetővé tették a szuverenitásunk helyreállítását, melynek első lépései a Német-kormányig nyúlnak vissza, mivel a szovjet csapatok

⁵⁸ ANTALL József: Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 20. o.

⁵⁹ MEISZTER Dávid -Dunay Pál: Sikerek és kudarcok között, Magyar külpolitika 1990-1994. Társadalmi Szemle 1994/8-9.35-52 o.

⁶⁰ SÁNDOR Péter, VASS László (szerk.): Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.

⁶¹ GAZDAG Ferenc: Magyar biztonságpolitika. Új Honvédségi Szemle. 2001/12. 15-34.o.

⁶² A jelen dolgozat, ahogy a külpolitikát bemutatva már említésre került nem vállalkozik kronologikus felsorolásra a biztonságpolitikát érintő összes esemény kapcsán, csupán a jelentősebbeket emeli ki igazodva a szakirodalomban felelhetőekhez. A rendszerváltozás biztonságpolitikai fejleményeinek közvetlen előzményeként tarthatjuk számon a 1988 decemberében a szovjet vezetés által bejelentett nagyarányú haderőcsökkentést, továbbá az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) 35 állama által 1986-ban aláírt, a bizalom- és biztonságerősítő intézkedésekről szóló stockholmi megállapodást és annak zökkenőmentes végrehajtási gyakorlatát, illetve az európai hagyományos fegyveres erőkről, valamint a Bizalom- és Biztonságerősítő Intézkedésekről folyó tárgyalások 1989. március 9-ei kezdetét.

kivonását még ez a kormány tárgyalta.⁶³ Antall-kormány folytatva az önálló biztonságpolitika feltételeinek megteremtését, olyan körülményeket biztosított, melyek a meglévő érdekkonfliktusok⁶⁴ ellenére sem fenyegettek a csapatkivonási tervek felborulásával. Ugyancsak pozitívként emelendő ki a Varsói Szerződés feloszlásában játszott szerepe, illetve ennek végrehajtása,⁶⁵ mely folyamat 1991. július 1-jével Prágában zárult, amikor kimondták a Paktum politikai és katonai politikai szervezetének feloszlását, miután április 1-jén Gorbacsov szovjet államfő februári javaslata nyomán megszűnt a Varsói Szerződés katonai szervezete.⁶⁶ Az ország tehát a Varsói Szerződésből kiszabadulva elméleti síkon egy semlegességi koncepció-elképzelést alapul véve, mely az MDF választási programjának külpolitikát érintő 6. pontjában vált valósággá,⁶⁷ jutott el az EBEÉ-n (Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet) keresztül⁶⁸ a NYEU (Nyugat Európai Unió; WEU – Western European Union) majd a NATO-hoz való csatlakozás igényéig. Gyakorlatban tehát egy olyan átmeneti helyzetbe került az ország a tárgyalt időszakban, mikor a régi biztonsági rendszer már nem, az új még nem működött, következésképpen az önálló nemzeti biztonságpolitika megfogalmazása és gyakorlati megvalósítása az Antall-kormány és a Parlament feladata lett. A biztonság garanciájának Antall 1989 ok-

⁶³ 1989. február 1-jén sajtóközleményben tudatta Borisz Sztukalin budapesti szovjet nagykövet, hogy az első egységek már áprilisban távozni fognak. (In: Romsics Ignác: Volt egyszer egy rendszerváltás. Rubikon-Könyvek 2003. 145.o.)

⁶⁴ Részletesen lásd: Szegő Iván Miklós: Szovjet kivonulás 1991-ben: az utolsó fricska http://hvg.hu/tudomany/20110615_memento_szovjet_kivonulas_1991 (2014.03.14.)

⁶⁵ A szervezet megszüntetéséhez vezető tevékenység (az úgynevezett átvizsgálás) a magyar miniszterelnök kezdeményezésére indult meg. Ugyancsak ennek a Magyarország által kialakított koncepciónak volt köszönhető az, hogy a szervezet úgy szűnt meg, hogy az nem tette lehetővé a szovjet katonai lobby fellépését Gorbacsov ellen.

⁶⁶ A szovjet csapatok kivonása Közép-Kelet-Európából Kronológia, 1986–1992 <http://www.historia.hu/userfiles/files/2009-056/Burucs1.pdf> (2014.03.14.)

⁶⁷ „Magyarország nemzetközi kapcsolataiban nyitott legyen a nemzetközi jog elveit betartó valamennyi állam irányába, törekedjék végcélként a semlegességre.” (Sándor Péter, Vass László: Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008.)

⁶⁸ Az EBEÉ, mint az ország biztonságának garanciája megjelenik 1990. május 22-én a kormányprogram ismertetésekor. „Az államterület és az új politikai szerkezet védelmét az ütőképes honvédség mellett egy új, összeurópai kollektív biztonsági és együttműködési rendszerre kell építeni. Ez többet jelent, mint a nagyhatalmi garanciák nélküli semlegesség. Egy ilyen szerződés létrehozásában való tevékeny közreműködés a magyar külpolitika egyik első számú feladata.” (Sándor Péter, Vass László (szerk.): Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2004.)

tóberében⁶⁹ még a kedvező amerikai-orosz viszonyt tekinti, amitől fokozatosan jut el a transzatlantizmus eszméjéig.⁷⁰ Borossnál biztonsági garanciaként már csak a NATO tagság jelenik meg.” Térségünk biztonságának szavatolásában kulcsszerep jut az Észak-atlanti Szövetségnek – a NATO-nak –; Magyarország továbbra is a teljes jogú tagság elnyerésére törekszik.”⁷¹

A biztonságpolitikát érintő gondolkodásban is változás történt, melynek kezdeteit egy évtizeddel korábbra tehetjük. A biztonság hagyományos egydimenziós értelmezésének helyére annak komplex meghatározása lépett. A miniszterelnök biztonságpolitikai nézeteiben is feltűnnek az új típusú kihívások, melyek közül az új hatalompolitikai, energetikai, és szociális kihívásokat nevezi meg, illetve hangsúlyos lesz a nemzetközi terrorizmus kérdése is.⁷² A biztonság politikai problémaként jelent tehát meg, amelyet politikai eszközökkel kellett megoldani. Antall biztonságpolitikailag egyértelműen folytatta a”kádári puha védelem politikáját, s mindent megtett annak érdekében, hogy katonailag ne válaszoljon semmiféle provokációra.”⁷³

Stratégiai elképzelések megjelenése a biztonsági dokumentumokban

A biztonságpolitikai alapelvek, - melyek a kormányzati biztonságpolitikai dokumentumok hierarchiájának csúcsán állnak - kidolgozásának kezdetei 1991-be nyúlnak vissza.⁷⁴ Az ekkor elkészült koncepció a biztonságpolitika feladatkörét a következőképpen határozza meg: „A biztonságpolitika feladata, hogy megbízhatóan szavatolja az ország szuverenitását, területi épségét, alkotmányos rendjének megőrzését, illetve, hogy biztosítsa a kiegyensúlyozott fejlődéshez szükséges

⁶⁹ „Ez a szovjet- amerikai politika, ez az együttműködés egymás politikai álláspontjának folyamatos egyeztetése lehet e kis nemzet számára is garancia.” (Antall József: Az átalakulás esélyei. Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 19. o.)

⁷⁰ Antall a transzatlantizmus megfogalmazás alatt Európa összetartozását és szolidaritását érti a NATO fenntartásával és az amerikai jelenlét fontosságával. (Antall József: Mit jelent nekünk Európa? Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 350-351.o)

⁷¹ A kormányprogram vitája. 1993. december 21. kedd, téli ülésszak 2. nap. (Sándor Péter, Vass László (szerk.): Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Arcanum Adatbázis Kft.2004.)

⁷² ANTALL József: Európa politikusainak felelősségéről. Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt. 330.o

⁷³ LENGYEL László: Illeszkedés vagy kiválás. Osiris Kiadó, Budapest, 2006. 148.o.

⁷⁴ Az első javaslat 1991 decemberében született, az utolsó verziót pedig 1993 februárjában kezdték megvitatni a parlamenti bizottságok. A javaslatok pedig a 3617, 5699, 8624, 8959.végül 8999.számokon váltak ismerté.

(Köváriné Ignáth Éva: Magyarország biztonsági portréja a dokumentumok tükrében. PhD. értekezés. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/353/1/ignath_eva.pdf (2014.03.17.))

*külpolitikai és külgazdasági mozgásteret.*⁷⁵ A hatékony nemzeti védelem mellett az összeurópai nemzetközi biztonsági rendszer előmozdítását szorgalmazta az EBEÉ-re támaszkodva. Legfontosabb stratégiai célkitűzésként megfogalmazódott továbbá a nyugattal való politikai, katonai integráció NATO-hoz és WEU-hoz való kapcsolódás szándéka.⁷⁶ Az antalli kül- és biztonságpolitikai koncepció az EBEÉ-nek jelentős szerepet szánt, 1991 őszére ez vesztett jelentőségéből mivel már látható volt a szervezet kudarca a balkáni háború megakadályozása kapcsán. Ezzel egyidejűleg előtérbe kerül a NATO-val való kapcsolatok szorosabbra fűzésének igénye. Ekkor a magyar kormánypolitika a NATO-hoz és a NYEU-hoz való viszonyunkat összekapcsolja,⁷⁷ ami csak 1992-ra változik meg és kap a NATO kiemelt szerepet a biztonsági struktúrában, mivel deklaráltan a teljes jogú tagság válik céljá.⁷⁸ Ennek oka abban keresendő, hogy ebben az időszakban a NATO az egyetlen szervezet, amely kemény biztonsági garanciák biztosítására volt képes a térségben, azonban ekkor a tagságának bővítéséről még nem esett szó.⁷⁹

A biztonságpolitika további pillérei a regionális együttműködés, a magyar kisebbség védelmét magába foglaló jószomszédi kapcsolatok és a saját védelmem megteremtésének elképzelése.⁸⁰ Regionális szinten a térségi kooperációra való igény gazdasági, emberi jog és kisebbségi, illetve katonai vetülete kap kiemelt jelentőséget, ami a magyar kisebbségek jogai biztosításának van alávetve, mint

⁷⁵ 3617. számú határozati javaslat melynek címe: *a Magyar Köztársaság Biztonságpolitikájának elveiről és főbb feladatairól*: Kőváriné Ignáth Éva: *Magyarország biztonsági portréja a dokumentumok tükrében*. PhD. értekezés

http://phd.lib.uni-corvinus.hu/353/1/ignath_eva.pdf (2014.03.17.)

⁷⁶ GYŐRI SZABÓ Róbert: *A magyar külpolitika története 1848-tól napjainkig*. Helikon, 2011.346-364.

⁷⁷ *A kilencvenes évek elejére már egyértelműen kialakult egy olyan álláspont a Nyugat-európai Unióval kapcsolatban, amely kidomborította a szervezet kettős funkcióját. A vonatkozó meghatározás szerint a NYEU egyrészt a NATO európai pillére, másrészt az Európai Községek (Unió) védelmi dimenziója.*

⁷⁸ *Magyarország NATO tagságának az ügye 1992 tavaszától vált aktuális kérdéssé. Ekkor a visegrádi országok krakkói csúcstalálkozóján már a NATO-tagságot jelölték meg végső célként.* (In: http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=17&scid=121 (2014.03.15.))

⁷⁹ *A koppenhágai záródokumentum (1991. június 6-7.) megfogalmazása egyrészt utalt arra, hogy az új demokráciák nem számíthatnak a NATO bővítésére, ugyanakkor a szövetség nem marad közömbös, amennyiben az adott államok biztonságát veszély fenyegetné.* (Matus János – Szenes Zoltán: *A NATO és az európai biztonság*. In: *Iskolakultúra*, 1998. 4. szám, 12. old.)

⁸⁰ Kiss J. László: *A kádárizmustól az EU-tagságig: a magyar külpolitika metamorfózisa*. In: *Magyar külpolitika a 20. században*. Gazdag Ferenc, Kiss J. László szerk. Zrínyi Kiadó Budapest, 2044. 56o.

„*kívánatos jószomszédi kapcsolatok alapvető követelménye.*”⁸¹ Ennek a tételnek megfogalmazása történik a biztonságpolitikai alapelvekben melyet a kormány kül- és biztonságpolitikát érintő tevékenységének legfontosabb összefoglalásának tekinthetünk. Az Országgyűlés 1993. március 2-i ülésén⁸² bocsátották vitára, melyről a határozat hat párti konszenzusként született.

A biztonságpolitikának tehát arra kellett válaszolnia, hogy az új helyzetben, amikor közvetlen környezetünkben számolni kell a fegyveres konfliktus lehetőségével, milyen módon, milyen eszközökkel és milyen mértékben garantálható az ország biztonsága, miként hárítható el a határon túli konfliktusok begyűrűzése,⁸³ hogyan kezelhető az államalakulatok felbomlásával járó instabilitás, a vallási, nemzeti, etnikai kisebbségek helyzete, az erősödő nacionalizmus és radikalizmus, továbbá a gazdasági elmaradottság és a piacgazdaságra való áttérés nehézségei. Magyarország biztonságát elsősorban az európai helyzet alakulása és a térségünkben végbemenő változások gyakorolta hatásokból vezeti le a dokumentum. A tárgyalt időszakban megváltozott az ország geopolitikai helyzete; Szovjetunió, Csehszlovákia és Jugoszlávia felbomlásával 22 új állam keletkezett, szomszédjaink száma ötről hétre emelkedett, melyből öt teljesen új volt. A nagyhatalmi egyeztetések következményeként Németország egyesült.⁸⁴

Ez a magyar stratégia gondolkodás első dokumentuma már egyértelműen azt mutatja, hogy Magyarország elkötelezett az euro atlanti értékek és intézmények mellett, így célja a stabil biztonsági környezet, a nemzetközi béke fenntartása és a viták békés rendezése, mely a belső politikai és intézményi átalakulását is elősegíti. Leszögezi ugyankor, hogy a teljes integrálódásunkhoz szükséges külső és belső feltételek még nincsenek meg. A koncepció a biztonság oszthatatlan

⁸¹ 11/1993. (III. 12.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelve (8). pont.

<http://www.complex.hu/kzldat/o93h0011.htm/o93h0011.htm> (2014.03.16.)

⁸² Ekkor még javában tart az európai térben a maastrichti szerződés ratifikálásának folyamata, ami megteremti a tagállamok közötti együttműködést a kül- és biztonságpolitika területét úgy, hogy a tagállamok szuverenitása a lehető legkevésbé sérüljön. A szerződés 1993. november 1-jén lép hatályba.

⁸³ Meiszter Dávid - DUNAY Pál: Sikerek és kudarcok között, Magyar külpolitika 1990-1994. Társadalmi Szemle 1994/8-9. szám 48.o.

⁸⁴ 1990. szeptember 12-én a Német Demokratikus Köztársaság, a Német Szövetségi Köztársaság, Nagy-Britannia, Franciaország, az USA és a Szovjetunió aláírta azt az okmányt, amely lehetőséget biztosított arra, hogy 1945 után helyreálljon Németország egysége, szuverenitása, a megszálló hatalmak előjogai pedig megszűnjenek.

(kitekinto.hu/europa/2009/11/02/husz_eve_tortent_a_fal_leomlott_nemetorszag_egyesult/#.VOltLC7LDIU (2015.02.20.))

voltából és komplex értelmezéséből indul ki.⁸⁵ Ennek megfelelően a fegyveres erők legitim használatát erős korlátok közé szorították, az ország határain kívül kizárólag nemzetközi szervezetek keretei közötti lehetőséggel. Az 1990-es évek közepére a sikeres biztonság- és bizalomerosztó intézkedések, valamint a régió államai és a páneurópai, illetve euro-atlanti intézmények közötti mélyülő párbeszéd hatására megerősödtek az intézményesített kapcsolatok is.⁸⁶ Lényeges tényezőként jegyezhető meg, hogy deklaráció szintjén Magyarország már nem rendelkezik kialakított ellenségképpel.

A biztonság katonai dimenziója a NATO-ba és a NYEU-ba ágyazódik, és fő feladata a teljes jogú tagság elérésén túl a távoli konfliktusok megfékezése, vagyis részvétel a nemzetközi békeműveletekben.⁸⁷

A nemzetbiztonsági szolgálatok szerepe a kialakult biztonsági környezetben

A biztonsági feladatok átrendeződtek, voltak melyek megszűntek, mások újként keletkeztek. *„Nem volt többé elhárítási cél a politikai gondolat, az ideológiai meggyőződés, nem kellett kifürkészni a hatalomról alkotott véleményt, a demokrácia éppen ezek kinyilvánításához teremtett fórumokat.”*⁸⁸ A rendszerváltás tehát szakaszhatárt jelentett a titkosszolgálatok történetében is. *„Az államigazgatási munkának a rendszerváltás követelményeihez való hozzáigazítását 1989. elején elkezdtük. A munkánk nyomán vált lehetségessé, hogy 1989. július 3-án a Minisztertanács kabinetje jóváhagyta az állambiztonsági munkára vonatkozó új koncepciót”*⁸⁹ melynek végrehajtását 1990. februári határidővel jelölték meg.

⁸⁵ A biztonság széles értelmezése már az 1980-as évek elején megjelent a magyar kül- és biztonságpolitikai gondolkodásban. A magyar társadalom és a magyar politikai elit a biztonságot már ekkor többdimenziójúnak (katonai, politikai, gazdasági-pénzügyi, szociális stb.) értelmezi, s ezek között a nem katonai jellegű dimenziókat tartotta meghatározónak. (Balázs Péter: A szuverenitás íze. <http://www.doksi.hu/get.php?lid=6781> (2014.03.15.))

⁸⁶ CSIKI Tamás: A magyar stratégiai kultúra vizsgálatának eredményei http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1361901138_CSIKI_Tamas_A_magyar_strategiai_kultura_vizsgalatanak_eredmenyei_-_biztonsagpolitika.hu.pdf (2014.03.15.)

⁸⁷ 11/1993. (III. 12.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelve (4). pont. <http://www.complex.hu/kzldat/o93h0011.htm/o93h0011.htm> (2014.03.16.)

⁸⁸ FINSZTER Gáza: Ismét a nemzetbiztonságról. Belügyi Szemle 1999/4-5. 5-19.o.Ezen kijelentéssel azonban gyökeresen ellentétben állt az 1990 elején kirobbant Duna-Gate lehallgatási botrány.

⁸⁹ Dr. HORVÁTH István belügyminiszter lemondó beszédében 1990. január 23-án. Országgyűlési napló, 1985. V. kötet, 1989. november 21. - 1990. március 14. - Ülésnapok - 1985-74.

Ebben a kijelentésben már megfogalmazódott a törvényesség új politikai irányultsága, mely az alkotmánymódosításra utalva rendőrség és az állambiztonság szervezeti szétválasztását szorgalmazza, továbbá azt az igényt, hogy a titkosszolgálatok által alkalmazható módszereket és eszközöket nyilvánosan törvény szabályozza, ellenőrzésük pedig kerüljön a Parlament hatáskörébe. A szolgálatok működését, az állambiztonság funkcióit az 1974-ben született 17. számú törvényerejű rendelet⁹⁰ határozta meg, keretjogszabályt alkotva. A titkosszolgálati eszközök és módszerek körére, illetve azok alkalmazhatóságára vonatkozó szabályokat államtitoknak minősített 6000-es kormányhatározatok és az erre épülő miniszterelnök-helyettesei utasítás szabályozza.⁹¹

Fogalmazhatunk tehát úgy is, hogy az állambiztonsági szervezeti célok módosulása a pártállam lebontásának időszakában elkezdődött, tevékenységének fő iránya a direktívák szintjén a megváltozott helyzethez próbált igazodni, mely magával hozta a szervezeti felépítés módosulását is. Abban nem volt nézetkülönbség, hogy minden államnak elemi szükséglete a főhatalom gyakorlása feltételeinek biztosítása, így az állambiztonsági szervek létjogosultságát senki sem kérdőjelezte meg. Lényeges eltérés mutatkozott azonban annak a megítélésében, „*hol kell mindennek elhelyezkednie az állam szervezeti rendszerében, és ami ennél is fontosabb, milyen irányítási-ellenőrzési szisztémával akadályozható meg az állambiztonsági szervezet túlzottan önálló mozgása, másfelől milyen módon lehet kizárni bármilyen pártszándékot, amely ennek monopolizálására törekszik.*”

⁹² A magyar titkosszolgálatok 1990 előtti szervezeti felépítését, működését, elhelyezkedését alapvetően a szovjet minta határozta meg. Csak abban különbözött attól, hogy nálunk – az akkori szóhasználat szerint – az állambiztonság szervezete a Belügyminisztériumba volt integrálva, s nem önálló minisztériumként működött, mint a szovjet KGB (*Комитет государственной безопасности* - Állambiztonsági Bizottság).⁹³

A törvény tehát az ellenzék legfontosabb követelésének engedve⁹⁴ a titkosszolgálatokat kivette a Belügyminisztérium irányítása alól, a Minisztertanács köz-

⁹⁰ Az említett törvényerejű rendelet az állam- és közbiztonságról meghatározta a rendőrség feladatait is, mivel a két struktúra nem különült el egymástól.

⁹¹ Dr Gál Zoltán belügyminisztériumi államtitkár: a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló törvényjavaslat benyújtója. Országgyűlési napló, 1985. V. kötet • 1989. november 21. - 1990. március 14. - Ülésnapok - 1985-74.

⁹² RÉVÉSZ Béla: Az állambiztonságtól a nemzetvédelemig.

<http://mek.oszk.hu/01500/01582/01582.htm> (2014.03.20.)

⁹³ KURTÁN Sándor: Titkosszolgálatok Magyarországon, 1988–2008.

http://www.politikaievkonyv.hu/online/mp20/1-13_kurtan.html (2014.03.16.)

⁹⁴ LENCSÉS Károly: A belügy belügyei. In: Sándor Péter, Vass László: Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008.

vetlen irányítása alá helyezve 1990. május 2-ig, mikortól a Miniszterelnöki hivatal politikai államtitkára vette ezt át.⁹⁵ 1990 júliusától a kabinet úgy gondola, hogy a „megörökölt” titkosszolgálat átszervezéséhez és konszolidálásához mindenképpen külön kormánytagra van szükség, így létrejött az önálló, tárca nélküli miniszteri poszt a polgári szolgálatok tekintetében. A két katonai szolgálat a Magyar Néphadsereg részét képezte, annak szervezeti keretében és költségvetési rendjében működött.⁹⁶ Hasonlón garanciális elemnek tekinthető a titkosszolgálati szervek tevékenységének vizsgálatára már 1990-ben megszületett javaslat külön bizottság létrehozásának formájában, mely vezetője független képviselő lenne, és a bizottság tükrözné az Országgyűlés politikai összetételét.⁹⁷ Ez a májusban alakult új parlamentben konkretizálódott és a 41/1990.számú Országgyűlési Határozatban került elfogadásra Nemzetbiztonsági Bizottság⁹⁸ megnevezéssel.

A szolgálatok tevékenységének fő irányának meghatározására, egymás közötti, illetve a kormányzati szervekkel való együttműködésük koordinálására, továbbá a kormányzati tevékenység szempontjából szükséges adatok értékelésére Biztonsági Kollégiumot állítottak fel. A kollégium tagjai a minisztertanács elnöke, a belügy, a honvédelmi, az igazságügy, a külügy, valamint a közlekedési, hírközlési és építésügyi miniszterek voltak.⁹⁹ Ez egyben azt is jelentette, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok a hatálybalépéstől kezdve nem képezik a rendőrség szerves részét, hanem önálló jogosítványokkal, önálló szabályozással, továbbá feladat és szervezettel bíró szervekké váltak.¹⁰⁰ Létrejött a 2+2 struktúra, ami a 2010-ig a nemzetbiztonsági szférát jellemezte, melyet a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat¹⁰¹ létrehozása módosított némileg. Tehát a rendszerváltással párhuzamosan megszűnt a polgári titkosszolgálatok „titkosrendőrség” jellege¹⁰² és szervezetileg is elkülönülten működnek. Szervezeti állománya a Duna-Gate elle-

⁹⁵ A ciklus végéig az irányítás ilyen felállásban megmarad. 1994. július 21-től változik.

⁹⁶ A KFH és a KBH csak 1996 márciusában került a honvédelmi miniszter közvetlen irányítása alá, és vált önálló költségvetési szervvé.

⁹⁷ Németh Miklós a Minisztertanács elnökének felszólalása 1990. január 23. Országgyűlési napló, 1985. V. kötet • 1989. november 21. - 1990. március 14. - Ülésnapok - 1985-74

⁹⁸ A nemzetbiztonsági szolgálatok parlamenti ellenőrzését azonban csak 1995-ben a CXXV. törvény által szabályozza le a jogalkotó, mivel a 26/1990. MT rendeletben még nem jelenik meg.

⁹⁹ 1990. évi X. törvény 7.§.(5).

¹⁰⁰ 26/1990.(II.14.) MT rendelet a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályzásáról.

¹⁰¹ Az 1996 márciusában alapított Szakszolgálat nem tekinthető klasszikus titkosszolgálatnak

¹⁰² Titkosrendőrség kifejezéssel. Bedő Csaba írásában találkozunk. Nyílt társadalom kinyílt titkosszolgálat. Belügyi szemle. 1999. 4-5. 129-135.

nére „készen állt arra, hogy a rendszerváltás igényének körvonalazódó polgári
rendben, mint a nemzeti érdeket szolgáló szakapparátus elfoglálja új helyét.”¹⁰³

A törvényi háttér kialakítása, mely nagymértékben nemzetközi kitekintésből
származó tapasztalatokra támaszkodott,¹⁰⁴ 1990. február 14-ével lezárult, az új
parlament ellenben csak május 23-án alakult meg. Így természetesen felvetődik
a kérdés, hogy a Nemzeti Kerekasztal pártjai, az MSZP, illetve független képviselő-
lők által létrehozott demokratikusnak nevezhető keret kitöltését, mely kéthar-
mados törvényként¹⁰⁵ 279 egyetértő szavazattal 14 ellenében fogadtak el,
felvállalja-e az Antall-kormány, vagy felosztatja őket, majd teljesen újakat hoz
létre, új személyi állománnyal.¹⁰⁶ A helyzet méregfogát a kormány azzal vélte
kihúzni, hogy 1990 augusztusában-szeptemberében jelentős számú vezetőt bo-
csátottak el, köztük a Németh-kormány által a négy szolgálat élére kinevezett
főigazgatókat is.¹⁰⁷

Nemzetbiztonsági szolgálataik feladatai a biztonságpolitikai alapelvekről ho-
zott hatályos országgyűlési határozat alapján jelölhetők ki, ami – mint korábban
már rámutattunk – komplex módon értelmezve a biztonságot a hagyományos
politikai és katonai tényezőkön túl magába foglalja a gazdasági, emberi jogi, kör-
nyezeti dimenzióit¹⁰⁸ is, ugyanakkor csak a külső biztonsági szempontokat jelöli
ki; a belső biztonság kérdését ennek függvényében tárgyalja. A titkosszolgálatok
feladatát az ország szuverenitásának és alkotmányos rendjének védelmében
jelöli meg a 1990. évi X. törvény, mely érdekében különleges titkosszolgálati
eszközöket és módszereket alkalmazhatnak kizárólag a törvény által kijelölt kere-

¹⁰³ ANTALÓCZY Attila: *Szigorúan magánvélemény! Belügyi Szemle* 1999/4-5.140.o.

¹⁰⁴ *Nyersjegyzőkönyv az 1989.november 7-én tartott miniszteri értekezeten magnetofon felvételről. Javaslat az állam-és közbiztonságról szóló törvény elveire. Javaslat a nemzet biztonságának védelmére és a biztonsági szolgálatok szervezésére. Javaslat a Magyar államrendőrségről szólótörvényi szabályozás elveire. (Révész Béla: A politikai átalakulás és a titkosszolgálatok változásainak kapcsolata az újabb források tükrében. 11-34.o dieip.hu/wp-content/uploads/2011-4-04.pdf (2014.03.20.))*

¹⁰⁵ A 1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány módosításáról 40/A. §(2) pontja értelmében:” A rendőrséggel és az állam biztonságával összefüggő részletes szabályokat alkotmányerejű törvény határozza meg.”

(<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8629> (2014.03.20.))

¹⁰⁶ A szerző nem hivatott eldögni, hogy a folytonosság ténye mennyire volt a vállalhatóbb alternatíva. A környező országokban pro és kontra voltak példák a szolgálatok jogfolytonosságára/felosztatására.

¹⁰⁷ Kurtán Sándor: *Titkosszolgálatok Magyarországon, 1988–2008.*

http://www.politikaievkonyv.hu/online/mp20/1-13_kurtan.html (2014.03.16.)

¹⁰⁸ A z 1993-as alapelvek biztonságértelmezése Barry Buzan által megalkotott ötszektoros értelmezésen alapul, ami majd az 1998-as értelmezésben bővül ki a pénzügyi, kisebbségi, információs és technológiai, továbbá nemzetközi jogi dimenziókkal.

tek között. „A nemzetbiztonsági tevékenységre ott és akkor van szükség, ahol, és amikor más állami szervek eszközrendszere nem elégséges a nemzeti érdekek védelmére és érvényesítésére.”¹⁰⁹ Tevékenységük hatékonysága ugyanis attól függ, hogy az milyen szorosan kapcsolódik a döntéshozók igényeihez, mivel alapfeladatuk a kormányzati döntésekhez szükséges információk megszerzése, elemzése és értékelése. „Ezek a végrehajtó hatalom kizárólagos jogosítványai, működésükhöz nélkülözhetetlen a titkosság. Az így hozott döntések hierarchikus rendben történnek, nem tűrik, és nem igénylik a konszenzust.”¹¹⁰ A nemzetbiztonsági tevékenységnek a biztonságpolitikai alapelvekben is megjelölt nemzeti érdekeket, mint stratégiai célokat kell szolgálnia, nemcsak a döntéshozók igényeinek megfelelően. Azok az elvek viszont, amelyek nemzetbiztonság prioritásait, funkciót, feladatait, továbbá értékrendjét jelölik ki, 1989-től kétharmados többséghez kötötten széles politikai egyetértést feltételeznek.¹¹¹

A szolgálatok szervezeti kialakításánál az alapot a számukra meghatározott feladatok képezték. „A korábbi egységes feladatszabás és működtetés gyakorlatát – amely a szövetségi rendszeri együttműködés alapelveinek felelt meg – felváltotta az önálló államiság, a nemzeti érdekeknek megfelelő és az azt szolgáló feladatszabási rendszer.”¹¹² A titkosszolgálatok alaprendeltetésüknek megfelelően két egymástól elkülöníthető tevékenységet végeznek, az elhárítást és a hírszerzést. A biztonsági szolgálatok az ország érdekeit védve az országhatáron belül fejtik ki tevékenységüket, feladataik részletesebben kerültek kifejtésre, jobban körülhatároltak. A ciklus során feladat kijelölésben bekövetkező változások a következők voltak:

- 1990. május 2-i módosítással a biztonsági okmányok védelmének és technológiai ellenőrzések megszervezése;

¹⁰⁹ RÉVÉSZ Béla: A titkosszolgálat ok titoktalanításáról. Egy politikai jelenség politológiai mellőzöttsége. *Politikatudományi Szemle* 2007/4. 143-144.o.

¹¹⁰ FINSZTER Géza: Ismét a nemzetbiztonságról. *Belügyi Szemle* 1999/4-5. 5-19.o

¹¹¹ A kétharmados törvények először az 1989-es alkotmányrevízió során – éppen az Alkotmányt módosító „sarkalatos” törvénnyel – kerültek be a magyar jogrendszerbe, méghozzá az alkotmányerejű törvény kategóriájának bevezetésével. Az 1989. évi XXXI. törvény a következőképp rendelkezett: „10. § (3) Az Alkotmány megváltoztatásához, az Alkotmányban meghatározott egyes döntések meghozatalához, továbbá az alkotmányerejű törvények megalkotásához az országgyűlési képviselők kétharmadának a szavazata szükséges.” (Antal Attila – Braun István – Finta László – Török Zoltán: *Sarkalatos kérdések. Méltányosság Politikaelemző Központ.*

http://www.meltanyossag.hu/files/meltany/imce/doc/kp_sarkalatos_kerdések_111122.pdf (2014.03.22.))

¹¹² Kiss Tibor: A magyar titkosszolgálatok 1990-ben. In: Sándor Péter, Vass László: *Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008.*

- 1990. szeptember 14-ei hatállyal a Határőrségnek¹¹³ a külföldi titkosszolgálatokkal, valamint az alkotmányos és törvényes rendet sértő vagy veszélyeztető tevékenységekkel szembeni védelme és a külföldi szökés, a zendülés és harckészültség veszélyeztetése, megelőzése, felderítése és megakadályozása, ha azt a Határőrséggel szolgálati vagy munkaviszonyban álló személy követi el, került a törvény hatálya alá.

A felderítő szolgálatok esetében a polgárinak az ország nemzeti érdekeinek érvényesítését szolgáló kormányzati tevékenységet jelölte meg a törvényalkotó, a katonainak ezt a feladatot képezi le a honvédelmi érdekekre vetítve. Konkrét feladatkielölést tehát nem határozott meg a törvényalkotó.” *Ez magától értetődik, hisz e szolgálatok bizalmas információszerző tevékenységét, annak módszereit, területeit, a végrehajtásban működő személyeket nem lenne célszerű országvilág elé tárni, hisz így elveszítenék titkosszolgálati jellegüket és a kormányoknak, illetve az ebben részt vevőknek is sok kellemetlensége származna.*”¹¹⁴ Az 1990. május 2-i módosítás ezzel szemben új feladatként az Országos Rejtjel Központ működtetését és az arra illetékes állami szervek rejtjelező eszközökkel történő ellátásának megszervezését nevesíti.

Összegzés

Történelmi átalakulást ment végbe térségünkben. Európában szétrobbant az 1945 utáni struktúra, mely új nemzetállamok születéséhez vezetett egy globalizálódó világban. A korábbi potenciális és katonai konfliktusveszélyt új veszélyforrások bővítették ki, melyek vallási, gazdasági, etnikai, környezeti jellegűek voltak. A polgárháborúk és polgárháborús helyzetek, nemzetiségi konfliktusok, az államhatalom meggyengülése, a menekültkérdés, a szervezett bűnözés, a gazdasági problémák és bizonytalanságok, belpolitikailag autoritárius törekvések, a nacionalizmus megerősödése és hozzájuk kapcsolódó a külpolitikát érintő manipulációk újszerű kockázatot kapcsoltak a biztonságpolitika alapvető területeihez. Közép- és Kelet-Európában a biztonság tekintetében egyfajta "biztonsági vákuum" alakult ki, ami egyebek között abban is megmutatkozott, hogy nem voltak meg a válságok elhárítására, kezelésére alkalmazható erők és eszközök. „*Látványosan megnőtt ugyan a térség biztonságával foglalkozó nemzetközi konferenciák és fórumok száma (ENSZ, NATO, EK, Európa Tanács, EBEÉ stb.), de nem alakultak ki a garanciális hiányhelyzet vagy inkább a biztonsági hiányérzet meg-*

¹¹³ 1990-től megkezdődött a hivatásos határőrizet kiépítése és ezzel együtt a Határőrség szervezetének gyökeres átalakítása. (In: Berki Imre: A magyar határvédelem története. http://mult-kor.hu/20100929_a_magyar_hatarvedelem_tortenete?pldx=3 (2014.03.22.))

¹¹⁴ Kiss Tibor: A magyar titkosszolgálatok 1990-ben. (Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.)

szüntetésének világos körvonalai”¹¹⁵ Ennek oka, hogy Nyugat-Európa politikai törekvéseit az integrációs folyamatok felgyorsítása és kiterjesztése határozta meg.

Ezek a szűkebb és tágabb környezetünkben lezajló változások lehetővé tették szuverenitásunk helyreállítását, ezáltal az önálló magyar kül- és biztonságpolitika kidolgozását, ugyanakkor szűk keretet, kevés manőverezési lehetőséget nyújtó pályára terelték az országot. Egyfelől elindult a közeledésünk a nyugati integrációs szervezetekhez, másfelől a vasfüggöny leomlása láthatóvá tette az egykori tagállamok történeti indíttatású meg nem oldott problémáit, az évszázados valós, vagy vélt sérelmeit.” *A kettéosztott Európa frontvonalának mesterséges feszültségei helyébe a történelmi természetes feszültségek léptek.*”¹¹⁶ Ezen helyzethez igazodva a magyar kül- és biztonságpolitikában megkezdődött a stratégiai gondolkodás alapjainak letétele, melynek központi elem a biztonság megőrzése, illetve ebből a szempontból fontos információk megszerzése, továbbá a kormányzati döntésekhez szüksége politikai, katonai és gazdasági információk megszerzése és megvédése.

Ezek az elvi keretek, a megrajzolt külpolitikai távlatok nem vonatkoztathatók csak egyetlen kormány tevékenységre, hanem egy hosszabb távú keretet adnak stratégiai elképzelésként. A stratégia alapfunkciója, hogy, középtávú jövőjére összpontosítva kialakítsa az alapfeladatokat, kijelölje ennek kereteit, a környezethez illeszkedve, továbbá rugalmasan biztosítsa a mindennapi tevékenység célirányosságát. Ez igaz a tanulmányban vizsgált külpolitikai, és biztonságpolitikai elemekre is, melyek közös metszéspontja a nemzeti érdekek, és az ország által vallott demokratikus értékek, a stratégiai főirányok megjelölése: az ország szerepe a nemzetközi közösségben, a globális és regionális térben, az euro atlanti integráció kérdése, illetve a kisebbségek helyzete. A dolgozatban a szerző ezt a folyamatot kívánta bemutatni, hangsúlyt helyezve ezen biztonságpolitikai változások hatására a hazai titkosszolgálatok életében bekövetkező átalakulásokra. A rendszerváltás idején tehát új szolgálatok születtek, vagyis nem átalakításról, hanem alapításról beszélhetünk. Ehhez legitimitációt adott az 1990.évi X. törvény, mely átmeneti jellegének hangsúlyozása ellenére is öt évig szabályozta a titkosszolgálatok működését, továbbá a 26/1990. MT rendelet, mely meghatározta az új struktúrát, feladatrendszert, irányítási és ellenőrzési mechanizmusokat. A biztonságpolitikai alapelvek megszületésével stratégiai szintre került az ország szuverenitásának és alkotmányos rendjének védelmében való titkosszolgálati köz-

¹¹⁵ INOTAI András (Szerk): *Változó világunk, 1992 • Biztonság – politika – gazdaság* (Sándor Péter, Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.*)

¹¹⁶ GAZDAG Ferenc: *Biztonságpolitika, honvédelem 1990-1994.* (Sándor Péter, Vass László (szerk.): *Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.*)

reműködés. Az ország biztonságának előmozdításában tehát meghatározott feladatkörrel és speciális eszközökkel a szolgálatok is közreműködnek. „A szolgálatok tevékenységére ott és akkor van szükség, ahol, és amikor a nemzet biztonságának összetevői közül egy-egy elem különösen veszélyeztetett, és a veszély megelőzésére vagy elhárítására más állami szerv eszközzrendszere elégtelen.”¹¹⁷

Felhasznált irodalom

- ANTAL Attila – Braun István – Finta László – Török Zoltán: Sarkalatos kérdések. Múltanyosság Politikaelemző Központ
http://www.meltanyossag.hu/files/meltany/imce/doc/kp_sarkalatos_kerdések_111122.pdf
- ANTALÓCZY Attila: Szigorúan magánvélemény! Belügyi Szemle 1999/4-5. szám
- Antall József beszédei a parlamentben. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.) Magyarország politikai évkönyve 2007-ről., valamint Országgyűlési napló 1990-2004, a plenáris ülések jegyzőkönyvének teljes szövegű adatbázisa. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.
- ANTALL József írásai: Modell és valóság II., Athenaeum Nyomda Rt.
- BALÁZS Péter: Mozgásban az európai integrációs térkép, XLVII. évfolyam, Társadalmi
- Szemle, 1992/4. szám
- BALÁZS Péter: A szuverenitás íze. <http://www.doksi.hu/get.php?lid=6781>
- BEDŐ Csaba: Nyílt társadalom kinyílt titkosszolgálat. Belügyi szemle. 1999.4-5.szám
- Boross Péter felszólalásai. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008.
- CSIKI Tamás: A magyar stratégiai kultúra vizsgálatának eredményei http://www.biztonsagpolitika.hu/documents/1361901138_CSIKI_Tamas_A_magyar_strategiai_kultura_vizsgalatanak_eredmenyei_-_biztonsagpolitika.hu.pdf
- DUNAY Pál: Az átmenet magyar külpolitikája. In Gazdag Ferenc-Kiss J. László (szerk.) Magyar külpolitika a 20. században. Zrínyi Kiadó Budapest, 2004.

¹¹⁷ HAJA Gábor: A nemzetbiztonsági szolgálatok szabályozása. Belügyi Szemle 1999/4-5. 101. o.

- ERDŐDY Gábor :„ A földrajz ellen sok mindent lehet tenni, kivéve politizálni.” Antall József a rendszerváltozás nemzetközi feltétel-rendszeréről http://www.grotius.hu/doc/pub/WMJVVQ/2013-01-15_erdody_gabor_antall-jozsef-a-rendszervaltozas-nemzetkozi-feltetelrendszerrol.pdf
- FINSZTER Géza: Ismét a nemzetbiztonságról. Belügyi Szemle 1999/4-5.szám
- GAZDAG Ferenc: Magyarország érdekei és ezek érvényesítésének lehetőségei a nemzetközi szervezetekben (NATO, EU) www.hunsor.se/dosszie/gazda_huerdekei.pdf
- GAZDAG Ferenc: Magyar biztonságpolitika. Új Honvédségi Szemle. 2001/12. szám
- GAZDAG Ferenc: Biztonságpolitika, honvédelem 1990-1994. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft.2008
- GLATZ Ferenc: Rendszerváltás, kisebbségpolitika, kultúrkülpolitika, 1989–1990. História 2009/9-10.szám
- GYŐRI SZABÓ Róbert: A magyar külpolitika története 1848-tól napjainkig. Helikon 2011.
- HAJAS Gábor: A nemzetbiztonsági szolgálatok szabályozása. Belügyi Szemle 1999/4-5.szám
- Inotai András (szerk): Változó világunk, 1992. Biztonság – politika – gazdaság. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.
- IZSA Jenő: A titkosszolgálatok tevékenységének általános jellemzői, ellenőrzésük és irányításuk kérdései. Szakmai Szemle 2009/2. szám.
- KÁDÁR Béla: Külgazdaság és jövőkép http://fn.hir24.hu/gazdasag/1997/04/02/k_lgazdas_g_j
- KELEMEN Csaba: A magyar külpolitika Európa-pillére. http://phd.lib.unicorvinus.hu/510/1/kelemen_csaba.pdf
- KÉRI László -Petschnig Mária Zita: 24 évszak. Stratégia nélkül. Intera Rt.1995.
- KÉRI NAGY Zsolt: A magyar nemzetpolitika szerepe a térség stabilitása tükrében http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbseg/index.php?action=cimek&cikk=2004_3_25.htm

- Kiss J: László: A kádárizmustól az EU-tagságig: a magyar külpolitika metamorfózisa. Gazdag Ferenc-Kiss J. László (szerk.) Magyar külpolitika a 20. században, Zrínyi Kiadó, 2004.
- Kiss Tibor: A magyar titkosszolgálatok 1990-ben. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.
- KÖVÁRINÉ IGNÁTH ÉVA: Magyarország biztonsági portréja a dokumentumok tükrében.
Ph.D értekezés .http://phd.lib.uni-corvinus.hu/353/1/ignath_eva.pdf
- KURTÁN Sándor: Titkosszolgálatok Magyarországon, 1988–2008.
http://www.politikaievkonyv.hu/online/mp20/1-13_kurtan.html
- LENCSES Károly: A belügy belügyei. In: Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.
- LENGYEL László: Illeszkedés vagy kiválás. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- MATUS János – Szenes Zoltán: A NATO és az európai biztonság. Iskolakultúra, 1998. 4. szám
- MEISZLER Dávid –Dunay Pál: Sikerek és kudarcok között, Magyar külpolitika 1990-1994. Társadalmi Szemle 1994/8-9. szám
- M. TÓTH György: A Nyitott Égbolt magyar sikertörténete.
http://www.honvedelem.hu/cikk/a_nyitott_egbolt_magyar_sikertortenete_1_
- NAGY László: Európai biztonságpolitikai intézmények múltja és jelene
<http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2002/2/nagylaszlo/chapter1.htm>
- PATAKI Gábor Zsolt: Az alapszerződések stratégiai háttere: kényszer és kompromisszum,
avagy az euroatlanti integráció lehetősége.
<http://www.hhrf.org/magyarkisebbsseg/9604/m960403.html>
- PESTI Sándor: Kül- és nemzetpolitika jogjegyzet.ű
[/file/8758141e499cd39663dd38f645b606ac/kulpolitika.doc](http://file/8758141e499cd39663dd38f645b606ac/kulpolitika.doc)
- RESPERGER István: A nemzeti biztonsági stratégia tervezésének kérdései.
In: Orosz András Lóránt, Ujházi Lóránd (szek.): A katolikus egyház biztonsági helyzete a huszonegyedik században. L'Harmattan Kiadó Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola. Budapest, 2013.183-231.o.
- RÉVÉSZ Béla: A titkosszolgálatok titoktalanításáról. Egy politikai jelenség politológiai mellőzöttsége. Politikatudományi Szemle 2007/4. szám

- RÉVÉSZ Béla: A politikai átalakulás és a titkosszolgálatok változásainak kapcsolata az újabb források tükrében. dieip.hu/wp-content/uploads/2011-4-04.pdf
- RÉVÉSZ Béla: Az állambiztonságtól a nemzetvédelemig. <http://mek.oszk.hu/01500/01582/01582.htm>
- RÉVÉSZ Béla: Az állambiztonsági szervek politológiai kutatásainak kérdéséhez. Acta Jur.et Pol. Szeged, 2004.
- Romsics Ignác: Volt egyszer egy rendszerváltás. Rubicon – Ház Bt. Budapest, 2003.
- SZEGŐ IVÁN Miklós: Szovjet kivonulás 1991-ben: az utolsó fricska http://hvg.hu/tudomany/20110615_memento_szovjet_kivonulas_1991
- TOLNAI Ágnes: Külgazdaság-politika és versenyképesség http://www.grotius.hu/doc/pub/YKBNUY/2012_68_tolnai_agnes_grotius_e-konyvtar_50.pdf
- A Nemzeti Megújódás Programja. Budapest, 1990.
- Országgyűlési napló, 1985. V. és IV. kötet
- 1990.évi választási programok. Sándor Péter, Vass László (szerk.): Magyarország politikai évkönyve 2007-ről. Digitális könyv. Arcanum Adatbázis Kft. 2008.
- www.antalljozsef.hu
- www.biztpol.corvinusembassy.com
- www.cei.int
- www.complex.hu
- www.eur-lex.europa.eu
- www.hhrf.org
- www.kitekinto.hu
- www.kulugyminiszterium.hu
- www.mtva.hu
- www.1000ev.hu

A pályaszocializáció pszichológiai kérdései a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál

Horváth Ferenc¹

Absztrakt:

A tanulmányban megvizsgáljuk a szervezeti szocializáció folyamatának sajátosságait a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál. Megismerjük e speciális szervezet rendeltetését, szervezeti kultúráját, mint szocializációs közeget, megvizsgáljuk, melyek a titkosszolgálati szerepkörnek azok a specifikumai, melyekhez az új munkatársaknak mindenképpen alkalmazkodniuk kell. Végigvesszük a szervezeti szocializáció főbb lépcsőfokait, összetevőit és megvizsgáljuk, hogyan lehetséges e folyamatot képzési módszerekkel elősegíteni, katalizálni.

Kulcsszavak: szervezeti szocializáció, nemzetbiztonsági szolgálatok

Abstract:

In this study the specific attributes of the procedure of organizational socialization at Special Service of National Security (SSNS) of Hungary are analysed. After the short review of the organizational culture and the role of SSNS within the Hungarian law enforcement agencies the author examines what it means – in terms of accommodation – to be a member of a secret service since it is a special role in one's life. Finally the main stages and elements of organizational socialization are discussed while the study shows how the training methods can contribute to the success of this procedure.

Keywords: organizational socialization, national security

¹ fhorvath25@gmail.com, NKE HHK Hadtudományi Doktori Iskola

Bevezetés

A tanulmány célja, hogy bemutassa, milyen speciális nehézségeket vet fel a szervezeti szocializáció kérdése a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál, és milyen eszközökkel lehet segíteni ezt a folyamatot.

Először felvázoljuk, hogy a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ) mint szocializációs közeg miben tér el más szervezetektől, melyek azok a sajátosságai, melyekhez a kívülről újonnan érkezett munkatársaknak mindenképpen alkalmazkodniuk kell ahhoz, hogy sikeres szervezeti szocializációról beszélhessünk. Ennek kapcsán elemezzük a titkosszolgálati pályakör általános sajátosságait, speciális követelményeit, illetve a szervezeti kultúra sajátosságait is.

A szocializációs közeg áttekintését követően bemutatjuk azokat a lépcsőfokokat, melyeken a szervezeti szocializáció folyamán végig kell haladni ahhoz, hogy végül elkötelezett és szakmailag kompetens munkatárs váljon egy újoncból. Megvizsgáljuk, miért fontos, hogy az elméleti szintű ismeretátadás mellett gyakorlati szintű, egész személyiséget megmozgató képzési formák is helyet kapjanak a rendszerben. Közben megismerjük azokat a speciális képzési módszereket, melyek a szervezeti szocializációt hivatottak katalizálni a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat újonnan felvett munkatársai körében.

1. A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat mint szocializációs közeg

A rendvédelem már önmagában egy rendhagyó szocializációs közeg, melyen belül a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat külön speciális helyzetben van. Helyzetének különlegessége többrétű.

1.1. A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat működésének keretei

Az NBSZ nem egy szokványos rendvédelmi szerv és nem is hagyományos értelemben vett nemzetbiztonsági szolgálat, hiszen nem rendelkezik önálló hírszerzői, elhárítási, vagy nyomozati jogkörrel, kormányzati tájékoztató tevékenységet nem folytathat, csupán sajátos eszközrendszerével és speciálisan felkészült személyi állományával biztosítja a jogosult szervezetek² számára a titkos információgyűjtéshez, illetve titkos adatszerzéshez szükséges műveleti, technikai eszközöket, anyagokat és szolgáltatásokat.

Az NBSZ tehát nem a „fej”, hanem a „kéz”. Ennek a megoldásnak, egy csak technikai támogatást nyújtó külön nemzetbiztonsági szolgálat létrehozásának gazdasági és szakmai előnyei is vannak, illetve önmagában is bizonyos jogi garanciákat teremt. Gazdasági előny, hogy nem kell külön-külön szervezeteknél technikai eszközrendszereket fejleszteni és végrehajtói állományt fenntartani e feladatok-

² Rendőrség, TEK, NVSZ, NAV, AH, IH, KNBSZ, Ügyészség

ra, mindez koncentráltan jelenik meg, és minden jogosult szerv számára egyformán hozzáférhető. Szakmailag az egységes fejlesztési koncepció lehetősége, az országos lefedettség, a folyamatos, azonnali reagálási képesség, hatásköri összeköttetések esetén a koordinációs képesség, illetve az egységes szakmai színvonal és konspirációs nívó jelenik meg előnyként. Jogi garanciális elem, hogy a megrendelő és a végrehajtó elkülönül: a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat a titkos információgyűjtésre felhatalmazott szervek igényeit szolgálja ki, és a tevékenysége eredményeképpen, célhoz kötötten keletkezett adatokat maradéktalanul átadja a megrendelőknek további felhasználásra, nincs lehetőség „készletező” adatgyűjtésre. A megrendelés jogszerűségéért, az adatok felhasználásáért a megrendelő felel, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat munkatársainak felelőssége alapvetően a titkosszolgálati eszközök, módszerek alkalmazásának szakszerűségére vonatkozik.³

A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok felügyelete sokrétű. Az NBSZ működése felett a kormányzati irányítási jogokat a Belügyminiszter gyakorolja, míg az országgyűlés az ellenzéki vezetés alatt álló Nemzetbiztonsági Bizottság útján jogosult ellenőrzés alatt tartani a nemzetbiztonsági szolgálatok működésének törvényességét. A pénzügyi, gazdasági felügyeletet az Állami Számvevőszék, a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal, illetve a Belügyminisztérium látja el. Az Alapvető Jogok Biztosa, valamint a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság hatósága szakfeladataikhoz kapcsolódóan ugyancsak bírnak bizonyos jogkörökkel a szolgálatok működésének kontrollja vonatkozásában.⁴

1.2. Az ismeretlenség adta misztikum, avagy a titkosszolgálati szerepkör

Míg más rendvédelmi szervek tevékenysége társadalmilag széles körben ismert, jól kommunikált, így viszonylag átlátható, addig e szervezet kissé misztikusnak tűnhet, tevékenységi köréről csak homályos fantáziák vannak jelen a köztudatban.

A szervezeti szocializáció egyik fontos aspektusa a szereptanulás. Míg gyermekkorunkban a szerepjátékok időszakában, 4-6 éves korban⁵ megismerjük a „rendőr”, a „tűzoltó”, a „katona” és egyéb hivatásos szerepkörök sajátosságait, szokásos interakcióit, tevékenységeit, azonosulunk ezekkel a szerepekkel, addig a „titkosszolgálat” szerepköre jellemzően ismeretlen marad a számunkra. Ezt a szerepkört csak az adott szervezetben lehet elsajátítani, felnőttkorban, fontos tehát, hogy tudatosan támogassuk ezt a folyamatot.

³ Dr. Kiss Csaba. 2011. *Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. Nemzetbiztonsági Igazgatás Jegyzet. Budapest. Rendészeti Szakvizsga Bizottság. 45-47. oldal.*

⁴ Lásd. www.nbsz.gov.hu

⁵ MÉREI Ferenc, BINET Ágnes. *Gyermeleklektan. Gondolat. Budapest. 1993. 131-135. old.*

A szervezeti szocializációt segítő tréningjeinken az első feladat, amit újonnan felvett munkatársaink elé állítunk, hogy asszociáljanak a szóra: titkosszolgálat. A tréner egy közös flip-chart táblán jegyzi a válaszokat, ötletdömping jelleggel. Mindent ki szabad mondani, ami eszükbe jut. Válaszaik laikus válaszok. Ekkorra már túl vannak ugyan egy hosszas felvételi folyamaton, számos interjún, vizsgálaton és szakmai megbeszélésen, ahol megkérdezik őket, mire számítanak, milyen tevékenységet kell majd végezniük, de konkrétumokat még nem tudnak, nem tudhatnak a munkakörükről. Kvázi zsákbamacskát vesznek, úgy választanak hivatást. Rengeteg áldozatot vállalnak, sok energiát ölnek a felvételi folyamatba úgy, hogy nem tudhatják meg pontosan, mire vállalkoznak, csak *elképzelésük* van erről.

A közösen asszociált válaszokban rendre megjelenik a hivatástudat, hazafiság nemes eszméje, valamint az elit mivoltához, profizmusához kapcsolódó kifejezések, de emellett sajnos a III/III-as múlt baljós árnyai, valamint a hollywoodi filmek titkos ügynök romantikája is, illetve az azzal járó kvázi mindenhatóság és törvénytelen felülség téves elképzelése. Fontos, hogy újoncainknak reális, differenciált képük legyen a mai magyar helyzetről, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat tevékenységi köreiről, valós lehetőségeiről és a működést meghatározó keretéről. Felvételükkor nem feltétlenül ismerik a terület jogi szabályozását, a törvényi garanciákat, és természetesen a technikai realitásokat sem.

Tovább nehezíti a helyzetet, hogy a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat neve nyilvánosan nem jelenik meg akkor, mikor egy bűnügy sikeres felderítésének eredményeit taglalja a média. Ilyenkor a megrendelő szervek kapnak publicitást, nem esik szó az NBSZ ügyben elvégzett munkájáról, akármennyire meghatározó is az a háttérben. Médianyilvánosságot többnyire csak akkor kap a Szakszolgálat, ha valamelyik munkatársa komoly botlást követ el az életben, ha egy járművünk munka közben súlyos közúti balesetet okoz, illetve az egyes „botrányok” és „ügyek” kapcsán.⁶ Az elmúlt években többször fogalmazódott meg olyan vád, mely szerint egyik vagy másik politikai erő riválisai kontrollálására használná fel a titkosszolgálati eszközöket. A politikai kommunikációban és a médiában még negyed évszázaddal a rendszerváltás után is lehet apellálni a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok irányába mutató társadalmi szintű félelemre, noha ma már a műveleti munka alapelvei között szerepel a törvényesség, célirányosság, egyéni felelősség, tervszerűség, dokumentáltság, ellenőrzöttség, arányosság elve.⁷

⁶ Dr. IZSA Jenő. *Nemzetbiztonsági alapismeretek (A titkosszolgálatok működése)*. ZMNE Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Biztonság- és Védelempolitika Tanszék. Egyetemi jegyzet. Budapest. 2009. Bevezetés.

⁷ Dr. REGÉNYI Kund, Dr. KOVÁCS Zoltán András. 2011. *Alkotmányvédelmi Hivatal*. In: *Nemzetbiztonsági Igazgatás Jegyzet*. 40. oldal. Budapest. Rendészeti Szakvizsga Bizottság

Az NBSZ imidzse inkább negatív előjelű a nyilvánosság előtt, ami megnehezíti a pályaszocializációt, hisz a jelentkezők lelkében e negatív képet kell felülbírálni, egy reális benyomással. Fontos, hogy az új munkatársak hozzá tudják igazítani a „titkosszolgá” képét saját énképükhöz. Markus és Nurius⁸ „lehetséges szelfek” koncepciója időben kiterjeszti az én-képet: elképzelésük szerint fontos motiváció, hajtóerő az, ha elképzeljük, milyenné szeretnénk válni, és visszatartó erő, ha valamilyenné nem szeretnénk válni. A szervezeti szocializáció egyik feladata tehát, hogy elképzelhetővé tegye az új munkatárs számára azt, hogy egyszer majd meg fog felelni a titkosszolgálati szerepkörnek, illetve hogy meggyőzze őt arról, ez a szerepkör érdemes arra, hogy azonosuljon vele a jövőben. Kulcskérdés tehát a titkosszolgálati szerepkör reális megismerése és a modern nemzetbiztonsági szolgálatok munkája iránti attitűd pozitív irányú alakítása.

A differenciált gondolkodásmód előmozdítása érdekében tréningünk keretében elemezzük „A mások élete” című német filmet. A történet az NDK-ban játszódik, egy elkötelezett Stasi ügynök erkölcsi dilemmáiról szól. A filmben a főhős szembesül azzal, hogy felettesei nem arra használják fel a titkosszolgálati eszközöket, amire azok rendeltettek, hanem saját hatalmi és személyes érdekeik érvényesítésére, ezért saját karrierjét, sőt személyes szabadságát kockáztatva szabotál egy akciót az emberi értékek védelme érdekében. A film megtekintése alkalmat ad arra, hogy összehasonlítsuk a titkosszolgálatok rendszerváltás előtti rezsimekben betöltött szerepét és társadalmi kontrolljának lehetőségeit a mai helyzettel. A film élményeinek közös feldolgozása segít felszínre hozni a pályaválasztással kapcsolatos esetleges erkölcsi dilemmákat, segít megérteni az NBSZ szerepét az ország szuverenitásának biztosításában, a demokratikus berendezkedés és a közbiztonság fenntartásában.

Nem könnyű feladat helyre tenni, énképhez illeszteni a titkosszolgálati pályakör elvárásait, mivel erkölcsi tartalmát tekintve jelentősen eltér a civil életben megszokottaktól. Az 1995. évi CXCV. törvény (Nemzetbiztonsági Törvény) alapján arra felhatalmazott szervek gyanú esetén már akár a büntetőeljárást megelőzően végezhetnek az érintett személy tudta nélkül titkos információgyűjtést, mely – külső engedélyhez kötött eszközök és módszerek esetében – akár a magánlakás, a magántitok és a levéltitok, illetve a személyes adatok védelméhez, valamint a birtokvédelemhez fűződő alapvető jogok korlátozásával is együtt járhat.⁹ Az újoncok civil helyzetértelmezési sémáik talaján eleinte könnyen élhetnek át belső konfliktust a tevékenységi körrel kapcsolatban, hiszen hagyományos erkölcsi meggyőződéseinkkel szemben álló kihívásokkal találkozhatnak: a nemzetbiztonsági szolgálatoknál a fedőszerep hitelessége érdekében „hazudni” kell, az információgyűjtés során „leskelődni”, „hallgatózni” szükséges. Fontos, hogy ezen

⁸ MARKUS, H., NURIUS, P. 1986. *Possible selves*. *American Psychologist*, 41 (9), 954-969.

⁹ Dr. KISS Csaba. 2011. *Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. Nemzetbiztonsági Igazgatás Jegyzet*. Budapest. Rendészeti Szakvizsga Bizottság. 56. oldal.

erkölcsi színezetű belső konfliktust gyorsan tudatosítsuk és hatékonyan oldjuk fel. Az elvégzett munka pozitív erkölcsi tartalmába vetett hit ugyanis komoly motivációs potenciált hordoz magában. Az a munkatárs, aki szilárd hittel rendelkezik tevékenysége erkölcsi fundamentumát illetően, óriási erőfeszítésekre lesz képes, aki viszont nem bizonyos abban, hogy a „jó oldalon áll”, aki úgy érzi, etikai érzékével, erkölcsi meggyőződésével ellentétes viselkedést várnak el tőle, nem lesz hatékony.

A nemzetbiztonsági munkát végzők persze élhetnének morális dilemmák nélkül úgy is, hogy a kezdetektől kezdve sikeresen elhárítják, tudattalanba szorítják a számukra erkölcsileg aggályos helyzetek emlékeit. Ebben az esetben azonban folyamatosan fennáll a feldolgozatlan belső konfliktusok előtörésének veszélye, ha az egyén elhárításra fordítható energiái lecsökkennek, például egy krízishelyzetben. Az egészséges működésmód bátorítása érdekében az e pályakört betöltők esetében a kezdetektől fontos foglalkozni a munkafeladatok során jelentkező morális dilemmákkal. A képzések során, megfelelő támaszkodás és iránymutatás mellett szorgalmazzuk az állandó önreflexiót, a titkosszolgálati szerepkörrel kapcsolatos kételyek megfogalmazását.

A szervezeti szocializáció egyik fontos olvasata a már említett szereptanulás. Goffman koncepciója szerint¹⁰ a szociális térben – így a nemzetbiztonsági szolgálatoknál is – minden résztvevő viselkedését magatartási normák határozzák meg, melyek egy adott pozícióhoz, ranggal, státusszal jellemezhető szerepekhez kapcsolódnak. A szerep interaktív, mindkét fél betartja, és betartatja azokat a szabályokat, melyek ahhoz tartoznak. A szerepek mindig komplementer szerepekkel együtt érvényesek, segítségükkel szabályozottan, automatikusan zajlanak a társas érintkezések a szervezeten belül, vagy a műveleti munka során. Meg kell tanulni a vezetőkkel, kollégákkal való érintkezés alapvető szabályait, melyek eltérnek a civil életben megszokottaktól.

A sikeres pályaszocializációt elősegíti, hogy tartunk az új munkatársak számára speciális protokoll, illem foglalkozásokat is. Ezek során tisztázzuk, és helyzetgyakorlatok formájában gyakoroltatjuk velük, hogy miben térnek el a szervezeti érintkezés szabályai a hétköznapi illemszabályoktól. A hatékony beilleszkedéshez segítség, hogy az új munkatársak magabiztosságot szereznek olyan egyszerűnek látszó kérdésekben, hogy hogyan köszönjük különböző korú, nemű, beosztású munkatársaknak különböző helyzetekben, hogyan mutatkozunk be, mutassunk be valakit, hogyan helyezkedjünk el egy delegáció fogadása esetén az asztalnál, vagy az autóban, hogyan köszöntsük fel egymást különböző alkalmakkor, hogyan telefonáljunk, levelezzünk, vagy hogyan vegyünk át egy elismerést egy hivatalos ünnepségen. Az illem ismerete nem öncélú elvárás a nemzetbiztonsági munkában, hanem fontos konspirációs szempontok is

¹⁰ GOFFMAN E. *A hétköznapi élet szociálpszichológiája*. Gondolat könyvkiadó. 1981. ISBN 963-280-614-x. 9-103. old.

állnak mögötte. Műveleti helyzetben a társadalom bármely szintjén álló személlyel szemben – legyen az egyetemi oktató, vagy segédmunkás – tudni kell úgy viselkedni, hogy az ne keltsen zavart, vagy feltűnést.

El kell tehát sajátítani a titkosszolgálati szerepkör sajátosságait, de általában is fontos, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatokhoz kerülő munkatársak jártasak legyenek a különböző szerepekhez való alkalmazkodásban, azaz jól szocializáltak legyenek és rendelkezzenek élettapasztalattal. Minél gazdagabb egy jelentkező előzetes szereprepertoárja, annál jobban tud alkalmazkodni változatos társas helyzetekhez, annál gördülékenyebben illeszkedik be a szervezetbe, és annál jobb benyomást tesz másokra, ami a műveleti munka során is fontos. Változatos szerepelvárásoknak kell tehát megfelelni, a szerepeket el kell fogadni, jó szerepteljesítményt kell nyújtani a különböző helyzetekben. Ha olyan szerepet kell betöltenie egy munkatársnak, ami ellentétben áll a személyiségével, az belső szerepkonfliktust idézhet elő, kellemetlen érzést kelt és szereptávolításra késztethet. Ilyenkor mintegy kiszólunk a szerepünkől és felfedjük valódi énünket. Ennek elkerülése érdekében fontos az önismeret, fontos, hogy senki ne vállaljon olyan fedőszerepet, mely nem neki való. A sokféle szerep egyidejű betöltése többféle szerepkonfliktussal is járhat. A szerepküldők konfliktusa abból fakad, hogy többnyire mást vár el a vezető, a család, a kollégák, a barátok. Nehéz minden irányba megfelelni. Gond lehet a titkosszolgálati pályakörben a szereptúlterhelés, mikor egy adott szerep túlságosan összetett elvárásainak nem tudunk megfelelni, illetve az egyes szerepeink közötti konfliktus is (pl. dolgozó nő és anya egyszerre). Ezekről mind érdemes őszintén beszélgetni az új munkatársakkal a beilleszkedést segítő foglalkozások során.

A titkosszolgálat szervezeti kultúrájának sajátja a magas feszültség szint. A műveleti munka alapértelmezett kihívásain túl teher például maga a titok őrzése, megtartása otthon és a munka során. A titkok védelme, a biztonságtudatos viselkedés esetünkben kötelesség. Különösen fontos, hogy a titok védelme érdekében alaposan felkészítsük azokat, akik bizalmas információt kezelnek. A titoktartás kényszere nagy terhet ró a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok állományára. A titoktartás azért nem természetes állapota az embernek, mert ellentétben áll a másokhoz való kötődés igényének alapmotívumával. A munkaköri titkok kezelése a családdal, barátokkal szemben egyfajta elszigeteltséget eredményezhet, hiszen a titok lényege, hogy bizonyos érdekek védelme végett csak az emberek egy meghatározott köre rendelkezhet az adott információval, mások nem. Fontos az új munkatársakkal megértetni, hogy nincs lehetőségünk a titkok megosztására, mert ennek súlyos következményei lehetnek. Beszélgetünk a képzés során a kapcsolatrendszer várható átalakulásáról a már meglévő párhuzamosítottól kezdve a baráti körig, hiszen új szabályok szerint kell újraszervezni ezeket a kötődéseket. A rendelkezésre állás és az őszinte önfeltárás korábban kialakult szokásait bizonyos témákra vonatkozóan korlátozni kell, ami az újoncok mellett társas környezetük részéről is toleranciát, megértést, bizalmat megkövetelő kihívás. Tréning gyakorlatokkal stratégiai és taktikai szinten is

segítjük e kihívás teljesítését. Végigvesszük a titok védelmének verbális és non-verbális kommunikációs alapelveit, helyzetgyakorlatok során tanuljuk meg alkalmazni azokat az alapelveket, fogásokat, melyek segítségével megőrizhetjük a titkosszolgálati munka során tudomásunkra jutott minősített adatokat.

A titkosszolgálati szereppel jár, hogy munkatársaink titkot tartanak, saját életük viszont nem lehet titok. A Hszt. általános része tartalmazza a szolgálati jogviszony létrejöttének feltételeit, melyek között szerepel egyes alkotmányos jogok törvény szerinti korlátozásának elfogadása (pl. a szabad mozgás és tartózkodási hely szabad megválasztása, a véleménynyilvánítás szabadsága, párttagság és politikai tevékenység tilalma), a hivatásos állomány tagja tudomásul veszi, hogy a szolgálati jogviszony alatt szolgálata törvényes ellátását tudta és beleegyezése nélkül ellenőrizhetik (megbízhatósági vizsgálat), illetve a beosztás betöltéséhez szükséges, jogszabályban meghatározott szintű nemzetbiztonsági ellenőrzéséhez hozzájárul.¹¹

A munkakörelemzések tanulságai alapján az elméleti tudás gyakorlati alkalmazásának képessége mellet a felelősség- és szabálytudat volt a legfontosabb kulcskompetencia, mely szinte minden munkakörnél megjelent. Felvételi módszertanunk olyan személyiségvonásokat, kontrollfunkciókat mér, melyek a jól szocializált személyeket jellemzik. Az önkontroll, a késleltetés, kitartás képessége, a jutalmazás önszabályozása fontos felvételi alkalmassági kritériumok. A titkosszolgálat pályakörre jelentkezők esetében szükség van az agresszív késztetések érett kezelésére is, hiszen a titkos információgyűjtés felelősségteljes, pártatlan, indulatoktól mentes hozzáállást követel meg még akkor is, ha a célszemély bűnös tevékenysége egyébként komoly indulatokat vált ki munkatársainkból. Fontos, hogy a titkosszolgálati pályakört betöltő bízson az igazságszolgáltatás működőképességében, abban, hogy a munkája során észlelt, szubjektív szinten felháborodást kiváltó tettek legális keretek között, eljárási rendek szigorú betartása mellett is szankcionálhatók lesznek.

1.3. A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat szervezeti kultúrája

Az NBSZ szervezeti kultúrája sajátos erőterben alakult ki, egyfajta polgári-rendvédelmi kettősség jellemzi. Mint önállóan működő és gazdálkodó közhatalmi költségvetési szervnek, a működéssel kapcsolatosan szigorú szabályoknak, törvényességi feltételeknek kell megfelelnie, ami szoros adminisztrációt, bürokráciát feltételez, ugyanakkor a távközlési piacon tapasztalható, rohamosan

¹¹ Dr. MATLAG Géza: *Rendvédelmi szervek humán és egészségügyi-pszichológiai igazgatása – Rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati jogviszonyára vonatkozó főbb rendelkezések*. In.: Dr. KINCSES Ildikó (Szerk.). 2012. *Közigazgatási és integrált rendészeti ismeretek II. kötet. IX fejezet*. Budapest. Rendészeti Szakvizsga Bizottság. 70-71. oldal.

bővülő technikai, technológiai fejlesztéseket, vagy épp a társadalmi változásokat folyamatosan követnünk kell, így jellemző az innovációs szellem is.

Mint fegyveres testületben, a kommunikációs és döntési struktúrában a hierarchikus elemek dominálnak, ugyanakkor a polgári jelleg nemcsak a tevékenységünk irányultságára, tárgyára vonatkozik, hanem valamelyest megmaradt a szervezet légkörében is. Mivel 1996 és 2002, valamint 2007 és 2010 között tárcanélküli miniszter, 2002 és 2007 között pedig a Miniszterelnöki Hivatal vezető miniszter látta el az NBSZ kormányzati irányítási feladatait, a hétköznapi szóbeli kommunikáció kevésbé formalizált, mint más rendvédelmi szerveknél, nem túl markáns az alakiság és egyenruha viselése sem jelenik meg. Mivel a műveleti munka során el kell tudni vegyülni a polgári környezetben, nem is lenne szerencsés rászokni a rendvédelemben megszokott kommunikációs mintázatokra, hiszen azok automatizálódás esetén éles helyzetben is megjelenhetnek, fokozva a dekonspirációs veszélyt.¹² 2010 óta az NBSZ újra a Belügyminisztérium irányítása alatt áll, így azóta az össz-rendvédelmi kultúra befolyása erősödik, amit a rendvédelem szervezeti rendszerének 2010-es átalakulása következtében fellépő, többnyire az NBSZ felé irányuló beosztotti és vezetői migráció is erősített.

A szervezeti kultúra kettőssége mellett tovább árnyalja a helyzetet, hogy a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat számtalan szolgáltatást nyújt megrendelőinek, tevékenységi köre rendkívül szerteágazó, így a különböző szakterületek heterogén elvárás rendszert támasztanak az újoncokkal szemben. A szervezeti szocializációs közeg jellege függ attól, hogy az új munkatárs mely szakterületre kerül, ott milyen jellegű tevékenységet kell folytatnia, hiszen – két végpontot kiragadva – például az objektumvédelem és az informatikai fejlesztések merőben eltérő vezetői stílust kívánnak meg. Az egyik rutinfeladatok fegyelmezett elvégzését feltételezi, szigorú ellenőrzés mellett, a másik viszont kreatív, innovatív szakterület, ahol nem lehet ugyanolyan mértékben parancsra, szigorú határidőkre építeni, ráadásul magasan képzett, önálló szakemberek munkájának irányítását kell ellátni. Vannak emellett olyan szakterületek, ahol egyéni munkaformák dominálnak, máshol viszont nélkülözhetetlen a csapatjáték. A szocializációs közeg eltér a nagyvállalati hangulatú központi objektumokban és az egyes kis létszámú kirendeltségeken is, ez utóbbiak sokkal emberibb léptékű, családiasabb szocializációs közeget jelentenek. A szocializációs miliő függ attól is, hogy adott szakterületen milyen létszámú osztályok vannak, hiszen ahol kevesebb beosztott esik egy vezetőre, ott az irányítás intenzitása nagyobb, így a beosztottak részéről kisebb szerepet kapnak az önálló döntések és az egyéni felelősségvállalás. Vannak területek, ahol a munkatársak közösen dönthetnek fontos szakmai kérdésekben, más munkakörökben viszont a gyors reagálás

¹² *Mint a régi viccben, mikor a szerelői fedésben dolgozó ügynök így szól a társához: „Adja már ide azt a fogót, alezredes elvtárs!”*

lehetőségének fenntartása miatt nem lehet demokratikus csoportdöntésekre alapozni a munkát, hanem egy információkkal ellátott vezető egyértelmű irányítását kell követnie mindenkinek az összehangolt működés érdekében.

A szervezet részéről a munkavállalók felé támasztott elvárások észlelését segíti tréningjeinken a „jutalomosztás” című gyakorlat¹³, melynek lényege, hogy írásban megkapott jellemzések alapján különböző személyiségjegyekkel, kompetenciákkal rendelkező fiktív munkatársakat kell rangsorolni jutalomra való érdemességük alapján. A gyakorlat résztvevőinek előbb egyénileg kell döntenüik, majd csoportos helyzetben, a közös rangsor kialakítása során alkalmuk nyílik megvitatni a különböző tulajdonságok jelentőségét az NBSZ elvárásrendszerében. A pályakezdők által felállított rangsor utólag összevethető vezetői csoportok által összeállított korábbi rangsorokkal, így feltárható, hogy mennyire pontosan érzlelik az újoncok a vezetői elvárásokat.

Összefoglalva tehát elmondható, hogy az NBSZ életében létkérdés, hogy össze tudja hangolni a korrekt elszámolást, törvényes működést garantáló bürokratikus, hierarchikus elemeket és a gyorsuló világgal való lépéstartás képességét (jogi-, társadalmi-, gazdasági-, technikai folyamatok), hogy a megrendelők igényeit továbbra is magas színvonalon ki tudja elégíteni. A szervezet, saját erősségeinek és gyengeségeinek ismeretében kell, hogy éljen a külső helyzet adta lehetőségekkel, és el kell, hogy kerülje a zavartalan működését érintő potenciális veszélyeket. A szervezeti stratégiának ki kell térnie a megrendelők (ügyfelek) nézőpontjára, a belső szervezeti folyamatok vizsgálatára, fejlesztésére, a szervezeti működés és a megrendelések teljesítésének pénzügyi-gazdasági aspektusaira, és mindezek felett a szervezet tanulási-fejlődési jellemzőire. A stabil működés fenntartásának záloga – paradox módon – a változásra, megújulásra való képesség, aminek a szervezeti kultúrában is tükröződnie kell. Nem könnyű tehát az újonnan érkező munkatársaknak eligazodniuk ebben a dinamikus, változó rendszerben.

1.4. A fluktuáció hatása a szervezeti kultúrára, avagy az új életpályamodell kihívásai

Láthattuk, hogy a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatba kerülő új munkatársaknak szocializációjuk során egy sajátos szervezeti kultúrához kell igazodniuk. Ezt a szervezeti kultúrát azonban valamilyen mértékben alakítják azok is, akik csatlakoznak hozzánk. A felvételi eljárás során természetesen cél, hogy olyan embereket vegyünk fel, akik képesek igazodni az adott feltételekhez, és komfortosan érzik magukat a szervezet elvárásainak rendszerében, mert olyan a

¹³ Forrás: RUDAS János: *Delfi örökösei – Önismereti csoportok: elmélet, módszer, gyakorlat.* Kairosz Kiadó. Győr. 1990. ISBN 963 9137 54 5. 278-281. oldal

személyiségük, vagy olyan szocializációs közegből kerültek át, hogy nem élnek meg éles váltást ebben a szervezeti berendezkedésben. Ez egyaránt szolgálja a szervezet és az egyén érdekeit is, hisz megkönnyíti a beillesztést, mihamarabb valódi húzóerővé képes válni az új munkatárs, másfelől az egyén is képes otthonosan érezni magát, tud azonosulni a rá szabott szerepkörrel. Másfelől viszont azok az új munkatársak, akik személyiségében a szervezeti kultúrához kevésbé illeszkedő jegyek is megjelennek, vagy drasztikusan más közegből érkeznek hozzánk, rengeteg új energiát, új szemléletet, alternatív megoldási módokat képesek importálni a szervezetbe. Van tehát egy optimális mértéke a jelölt szervezeti kultúra követelményeitől való eltérésének. Ha nincs eltérés, a szervezeti kultúra hosszabb távon nem változik, nem fejlődik kellő ütemben, nem tart lépést a környezettel, nem jutnak be új impulzusok a külvilág felől. Ha viszont túl nagy az eltérés, nehézkes, vagy épp lehetetlen lesz a beilleszkedés, kiveti magából az új munkatársat a közeg, vagy ő maga dönt úgy, hogy máshol próbál szerencsét.

Nemcsak az új munkaerő minőségi paraméterei meghatározóak a szervezeti kultúra vonatkozásában, hanem a mennyiségié is. A szakirodalomban ismert adat, hogy éves szinten 10% fluktuáció már olyan mérvű tudáskiáramlást jelent, ami veszélyezteti a szervezet működőképességét.¹⁴ Ez fokozottan igaz a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokra, hisz számunkra ma még nehéz, ha nem lehetetlen a munkaerőpiacról e pályakörre képzett, gyakorlott munkaerőt találni. Az NKE Nemzetbiztonsági Intézete által szervezett hiánypótló nemzetbiztonsági Bsc és Msc képzések hosszabb távon némi segítséget jelenthetnek majd, a szak hallgatói azonban olyan hivatásosok, akik eleve a rendvédelmi szférában dolgoznak, és az egyes évfolyamok létszáma sem vethető össze a képzett szakemberek iránt mutatkozó igény mértékével. A betanítás feladatköre tehát nagyrészt továbbra is a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokra hárul, ezért hangsúlyosak belső tanfolyamaink, illetve a szakterületeken folyó mentori támogatás.

A szolgálati nyugdíjak rendszerének átalakítása előtti időszakban fenyegetést jelentett egy lehetséges ördögi körnek, a fluktuációs spirál beindulásának veszélye. A korai nyugdíjazások miatt jelentkező munkaerő- és know-how kiáramlás, illetve az ez által gerjesztett belső rotáció komoly felvételi- és ezzel párhuzamosan betanítási igényt gerjesztett. A munkaerőpiac NBSZ által elérhető szegmense nem volt képes elegendő jelentkezőt szállítani, romlottak a minőségi munkaerőhöz való hozzáférés lehetőségei. Nőtt a bizonyos mértékű kompromisszumokkal felvettek aránya, ami annyit jelent, hogy az újoncok

¹⁴ FEHÉR Judit: *HRM az ügyfélszolgálati hálózattal rendelkező szolgáltató vállalatoknál. Doktori disszertáció. Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskola. Veszprém. 2008.*

vonatkozásában a szervezetnek több energiát kellett fektetnie a mért bemeneti kompetenciák és a munkakörök által megkívánt kompetenciák áthidalására. Ennek következtében aránytalan mértékben kerültek előtérbe az oktatási, szocializálási feladatok, hisz a szervezetnek érdeke minél előbb teljes értékű munkaerővé nevelni az újoncokat. Az alaptevékenységnek számító műveleti munkától így szervezeti szinten nagyon komoly erőforrásokat vont el a betanítás feladata. A tanfolyamon részt vevő újoncok hosszú ideig nem végeztek alaptevékenységet, miközben státuszokat foglaltak el, majd a tanfolyamukat követően mentorálási feladatokkal lekötötték a legtapasztaltabb szakemberek energiáit is, így a mentori-, kiképzői feladatokat ellátókra, valamint az őket tehermentesítő, illetve helyettesítő kollégáikra is többletterher nehezedett, gyorsult a kiégésük, ami növelte az alap problémát, a korai leszereléseket. Közben szervezeti szinten nőtt az oktatásokkal szembeni ellenérzés, csökkent az ezekbe befektetett energia, ami lassította a betanulási folyamatot, így prolongálta a szakemberhiányt.

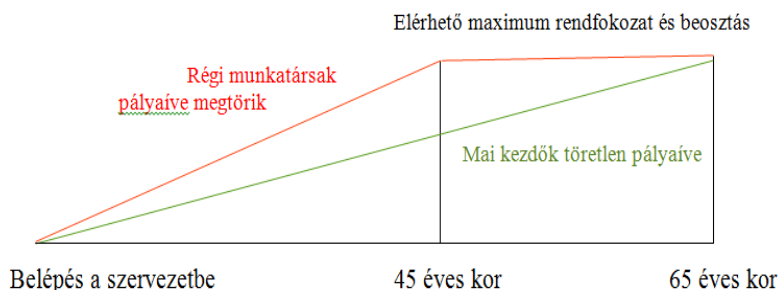
Ez a tendencia idővel mérséklődött, hisz a szolgálati nyugdíjak rendszerének átalakítása következtében a fluktuáció összességében csökkent. Megszűnt az az erő, amely a szakmai szempontból érett munkatársainkat folyamatosan elszívta a rendszerből. Továbbra is fennáll azonban külső és belső fluktuáció. A gazdasági fellendülések időről időre fokozzák a munkaerőpiac elszívó hatását, főleg bizonyos versenyképes szaktudást igénylő munkakörökben, az iparilag fejlett régiókban. A szervezeti erőforrások közül a legdrágább¹⁵ és egyben a legértékesebb, legnehezebben, leglassabban pótolható az emberi erőforrás. Az új életpálya modell kialakításakor érdemes figyelembe venni, hogy hosszabb távon jóval olcsóbb pályán tartani a már kiképzett állományt, mint később majd újraépíteni azt. Ugyancsak fontos szempont, hogy esetünkben a tudáskiáramlás egyben konspirációs érdekeket is sérthet.

A kifelé irányuló migrációt kompenzáló munkaerőimport mellett a szervezeten belüli rotáció is képzési igényeket generáló tényező lehet, ez esetben azonban a pályaszocializációnak csak a munkaköri betanulással kapcsolatos aspektusai jelennek meg feladatként, hisz ez esetben már hosszabb ideje itt dolgozóról van szó. A környezeti változásokhoz igazodó NBSZ-nél időről időre komoly átszervezések válnak szükségessé. A jogi-, vagy technológiai változások folytán sokszor merőben új szakterületek jönnek létre, miközben nagy hagyományokkal rendelkező szakterületek jelentősége csökken drasztikusan. Ezekben az esetekben olyan mértékben megváltoznak a munkakörök, hogy a régi munkatársak is újra „kezdők” válnak, teljesen új tevékenységeket kell megtanulniuk. A tapasztalt munkatársak ilyenkor a kívülről érkezett új

¹⁵ Az NBSZ honlapján közzétett adatok szerint 2009 és 2014 között a személyi juttatások és a munkaadókat terhelő ezzel kapcsolatos járulékok mindegyik évben legalább a teljes költségvetés 70%-át tették ki.

munkatársakkal együtt tanulnak be, ám komoly előnnyel bírnak velük szemben: az együtt töltött idő alatt a szervezeti szocializáció más aspektusaiban intenzíven tudnak segíteni nekik.

Az átszervezések mellett bizonyos fokú rotációt generál az előmeneteli rendszer jelenlegi kidolgozatlansága is, amit a készülő új életpályamodell lesz hivatott balanszírozni, illetve tervezett keretek közé terelni. A szolgálati nyugdíjak rendszerének átalakítása előtt pályára állt munkatársaink karrierjük elején egy olyan fejlődési ívre álltak rá, mely 25 év szolgálati jogviszonyt követően reálisan lezárulhatott. Ennek érdekében motivációs eszközként – főleg azokban az időszakokban, mikor külön jutalmazási keretek pénzügyileg nem álltak rendelkezésre – a rendfokozatban, illetve beosztásban történő gyorsított előmenetelt alkalmazták. Ez lehetővé tette, hogy egy érettségi után rögtön pályára álló, főiskoláit menet közben elvégző munkatárs körülbelül 45 éves korára elérje a beosztási és rendfokozati maximumot, és méltó körülmények között vonuljon nyugdíjba, ami sok esetben egy második, civil karrier beindulását jelentette. Az új jogszabályi környezetben azonban 65 éves korra tolódott ki a nyugdíj lehetősége. Ez nem nagy törés azok számára, akik eleve ennek tudatában kezdik el pályájukat, és már most tudják, hogy valószínűleg soron kívül jutnak előre beosztásukat, rendfokozatukat tekintve. Azok viszont, akik az előző 20 év során beálltak egy előmeneteli ívre, szubjektíve a lehetőségeik súlyos beszűküléseként élik meg a változásokat (lásd 1. ábra), de a görbét vizsgálva elmondhatjuk, hogy objektív növekedési korlátok is előálltak a számukra.

1. ábra: Pályáív (szerk. szerző)

Mikor egy szervezetbe bekerülünk egyfajta „lelki szerződést” kötünk. Tudjuk, mit vállalunk fel (hosszú felvételi folyamat, köteleességek, kötöttségek), és mit várunk cserébe (szakmai fejlődés lehetősége, stabil munkahely, jó csapat, izgalmas munka, juttatások, szolgáltatások, stb.). Vannak a hivatásos szolgálattal kapcsolatos kedvezményeink, jogaink, más részről viszont le kell mondanunk

bizonyos jogainkról. Eleinte labilis az egyensúly, a „hasznok” romlása, vagy a „kiadások” növekedése erősen növeli az elégedetlenséget, idővel azonban kialakul az elkötelezettség a szervezeti célok iránt, hivatástudat lesz jellemző, és akkor már stabilabbá válik a szerződés. Főleg akkor, ha a szervezeti kultúra és a munkakör összhangban áll a személyiségünkkel, ha az új szocializációs közeg hasonlít arra, amit addigi életünkben megszoktunk, összecseng azzal, amit fontosnak tartunk. Ez a képletesen értett lelki magánszerződés a pályára álló kezdők számára a ma ismert feltételek mellett köttetik meg, mentoraik viszont saját hajdani saját szerződésükhöz képest aktuálisan éppen a „haszon” oldal jelentős erodálását élik meg, így számukra kihívást jelent hiteles motiváló erőt képviselni a fiatalok előtt. Pedig a mentor feladata éppen az lenne, hogy biztosítsa ennek e mérlegnek a pozitív irányba billentését azzal, hogy személyes bevonódása, modell szerepe révén megkönnyíti a beilleszkedés folyamatát, a titkosszolgálati szerepkör elfogadását az új munkatárs számára.

Az új közszolgálati életpályamodell bemutatásáig egyelőre megoldatlan, hogyan lehet régi munkatársakat ilyen feltételek mellett további 20 éven át motiválni. Herzberg kéttényezős motivációs elmélete¹⁶ alapján az esetleges pénzügyi kompenzáció csak egy a *higiénés* tényezők közül, elégedettséget önmagában nem teremt, maximum az elégedetlenség kivédéséhez lenne elég. Természetesen fontos a munkáltató részéről a higiénés tényezők biztosítása, a megfelelő munkakörülmények kialakítása, a jó kollektíva, a korrekt vezetés megteremtése, az anyagi ösztönzők rendszere, hisz erre épülhet a következő szint, a *motivátor* faktor, melynek beindításához azonban már előremutató, a munkatárs további önmegvalósítását segítő lehetőségek is kellenek. Szellemi kihívások, felelősség, megbecsültség, fejlődési lehetőségek, tehát összességében maguk a szakmai feladatok motiválnak. Az egyes munkakörök feladatainak és kulcskompetenciáinak ismeretében és a létszámviszonyok figyelembevételével meg kell tehát teremteni a munkakörök közötti előrehaladás lehetőségeinek átgondolt rendszerét, szakmai karrier utakat kell kijelölni. Ezeknél figyelembe kell venni, hogy egy adott újonc hány év alatt képes betanulni egy adott munkakörben, azt a munkakört hány évig lehet jelentősebb kiegészítés, egészségügyi-, pszichikai károsodás nélkül ellátni, illetve adott munkakörben felhalmozott tapasztalatok birtokában milyen további munkakörben lehet majd később kamatoztatni a munkatárs tehetségét. Csak egy ilyen rendszernek az átgondolt felépítése jelenthet megnyugtató biztosítékot a ma pályára állók számára.

Karrierút lehet a vezetői pálya is, ez azonban természetesen csak a munkatársak egy része számára reális alternatíva, egyrészt alkalmassági kérdések miatt, másrészt pedig azért, mert jelenleg igen fiatal a vezetői állomány, akik immár 65 éves korukig terveznek, így várhatóan nem lesz tömeges üresedés

¹⁶ KLEIN Sándor. *Vezetés- és szervezetszociológia*. SHL Hungary Kft. 2001. ISBN 963 00 7008 1. 302. oldal

vezetői posztokon, hisz a túl gyakran előforduló felmentések demoralizálnák a regnáló vezetőket. Nem mindenki teljesezhet tehát majd ki vezetői karrier keretein belül. Marad a szakmai karrier út lehetőségének fent vázolt, tudatos megteremtése.

A jelenlegi helyzet szerint régi munkatársaink helyükön maradva, adott státuszban valószínűleg nem részesülhetnek jelentősebb előléptetésben, hisz az előmenetel immár egy 65 éves korig tartó pályához lesz hangolva. Számukra marad tehát a belső „helyezkedés”, a szakterületek, esetleg szervezetek közötti rotáció, mindig egyre magasabb, jobb beosztásokat megcélozva, új kihívásokat felvállalva. Egyébként maguk a fogadó szervezeti egység vezetői is a belső munkaerőpiacot favorizálják, hiszen egy már meglévő kolléga óriási előnnyel indul a kívülről felvettekhez képest. Nincs hosszadalmas és kibukással fenyegető felvételi folyamat, meg lehet spórolni a hosszú belső szaktanfolyamot is, illetve a munkatárs már eleve ismeri a szolgálat belső rendszereit, kapcsolati hálójával rendelkezik, személye pedig nehézség nélkül leinformálható. Egyetlen hátulütője e szisztémának a szakterületek közötti konfliktus, amit a belső „brain drain” okoz. Egyfajta emberi erőforrásért folytatott rivalizáció ez, nulla összegű nyereséghelyzet, ahol az egyik fél csak a másik fél rovására juthat bejáratott munkaerőhöz. Ez veszélyezteti szervezeti együttműködés légkörét. A rotációnak másfelől viszont van a szervezet integritását fokozó hatása is, az egyes szakterületek más szakterületekről átvett munkatársaik révén megismerik egymás működését, igényeit, szempontjait, ami rendkívül fontos ahhoz, hogy a titkosszolgálati eszközöket és módszereket összehangoltan tudjuk alkalmazni. Fontos e kérdéskör stratégiai szabályozása és a konfliktusok szakszerű menedzselése, hisz vannak e szisztémának előnyös aspektusai is.

Összefoglalva elmondható, hogy meg kell alkotni az életpálya modellen belül a lehetséges szakmai karrier utak rendszerét, mely lehetővé teszi, hogy a ma pályára állók, illetve a már pályán lévők elkötelezetten, maguk előtt motiváló perspektívát látva éljék szervezeti hétköznapjaikat.

2. A szervezeti szocializáció

2.1. Nyílt és rejtett normák szerepe a szervezeti szocializációban

A szocializáció tanulási folyamat, tartalmaz tudatos elemeket, de a szociális és tárgyi környezet működésének megismerése nagyrészt mégis tudattalanul zajlik. Az átvett normák egy része nyílt, kimondott, megfogalmazott, leírt, más részük viszont rejtett, nem hivatalos, nem kimondott. Az egyik verbális kommunikáción alapszik, míg a másik az összbenyomást sokkal inkább meghatározó non-verbális jegyekre, illetve saját tapasztalatokra épít.

A helyben szervezett nemzetbiztonsági szakmai tanfolyam a leírás forrású, itemizáló, explicit, deklaratív tudást hivatott átadni és vizsga formájában számon kérni. A hallgatók megismerik a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok működési

kereteit, szereznek egy szemantikus emlékezetben eltárolható, kijelentés szerű tudást, de ettől még nem fogják tudni, *hogyan* kell viselkedni. Ennél valamivel mélyebb tapasztalatokat ad a tanulásnak az az aspektusa, mely az emlékezet epizodikus tárát használja, tehát már része a tanulás kontextusa is, így ez a tudás már személyes jellegű. Szerencsére ezen túl van még egy komplex, implicit, nem deklaratív, nem tudatos, gyakorlati olvasata is ennek a tanulási folyamatnak. Ez egy tapasztalati forrású, készségszerű, procedurális tanulás.¹⁷ A szervezeti beilleszkedés szempontjából talán ez a legfontosabb réteg: maga a szaktanfolyam nemcsak azzal járul hozzá a szervezeti szocializációhoz, hogy strukturálja a tananyagot és segít elsajátítani azt, hanem azzal is, hogy a képzés időtartama alatt már be kell tartani bizonyos szabályokat. A tanfolyam hallgatói elkéredzkednek, késnek, szolgáltatásokat vesznek igénybe, ügyeket intéznek, adminisztrálnak az előadások közötti szünetekben és az ezzel kapcsolatos tapasztalataik legalább annyira fontosak, mint az, amit az órákon hallanak. Mit lehet megtenni, mit nem, meddig lehet elmenni a keretek, határok feszegetésében? Erről kapnak visszajelzéseket, így elkezdik megtapasztalni a szervezeti kultúra szaktanfolyamon lecsapódó hatásait. A szolgálati helyükön tapasztalható keretek persze mások lesznek, de bizonyos benyomásokat már itt is szerez a hallgató.

Szervezeti beilleszkedést segítő képzésünk során számos tréninggyakorlattal támogatjuk ezt a folyamatot:

A rejtett normákra való érzékenységet hivatott fokozni, mikor egyik feladatunk során a körben ülő hallgatóknak meg kell fejteniük a szabályt, hogy egy kis labdát egymásnak dobálgatva, mi alapján mondjuk azt, hogy „egyenesből keresztbe”, „keresztből egyenesbe”, „keresztből keresztbe”, vagy épp „egyenesből egyenesbe”. Eleinte csak próba-szerencse alapon passzolgatják egymásnak a labdát és taláломra mondanak valamit a négy lehetőség közül. A tréner visszajelzést ad, hogy amit mondtak, az helyes volt vagy nem. Aki érzékeny és figyel, az hamar rájön, hogy ebben a feladatban egy adott non-verbális jegy megjelenését kell figyelni. Vannak viszont, akik csak hosszú idő és komoly frusztráció árán jönnek rá erre. A gyakorlat lehetőséget ad e témakör átbeszélésére, a rejtett normák természetének tudatosítására, így hatékonyan érzékenyít.

Az utasítások végrehajtásához való személyes viszony feltárására alkalmas a „háromperces kérdőív” című gyakorlat. A bevezetőben felhívjuk a figyelmet az idő szűkösségére és a feladatsor pontos végrehajtásának fontosságára, egyfajta teljesítményhelyzetnek beállítva azt. A mindenkinek kiosztott, egyforma lapon 20 utasítás található, melyek közül az első az, hogy „mielőtt továbbmenne, olvassa

¹⁷ E gondolatsor elméleti hátterét Squire és munkatársai (1990) kutatása adja, melyről rövid összefoglalót ad: Rita L. Atkinson, Richard C. Atkinson, Edward E. Smith, Daryl J. Bem: *Pszichológia*. Budapest, 1995, Osiris-Századvég, 236-238. oldal.

végig az utasításokat!”. Ennek ellenére a többség – hogy időt spóroljon – már olvasás közben elkezd végrehajtani a megadott egyszerű, néhol mulatságos és látványos feladatokat (pl. hány betűből áll a neve?, hajtsa félbe a lapot!, álljon fel és kukorékoljon!), így a végén nevetve olvassák, hogy az utolsó utasítás: „tegye le a lapot és a feladat során ne csináljon semmit!”. A lényeg természetesen az, hogy a feladat kapcsán beszélgetést lehet kezdeni e témáról.

A vezető-beosztott, irányító-irányított viszony, az alárendeltség megtapasztalásához hasznos páros feladat a „szavak nélküli keresztrejtvény”, melynek lényege, hogy az egyik fél becsukott szemmel egy kinyomtatott labirintus folyosóin kell, hogy végigvezesse ceruzája hegyét társa instrukciói alapján, majd szerepcserével ugyanaz a feladat. A megbeszélés segít feldolgozni a két szerep élményanyagát, a felelősség és bizalom kérdéseit, az egymásrautaltságot, az irányítás és motiválás lehetőségeit, illetve az is tanulság, hogy mennyire engedték egymást „kimenni” a keretek közül (a folyosóról) és hogy van ez az életben, az NBSZ-nél, itt mennyire lehet eltérni a bevett eljárásrendektől.

2.2. A szocializáció rétegei

Aki új közegbe illeszkedik be, óhatatlanul tanul új dolgokat, és elhagy régieket. Egy kicsit fel kell áldoznia a személyiségéből, hogy az alkalmazkodás, beilleszkedés zökkenőmentes legyen, cserében viszont az új közösséghez tartozás a fejlődés lehetőségét hordozza magában. A nemzetbiztonsági szolgálatok kihívásokkal teli világa különösen alkalmas terep a fejlődésre, tanulásra, és amennyiben az egyén céljai összhangban állnak a szervezet célkitűzéseivel, akkor az önmegvalósításra is.

A társadalmi, spontán szocializáció a primer családi közegben, az elsődleges szocializáció során zajlik le, míg a későbbi csoportokhoz, így a munkahelyi közeghez történő igazodás, a másodlagos szocializáció már tudatosabb folyamat, de ettől még korántsem nevezhető egyszerűnek. A nemzetbiztonsági szolgálatoknál bevett szervezeti normák nagy része ellentétben áll az új munkatársak korábbi, civil közegekben átvett normáival, így fokozott önkontrollt, az önérdekről való lemondást, a közösségi érdekek előtérbe helyezését feltételezi. Betartásuk aktív energia befektetést, korábbi alapértelmezett igények visszaszorítását kívánja meg. A kötődési igény igazodásra motivál, hisz a befogadó közeg részéről csoportnyomás nehezedik az új munkatársra, mely negatív értékeléssel, kirekesztéssel fenyeget, ha nem a normáknak megfelelően viselkedik.

A csoportba való beilleszkedés alapja az alkalmazkodás, a konformizmus. Az új munkatárs igazodik ahhoz, amit maga körül lát, tapasztal. Ezek első körben a szervezeti lét felszíni elemei lesznek. A szervezeti szocializáció első lépése a ceremóniák, sztorik, mítoszok megismerése, a nyelvhasználat, szakzsargon

elsajátítása, a speciális viselkedésformák, ünnepek, hagyományok, rítusok, szerepek átvétele. Ha a tapasztalt kollégák már mesélnek az újoncnak, beveszik a rituálékba (pl. speciális köszöntés), az fontos lépés a beilleszkedés felé. Ez azonban a szervezeti kultúra jéghegy modellje szerint csak a jéghegy csúcsa, csak a „tüneti” szint.¹⁸ A lényeg, a legfontosabb folyamat a mélyben zajlik, mikor az új munkatárs a szocializáció folyamata révén már e közösség normáit, értékeit, hiedelmeit, ismereteit, gondolkodási sémáit, attitűdjeit is átveszi. Ez hosszú időt igényel, hisz mélységében érinti az új munkatárs személyiségének integritását. A gondolkodási sémák meghatározzák az információfeldolgozási folyamat minden egyes elemét, azt, hogy az adott egyén milyennek észleli a világot, hogyan alakítja a munkája során előálló helyzeteket. A gondolati sémák igen szoros kölcsönhatásban állnak az érzelmi aspektusokkal, és attitűdként bizonyos szinten integrálódnak a személyiség mélyebb rétegeibe is. A szervezeti szocializáció tehát hosszabb távon kihat a munkavállaló életére, gondolkodásmódjára, személyiségére is.

Ennek hátterében az áll, hogy az ember – noha lényegét tekintve társadalmi lény – alapvetően biológiai alapokkal bír, szervezete őriz minden olyan struktúrát, melyen a törzsfejlődés során áthaladt. Az ember központi idegrendszerének fejlődése egy háromszintű struktúrát eredményezett.¹⁹ Agytörzsünk (hüllőagy) felelős a vegetatív működés fenntartásáért. A reflexek, agytörzsi automatizmusok külön tudati ráhatás nélkül tartják fenn és igazítják környezetünkhöz élettani folyamatainkat, reflexes reakcióinkat, zsigeri viszonyulásmódjainkat. A tudatunk alapjaként szolgáló éberségi szintünket is az agytörzs szabályozza, stressz esetén pedig komplex hormonhatásokon keresztül egész szervezetünket felkészíti, ráhangolja a megküzdésre. A limbikus rendszer kéreg alatti magjai (emlős agy) az érzelmi működést alapozzák meg. Ősi ösztönök, érzelmi reakciók segítik túlélésünket, ugyancsak tudatos beavatkozás nélkül. Az emberi agy legfejlettebb és legújabb régiója az agykéreg és ezen belül is a neokortex (homloklebeny). Ez már a magasabb szintű, komplex érzelmek világától a fejlett kognitív funkciókig terjedő skálán felel működésünkért. Ugyancsak kiemelt jelentőségű lett az emberré válás útján a Broca és a Wernicke területek kifejlődése a halántéki lebenyben, melyek a beszéd motoros és szemantikai aspektusát képviselik.²⁰ E kérgi műkö-

¹⁸ DAFT, R.L.: *Organizational Theory and Design*. (4th ed.). West Publishing Co., New York, 1992. 318. old.

In.: BAKACSI. *Szervezeti magatartás és vezetés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 2000. 230. old.*

¹⁹ Paul D. MACLEAN elméletét összefoglalja: Daniel Goleman. *Érzelmi intelligencia. Háttér Kiadó. Budapest. 1997. 26-29. oldal.*

²⁰ Rita L. ATKINSON, Richard C. ATKINSON, Edward E SMITH, Daryl J. BEM. *Pszichológia. Budapest. Osiris-Századvég. 1995. 52-53. oldal.*

désmódot éljük meg tudatosként: a verbalizáció hozza tudatos szférába az idegrendszer alsóbb szintjein megélt és feldolgozott ingereket.

Az emberi agy működésének törvényszerűségeinél fogva véleményem szerint akkor beszélhetünk teljes körű szervezeti szocializációról, ha az új munkatárs idegrendszere mindhárom szinten igazodott az új közeghez. Először tudati, majd érzelmi, végül pedig, hosszú idő után már zsigeri szinten is.

Nem mindegy, hogy a szocializáció során elsajátított mentális reprezentáció milyen módon kerül az új munkatárs repertoárjába. Már említettük, hogy létezik a deklaratív jellegű, leírás alapú tudás, a nyílt normák szintje. Ezeket verbális kommunikáció során, nyelvi szimbólumokba kódolt formában kapjuk meg, majd azokat saját mentális reprezentációinkhoz kapcsolva, mintegy ezek segítségével dekódolva illesztjük saját személyiségünkbe. Ezekhez a sémákhoz nem kapcsolódik személyes, közvetlen megtapasztalás, a gondolategységeket digitális kódokba, nyelvi szimbólumokba csomagolva az agykérgünk raktározza el. Ennél sokkal mélyebb azonosulást vált ki, ha a mentális reprezentáció, az új szervezet működési sajátosságaival kapcsolatos kognitív sémák mögött közvetlen, személyes megtapasztalás, analóg információkból álló, változatos érzékszervi modalitásokon alapuló, összetett benyomások állnak. Tehát nem csupán agyunk fent taglalt három szintje involválódik a tanulási folyamatba, hanem még az azon is túlmenő testi, zsigeri érzékletek is.

Éppen e teljes testtel megélt megtapasztalások fontosságára hívja fel a figyelmet Antonio R. Damasio. Álláspontja szerint paradox módon éppen az érzelmi aspektusok, testérzetek integrálása teszi tökéletessé a gondolkodást: a „hideg”, tisztán agykérgi racionalitás életképtelen alkalmazkodási kísérletekhez vezet. „Descartes tévedése” című munkájában²¹ klinikai kutatói pályájának tapasztalatai alapján amellet érvel, hogy a racionalitás paradox módon elképzelhetetlen anélkül, hogy az idegrendszer által folyamatosan közvetített érzelmi komponensek integrációja megtörténne, ezáltal a test és lélek dualisztikus, szeparált felfogása sem lehet helytálló. A lelki minőség csak a testi megtapasztalások integrálása révén alakulhat ki. Felfogásában az érzések funkciója az, hogy a perifériális idegrendszer jelzésein keresztül folyamatosan tájékoztatják a racionális működésért felelős agyi területeket a kezelendő helyzetekkel kapcsolatos testérzetekről, tehát mintegy előminősítik azokat. Ez a „zsigeri reakció” tartalmazhat veleszületett komponenseket (lásd hulló agy), illetve lehet korábbi tapasztalatok leképződése, mindenesetre fontos része az egyes helyzetek belső reprezentációjának, hiszen orientáló szerepe van. Az *elsődleges érzelmek* alapján tudjuk a leggyorsabban megítélni, hogy közelítsünk egy helyzethez, vagy kerüljük el azt, hogy valószínűleg hasznos, vagy ártalmas lesz a számunkra. Ez a gyors, automatikus orientáció a túlélést szolgálja. Erre épül aztán a *másodlagos érzelmi reakció*, melyben már a helyzet racionális értékelése

²¹ Antonio R. DAMASIO. *Descartes tévedése*. Budapest. AduPrint. 1996. 11-16. oldal.

is fontos szerepet kap, de ez a folyamat nem indul be az elsődleges folyamatok nélkül²². Ennek értelmében a helyzetek belső reprezentációinak kialakulásában az egész testünk részt vesz: „...az agyban reprezentált test elkerülhetetlen vonatkoztatási pont lehet azon idegrendszeri folyamatok számára, melyeket elmeként, vagy „lélekként” élünk meg.”²³ Láthatjuk tehát, hogy az információfeldolgozásban nem csak a komplex emberi agy, hanem az egész test részt vesz a maga módján. Nem csak az eszünkkel tudunk, tanulunk, hanem a gyakorlati ismeretszerzés révén gyermekkorunk óta egész lényünk részt vesz a folyamatban. A gyakorlatban tehát valóban jelentős különbség van azok között a normák között, melyek igazságát saját bőrünkön tapasztaltunk meg és azok között, melyeket szavak, prédikációk, moralizálás formájában másoktól vettünk át, saját élményű magtapasztalás nélkül.

Carl Rogers amerikai humanisztikus pszichológus a személyiség működésének olyan modelljét vázolja fel, mely összecseng Damasio fent idézett álláspontjával, és felhívja a figyelmet a szervezeti szocializáció folyamán átélt érzések pontos szimbolizációjának jelentőségére.²⁴ Rogers az objektív külső valósággal szemben a szubjektum vonatkoztatási rendszerét tekinti elsődlegesnek a külvilághoz való igazodásban. Tehát az egyén nem ahhoz igazodik viselkedésében, ami ténylegesen zajlik a szociális környezetében, hanem ahhoz, ami szerinte zajlik (fenomenális mező). Ha az új munkatárs nem észleli pontosan, hogy mi is történik valójában (pl. hogy a másik ember mit érez, mit gondol igazából egy adott helyzetben), akkor rosszul fog alkalmazkodni.

Rogers szerint a viselkedés a szervezet célirányos kísérlete az átélt szükségletek kielégítésére a fenomenális mezőben, adott esetben a szervezeti kultúra keretein belül. A társas közeg, melynek részévé válunk, megszabja számunkra a szükséglet kielégítés elfogadható módjait. Ezek a szabályok folyamatosan beépülnek az Énünkbe. A szocializációs közegbe beilleszkedni igyekvő új munkatárs interiorizált szabályrendszerének jellemzői leképzik a közeg által diktált szabályrendszer jellemzőit. Tehát belső reprezentáció alakul ki az észlelt normák alapján. Az adott szervezeti közegbe éppen beilleszkedő munkatárs Én-je a folyamatosan átélt tapasztalatok során egyre finomodik: jó esetben az egyén frissen szerzett tapasztalatait pontosan észleli, szimbolizálja és beépíti a már kialakult Én-struktúrájába. Ez akkor valósulhat meg, ha a környezet visszajelzései összhangban állnak az egyén által átélt élményekkel. Az új munkatárs azonban néha hibázik, megszegi a szervezeti, szakmai szabályokat. A nem megfelelő viselkedésformáira adott esetlegesen autoriter, differenciálatlan,

²² Antonio R. DAMASIO. *Descartes tévedése*. Budapest. AduPrint. 1996. 134-151. oldal

²³ Ugyanott. 15. oldal

²⁴ Carl ROGERS. *Személyiség és viselkedéelmélet*. In: Szakács Ferenc és Kulcsár Zsuzsanna (Szerk.). *Személyiség- lélektani Szöveggyűjtemény II*. Tankönyvkiadó. Budapest. 1982. 369-404.

merev vezetői, mentori reakció esetén előfordulhat, hogy az újonc torz szimbolizációt alakít ki a helyzetről. Annak érdekében, hogy elkerülje a megszegyenülést, kirekesztést, a számára eredetileg komfortos és megfelelő, de a vezető által helytelenített megoldási módról nem azt az értelmezést alakítja ki, nem azt éli meg, hogy „a reakcióm a vezetőmnek nem tetszett”, hanem adott esetben úgy fogja leképezni magában a helyzetet (torzan), hogy „ez nekem rossz volt”. Tehát nem a helyzet saját maga által alkotott értékelését tárolja, hanem a környezetétől kapott értelmezést vetíti magába, mely nyilván nem áll összhangban saját testi- és lelki jelzéseivel. Ez a megoldási mód merev szakmai értékrendhez vezet, melynek következtében az egyén csak feltételhez – introjiciált értékek betartásához – kötötten fogadja el magát. Az eredmény olyan szakmai Én-struktúra kialakulása, mely tele van elhárításokkal, és amely nem szimbolizálja pontosan saját szakmai helyzetekkel kapcsolatos érzelmeit. A munkatárs az új közegben nem meri elfogadni saját testének és lelkének igazi jelzéseit, mert azok szemben állnak azzal, amit „szabad érezni”. Úgy érzi, csak akkor kaphat elfogadást és szeretetet (vezetőitől és önmagától), ha az előírt szabályokat betű szerint betartja. Ezért aztán az Én-struktúrába nem illő viselkedésformáit, érzelmi reakcióit nem szimbolizálja pontosan, eltorzíttja azokat. Azaz elhárít, a tudattalanba űz, életbe lépnek az Anna Freud által leírt²⁵ elhárító mechanizmusok. A környezet, és azon belül az Én tehát pontatlanul képződik le, és mivel a viselkedést a világ szubjektív leképződése alapján indítjuk, az eredmény rossz alkalmazkodás lesz. A megfelelő alkalmazkodás alapja tehát egy olyan rugalmas és differenciált szakmai Én-struktúra, melyhez a test minden élménye szimbolikus szinten konzisztensen hozzákapcsolódhat. Ez csak elfogadó szervezeti légkörben, korrektül megfogalmazott visszajelzések esetén lehetséges, hisz egy ilyen közegben nem kell az Önünket érő fenyegetésként (elfogadás, szakmai megbecsülés elvesztése) átélnünk őszinte belső jelzéseinket, benyomásainkat, akármilyenek is legyenek azok.

Az elhárításmentes ember maga is képes többet megérteni másokból, képes energiáit fejlődése, szakmai önmegvalósítása szolgálatába állítani az elhárítások fenntartása helyett. Ezt segítik a szervezeti szocializációt támogató tréningjeink, ahol alkalom nyílik a helyzetgyakorlatokon alapuló képzések során tapasztaltak átbeszélésére, emellett azonban fontos, hogy a mentorokkal, vezetőkkal való viszony is az elfogadásra, kölcsönösségre épüljön.

A pszichológiai kutatások tehát feltárták az idegrendszeri szintek kölcsönhatásait, működésük összefonódásait: az agy integráltan, egész testünkkel összehangolva működik, hétköznapi szinten nem lehet élesen szétválasztani idegrendszeri szintjeinket. A gondolkodásban, beszédben, az emberi interakciókban, hétköznapi helyzetek kezelésében is az egész lényünk részt vesz. Agyunk ösztönös, reflexes

²⁵ FREUD A.: *Az Én és az elhárítómechanizmusok. Párbeszéd Könyvek.* 1994.

reakciói felett az agykéreg szabályozó funkciói gyakorolhatnak felügyeletet. Tudatállapotaink szivárványa azonban rendkívül változékony, viselkedésünket meghatározza a minket érő stressz nyomán folyamatosan alakuló, agytörzs által szabályozott idegrendszeri aktivitásunk (arousal) szintje. Ha a körülmények megemelkedett stressz szint mellett úgy alakulnak, hogy a képzések során még nem teljesen stabilizálódott komplexebb működési módok már nem tarthatók fenn, az archaikusabb agyi struktúrák és működési módok azonnal megnyilvánulnak és – még ha alacsonyabb szintű működést eredményeznek is – biztonsági tartalékként funkcionálnak. Túl magas stressz hatására a kognitív működés hatékonysága erősen csökken.²⁶ Előtérbe kerülnek a fejletlenebb agyi struktúrák által keltett pszichikus folyamatok. Megoldást csak az jelenthet, ha a tanulás hatásai lejutnak az ősbíbb szintekre is.

Fiedler és Garcia ide vágó kognitív erőforrás elmélete²⁷ szerint stresszhelyzetben nem a döntéshozó szellemi kvalitásai határozzák meg a sikerességet, hanem a rutinja. Ez alapján önállóan véghezvitt, helyes helyzetértelmezésre csak abban az esetben számíthatunk a műveleti helyzetekben jellemző magas stressz szint mellett, ha a szakmai döntések meghozatalának képessége készségszinten begyakorolt folyamat. Az *elméleti ismeretek* szintjén még aktív energia befektetés kell a helyes megközelítés előhívásához, de még a *jártasság* szintjén is labilis a tudásanyag személyiséggel történő összekapcsolódása, stresszhelyzetben könnyen az ösztönös, vagy korábban beidegződött reakciómódokhoz nyúlunk vissza, ami nem feltétlenül a szakmailag helyes megoldást hozza. A tudásanyag integrálása a személyiséggel a *készségszintű* tudás jellemzője, amikor már viszonylag gördülékenyen történik a helyes választás, alacsony energia befektetés mellett.²⁸

A szervezeti szocializáció során kialakult új készségek, tudáselemek tehát alacsony stressz szint mellett megjelennek ugyan, de eleinte még nagyfokú energia befektetést igényelnek, ezért instabilan működnek. Ha nem megy készségszinten az újoncnál a szervezetben elfogadott, illetve szakmailag helyes viselkedésmód, hamar kicsúszik belőle. Stresszhelyzetben az agykéreg helyett az emlőagy veszi vissza az irányítást, hisz az stabilabban fut, és az újonc visszatér megszokott érzelmi és viselkedési reakcióihoz, újra civil módon működik.

Az emberi agynak ez a sajátos hármas tagolódása okozza viselkedésünk változékonyágát. Vannak azonban olyan tendenciák pszichikai folyamatainkban, melyek a stabilitás, következetesség irányába hatnak. Agyunk felépítésének három szintjére rímél rá attitűdjeink működése. Az attitűd a szociálpszichológia

²⁶ Donald O. HEBB. 1978. *A pszichológia alapkérdései. Gondolat. Budapest. 11. fejezet. 228-235. oldal.*

²⁷ id. Peter WARR (ed.): *Psychology at Work. 4. kiadás, 9. fejezet: Leadership and Management, 1996, Penguin Books, 254-279 oldal.*

²⁸ BARTHA Lajos: *Pszichológia. Budapest, 1997, Műegyetemi Kiadó, 158-163. oldal.*

egyik kulcsfogalma, hisz attitűdjeink szabályozzák a külvilággal, például az új szervezettel kapcsolatos viszonyulásainkat, így az egész személyiségünk megnyilvánulása szempontjából meghatározóak.

2.3. A szervezeti szocializáció, mint attitűdváltozás

Az attitűd *értelmi* (kérgi szintű tudáselemek az attitűd tárgyáról), *érzelmi* (szubkortikális érzések azzal kapcsolatban) és *viselkedési* komponensből (vele kapcsolatos akcióink, reakcióink) épül fel. Az új munkatárs – mint mindenki más – igyekszik attitűdjeiből többé-kevésbé koherens rendszert felépíteni, viszonyulásmódjainak *értelmi*-, *érzelmi*-, *viselkedéses* aspektusait harmonizálni.²⁹

A szervezeti szocializációnak fontos része a szervezetben jellemző attitűdök átvétele. A szocializáció során átvett attitűdök révén hatékonyan igazodunk a közeghez, melyben élünk, általuk fejezzük ki identitásunk gerincét adó értékeinket, viszonyulásmódjainkat. Az attitűdök koherens egészévé szervezik tudásunkat és az érzelmi komponens révén a személyiségünkbe integrálják azt.³⁰

Az új munkatárs különböző szervezeti helyzetekkel kapcsolatos viselkedése az őt körülvevő közösség normáival való azonosulás bázisán alakul ki. Ez a viselkedés felfogható egy választásként. Az egyén a szocializáció során, modelltanulás útján kvázi készen kapott helyzetmegoldási viselkedéskészlete, illetve a szervezeti léte során önállóan absztrahált, szervezettel kapcsolatos mentális modelljei, sémái közül választ ki olyat, ami adott helyzetben összeegyeztethető az Énképével, így a viselkedés tartalma az információfeldolgozás kognitív folyamatai mellett, a szelf-konceptió érintettségénél fogva, érzelmileg is erősen átitatott. Viselkedésünkben tehát integráltan, teljes lényünkkel, agyunk mindhárom szintjével részt veszünk. Erőteljes igény él bennünk attitűdjeink és cselekedeteink összhangjára. Az összhang megbomlása kellemetlen, ezért helyreállító lépésekre készítenek minket.³¹ Ha például munkavégzésünk során egy adott cselekedetünk nem áll összhangban korábbi szocializációnk során kialakult erkölcsi ítéleteinkkel, akkor vagy égető büntudatot és szégyent élünk át, vagy meggyőzzük magunkat, hogy tulajdonképpen helyesen cselekedtünk. Ilyenkor valójában a megvalósult viselkedéshez igazítjuk a kognitív és az emocionális komponensét. Ez a jelenség a kognitív disszonancia redukció. Az új munkatárs szervezeti tanulása során tehát vállalja, hogy megvalósít bizonyos tőle elvárt viselkedésformákat és idővel ehhez igazodnak érzelmi viszonyulásai, illetve tudatos ítéletei is. Idegrendszeri működésének szintjei szinkronba kerülnek.

²⁹ Rita L. ATKINSON, Richard C. ATKINSON, Edward E SMITH, Daryl J. Bem: *Pszichológia*. Budapest, 1995, Osiris-Századvég, 522-524. oldal.

³⁰ *uo.* 524-525. oldal

³¹ Elliot ARONSON, Carol TRAVIS: *Történetek hibák (de nem én tehetek rólok) – Az öngazolás lélektana*. Budapest, 2009, Ab Ovo, 20-43. oldal.

Az eddigiekből láthattuk, hogy az az attitűdváltozás lesz igazán hatékony, ami saját, közvetlen megtapasztaláson alapul. Annak érdekében, hogy új kollégáink személyes szinten is megtapasztalják a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok működését szabályozó törvényi keretek összetettségét, amit a tanfolyamon tények, adatok szintjén már megismertek, megalkottunk egy olyan tréninggyakorlatot, mely a valóságtól játékos módon eltávolítja, fiktív, sci-fi közegbe emeli át a kérdéskört. A feladat instrukciói szerint ezer év múlva egy bolygóközi titkosszolgálat működési kereteinek jogi előkészítésében vesznek részt a hallgatók. Olyan jogszabálytervezetet kell véleményezniük, mely kijelöli az alapvető működési szabályokat, leképezi a csillagközi nemzetbiztonsági szolgálatok működésének sarokpontjait. Terítékre kerülnek az irányítás, törvényi felügyelet, civil kontroll, a finanszírozás, megrendelőikkel való kapcsolatrendszer, a szervezeti struktúra és kultúra, a felvételi politika, képzések, motivációs rendszerek, nyugdíjazások összetett kérdései. A feladatban résztvevőknek stratégiai szinten, rendszerben gondolkodva össze kell hangolniuk e szegmenseket. A feladat során próbálják egymást meggyőzni a helyes útról, érvek és ellenérvek záporoznak, a résztvevők bevonódnak ebbe a valósághoz kísértetiesen hasonlító, mégis a ködös jövőbe távolított játékos jogi kodifikációs folyamatba. Az eredmény az, hogy a jelenlegi szabályozással és működési gyakorlattal szembeni esetleges ellenérzések jelentősen csökkennek, hisz látják a résztvevők, milyen nehéz minden szempontnak egyszerre megfelelő szabályozást létrehozni. Rájönnek, hogy a jelenleginél használhatóbbat ők sem tudnak kialakítani. Pozitív irányba változik az attitűdjük a jelenlegi szabályozással kapcsolatban.

2.3. A szakmai ismeretek elsajátításának folyamata

A szervezeti szocializáció fontos eleme a munkahelyi betanulás, mely a későbbi szakmai identitás kialakulásának alapja. Fontos, hogy megértsük, mi a mi munkakörünk feladata, szerepe a szervezet, az ország életében, miért fontos, hogyan kapcsolódik más munkafolyamatokhoz. A feladatok gazdagságának megismerése, a szaktudás elsajátítása minden munkakörben eltérő időtartamot vehet igénybe. A szervezet képzési rendszerének célja, hogy minél hamarabb jártasság, majd készség szintjére jussanak a speciális ismeretek. Az ember a környezetében megjelenő információkat a figyelmi, érzékelési, észlelési, gondolkodási, emlékezési folyamatokon keresztül dolgozza fel. Minél pontosabb belső reprezentációkat, mentális modelleket, sémákat képzünk le magunkban, annál hatékonyabban alkalmazkodunk a világhoz.³²

A szakmai tanulási folyamat elején, kezdő tudásszinten néhány tucat egyszerű

³² Rita L. ATKINSON, Richard C. ATKINSON, Edward E SMITH, Daryl J. BEM: *Pszichológia. Budapest, 1995, Osiris-Századvég, 514. oldal.*

sémát ismerünk, a felmerülő problémákat laikus hétköznapi sémáinkhoz visszanyúlva igyekszünk kezelni, de a legtöbb problémát, kellő tudás hiányában fel sem ismerjük és ennek nem is vagyunk tudatában. Haladó szinten, néhány száz szakmai séma birtokában tudatos koncentrációval képesek vagyunk alkalmazni mások által kifejlesztett eljárásokat, de ezek olykor még keverednek, kiegészülnek laikus tudáselemekkel is, így nem mindig koherens, logikus az alkalmazott megoldás. További évek szorgalmas munkájával az egyén eljuthat a nemzetbiztonsági szakma mesterjelölt szintjére, ami körülbelül a felsőoktatási képzési rendszer MSc szintjének megfelelő tudást, néhány ezer szakmai sémát jelent, melyek egy része összetett séma. Ekkor már a szakmai logikát követve, szakszókincset adekvátan alkalmazva képesek vagyunk az önálló szakmai problémamegoldásra, tudjuk, mit, honnan tudunk, képesek vagyunk lépésről lépésre levezetni, szakmailag alátámasztani döntéseinket. A nagymesteri szint eléréséhez már nem vezet ilyen egyenes út. E szint eléréséhez már tehetségre, elhivatottságra és legalább tízéves tapasztalatra is szükség van. A nagymester több tízezer szakmai sémával bír, és e sémák komplexitása is nagyobb, mint az alacsonyabb szinteken. Az ilyen szinten képzett szakember (minimum PhD fokozat) már minőségileg másképpen közelít a szakmai problémákhoz, mint az alacsonyabb tudásszinteken állók. Készség szinten ismerve a nemzetbiztonsági munka átfogó stratégiai elveit és a műszaki problémák belső logikáját, itt már a tudás egyfajta szintézise jelenik meg, analógiákban folyik a gondolkodás, intuitív döntési formák dominálnak. Az e szinten gondolkodó szakember több lépéssel előre képes anticipálni az egyes szakmai megoldások lehetséges kimeneteit, következményeit. Logikus levezetésre csak utólagos tudatosítási folyamat révén kerül sor, menet közben időtakarékos, heurisztikus döntési stratégiák dominálnak.³³ Az információgyűjtés és a lehetséges megoldási módok mentális tesztelésének tudatos folyamataira épülve, lappangási időszakot, inkubációt követően „ahá élmény” kíséretében egyedi, váratlan, kreatív megoldások, új kombinációk megjelenésére lehet számítani e szinten. E szinten már nagyfokú problémaérzékenység is jellemző, tehát olyan érzékeny szenzorokkal észlel a személy fontos, lehetséges fejlesztési irányokat, mellyel megelőzi a korát. Képes nem csupán reagálni a szervezet által jelzett problémákra, hanem proaktív módon képes új igényeket támasztani.

A szervezeti szocializáció időszakában természetesen csak a fent vázolt úton való elindítás lehet reális cél, legfeljebb a haladó szint elérése. Ez is nagyon fontos azonban. Korábban láthattuk, hogy a stressz szintje hat a munkateljesítményre, meg kell azonban jegyeznünk, hogy ez visszafelé is igaz: teljesítésre való képesség érzése is visszahat magára a megélt stressz szintjére. Az

³³ SCHARLE Péter. *A kognitív pszichológia sémafogalma és a többciklusú felsőoktatási képzés szintjei. Magyar Tudomány. 2004/67. 743. oldal.*

a munkatárs, aki egy nehéz szakmai kihívással szembesülve úgy értékeli a helyzetet, hogy annak meg tud felelni, mert kellően felkészült, nem fog olyan stresszt megélni, mint az, aki felkészületlennek érzi magát. A jó színvonalú, gyakorlatias képzésnek tehát pozitív mentálhigiénés vonatkozásai is vannak. A betanítási folyamat elején elméleti ismereteket szereznek a hallgatók, majd gyakorlati feladatok végrehajtása során jártasságot szereznek az egyes általános témakörökben. A készség szint eléréséhez igen nagyszámú ismétlés, gyakorlati alkalmazás lenne szükséges, amire tanfolyami keretek között, vegyes szakmai csoportokban nincs lehetőség, így a munkakör specifikus betanulás és szervezeti szocializáció a mentorokkal történő „on the job” jellegű tanulás során teljesedik ki.

2.4. Mentori rendszer a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál

Láthattuk, hogy egy tanfolyam során nem lehet mindent megtanulni. A mentorok feladata, hogy segítsék a gondjukra bízott, tanfolyamról frissen kikerült kollégák további, szakterület specifikus fejlődését a hétköznapiakban, hogy kiteljesítsék szervezeti és szakmai szocializációjuk folyamatát.

A mentori tevékenység három fő célja: (1) a szervezeti egységhez kerülők minél gyorsabb munkaköri betanítása (szakzsargon, feladatok végrehajtása, eszközök kezelése, ügymenetek, stb.) (2) munkacsoportba történő beilleszkedésük elősegítése, (3) elköteleződésük, hivatástudatuk megteremtése.

(1) A mentoráltak a hétköznapiak során mentoruk felügyelete mellett kezdenek el dolgozni, és idővel egyre összetettebb feladatokat bízhatnak rájuk, „éles” munkákat. Fontos azonban kiképzési helyzetekben, szabályozott körülmények között is tanulniuk, hisz így változatosabb kihívásokkal szembesülhetnek, olyan szituációkban is részt vehetnek, melyekben lehet, hogy csak évek múlva lenne majd lehetőségük tapasztalatot szerezni munkájuk során, hisz azok csak ritkán fordulnak elő, akkor viszont fontos lenne jól kezelni őket. Az olyan helyzetekkel kapcsolatban, melyekkel még nem találkoztak az újoncok, tudatalatti inkompetenciával rendelkeznek, azaz nem tudják, hogy valamilyen nem tudnak. Mikor a helyzetgyakorlatok során találkoznak a helyzettel, tudatosodik bennük az inkompetencia, ami fontos lépés, hisz javítja a szakmai önismeretet. A kiképzés során megtanult megoldási módok aztán eljuttatják őket a tudatos kompetencia szintjére, ami még energia befektetést igényel. Végül a gyakorlás révén juthatunk el a tudatalatti kompetencia szintjére, mikor már „ösztönösen” jól megy a feladat végrehajtás.³⁴

A munkakörelemzések révén feltártuk az egyes munkakörök főbb

³⁴ A gondolatmenet forrása: John WHITTMORE. *Coaching – a csúcsteljesítményért*. Z-Press Kiadó Kft. 2008. Miskolc. 134. oldal

tevékenységi köreit, munkameneteik lépcsőfokait. Ezek alapján komplett munkafolyamatokra alkottunk meg olyan hétköznapi vagy épp különleges munkaköri élethelyzeteket modellező szituáció sorozatokat, melyek révén az új munkatársak mentoraik segítségével valódi műveleti tét nélkül, mégis kvázi valóságos körülmények között próbálhatják ki megszerzett tudásukat, rátermettségüket. A kiképzési feladatok során gyakorolhatják a munka előkészítésével kapcsolatos adminisztratív feladatokat, magát a műveleti feladat végrehajtást, illetve annak utólagos adminisztrálását, a jelentésírást is. Az interakciót feltételező helyzetekben segítők, tapasztalt munkatársak játsszák el a komplementer szerepeket és biztosítjuk a stressz faktorok egyre fokozódó megjelenését is. A feladatokat követően a résztvevők video-visszajelzést kapnak arról, hogyan oldották meg a feladatot, hogyan sikerült gyakorlatban alkalmazni tudásukat. A feladat végrehajtását követően részt vesznek a közös elemzésekben, melyek kitérnek teljesítményük szakmai-, pszichológiai-, kommunikációs és szükség esetén jogi aspektusaira is. Ahhoz, hogy a civil, ösztönös reakciómódokat professzionális reakciómódok válthassák fel sok ismételésre, gyakorlásra, visszacsatolásra van szükség, melyre a mentorálás időszaka alkalmat ad.

A mentornak a kollegiális viszonyt és eltérő tudásszintből fakadó hatalmi viszonyt egyensúlyban kell tartania. A pártfogolt fejlődésének függvényében egyre inkább be lehet vonni a mentoráltat a szakmai kérdések megvitatásába, hisz a mentori tevékenység végső célja, hogy a mentorált önállósodjon. Fontos tehát, hogy a mentor fél év-egy év alatt mintegy feleslegessé tegye magát tanítványa számára.

(2) Hogy feladatkörét hatékonyan elláthassa, a mentornak jól kell ismernie a szervezeti kultúrát, a szervezeti kommunikáció és eljárások elfogadható módjait is, hisz a kezdeti időkből segítséget kell nyújtania a mentorált számára ügyeinek intézésében, a szervezeti folyamatok megismerésében. A mentornak be kell vezetnie a mentoráltat a szervezeti folyamatokba és közösségekbe, lelkileg támogatnia kell bizonyos szervezeti konfliktusok esetén.

(3) Fontos, hogy az új munkatárs mentora mellett megértse, mi a munkakörének feladata, szerepe a szervezet, az ország életében, hogyan kapcsolódik más munkafolyamatokhoz, és mentorával azonosulva elköteleződjön e célok mellett.

A munkavégzés közben történő, hosszú távú oktatás a mentor és a mentorált szoros, személyes kapcsolatát feltételezi. A szervezettel, annak céljaival való azonosulás elsősorban a mentorral való személyes kapcsolaton, azonosuláson keresztül valósulhat meg. A mentor-mentorált viszony tudatosan létrehozott kapcsolat, mely mindkét fél fejlődését célozza. Akkor lehet sikeres, ha kölcsönösségen alapul. A viszony alakításában azonban a mentornak jut aktívabb, dominánsabb szerep, így bizonyos fokig a kapcsolatért és a tanulmányi előmenetelért való felelősség is a mentort terheli.

Kiemelkedően fontos a mentor szerepe, mivel teljes személyiséggel vonódik bele a folyamatba. A mentornak szakmailag hitelesnek kell lennie, hisz csak egy nagy gyakorlattal, kapcsolati tőkével rendelkező, elismert munkatárstól lehet igazán sokat tanulni. Emellett az emberi hitelesség is fontos szempont, ugyanis a mentorált a mentor viszonyulásmódjait megismerve alakít ki önálló elköteleződést a szervezet iránt. Ezért fontos, hogy a mentorok alapvetően elégedettek legyenek a szervezettel, szervezeti kultúrával, a vezetéssel, és motiváltan végezzék munkájukat. A mentornak példaképként kell szolgálnia, hiszen a modelltanulás és a mentor értékeivel, ítéleteivel való azonosulás a legelemibb erejű tanulási forma. Ehhez a mentornak emberi kötődést kell kialakítania, az ezzel járó érzelmi terhelést kell kezelnie, a fejlődés érdekében szükséges konfliktusokat (pl. követelményállítást, teljesítményértékelést) fel kell vállalnia. Támogatnia kell a mentoráltat, megerősítést, visszajelzést kell adnia a számára előrehaladásáról, amihez empátia, segítőkészség, jó pedagógiai érzék, kiváló kommunikációs készség és társas hatékonyság szükséges.

Az újoncok részéről a pusztán érdekből való normakövetés helyett valódi értékátvétel, a mentorokkal való azonosulás akkor jön létre, ha két tényező együttesen van jelen: az értéket közvetítő személyek szeretete, és az ennek elvesztésétől való félelem.³⁵ Ha a kettő közül az egyik hiányzik, elakad a folyamat. Wesley C. Becker a szülői stílusokat vizsgálva fogalmilag hasonló dimenziókat tárt fel. Ő a „melegség-ellenségesség” és a „korlátozás-engedékenység” változóit találta meghatározónak a gyermek személyiségének alakulása szempontjából.³⁶

A mentorálttal való kapcsolat tehát a kötődés (szeretet) és a szigor (félelem) egyensúlyán kell, hogy alapuljon. Ha mindkettő jelen van, és támogató, demokratikus közegben kétirányú kommunikáció, megindokolt büntetés a jellemző, akkor nyitott, teljesítménymotivált hozzáállás alakul ki, a mentorált azonosul a normarendszerrel, belülről fakadó igényévé válik a szervezeti normák, szabályok követése. Ha a mentorhoz való kötődés nem alakul ki, és csak a szigorú számonkérés adja a kapcsolat gerincét, az megkövetelő, hideg, autokrata, elutasító légkört eredményez. Az ilyen szocializációs közeg abszolút normarendszer alapján, másokhoz viszonyítva értékel. Ennek eredményeképpen elfojtott agresszió, csekély kreativitás, spontaneitás, negatív énkép irányába mozdulhat el hosszabb távon a rendszerbe érkező munkatárs személyisége. Fennáll a veszélye annak, hogy a szervezet norma és szabályrendszerét csak akkor követi a munkatárs, ha ellenőrzésre számíthat. A félelem (számonkérés) nélküli kötődés a mentorhoz viszont megengedő, meleg, de követelmények nélküli légkört eredményez. Ennek hatására kreatív, de éretlen, felelőtlen, döntésképtelen, önállótlan hozzáál-

³⁵ POPPER Péter: *Felnőttnek lenni...* Budapest. 2000. Saxum. 89. oldal.

³⁶ BECKER W. C.: *A szülői fegyelmezés különböző fajtáinak következményei.* In: Kósa Éva, Ritoók Magda (Szerk.): *Fejlesztélektan szöveggyűjtemény tanárszakos hallgatók számára.* Budapest, 1990, Tankönyvkiadó, 7-51. oldal.

lás irányába mozdulhat el az arra hajlamos betanított munkatárs, és a mentort idealizálja. Ha sem a kölcsönös szimpátia, sem a félelem nincs jelen a szervezeti szocializáció során a mentor felé, a beilleszkedési közeg elhanyagoló, kevés a kommunikáció, gyakori a mások előtti negatív értékelés, akkor nincs kivel azonosulni, és ez negatív érzelmi állapot kialakulásához vezethet a szervezet irányába.

Kiégett, elhanyagoló stílust megtestesítő mentorok tehát nem képesek be-tölteni funkciójukat. Ez a nemes feladat teljes embert kíván, aki képes mély em-beri kapcsolatot kialakítani a gondjaira bízott újonccal, és emellett kellő tekin-téllyel, megbecsültséggel bír szervezeti szinten ahhoz, hogy legyen fegyelmező ereje, hitele mentoráltja előtt. A mentori feladatkör egy fontos állomás lehet az életpályamodellben, melyhez megfelelő anyagi ösztönzőket és az alapfeladatok alóli részleges tehermentesítést lehet érdemes hozzárendelni hosszabb távon a sikeres szervezeti szocializáció elősegítése érdekében.

Összefoglalás, következtetések

A titkosszolgálati szerepkörrel való azonosulás hosszú, összetett folyamat, mely-ben az új munkatárs teljes személyisége kell, hogy involválódjon. Az NBSZ tuda-tos eszközökkel támogatja e folyamatot.

Az egyik fontos eleme a pályaszocializáció folyamatának a munkahelyi beta-nulás, mely az általános, egész szervezetre vonatkozó elméleti tudásanyag elsa-játításával kezdődik, majd egyre munkakör specifikusabb és egyre gyakorlatia-sabb képzési formákkal egészül ki. A folyamat során az újoncok egyre több szak-mai sémát sajátítanak el, egyre mélyebben integrálják tudásukat személyiségük-be. Előbb jártasságot szereznek a feladatokban, majd a mentorok felügyelete mellett készségszinten sajátítják el szakmájuk fogásait. Közben fontos lépés a szakmai identitás kialakulása, mely már a titkosszolgálati szerepkörbe való ér-zelmi bevonódásnak is fontos eleme. Szocializációjuk során eleinte csak alkal-mazkodnak az új társas közeghez, idővel pedig beilleszkednek munkacsoportjuk-ba, azonosulnak a szervezet normáival, attitűdöket, viselkedésmódokat vesznek át, elköteleződnek a pálya mellett, végül pedig hivatástudat alakul ki bennük.

A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok működési nivójának fenntartása, az állomány hosszú távú elköteleződésének biztosítása az egész ország érdekeit szolgálja, hisz e szervezetek igen fontos szerepet töltenek be Magyarország szu-verenitásának, alkotmányos rendjének biztosításában. Az új közsolgálati életpá-lya modellnek választ kell adnia bizonyos kérdésekre annak érdekében, hogy e kiemelt értékű emberi erőforrás tartósan és elkötelezetten szolgálhassa a hazát.

A tanulmányban szereplő legfontosabb idegen kifejezések jegyzéke:

Anticipáció: előzetes várakozás, korábbi tapasztalatok alapján való elővételezés

Attitűd: hozzáállás, viszonyulásmód valami iránt

Brain-drain: „agyelszívás”, bevándorlási politika, melynek lényege a legképzettebbek kifejezett elcsábítása a hazájukból

Explicit: nyíltan megjelenő, kimondott

Fluktuáció: a munkaerő cserélődésének aránya (százalék/év)

Heurisztikus döntés: hirtelen hozott, nagyjából helytálló intuitív döntés, mely korábbi tapasztalatokon alapszik

Implicit: ki nem mondott, rejtett, sorok közötti

Interiorizált: belsővé tett, pl. olyan szabály, érték, norma, amivel azonosulunk

Introjiált: magába vetített, a projektált (magából származó, de másnak tulajdonított, másra kivetített) ellentéte

Itemizáló: elemekre bontó

Know-how: „tudni hogyan”, fontos szervezeti erőforrás, a felhalmozott tapasztalatok tudáskincse

Kompetencia: olyan gyakorlatban is felhasználható tudáselem (pl. tudás, képesség, készség), mely képessé tesz a jó teljesítményre, problémamegoldásra adott területen

Komplementer szerep: kiegészítő ellenoldali szerep, mely nélkül az adott szerep nem értelmezhető (pl. orvos-beteg)

Limbikus rendszer: agykéreg alatti idegi központok, magok hálózata, mely fontos szerepet tölt be az érzelmi szabályozásban

Morális dilemma: olyan helyzet, melyben fontos értékek ütköznek egymással, amelyek csak egymás rovására érvényesíthetők adott helyzetben, így választásra kényszerítenek

Non-verbális kommunikáció: a szavak melletti kommunikációs jelzések (pl. arcjáték, gesztusok, testtartás, stb.)

On-the-job tanulás: munka közben történő tanulás

Önreflexió: önmagunkra való tudatos, „külső szemmel történő” rátekintés, saját gondolataink, érzéseink, tetteink folyamatában történő vagy utólagos értékelése

Szelf-koncepció: az önmagunkról alkotott képünk, a magunkról alkotott hiedelmeink összessége

Szemantikai: jelentéstani, a nyelvi egységek értelmet alkotó összekapcsolásával összefüggő

Szimbolizáció: egy adott érzethez (pl. nyelvi) szimbólum hozzákapcsolása, címkézése, miáltal az érzet a tudatos szféra számára kezelhetővé válik, tudatosodik.

Szubkortikális: agykéreg alatt elhelyezkedő, kéreg alatti

Felhasznált irodalom:

- ARONSON, E., TRAVIS C.: Történetek hibák (de nem én tehetek róluk) – Az önigazolás lélektana. Budapest. Ab Ovo. 2009
- ATKINSON, Rita L., ATKINSON, Richard C., SMITH, Edward E., BEM, Daryl J.: Pszichológia. Budapest. Osiris-Századvég. 1995.
- BAKACSI: Szervezeti magatartás és vezetés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest. 2000
- BARTHA Lajos: Pszichológia. Műegyetemi Kiadó. Budapest. 1997.
- BECKER, W. C.: A szülői fegyelmezés különböző fajtáinak következményei. In: Kósa Éva, Ritoók Magda (Szerk.): Fejlődéslélektan szöveggyűjtemény tanárszakos hallgatók számára. Budapest, 1990, Tankönyvkiadó, 7-51. oldal.
- DAMASIO, A. R.: Descartes tévedése. Budapest. AduPrint. 1996.
- FEHÉR Judit: HRM az ügyfélszolgálati hálózattal rendelkező szolgáltató vállalatoknál. Doktori disszertáció. Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskola. Veszprém. 2008.
- FREUD, A.: Az Én és az elhárítómechanizmusok. Párbeszéd Könyvek. 1994.
- GOFFMAN E. A hétköznapi élet szociálpszichológiája. Gondolat Könyvkiadó. Budapest. 1981. ISBN 963-280-614-x
- GOLEMAN, D.: Érzelmi intelligencia. Háttér Kiadó. Budapest. 1997.
- HEBB, D. O.: 1978. A pszichológia alapkérdései. Gondolat. Budapest. 11. fejezet.
- IZSA Jenő. Nemzetbiztonsági alapismeretek (A titkosszolgálatok működése). ZMNE Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Biztonság- és Védelempolitika Tanszék. Egyetemi jegyzet. Budapest. 2009. Bevezetés.
- KISS Csaba. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. In.: Nemzetbiztonsági Igazgatás Jegyzet. Rendészeti Szakvizsga Bizottság. Budapest. 2011.
- KLEIN Sándor. Vezetés- és szervezetszichológia. SHL Hungary Kft. Budapest. 2001. ISBN 963 00 7008 1
- MARKUS, H., Nurius, P. Possible selves. American Psychologist. 1986. 41 (9). 954-969.
- MATLAG Géza. Rendvédelmi szervek humán és egészségügyi-pszichológiai igazgatása – Rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati jogviszonyára vonatkozó főbb rendelkezések. In.: Dr. Kincses Ildikó (Szerk.). 2012. Közigazgatási és integrált rendészeti ismeretek II. kötet. IX fejezet. Budapest. Rendészeti Szakvizsga Bizottság.

- MÉREI Ferenc, Binet Ágnes. Gyermeklélektan. Gondolat. Budapest. 1993.
- POPPER Péter. Felnőttnek lenni... Budapest. 2000. Saxum.
- REGÉNYI Kund, KOVÁCS Zoltán András. Alkotmányvédelmi Hivatal. In: Nemzetbiztonsági Igazgatás Jegyzet. Rendészeti Szakvizsga Bizottság. Budapest. 2011.
- RUDAS János: Delfi örökösei – Önismereti csoportok: elmélet, módszer, gyakorlat. Kairosz Kiadó. Győr. 1990. ISBN 963 9137 54 5
- ROGERS, C.: Személyiség és viselkedésemélet. In: Szakács Ferenc és Kulcsár Zsuzsanna (Szerk.). Személyiség- lélektani Szöveggyűjtemény II. Tankönyvkiadó. Budapest. 1982.
- SCHARLE Péter. A kognitív pszichológia sémafogalma és a többciklusú felsőoktatási képzés szintjei. Magyar Tudomány. 2004/67
- WARR, P. (ed.). Psychology at Work. 4. kiadás. 9. fejezet: Leadership and Management. 1996. Penguin Books. 254-279 oldal.
- WHITTMORE, J.: Coaching – a csúcsteljesítményért. Z-Press Kiadó Kft. Miskolc. 2008.

„Olajozás”, szervezett bűnözés és prostitúció a 90-es években Magyarországon

Kovács István¹

Absztrakt:

A bűncselekmény elkövetése alapvetően veszélyes a társadalomra, még veszélyesebb, ha azt összehangolt, jól működő csoportokban teszik az elkövetők. Cikkemben Magyarországon a 90-es években teret hódító bűnözői csoportok tevékenységét kutatom. Hogyan gazdagodhattak meg, miből és hogyan tudták finanszírozni tevékenységüket. Valóban összemosódott a bűnözés az állami vezetéssel? Olajozás, sztriptíz bárók és leszámolások Magyarországon. Cikkemben célul tűztem ki a nézetem szerinti modern szervezett bűnözés fogalom megalkotását, valamint olyan titkos információgyűjtésen alapuló módszer továbbfejlesztését, amely alkalmas lehet a konspirált információk beszerzésére, majd a bizonyításban történő felhasználására.

Kulcsszavak: szervezett bűnözés, prostitúció, olajozás, rendőrség, titkos információgyűjtés

Abstract:

Oiling, organized crime and prostitution in the 90's Hungary

The criminal offense is basically dangerous to society, even more dangerous when it is coordinated in well-functioning teams. In my publication I search activities in Hungary in the 90s creeping criminal groups. How can they finance their activities, from where get they their money. Is there any connection with the state management? Oiling, striptease bars and showdowns in Hungary. In my publication I intended in my shown the concept of the creation of modern organized crime, as well as a method of gathering information on the secret development, which can be used to gather the information conspired, and use in the evidence at the Judge.

Keywords: organized crime, prostitution, oiling, police, secret development

¹ *rendőr főhadnagy, Budapesti Rendőr-főkapitányság IX. kerületi rendőrkapitányság vizsgálati alosztályvezető, valamint Nemzeti Közsolgálati Egyetem II. éves doktorandusz hallgató*

Bevezetés

„Milyen kegyes is az élet, ha az embernek megfelelő helyen vannak barátai...”²

A szervezett bűnözés és a hozzá kapcsolódó jogellenes cselekmények napjaink gazdasági, kriminális és társadalmi életének egyik legnagyobb veszélyforrásai, problémái. A középkorból jól ismert útonálló, kalózkodó, bűnbandák mára már szervezett hálózatot építettek ki, amelyek az adott állam biztonságát tekintve potenciális veszélyeket hordoznak magukban. Azt már egyetlen külföldi és hazai tanulmány sem vitatja, hogy a szervezett bűnözés – a bűnözés e magasabb minőségi formája – egyaránt hatást gyakorol a klasszikus bűnözési területekre és a legális szférákra.

Több mint tíz évvel ezelőtt a szakértők műveleti adatokra hivatkozva jelezték, hogy a bűnszervezetek a felhalmozott pénzügyi erejüket felhasználva a legális gazdasági struktúrákat támadják, egyben maguk is létrehoznak, működtetnek törvényes vagy annak látszó vállalkozásokat (lásd: masszázscenterek – lentebb). Az ezredforduló táján már egyértelművé vált, hogy a befolyásolás következő szintere a központi és helyi államigazgatás, az igazságszolgáltatás valamint a média.³

A szerveződés dinamikussága a XX. század második felére kezdett felerősödni és napjainkban érte el csúcspontját. Ez az intervallum elég idő volt ahhoz, hogy a bűnöző szervezetek egyre szélesebb, sokoldalúbb és hatékonyabb módszereket alkalmazzanak, alkalmasak legyenek a politikai élet befolyásolására, illetőleg arra, hogy az ellenük fellépő állam bűnüldöző és igazságszolgáltató szerveit minél nagyobb kihívás elé állítsák. A XX.-XXI. századra a bűnüldöző szerveknek azzal is szembe kellett nézniük, hogy míg kezdetben ezek a csoportok kizárólag az adott ország határában belül tevékenykedtek, addig azonban mára a globalizáció, a technikai fejlődés, az infrastruktúra nyújtotta lehetőségek kihasználásával székhelyük és tevékenységük nemzetközi méreteket öltött. De facto az ellenük való fellépés is nemzetközivé kell, hogy váljon, a probléma megoldása nemzetközi együttműködést igényel.

Hipotézisem szerint a rendszerváltás utáni Magyarország – 1990-es évek – táptalajt nyújtott ahhoz, hogy a szervezett bűnözői csoportok, körök és végül hálózatok kiépülhessenek, azok vezetői meggazdagodhassanak, és az illegálitás-

² GIUSEPPE Fava: *Szicíliai maffia*. Kossuth Kiadó, ISBN: 9630927209, Budapest, 1985, 87. old.

³ RÉVAI Róbert - BEDROS J. Róbert - ISTVANOVSKI László - HUSZÁR András - SZÉKELY György: *A szervezett bűnözés egészségbiztonsági aspektusai*. Hadmérnök, ISSN:1788-1919, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, V. Évfolyam 2. szám - 2010. június, 192. old.

ból eredő pénzösszegeket – kábítószer-, ember-, szerv-, gyógyszer-, fegyverkereskedelem - legális vállalkozásokba fektethessék.⁴ A korlátlan anyagi bázis, a fejlett technika, a szakértői támogatottság, a joghézagok, a fejletlen bűnüldözési tevékenység, az aktív és passzív korrupció elősegítette a szervezett bűnözői körök megerősödését. Az ezredfordulót követő tíz év megrázó eseményei még a változások szükségessége iránt leginkább kételkedőket is rádöbbsentette arra, hogy a bűnüldözés korábbi módszerei önmagukban nem alkalmasak az új típusú kihívások észlelésére és kezelésére.

A szervezett bűnözés globális térhódítása, világméretű előretörése megmutatta, hogy még a legnagyobb, leggazdagabb országok sem képesek hagyományos módszerekkel gátat szabni az állam demokratikus intézményrendszereit és polgárait fenyegető veszélyeknek.⁵ Cikkem fókuszában az olajozásból meggyagdagodott bűnözői csoportok és a „legalitás látszatát keltő” masszázscenterekben zajló prostitúciós tevékenység áll. Mivel a szervezett bűnözés lényegi sajátossága – mind szervezeti, mind működési szempontból – a mély konspiráció -, amely még napjainkban is megnehezíti analízisüket -, így az ellenük való fellépés is egyre nehezebb.⁶ Céлом, hogy a bűnözés visszaszorítására olyan tudományos és technikai ajánlásokat tegyek, amelyek elősegítik a hazai és nemzetközi nemzetbiztonsági, rendvédelmi és igazságszolgáltatási szervek összehangolt tevékenységét.

Szervezett bűnözés

A szervezett bűnözés jelenségének meghatározására számos, egymástól különböző definíció született, ami több körülménnyel is magyarázható. Egyrészt a szervezett bűnözésnek országonként eltérő megjelenési formája alakult ki - különböző eszközrendszerrel, szervezettségi szinttel rendelkező bűnöző csoportok jellemzik e jelenséget -, melyek tevékenységét térségenként más-más bűncse-

⁴ „...1990-ben több mint kétszer annyi bűncselekmény történt (341 000 darab), mint 1985-ben (165 816 darab), és ezek elkövetői közül csak minden harmadikat sikerült felderíteni...”, Dr. Gönczöl Katalin: *A bűnözés és a bűnmegelőzés Magyarországon a rendszerváltás időszakában. Magyar Jog, ISSN: 0025-0147, Budapest, VI. évfolyam 5. szám, 1984, 646. old.*

⁵ RÉVAI Róbert - BEDROS J. Róbert - ISTVANOVSKI László - HUSZÁR András - SZÉKELY György: *A szervezett bűnözés egészségbiztonsági aspektusai. Hadmérnök, ISSN:1788-1919, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, V. Évfolyam 2. szám - 2010. június, 191. old.*

⁶ TÁLAS Péter: *A nemzetközi terrorizmus és a szervezett bűnözés hatása a nemzetközi biztonságra és Magyarország biztonságára. Régió, ISSN:1218-2613, Magyar Tudományos Akadémia, Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2007. január, 2. old.*

lekmények elkövetése kíséri.⁷ Másrészt a különböző tudományágak képviselői is más-más oldalról közelítik meg a kérdést, ami szintén eltérő jellegű fogalmak megalkotását eredményezi.⁸ Létezik gazdasági, politikai, társadalmi, szociológiai, jogi megközelítés is.

Cikkemben a fenti szempontok alapján egy csokorba szedtem a leggyakrabban használt a szervezett bűnözés definiálására adott fogalmi meghatározásokat. Dános Valér társadalmi és kriminológiai megközelítésből vizsgálja a fogalmat: „A szervezett bűnözés egy adott társadalom ősbűnözésének sajátos alstruktúrája, amelyet azoknak a hivatásos bűnözőknek a bűncselekményei képeznek, akik valamely bűnöző társulás tagjaként (vezetőjeként) tervszerűen, tagolt munkamegosztás, és magas fokú konspiráció mellett valósítják meg bűncselekményeiket”.⁹

Borai Ákos túlmenően a kriminológiai megközelítésen, jogi szempontból, a főbb összetevőin keresztül mutatja be a fogalmat: több – általában legalább 3 személy – tartós és legalább részben bűnös tevékenységre szerveződő kapcsolata, hierarchikus, szervezeti struktúra kialakítása, tervszerű eljárás munkamegosztással, illegális ügyletek legális tevékenységgel történő leplezése, rugalmas bűnözési technológiai, a bűnözési módszerek megválasztásának sokoldalúsága, modern infrastruktúra tudatos felhasználása.¹⁰

Korinek László is ezen álláspontot képviselő jogtudósokhoz tartozik és így a szervezett bűnözés, mint fogalom jellemző vonásait, a következők szerint jeleníti meg: „a hatályos jogszabályok szerinti tiltott szükségletek kielégítésére irányul, a lehető legkisebb kockázatvállalás mellett a leggyorsabb és a lehető legnagyobb profitra törekszik, a bűnözői csoportokon belüli szakosodás, specializáció figyelhető meg, a szervezett bűnöző tevékenységét „foglalkozásként” űzi, és nem is áll szándékában, hogy törvényes úton biztosítsa a létfenntartását”, jellemző az erőszak, a bűnöző társulás tevékenysége során. Ez érdekérvényesítést és fegyelme-

⁷ GELLÉR Balázs József: *Gondolatok a büntetőjog jelentőségéről a szervezett bűnözés elleni fellépéssel kapcsolatban*. 13. old. In GELLÉR Balázs – HOLLÁN Miklós (szerk.): *A szervezett bűnözés arcai (Fiatal büntetőjogászok tanulmányai a szervezett bűnözésről)*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004, 11-45. old.

⁸ Andreas SCHLOENHARDT: *Transnational Organized Crime and International Criminal Law*. 939. p. In Bassiouni, M. Cherif: *International Criminal Law, Volume 1: Sources, subjects, and contents*. M. Nijhoff Publishers, Leiden, 2008, 939-962. old.

⁹ DÁNOS Valér: *A szervezett bűnözés*. GÖNCZÖL-KORINEK-LÉVAY (szerk.) *Kriminológiai ismeretek*, ISSN:1219-6177, Corvina kiadó, Budapest, 1996. 214.old.

¹⁰ BORAI Ákos: *A szervezett bűnözés büntetőjogi kérdései*. *Rendészeti Szemle*, ISSN 1218-8956, Budapest, 1992. év V. szám, 13. old.

zést egyaránt szolgálhat, - megfigyelhető a legális és illegális tevékenységek egyidejű jelenléte, a tevékenység nemzetközi, határokon átnyúló jellege”.¹¹

Nánási László kriminológiai, jogi és társadalmi fogalmat alkotott: „A szervezett bűnözés a kriminológiában társulások, foglalkozásként űzött, hivatásos, általában vagyonszerző bűnözési formát jelent, amely munkamegosztáson alapul, magas fokú konspiráció mellett valósul meg, behatol a legális vállalkozásokba, esetenként a közhatalomba is. A társas bűnelkövetésben rejlő fokozott veszély tovább növekszik a szervezetben: a nagyobb létszám, a sorozatos elkövetés, az egyes bűncselekmények egyenként is jelentősebb súlya, a belső fegyelem, a gondos tervezés és a tevékenység szervezettsége révén. A szervezetet alkotó személyek hivatásos bűnözők”.¹²

Kobolka István a gazdasági szempontot szem előtt tartva alkotta meg saját fogalmát: „A szervezett bűnözés célja a minimális kockázat mellett, nagy anyagi haszon szerzése. Ennek érdekében a ezek a csoportok kihasználnak minden lehetőséget, hogy megjelenjenek mind a hazai, mind a külföldi piacon”.¹³

Minden egyes szerző sajátosan látja a fogalmat. Nézetemben a mai korszerű szervezett bűnözés fogalom az alábbi elemek megvalósulását feltételezi: Olyan fejlődőképes csoportosulás – minimum 10 feletti létszámot igényel -, amelynek felépítése leginkább piramis jellegű, a tagok közötti együttműködés hierarchikus – szervezett munkamegosztás és feladatrendszer, a döntés, irányítás és végrehajtás elkülönül -, tartós – egy életre szól -, részben konspirált, fent tartásukat egyrészt illegális- másrészt bűncselekményből származó jövedelemből biztosítják – amelynek célja az anyagi haszonszerzés és befolyás -, kapcsolatuk jellege a társadalomra veszélyes és bűnös, működésük olyan technikai eszközök alkalmazásán alapul, amely a modern kor vívmányait meghaladják.

Ha szervezett bűnözésről esik szó, akkor kizárólag csoportos elkövetési alakzatban gondolkodhatunk. A minimális 10 főt azért jelöltem meg, mert a piramisszerű felépítés megkívánja, a valóságban ez lényegesebben több, kiterjedésétől függően akár 50-100 főt is feltételez. A piramis csúcsán, a szervezett bűnözői kör élén kizárólag egy személy állhat, majd a hatáskör delegálása, illetőleg a további feladatok végrehajtása lefelé gyűrűzik. A piramis alján elhelyezkedő végrehajtók nem állhatnak kevesebb, mint 5 főből, hiszen hadseregbe a feladatok elvégzésé-

¹¹ KORINEK László: *A szervezett bűnözés lényegi elemei. (Harmadik Jogászyűlés, Balatonfüred, 1996. május. Magyar Jogászegylet, Budapest, 1996. 55. old.)*

¹² NÁNÁSI László: *A szervezett bűnözés kérdései a magyar anyagi és eljárási büntetőjogban. Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, ISSN 2069 – 9301, Bukarest, 2006. év III. szám, 45. old.*

¹³ KOBOLKA István – KOVÁCSICS Ferenc: *Eu csatlakozásunk biztonságföldrajzi kérdései. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, ISSN: 1589-1674, Magyar Hadtudományi Társaság, Pécs, 2004, 55. old.*

hez szükség van, megjegyzem a korábbi létszámról alkotott megállapítás itt is igaz. Ezzel biztosítják a megfelelő erőfölényt, a bűnös tevékenység végrehajtói állományát. A szintek között koordinátorok, munkafeladatot kiadók és ellenőrzők állnak. Helyettesek a szervezett bűnözői csoportokban nincsenek, mindenki kizárólag egy szintért felelős. A hierarchikus rendszerben előrelépési lehetőség korlátozott, leggyakrabban kihalásos alapon van, a rátermetség csak bizonyos szintek közötti ugrást tesz lehetővé.

Ha valaki elköteleződik a bűnözés mellett, az életformát választ magának, önkéntes kiszállási lehetősége nincs. A részbeni konspirációt azért emelném ki, hiszen vannak olyan államok, ahol „nyílt titok”, hogy a szervezett bűnözés összefonódik a politikával, így a titkosságra, fedettségre szükség nincs. A maffia a kapcsolatteremtésben sem gátlásos. Egy bizonyos szint fölött a gazdasági és politikai élet szereplői közül „senki sem tiszta”. A bűnözőknek nyújtott segítségért - ami sok esetben bizalmas információk szállítását jelenti - a maffia anyagi ellenszolgáltatást nyújt, egyúttal még szorosabbra fonja az összekötő szálakat a közélet és a bűnözés között.¹⁴ A fent tartás kizárólag illegális jövedelem biztosításából történhet, hiszen a legális vállalkozásokba való pénzátforgatás fogalmilag kizárja a pénz legális eredetének lehetőségét. A kapcsolatuk jellege és tevékenysége egyértelműen bűnös, hiszen jogszabályellenes, a társadalomra pedig veszélyes. A technikai fejlettség és fejlődés pedig a befolyt összegek finanszírozásából történik, így a kor által kínált legmodernebb technikák alkalmazására és használatára nyílik lehetőség.

De mit mond a jog? Egy adott társadalomban az emberek normák szerint élnek. Amennyiben ezen normák sérülnek, úgy az elkövető szankcionálásra számíthat. A normák megalkotásáért a jogalkotó felelős, így hogy mit is tekintünk szervezett bűnözésnek, vagy hazánkban mely fogalom az irányadó és meghatározott arra a hatályos szabályozásunk ad megfelelő választ. Mivel Magyarország teljes jogú európai uniós állam, részese a NATO- EU- és ENSZ egyezményeseinek így a keletkezett joganyag ratifikálása és az abból adódó jogharmonizációs eljárás rá nézve kötelező érvényű. A szervezett bűnözéssel kapcsolatosan két főbb nemzetközi egyezmény látott napvilágot -, amely hazánkra kötelező érvényű, tekintettel arra, hogy azok a hazai szabályozásba beemelésre kerültek -.

Az első az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménye¹⁵ - A/RES/55/25 -, amely az alábbiak szerint határozza meg a szervezett bűnözői csoport fogalmát: bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben

¹⁴ SZLALÁNSZKY Ferenc : Állam az államban. Hetek, ISSN: 1587-0340, Országos Közéleti Hetilap, Budapest, II. évfolyam, 28. szám, 1998. július, 11. old.

¹⁵ Az Egyesült Nemzetek Szervezete a nemzetközi szervezett bűnözés elleni küzdelemről szóló egyezménye, A/RES/55/25, hatályba lépett 2003. szeptember 29-én

meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve”. Hazánkban a 2006. évi CI. törvény¹⁶ - az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről – emelte be a nemzetközi szabályozást. A második ilyen típusú fontos állomás a tanács 2008-as kerethatározata¹⁷, amely 2005-ben Brüsszelben került feldolgozás alá a COM2005/0003 (CNS) számú javaslatként. Előzménye volt az Európai Unió Tanácsának Az Európai Unió tagállamaiban a bűnöző szervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról szóló, 1998. december 21-i határozata.¹⁸ E kerethatározat alkalmazásában a „bűnszervezet” olyan szervezett csoportot jelent, amelyet adott időszakra kettőnél több személy összehangoltan hoz létre olyan bűncselekmények elkövetése céljából, amelyeket a törvény legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy személyes szabadságot korlátozó büntetéssel járó intézkedéssel, illetve ennél súlyosabb büntetéssel sújt, és amelyek célja a közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés.

Hatályos büntetőjogi szabályozásunk pedig a bűnszervezet fogalommal definiálja a szervezett bűnözéssel kapcsolatos minősítő körülményt. A 2012. évi C. törvény¹⁹ – a Büntető törvénykönyvről - értelmében a bűnszervezet: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. A jogalkotó a szervezett bűnözői csoport alábbi vonulatait jelölte meg bűnös és ítélendő magatartásként: Egy bűnszervezet több tagból áll, és nem kizárt, hogy legalább egy tettes és két részes (egy-egy felbújtó és bűnsegéd vagy két bűnsegéd) alkosson bűnszervezetet. Az sem kritérium, hogy a bűnszervezet fennállása alatt azonos személyi összetétellel működjön, hiszen a működés lényege éppen az, hogy a személyi mobilitás a szervezet létét nem befolyásolja direkt módon. A bűnszervezet megállapításához szükséges létszámba a bíróság csak azokat a személyeket számíthatja bele, akiknek a vád szerinti bűncselekmények miatti bűnösségét megállapította, illetve az együttműködő gyanúsítottakat, akikkel szemben a nyomozás megszüntetésre került. A „hosszabb időre” való utalás azt juttatja kifejezésre, hogy egy vagy két

¹⁶ 2006. évi CI. törvény - az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről –, hatályba lépett 2006. július 01-jén

¹⁷ A Tanács 2008-es kerethatározata, COM2005/0003 (CNS), hatályba lépett 2008. május 28-án

¹⁸ Európai Unió Tanácsának Az Európai Unió tagállamaiban a bűnöző szervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról szóló ajánlása, hatályba lépett 1998. december 21-én

¹⁹ 2012. évi C. törvény – a Büntető törvénykönyvről -, hatályba lépett 2012. július 01-jén

bűncselekmény alkalmi jellegű elkövetése esetén nem állapítható meg a bűnszervezetben elkövetés.

A meghatározásnak az időbeli tényezőre való utalása eszerint a szervezet struktúrájának viszonylagos állandóságára vonatkozik. Ebből következik, hogy az időbeliségre utalás nem csupán a bűnszervezet addigi, tényleges fennállásának az időtartamára vonatkozik, ugyanis a definíció a szervezet tevékenységét nem a már elkövetett bűncselekményekkel, hanem a céljával határozza meg. Emiatt nem csak a ténylegesen elkövetett, hanem a jövőben elkövetni szándékozott bűncselekményeket is értékelni kell. Ez azt eredményezi, hogy – ha az egyéb feltételek is fennállnak – már egyetlen bűncselekmény elkövetési magatartásának megkezdése esetén szóba jöhet a bűnszervezetben történt elkövetés megállapítása. Az összehangolt működés a bűnözői csoport tagjai között áll fenn, és a bűncselekmények végrehajtása során nem csak közvetlenül érvényesül, de egyébként is megmutatkozik. Ez magában foglalja a szervezeten belüli hierarchikus személyi viszonyokat, az egyes tevékenységi szintek elkülönülését, a parancsok kiadásának rendszerét, a kapcsolattartás nyílt és konspirált módszereit, a juttatásokat, a kifelé történő egységes fellépést.

A törvényi meghatározás bűncselekményeket említ, vagyis legalább kettő elkövetését szabja feltételül a bűnszervezet megállapíthatóságához. Ebbe beleértendő a ténylegesen elkövetett (megkísérelt), valamint a tervezett bűncselekmény is. A bűnszervezetet akkor is meg lehet állapítani, ha az már beszüntette működését.²⁰ Amennyiben ezen feltételek teljesülnek, úgy a bűnszervezetben való elkövetés, mint minősítő körülmény megvalósul. Megjegyezni kívánom, hogy ezen feltételek kizárólag összességében értékelendők, bármely elem hiányában a fogalmi megvalósultság kizárt. Ilyen minőségben feltüntetett csoportok Magyarországon már az 1980-es években is megjelentek – lásd lentebb „Presztízs-ügy”.

90-es évek: „Olajozás”, területfelosztás és prostitúció

„Olajozás”

A rendszerváltást követően jelentkezett az a probléma hazánkban is, mint a többi érintett ország tekintetében, hogy a kezdeti évek során felbomlott a régi jogrend, és a helyébe lépő új rendszer még nem alakult ki megfelelően, ezért nem álltak rendelkezésre a szervezett bűnözés kezeléséhez szükséges hagyományok és tapasztalatok, így az különösen kedvező táptalajt talált magának a fejlődésre. A rendszerváltás hajnala (leginkább az új berendezkedés ismeretlensége, illetve a

²⁰ NÁNÁSI László: *A szervezett bűnözés kérdései a magyar anyagi és eljárási büntetőjogban. Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, ISSN 2069 – 9301, Bukarest, 2006. év III. szám, 46. old.*

teljesen idegen, és szokatlan játékszabályok miatt) tele volt bizonytalansággal és ezt számos személy, csoport, (átmenet bizonytalanságát a szervezett bűnözés) azonnal ki is használta. Ennek lett egyik következménye, többek között a bűnözés gyors elterjedése is.²¹ Ennek eredményeképpen a XX. század utolsó évtizede alatt kiirthatatlanul és elpusztíthatatlanul megvetette a lábát Magyarországon a szervezett bűnözés.

A rendszerváltás, mint történelmi fordulópont kedvezett a bűnözésnek. Az addigi kommunista szemléletű állami berendezkedés végrehajtó hatalmaként funkcionáló „pártöklű”²² rendőrség az 1980-as évek végére hatalmi pozícióját elvesztette, nagymértékben elbizonytalanodott. A vezető tisztviselők a bizonytalanság által övezett, robbanásig feszült helyzetben képtelenek voltak arra, hogy ezt az időszakot reformokkal, szabályozással és irányítással ellenőrzésük alatt tarthassák. Azt sem tudták, hogy a változás után mi következik, a döntések iránti felelősséget senki sem akarta vállalni, így a rendőrség is várakozó álláspontra helyezkedett. Ez hamar tudatosult a bűnözőkben is, a korábbi számadatokhoz viszonyítva egekbe szökött a vagyon elleni, a személy elleni bűncselekmények száma, az utcákat és a szórakozóhelyeket elöntötték a szerencsejáték automaták, a prostituáltak, a dílerek.

Statisztikai mutatók erre az időszakra vonatkozóan: A permanens növekedés eredményeként 1989–91-re az ismertté vált bűncselekmények száma megnégyszereződött, és elérte, sőt meg is haladta a félmilliót. Az utóbbi öt esztendőben az ismertté vált bűncselekmények száma hozzávetőleg mintegy 400 000 (1993-ban) és 500 000 (1995-ben) között ingadozott. Az ismertté vált bűnelkövetők számában nem következett be ilyen radikális robbanás: létszámuk „mindössze” másfélszeresre nőtt. Az 1990-es esztendőkben az ismertté vált bűnelkövetők létszáma évente 119 000 (1994-ben) és 132 000 fő (1992-ben) között ingadozott. Az enyhébb emelkedési trend azonban főként annak tudható be, hogy számos (évente mintegy 200 000) ismertté vált bűncselekmény elkövetőjét a hatóságoknak nem sikerült felderíteni.²³ Tekintettel arra, hogy az állampolgárok részére a rendszerváltás gyors vagyongyarapodást tett lehetővé, ezért nagymértékben

²¹ JANZSÓ Donát: *A szervezett bűnözés kialakulása és jelenlétének sajátosságai, különös tekintettel a rendszerváltás hatásaira.* Jogi Fórum, ISSN 1789-0446, 2011. év. III. szám, Budapest, 2011. november 24., 25. old.

²² SZALÁNSZKY Ferenc : *A párt öle.* Hetek, ISSN: 1587-0340, Országos Közéleti Hetilap, Budapest, III. évfolyam, 49. szám, 1999. december, 11. old. (A Magyar Kommunista Párt vezetősége 1945 januárjában bízta meg Péter Gábort a politikai rendőrség létrehozásával. Mivel ezzel egy időben Tömpe András is hasonló munkába fogott, 1946 októberéig két politikai rendőrséggel büszkélkedhetett hazánk.)

²³ KRÁNITZ Mariann: *A prostitúció és a szervezett bűnözés. A magyarországi prostitúció tablója a 20. század végén.* Rubiconline, ISSN, 0865-6347, Történelmi Magazin, 1998. év VI. szám, Budapest, 1998., 12. old.

megszaporodtak a vagyon elleni bűncselekmények elkövetései is. Meg kell jegyezni ugyan, hogy a statisztika alakulásáért nem feltétlenül egyetlen állami szerv a felelős. Egy bizonyos statisztika – így különösképpen a Rendőrség mérőszámaival befolyásoló statisztika – nagyban függ az állami berendezkedés monopóliumától, a társadalmi szervek együttműködésétől, a lakosság összetételétől, stb. Így a kilencvenes évek elején mért statisztikai adatok – a felgyorsult bűnözés – nem sarkíthatóak le csupán rendőri oldalra.

A 90-es évek számstatisztikáit megelőzően, a 80-as évek leghíresebb vagyon elleni bűncselekmény-sorozata, az úgy nevezett „Presztízs-ügy” volt. Ez volt az első olyan jelentősebb szervezeten összehangolt csoportos tevékenység, amely a szervezett bűnözés fogalmával azonosítható. A banda L. Attila vezetésével, D. Gábor „első szereplésével” és társaival -, aki már a nyolcvanas évek elején ismert volt a nyomozó hatóság előtt - a „négy páncélos” néven szerzett hírnevet. A csoport fő profilja a betörések, illetőleg a páncélszekrények felnyitása volt. Már a hetvenes években látszott – e bűnszervezet – kapcsán, hogy korukat meghaladó technikával és leleményességgel nyitották fel a páncélszekrényeket. Az úgy nevezett Bécsi II.-es típusú páncélszekrény pár perc alatt nyitották ki.²⁴ A „Presztízs-ügy” azért kapta a fedőnevet, mert az akkori rendőri vezetés példaként szerezte volna a többi felderítés és nyomozás elé állítani, hogy fel kell deríteni és csapást kell mérni az alvilágra, aki bűncselekményt követ el, az megfelelő szankcióban részesül. Tonhauser László r. főhadnagy a Belügyi Szemlében már az 1980-es évek elején említést tesz arról, hogy nehéz fellépni az ilyen csoportosulások ellen, mert könnyű szerrel játsszák ki a rendőri intézkedéseket. Éppen ezért is volt szükség arra, hogy a „Presztízs-ügy” felderítése tényleges csapást mérhesen az alvilágra és ezzel megmutassa a Rendőrség az üttö- és reagálóképességét.²⁵ Mivel a fenti bűnbanda a kort meghaladó fejlettséggel rendelkezett, így elszámoltatásuk a fentiekén túlmenően növelte a Rendőrség társadalmi megbecsülését és nagyban igazolta az ellene való fellépés sikerességét is. L. Attila neve a nyolcvanas években is felmerül, amikor a Budapesti Rendőr-főkapitányság nagyszabású akciósorozatot indított, amelynek fő csapásiránya a betörés és rablás elleni küzdelem. Ezzel kapcsolatban bukkan fel először R. László és F. Attila neve is, valamint újabb bizonyítékok kerülnek elő D. Gáborral szemben. Az utóbbi személyeknek – a mai napig is - nagy szerepük van a hazai alvilág kiépítésében és vezetésében.

A korból igen kevés szakmai, tudományos szakirodalom maradt fent – a konspiráció, a titkosság és a bizonyíthatóság kérdésére tekintettel -. Talán az egyik legjelentősebb ilyen tudományos munka „Egy bűnszövetség felszámolása”

²⁴ HORVÁTH András: *A szervezett bűnözés néhány gyakorlati tapasztalata, Rendészeti Szemle, ISBN:1218-8956,XXXII. évfolyam 10. szám, 1994. október, 4. old.*

²⁵ TONHAUSER László r. főhadnagy: *„Szervezett bűnözés”?, Belügyi Szemle, ISBN:1218-8956, Budapest,1983. év XXI. évfolyam 9. szám, 48–52. old.*

címmel Pintér Sándor tollából született. A munka részleteiben, szakmailag magas színvonalon elemzi és értékeli a korábban részletezett nyomozás körülményeit és tanulságait.²⁶

A rendszerváltás utáni gyors meggazdagodás lehetőségét a bizonytalan jogi szabályozás, illetőleg a joghézagok tették lehetővé, amelyre a fehérgalléros bűnözők is gyorsan rájöttek. Az olajozás nagyon nagy lehetőséget teremtett a meggazdagodásra. Történetileg a HTO színezésével kezdődött, majd ezt folytatta a magánvállalkozások külkereskedelmének alanyi joggá tétele és végül a halasztott vámfizetéssel zárult a kör. Cikkemben nem történeti kronológiai sorrendben elemzem a történeteket, hanem a reagáló jogszabályi változás szerinti időrendi síkba rendezem. Az adott gazdaságot alakító jogszabályi környezet „szabaddá válása”, úgy nevezett liberalizációja, a piacokon ez ideig autonómiát és függetlenséget élvező cég – a MOL – osztozni kényszerült, mert az olaj és az alapanyag behozatalába és kivitelébe számos kis, közepes és nagyvállalkozás társult, kapcsolódott be. A 1990. évi XXII. törvény - egyes törvények és törvényerejű rendeletek hatályon kívül helyezéséről és módosításáról – alanyi joggá teszi a külkereskedelmet, így az országban tevékenykedő vállalkozók alanyi jogukból eredően kereskednek az ország határain kívül is.²⁷

Az ezzel kapcsolatos szabályozást a jogalkotó nyitottan hagyta, nem volt sem ellenőrzés, sem pedig garanciális szabályzó, amely alkalmas lett volna arra, hogy az úrt kitöltse, így a joghézagokat megszüntesse. A szabályozás és a kereskedelemmel összefüggésbe hozható jogszabály-ellenesség törvényi rendelkezéseit a 1993. évi LVIII. törvény - a jövedéki szabályozásról és ellenőrzésről, valamint a bérfőzési szeszadóról – szabályozza részlegesen.²⁸ A bűnözők közel három év alatt milliárdokra tehettek szert, majd az újabb jogszabály módosításig 1995-ben újabb milliárdok következtek. Az olajozás alapmetódusa és logikája a halasztott és azonnali vámfizetéssel kapcsolatos szabályzáson alapul. Az eljárás lényege – tekintettel arra, hogy ez időben számtalan és gyakran számító vámfizetési késedelmek álltak fent, de az államnak a kintlévőségeket kezelni kellett -, hogy a vámkezelést kérő addig nem rendelkezhetett a saját árújával, ameddig az arra előírt közterheket be nem fizette. Tekintettel viszont arra, hogy tömegcikkre van szó és ez a kereskedelem nem egy, kettő, három tételt ölel fel, hanem millió litereket így az adott cégeknek, vállalkozóknak mivel nem volt annyi forgótőkéje, hogy ezeket kifizethesse, így a törvény lehetőséget biztosított arra, hogy ez esetben halasztott vámfizetési kötelezettség terhelje. Erről a 1992. évi LXXIV. törvény

²⁶ PINTÉR Sándor: *Egy bűnszövetség felszámolása, Belügyi Szemle, ISBN:1218-8956, Budapest, 1983. év VIII. szám, 96–103. old.*

²⁷ 1990. évi XXII. törvény - egyes törvények és törvényerejű rendeletek hatályon kívül helyezéséről és módosításáról –, hatályba lépett: 1990. március 15-én

²⁸ 1993. évi LVIII. törvény - a jövedéki szabályozásról és ellenőrzésről, valamint a bérfőzési szeszadóról -, hatályba lépett 1993. július 01-jén

- az általános forgalmi adóról – módosítása rendelkezett. A rendelet kimondta, hogy az a cég, illetőleg vállalkozó kaphatott halasztott jövedékfizetési engedélyt, amely a jogszabályban előírt feltételeket – taxatívra felsorolva – teljesítette.²⁹ Ilyen feltétel volt, hogy az előző évben adódó köteleknek eleget tegyen, ne legyen vámtartozása és az a számlavezető pénztárhely, amely a forgalmi tőkét tárolja, készfizető kezességét vállaljon. Nagyon könnyű módszerrel, akár hamis-, hamisított-, fiktív adatokkal felvásárolhatóak vagy alapíthatóak voltak olyan vállalkozások, amelyek ezen feltételeknek megfeleltek, így halasztott vámfizetési engedéllyel rendelkeztek. Ezt követően hatalmas mennyiségű kőolajat hoztak be az országba, és a fizetési kötelezettség lejártának ideje alatt és azt követően – 15 nap - a cég, a személy és a kőolaj is büntetlenül eltűnt.

1993-ban a hatóságoknak is lépniük kellett, hiszen nemhogy a kintlévőségek csökkentek volna, az államadóság nőtt, a bevételek pedig eltűntek. A szabályozáson úgy próbáltak szigorítani, hogy az eljárás során a megadott feltételek mellett a cégnek, a személynek, vagyis a kérelmezőnek székhelyét, telephelyét lakhelyét meg kellett adnia. Nyilvánvaló, hogy ez nem oldotta meg a problémát, hiszen a fiktív, hamis vagy hamisított adatok tekintetében egy vagy több cégszerű bejegyzés nem változtatott a tényen, hogy a kőolajjal és a halasztott fizetéssel jól lehet machinálni. De miért is volt fontos ez a sok kőolaj és a kereskedelem – ezen túlmenően -, hogy hozhatott milliárdokat a vállalkozásoknak?

A milliárdos csalások kiindulási alapja 1989-re nyúlik vissza, amikor a tüzelőolaj és a dízelolaj, gázolaj között igen magas árkülönbség jelenik meg. De facto az olcsóbban beszerezhető vagy éppen más minőségben feltüntetett árut fogja mindenki megvásárolni és azt eladni drágábban, hiszen a külkereskedelem alanyi jogon mindenki számára engedélyezett. A dízelautó-tulajdonosok háztartási tüzelőolajt töltenek az autójukba, de azt gázolajként vagy dízelolajként tüntetik fel. Azért, hogy ezek a visszaélések megszűnjenek, a kormány megalkotja a háztartási tüzelőolaj forgalmazásáról szóló 64/1990. (X. 9.) kormányrendeletet.³⁰ A rendelet kimondta, hogy az üzemanyagok színezésre kötelezettek, azokat motorikus célra felhasználni tilos, az előírások megtartásáról a kiszolgálónak, fogyasztónak gondoskodnia kell. Mivel ezt senki nem hajtotta végre, ezért a fent hivatkozott törvényt 1993-ban szintén módosították és az importálót, a kereskedőt kötelezték a jogszabályban előírtak megtartására. A bűnözők ennek hatására új módszert, üzemanyag-szókítést alkalmaztak. Ezt úgy érték el, hogy az előállítás során az anyagot savazták, amely következtében minősége jelentősen romlott,

²⁹ 1992. évi LXXIV. törvény - az általános forgalmi adóról –, hatályba lépett módosító rendelet: 1992. augusztus 01-jén

³⁰ 64/1990. (X. 9.) kormányrendeletet - a háztartási tüzelőolaj forgalmazásáról

így az adófizetés során kevesebb jövedékfizetési kötelelem terhelte őket.³¹ Itt azért említést kell tenni arról az indokról is, hogy a rendszerváltás időszakában Európán belül több államközösség feloszlott, illetőleg egyesült, amely a világgazdaságra kihatással volt. A Szovjetunió felbomlott – fizetőeszközük a rubel, mind a forinthez, mind más pénznemekhez viszonyítva elértéktelenedett -, a felbontott területeken fillérekért be lehetett szerezni az üzemanyagot. A nyersanyagot pedig tüzelőolajként vámostatták, majd üzemanyagként értékesítették. Ez nem valószínű volt meg a jól felépített és kiterjedt kapcsolatrendszer nélkül. Ez is nélkülözhetetlen elem az új, modernizált szervezett bűnözés fogalmának meghatározásakor.

Nagyon jó példa az akkori államvezetés és ezen bűnözői csoportok közötti együttműködésre Sándor István „Papa” nyugalmazott állományú rendőr alezredes az olajügyekről tett vallomása is.³² 1993-ban a vezetés ráébred arra, hogy

³¹ A szőkitett gázolaj ekkor a "pirosból", azaz a pirosas színű háztartási tüzelőolajból készített üzemanyagot jelentette. A kevesebb adóval terhelt, ezért sokkal olcsóbb háztartási tüzelő olajat, közismert rövidítéssel HTO-t a finomítók hivatalosan piros festékkel színezték, hogy megkülönböztethető legyen a jóval drágább gázolajtól. A festékanyagot kénsavval szedték ki, ez a művelet az a bizonyos "szőkítés". A savazás azonban kiszáritotta az olajat, ezért kenőanyag hozzáadásával javították fel. Így készült el a szőkített gázolaj, azaz a sárga. Az eljárás laikus nyelvre történő magyarázatának megírására és a kémiai folyamat megértésében nagy segítségemre volt az alábbi irodalom, amely kizárólag a szerves és szervetlen kémia technológiáival foglalkozik: Némethné Dr. Sóvágó Judit, Dr. Ábrahám József, Dr. Gál Tivadar: Vegyipari és Petrolkémiai Technológiák, Nemzeti Tankönyvkiadó, a Sanoma Company, TÁMOP-4.1.2-08/1/A-2009-0001, Új Széchenyi Terv, Budapest, 2009, 206-223. old.

³² Az OVB/4-23/1998-2000. számú jegyzőkönyvének kivonata az Országgyűlés az olajügyek és a szervezett bűnözés között az esetleges korrupciós ügyek feltárására létrehozott vizsgálóbizottságának 2000. november 7-én, kedden 9 órakor a Fővárosi Ügyészségi Nyomozó Hivatalának, Budapest, Belgrád rakpart 5. számú épületében megtartott zárt üléséről: „... tehát gyakorlatilag az állam mesterségesen gyártott vagy hagyta ezeket a kiskapukat, jogszabályokat és egyéb, jogi hátteret, és tapasztalatok hiányában véleményem szerint. Jelezve volt, nem tettek ellene semmit. Majd kezdődött az úgynevezett festés, amiből automatikusan jött az olajszőkítés. Itt megint a vámosok szerepét kellene felhozni, mert ne mondja azt senki, hogy annyi olajt, amennyit elloptak, úgynevezett szőkített olajt vagy nem szőkített olajt a vámosok valamilyen hallgatóságos beleegyezése nélkül meg lehetett csinálni. Mert a kezdeti időszakban voltak olyan információink, hogy ezek az úgynevezett festékanyagok bele sem kerültek a tartályokba, a vagonokba, úgy lett leadva az üzemanyag-mennyiség, ugyanis színre és minőségre a gázolaj és a HTO között semmi különbség nem volt. Mikor mégis arra kötelezték a vámosokat, hogy bele kell ezeket a festékanyagokat rakni, akkor - kis országunkban nagyon sok okos ember van - a Veszprém megyei megyének egyike feltalálta vagy kitalálta azt a vegyi anyagot, ami-

ennek megszüntetésére kizárólag úgy lehet intézkedni, ha a jogi szabályozás mellett összehangolt szervezeti egységek működnek együtt. 1993. év áprilisában az Országos Rendőr-főkapitányság koordinációs biztosságot hoz létre, amelyben a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat, a Katonai és Polgári titkosszolgálatok, a Fogyasztóvédelmi Felügyelőség, a Katonai és Polgári ügyészségek, az APEH, az Állami Energetikai Főfelügyelet, a Környezetvédelmi Főfelügyelőség és az Olajforgalmazók Szövetsége rendelkezik jogosultsággal. Később a kormány ezt a 1023/1994 számú kormányhatározatával gazdaságvédelmi Koordinációs Bizottság néven megerősíti, és a Belügyminisztérium irányítása és felügyelete alá helyezi. a rendszerváltást követő 4-5-6 év volt elegendő arra, hogy a jogalkotó olyan rendszert alkosson, amely alkalmas a milliárdos adózatlan jövedelmek behajtására.³³ Bizonyított tény, hogy a fent részletezett elemek hozzájárulhattak ahhoz, hogy a hazai szervezett bűnözés a gazdasági alapjait megszerezhesse és, mint társadalmi jelenség Magyarországon lábat vethessen. Oroszországnak nagy szerepe volt az olajjal való kereskedelemben – Európa egyik legnagyobb olajtartalékával ők rendelkeznek –, így a magyar piacból való részesedésüket is ki akarták venni. 1996. évre annyira beszűkül a magyar alvilág, hogy a csoportok a területek és a piac felosztásáért egymást kezdik el lemészárolni.

A kilencvenes évek közepére Magyarországon körülbelül három-négy komolyabb szervezett bűnözői csoportosulásról szerzett tudomást a nyomozó hatóság. A magyar alvilág mellett nagy területet foglaltak el az orosz-, a jugoszláv- és az ukrán ajkú bűnözők. A bűnözői csoportok profitot egyrészt az olajozásból – a nyersanyag behozatalából –, az autókereskedésből, a kábítószerkereskedelemből, a fegyvercsempészetből és a prostitúcióból szereztek. Megjegyezni kívánom, hogy az illegális bevételi források tárháza kimeríthetetlen, a publikáció az olajozásból és a prostitúcióból adódó haszonnal foglalkozik. A területfelosztás részt bővebben lásd lentebb. „A szervezett bűnözés két alappillére: az emberkereskedelemhez kapcsolódó prostitúciós bűncselekmények valamint a kábítószer-kereskedelem összefonódása” címen 2014. évben a szervezett bűnözés

vel tökéletesen semlegesíteni lehet a gázolajba tett színezőanyagot, sőt, mi több, annak minőségét valamilyen szinten meg is javította, mert a kéntartalmat is csökkentette az olajban. Ebből is hatalmas pénzbevételekre került sor bizonyos alvilági körökön belül...”

³³ Az Országos Rendőr-főkapitányság illetékes Osztálya titkos- és nyílt nyomozások felhasználásával költségvetési csalás és más bűncselekmények elkövetése miatt vádemelési javaslattal az illetékes Ügyészségnek megküldte az Energol részvénytársaság – P. Tamás, D. Gábor és F. Attila – ellen folytatott nyomozás iratait. A cég – nevezett személyei – ez időszakban 33.880.451 liter gázolajat hoztak minőségtanúsítás nélkül forgalomba, amelyhez hamis, hamisított és fiktív okmányokat használtak fel, a költségvetésnek 2.326.459.000 forint kárt okozva.

zéshez kapcsolódó kábítószer-kereskedelem összefüggéseit feltártam, arról tanulmányt készítettem, bővebben lásd abban.³⁴

Az orosz maffia ma már súlyos biztonsági problémát okoz az egész világnak, Kelet-Közép-Európát pedig közvetlenül fenyegeti. A szakértők szerint az orosz maffiák jelenleg az egyes országok gazdaságának felét, a magánszektornak pedig négyötödét tartják a kezükben. Sok helyen a kezükben tartják a végrehajtó hatalmat is. A yakuzák együttműködnek az amerikai maffiával, az orosz és az olasz maffia felosztotta a kelet-európai piacokat, de ez a kooperáció nem rombolta szét a helyi szervezeteket. Az 1989-es karácsonyi romániai forradalom után a románok, egy évre rá pedig az oroszok és ukránok is megjelentek a piacokon, míg a lengyelek fokozatosan visszaszorultak.³⁵ Románia, Lengyelország, Ukrajna jelentős.

Különösen aggasztó, hogy beférkőztek a hadiiparba és fegyverkereskedelembé, az sem kizárt, hogy eljuthatnak a tömegpusztító fegyverek birtoklásához. A hadiipar jelentősége szintén a pénzszerzési lehetőségek melegágya. A fegyver- és emberkereskedelem, a prostitúció, a veszélyes vagy nehezen beszerezhető anyagok kereskedelme, az illegális állatkereskedelem, a keleti drogútvonalak egy részének ellenőrzése egyértelműen az orosz, ukrán, csecsen maffiák kezében van, de kíméletlen módszereikkel posztszocialista területekre, köztük a nemzetközi gazdaság illegális szektorainak irányításában élenjáró észak-amerikai szervezett alvilág érdekerületeire is behatoltak. A posztszocialista gazdaság szektorai közül a feketegazdaság és aktorai bizonyultak a legversenyképesebbeknek a világpiacon, sokak szerint éppen azért, mert a letűnt korszak politikai vezetőinek nem lebecsülhető befolyású csoportjai a legális-illegális minden korban nehezen elválasztható, a kilencvenes évek posztszocialista viszonyai között pedig teljességgel egymásba tűnő határán építették ki újjászervezett hatalmukat.^{36 37}

A hadiiparból elbocsátott orosz szakemberek jelentős része az orosz és nemzetközi szervezett bűnözés keretében kapott "állást". Rendkívül veszélyes, hogy a különösen durva eszközöket használó, a többinél kevésbé "civilizált" orosz maffia gyorsan része lett a szervezett bűnözés világhálózatának. Ismeretes, hogy az orosz maffiázók szorosan együttműködnek az olasz, amerikai, a délkelet-ázsiai és a kolumbiai szervezett bűnözési "világcégekkel". Magyarország, Csehország,

³⁴ KOVÁCS István r. főhadnagy: *A szervezett bűnözés két alappillére: az emberkereskedelemből kapcsolódó prostitúciós bűncselekmények valamint a kábítószer-kereskedelem összefonódása*, Nemzetbiztonsági Szemle, ISSN:2064-3756, Budapest, II. évfolyam 4. szám, 2014, 79-101. old.

³⁵ HORVÁTH Gergely Krisztián-KOVÁCH Imre: *A feketegazdaság (olajkereskedelem és KGST-piac) és vállalkozói Magyarországon*. Szociológiai Szemle, Budapest, 1999/3., 1-12. old.

³⁶ Thone GUSTAFSON: *Capitalism Russian style*. Cambridge University Press, 1999.

³⁷ Stephen HANDELMAN: *Comrade criminal. Russian new mafiya*. New Haven: Yale University Press, 1995.

Szlovákia és Lengyelország az orosz maffiák hídfőállása, nemzetközi kapcsolataikat, "személyzeti" ügyeket és pénzmosási akcióikat túlnyomórészt itt intézik. Sok szakértő valószínűnek tartja, hogy az orosz maffia közvetlenül beavatkozik egyes politikai és katonai fejleményekbe is a volt Szovjetunió, a volt Jugoszlávia, Bulgária és Románia területén, csápjai fokozatosan kiterjednek Németország és Nyugat-Európa felé, elsősorban a fegyver-, a narkó- és a szexipacon.³⁸

Prostitúció

A prostitúció jogi háttere ebben az időszakban szintén szabályozáson ment keresztül. Az üzletszerű kéjelgést, mint bűncselekményt, hazánkban 1993-ban helyezték hatályon kívül. Ennek jogpolitikai indoka az 1950-es New Yorki Egyezmény, amelynek Magyarország szintén szerepvállalója lett. Az egyezményt 1955-ben írta alá Magyarország, így kötelezettséget vállalt arra, hogy az abolicionista-modell, azaz áldozatközpontú szemlélet tisztviselője legyen. A modell kimondja, hogy a prostituáltak áldozatok, így őket nem büntetni, hanem védelmezni és segíteni kell. Az egyezmény összes tagja aláírta azt a dekrétumot, amely kimondja, hogy minden olyan személyt, aki mások prostitúciójából hasznot húz, büntetni kell. Az egyezmény „a prostitúció és az azt kísérő rossz, a prostitúció céljait szolgáló emberkereskedés az emberi személy méltóságával és értékével összeegyeztethetetlen, és veszélyezteti az egyén, a család és a társadalom jólétét” alapelven nyugszik.

A korban hatalmas ambivalencia mutatkozik, hiszen nemzetközi kötelezettségvállalásunk van arra vonatkozóan – megjegyzem a mai napig –, hogy a kerítőket üldöztetni kell, azonban az áldozatközpontúság mellett maga a prostituált üldöztetését is előírja a törvény – lásd szabálysértési alakzat -. De facto a prostituált egyszerre áldozat és elkövető is. 1999 szeptemberéig a prostitúciót, mint szabálysértést kezelte a joggyakorlat. „A szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról” szóló 1999. évi LXXV. törvény³⁹ életbelépésével bevezetődött a „tiltott kéjelgés” fogalma, mely alapján a prostitúció, bizonyos feltételek teljesítésével, legális tevékenységgé vált. A Baranya Megyei Bíróság első

³⁸ Dr. VÁRHALMI A. Miklós: *Gondolatok a Magyarországi titkosszolgálatok újszerű szervezésének, irányításának egy lehetséges elméleti modelljéhez*, In.: Dr. Várhalmi A. Miklós: *A Magyar nemzetbiztonsági szolgálatokról másként és mindenkinek*, ISBN: 9789639403154, Budapest, 2002, 149. old.

³⁹ 1999. évi LXXV. törvény - *A szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról*

között rendelkezett a fentiekről.⁴⁰ A Magyar Köztársaság Alkotmánya (1949. évi XX törvény)⁴¹ 70/I. § szerint; „Minden természetes személy köteles jövedelmi és vagyoni viszonyainak megfelelően a közterhekhez hozzájárulni. A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi. CXVII. törvény 1. § (3) bekezdése szerint: „a magán-személy minden jövedelme adóköteles.”⁴² A hatályos jogi szabályozás alapján, tehát a prostitúció legálisan, vállalkozási formában végezhető tevékenység. Erre az Alkotmánybíróság a 261/E/2000. AB határozatában⁴³ is rámutatott, amelyben megállapította; hogy „a szexuális szolgáltatás nyújtása beletartozik az Alkotmány 70/B. §-ában meghatározott munka és foglalkozás szabad megválasztása alapvető szabadságjog kategóriájába és teljes korlátozása alkotmányellenes.

A bűnözők azonban a fél-legalitást kihasználva még nagyobb profitra akartak törekedni, így a prostitúciót bordélyházakba, masszázsszalonokba terelték, legális vállalkozásoknak álcázva a lányok kereskedelmét. A szex-szalonok engedélyezett, legális működtetése esetén ez az üzletág a bűnözésből származó pénz tisztára mosására is alkalmas.

A "szabad" választás alapján, vagy valamely kényszer (pl. gazdasági) hatására prostitúciós életformában élők azon túl, hogy kizsákmányolják az "üzletszerzők" a védelmükről "gondoskodó" prostitutorok, még a társadalmi kiközösítés és megvetés is sújtja. Éppen ezért rendkívül nehéz szabadulni ezen életforma béklyójából. A prostitúciós célú nemzetközi emberkereskedelem áldozatainak esetében ez még inkább igaz. Ezeket a leányokat ugyanis adósság-kötéllel, zsarolással, fizikai és lelki terrorral és számos más eszközzel kényszerítik a prostitúció folytatására, így például a kábítószer-fogyasztás, azaz „bedrogozás” kényszerítésén keresztül is.⁴⁴ Azért, hogy a bűnözők a prostitúciós tevékenységből milliárdos bevételre tegyenek szert, az abban foglalkoztatott személyek embertelen megaláztatáson és megpróbáltatásokon mennek keresztül.

Nézetemben tekintet nélkül áldozatnak, kizsákmányoltnak kell tekinteni azt – lényegtelen, hogy milyen valóságos vagy feltételezett befolyása, kontrollja vagy biztonsága van -, aki számára különböző időpontokban elszenvedett kényszer,

⁴⁰ 6.K20.483/200/9.számú határozat: „... A jogalkotó elismerte a prostituáltak tevékenységét, mint szolgáltatást, ezáltal az üzleti jellegű tevékenységgé vált és a prostituáltak egyéni vállalkozóknak tekintendők...”

⁴¹ 1949. évi XX. törvény – A Magyar Köztársaság Alkotmánya

⁴² 1995. évi. CXVII. törvény – a személyi jövedelemadóról -

⁴³ 261/E/2000. AB határozat – a prostituáltak egészségügyi kiskönyvének nyilvántartásba vétel jogcímének megsemmisítéséről

⁴⁴ Kovács István r. főhadnagy: A szervezett bűnözés két alappillére: az emberkereskedelemhez kapcsolódó prostitúciós bűncselekmények valamint a kábítószer-kereskedelem összefonódása, Nemzetbiztonsági Szemle, ISSN:2064-3756, Budapest, II. évfolyam 4. szám, 2014, 79-101. old.

bántalmazás, erőszak más és más szintje, fokozata és kiterjedtsége alapján szexuálisan kihasználják és erőszakot követnek el rajta. A prostitúciós erőszak áldozati képe egyrészt a személy ellen férfiak által alkalmazott erőszak – fizikai, lelki -, másrészt pedig a személy ellen, szexualitás terén alkalmazott erőszak – fizikai, lelki – szintéren jelentkezik.

Tulajdonképpen a prostitúció kliense, a használó azért a közvetett módon jelentkező erőszakért fizet, azt az erőszakon alapuló nem tevést és hagyást fogja megvásárolni, amelyet korábban beleültettek, és kényszer hatása alatt megköveteltek tőle. És mindehhez bármilyen burkoltan és féllegálisan a strici partner. A prostitúció során a férfiak a nőt szexuálisnak mondott késztetései levezetésére szolgáló tárgyként, a másik ember, a náluk gyengébb, a nekik kiszolgáltatott, a megvett, kibérelt használati eszköz fölötti hatalomtárgyaként használják. Hihetetlen megaláztatást, pokoli lelki és fizikai kínokat, életre-halálra szóló testi és mentális sérüléseket okozva nekik.

Betlen Anna megfogalmazásában, a prostitúció világában a nő haszonállat. Az egyik befogja, betöri, a másik megveszi, futtatja, a harmadik kibérli, visszaadja, a negyedik zsebre vágja a taxát meg azt a kis kenőpénzt. Olcsó cucc, jól jövedelmez, karbantartása egyszerű: minél kevesebbet eszik, annál többet tejel. És nem beszél.⁴⁵ Ezen túlmenően újabb példa a rendőrség passzivitására és visszaéléseire, valamint arra, hogy képtelen és tanácstalan a szervezett bűnözői hálózatok felszámolására, a prostitúció kérdését sem tudja rendezni. Statisztikai adatok számolnak be arról, hogy a stricik üldöztetése és üldözése minimális szintre szorul, ám a prostituáltakkal szembeni intézkedések száma nő, a velük szemben rendőri oldalról alkalmazott visszaélések és erőszak érvényesül.⁴⁶

A korban látnak napvilágot a rendőri devianciaelméletek. Ezek az elméletek – megjegyzem helytelenül – a bűnözés elemének tekintik a prostituáltakat, szoros összefüggésbe hozzák őket más bűnelkövetők tényleges bűncselekményeinek elkövetésével. Földvári Aladár és Egressy András egyenesen a bűnözés melegágyának nevezik a prostitúciót, az üzletszerű kéjelgőket a legkülönfélébb vagyon- és személy elleni bűncselekmények társtetteseként azonosítják. Kiemelik többek között a lopást, a csempészt, a kábítószer-kereskedelmet, a kerítést is.^{47,48} Dr.

⁴⁵ BETLEN Anna – Szabadon vagy önként, *Élet és Irodalom*, 2009/29. sz., Budapest, ISSN 0424-8848

⁴⁶ Az adatok forrása a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs, Központja által kiadott "Tájékoztató az ismertté vált kiemelt bűncselekmények sértettjeiről, valamint a sértettek és az elkövetők kapcsolatairól az 1992 és 1996 években

⁴⁷ FÖLDVÁRI Aladár - A fővárosi prostitúcióról. In: *Belügyi szemle*. - 17. évf. 3. sz. (1979), p. 86-89., ISSN 1218-8956

⁴⁸ „A prostitúció szorosan kapcsolódik a bűnözéshez. Különösen kedvez a lopásoknak, a csempészésnek, a spekulációknak, a pornográfia terjesztésének, de lehetőséget teremt törvénytelen valutázásra, kábítószer-kereskedelemre, a fiatalkorúak bevonására a prosti-

Bodor Endre rendőr őrnagy a rablások és a betöréses lopások vonatkozásában nevezi őket bűnségednek.⁴⁹ Elméletüket maga a szabályozó modell is megkérdőjelezi, hiszen a XX. század elején regisztrált bűnügyi nyilvántartások nem rendelkeztek olyan minőségű és mennyiségű adattal, amelyek vonatkozásában – reprezentatív - statisztikai szinten elemzést lehetne végezni a prostitúciós tevékenységet űzők és a bűnelkövetők között. A statisztikák nagy része az úgy nevezett közveszélyes munkakerülők és intézetből szökött személyek adataiból álltak. Az utolsó kéjű regisztrációját a XIX. században végezték, így a szerzők olyan adatokkal dolgozhattak csak, amelyek nem tartalmaztak külön arra a századra vonatkozó adatokat, tekintettel arra, hogy a kéjűk regisztrációját eltörölték, így, mint a prostitúció foglalkozásként történő megjelölése okafogyottá vált.⁵⁰

A rendőri szervek akciószolgálatai mind a prostituáltak üldözésére terjedtek ki, arra koncentráltak. Tonhauser László és Diószeghy - műveikben is hangot adván - a szórakozóhelyek ellenőrzését, a kórház céljaira alkalmas helyiségek rekvirálását, és a zughelyek felderítését tűzték ki célul.^{51,52} Elméletük, mivel egy aspektusból indul ki – a prostituált bűnöző -, nem vizsgálja a lényeges körülményeket, amelyek akár büntetőjogi-, akár más szempontból a büntetést enyhítő, súlyosbító avagy akár felmentő körülményként értékelendő. Mérges István helyesen állapította meg azt, hogy a prostituáltakat aktuális kriminológiai elemzés tárgyaként kell kezelni, tanulmányozni kell a személyi körülményeket, a szociális helyzetet, az elkövetés módját, stb.⁵³ Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy, amennyiben a prostituált bűnelkövető, milyen részben terheli felelősség az általa tanúsított bűnös magatartás miatt. Tisztázni kell a bűnösség fo-

túcióba, a kerítésre és a kétes hírű szórakozóhelyek fenntartására. Tevékenységük a további bűnözés melegágyát képezik: velük szoros kapcsolatban a titkos találkahely fenntartók, kéjűk által kitarított férfiak és társadalmi tulajdont fosztogató egyéb bűnözők csoportja.” Egressy András - A közveszélyes munkakerülés és prostitúció büntetőjogi kérdései. In: Rendőrségi szemle. - 2. évf. 4. sz. (1954), p. 331-339., ISSN 1218-8956

⁴⁹ „Segítőtársat talál a bűnöző a prostituáltban rablások és betöréses lopások tekintetében is.” BODOR Endre - Szűcs János: A prostitúció helyzete a fővárosban. In: Belügyi szemle. - 2. évf. 6. sz. (1964), p. 27-34., ISSN 1218-8956

⁵⁰ 837/1884 számú szabályrendelet - a bordély-ügyről -, 33474/1864 számú szabályrendelet - a kéjűk-bordelházak és kéjűklyeokról -, 8811008/1907 számú szabályrendelet - a prostitúcióról -

⁵¹TONHAUSER László: Egy szervezett akció a prostitúció visszaszorítására. In: Belügyi szemle. - 12. évf. 10. sz. (1974), p. 99-101., ISSN 1218-8956

⁵²DIÓSZEGHY Miklós - Veszedelmesen terjed a prostitúció, In: Budapesti Negyed 69./18. évf. 3. sz. (2010. ősz), ISSN: 1418-8724

⁵³MÉRGES István: Hozzászólás "A prostitúció időszerű kérdései" c. cikkhez. In: Belügyi szemle. - 3. évf. 10. sz. (1965), p. 47-51., ISSN 1218-8956

kát, egyedüli tettes, társtettes, bűnséged, vagy éppen csak egy büntethetőséget objektív módon megszüntető indok általi áldozat.

A rendőri devianciaelméletek nem ismerik a prostitúcióhoz szorosan kapcsolódó kliensi, illetőleg prostitutor fogalmakat. Míg a büntetőjogi és kriminalisztikai üldöztetés középpontjában a prostituált áll, úgy a kliens – hivatkozással arra, hogy családi körülményeit félti, így tőle tanúvallomás nem várható -, illetőleg a prostitutor – strici, kerítő, kényszerítő, stb. – magatartása és üldöztetése a nyomozó hatóságtól nem várható el. Hogy várható el az ilyen rendőrségtől az objektív megítélés? De nem csak a rendőri vezetés korrumpálható és él vissza hatalmi pozíciójával: Bizonyított, hogy a nők többsége nem vesz igénybe semmilyen segítséget, nem tesz rendőrségi feljelentést nemi erőszak esetén, mivel tudják, azt mondanák nekik, hogy csak azt kapták, amit megérdemeltek.⁵⁴ Ez növeli a kiszolgáltatottságot és fokozza a rendőri zaklatást is.⁵⁵ Petrányi, Tamási és Betlen is rávilágít arra, hogy nem csak a felső- vagy középvezetés felelős a korrupció megjelenéséért. A járőrök gyakran megfelelő törvényi háttér nélkül megbüntetik, vagy akár elő is állítják a prostitúciót űző nőket.

Kutatás állapította meg, hogy a prostituálttá válás egyik fő oka a nőknél elkövetett korábbi fizikai és nemi erőszak ténye, amely nemcsak a családon belül történik, de a foglalkozás során is folytatódik, nem ritkán a rendőrök és a kliensek által. Az áldozatok nem vagy alig számíthatnak segítségre, támogatásra a hatóságok által.^{56,57,58} Smura és Restif rávilágít a törvények átlépésére, miszerint a rendőrség nem, hogy szemet hunyt, hanem aktívan támogatta a prostitúciót. A közterületi prostitúcióval kapcsolatban a rendőrségnek nagy találékonyságra volt szüksége, éppen ezért az eredményesség érdekében sokszor a törvényesség határát súrolva kellett dolgoznia.^{59,60}

Az 1970-es években Betlen számára egy volt prostituált elmesélte, hogy ő maga és néhány társa a teljes tilalom időszakában a Belügyminisztérium irányítása és ellenőrzése alatt működött prostituáltként. A rendőrség, összeszedve az

⁵⁴ Jean D'CUNHA - *The Legalization of prostitution: A sociological inquiry into the laws relating to prostitution in India and the West* -, Wordmakersforthe Christian Institute fortheStudy of Religion and Society, 1991, ISBN: 8185447004

⁵⁵ uo.

⁵⁶ PETRÁNYI Tamás: *Társadalmi problémák a mai Magyarországon: a prostitúció*. In: *Rendvédelmi füzetek*. - 3. sz. (2010.), p.107-110.

⁵⁷ TAMÁSI Erzsébet - *Egy törvény exportja. A prostitúció szabályozásának svéd modellje*, Jogelméleti Szemle, 2011/4.szám, ISSN:1588-080X

⁵⁸ BETLEN Anna – *A férfi ősi jussa* -,In: *Ezredvég*, 2007. 2. és 3. szám, ISSN: 0238-2865

⁵⁹ SMURA János: *A közterületi prostitúció kezelésének nehézségei Veszprém-ben*. In: *Belügyi szemle*. - 52. évf. 4. sz. (2004), p. 91-95. ISSN 1218-8956

⁶⁰ DAVID COWARD - *Restif de la bretonne and the reform of prostitution, Studies on Voltaire and eighteenth century CLXXVI*: 1979. p. 383

erre alkalmasnak látszó prostituáltakat, a következő alkut ajánlotta fel nekik: az őket felkereső külföldi férfiakraól igyekezzenek megtudni, miféle deviza- és egyéb kereskedelmi ügyleteik vannak, kik a gazdasági, esetleg politikai kapcsolataik, s erről rendre beszámolnak a rendőröknek. A szolgálatért cserébe egy bizonyos (nem is hosszú) idő után a Belügyminisztérium segít nekik kilépni a prostitúcióból: munkát keres nekik, s aki kívánja, annak segít továbbtanulni, esetleg bejutni az áhított felsőoktatási intézménybe. A beszélgetőpartneréből így vált diplomás értelmiségi.^{61,62} A korrupció a társadalmi érdeklődés középpontjában álló jelenség. Élete során szinte mindenki hallott róla, vagy – rosszabb esetben – személyesen is tapasztalatokat szerezhetett a működéséről. A szervezett bűnözői körök ezzel tisztában vannak, így folyhatnak be a közéletbe. Más kérdés, hogy nemzetbiztonsági szempontból bizonyos információkat így meg lehetett szerezni, a bűnüldözési érdek elfogadhatóságára tekintettel. A fentiek figyelembe vételével sem engedhető azt meg, hogy azon intézmények, amelyeknek módjában áll segíteni és megoldani a prostitúció szabályozását korrupciós és korrumpálhatóak legyenek. Éppen ezért a prostitúció szabályozásáért felelős modellnek a szabályozáson túl a korrupció megelőzésére, megszüntetésére és a bűnözés felszámolására is irányulnia kell.

Területfelosztás, leszámolások

A prostitúcióból, az olajozásból befolyt összegekért megindult a leszámolás. Oroszok, ukránok, albánok é magyarok gyilkolták egymást. Az elsők között szereplő orosz leszámolás 1994. március 03-án volt, amikor a sármelléki repülőtéren egy IL-76 típusú szállítógép felrobbant. A repülő az Ural Air Company tulajdonában állt, az ügyvezető Nyikolaj Sirokov volt. Ő volt a Magyarországon aktívan tevékenykedő jekatyerinburgi maffia első számú embere testőrségének vezetője. Sirokov cégeket alapított és dollármilliókat szerzett az olajozásból. Feltehetően ez sérthette a konkurens ukrán érdekeltségeket, mert 1993. év december 03-án Budapesten, a II. kerületi Virág Benedek utcában meggyilkolták, még testőre Rahimjanovics Valejev sem tudta megmenteni. A lehetséges elkövetők között merült fel Szergejevics Gorbunov neve, akit néhány nappal később Húvösvölgyben találtak meg fejbe lőve. Ez időben mondhatjuk a magyarok sem unatkoztak.

A nagy értékű illegális és lopott gépkocsik kereskedelmének köszönhetően R. László és Cs. Zsigmond 1990. év nyarán megalapítja a Conti Car cégcsoportot.⁶³ 1992. év közepén S. Jánost a cég üzlettársát brutális kegyetlenséggel meggyilkolják. Itt lépett képbe B. József, akit Tamásként olvashatunk a médiákban. Ő R.

⁶¹ FORRAI Judit: Szegénység és bűnözés különös formája a budapesti utcákon: a férfi- és női prostitúció. In: *Belügyi szemle*. - 47. évf. 2. sz. (1999), p. 91-101.

⁶² BETLEN Anna – A férfi ősi jussa -, In: *Ezredvég*, 2007. 2. és 3. szám, ISSN: 0238-2865

⁶³ B.268/2005/505. számú Bács-Kiskun Megyei Bíróság ítélete

László távoli rokona, építési vállalkozó, de szerette volna kivenni a részesedését a fekete pénzekből. Kisebb jogsértések elkövetését követően a hatóság egy robbantásos bűncselekménnyel hozta összefüggésbe, ám mindösszesen 30 nap előzetes letartóztatás után szabadult. Ez a robbantás 1995. szeptember 19-én történt Budapesten, a VIII. kerületben, a Práter utcában. Az áldozat N. Awad volt, aki Jordániából bevándorolt és áttelepült pénzváltó volt. Nevezett a valutából adódóan magas kamatra tett szert, pénzt pedig uzorakölcsönökbé fektette. Neve összemosódik a Balkán útvonallal ⁶⁴ kapcsolatos kábítószer-kereskedelemmel is, meggyilkolásának indítéka a megrendelőnek szállított rossz minőségű kábítószer. 1997. év elejére a fenti cégcsoport vezetőségével a kapcsolata megromlott és ismeretlenek megpróbálták Solymári házában megölni. B.Tamás megkereste a hatóságokat és nyomozási alkut kötött, kitálalt a magyar, haza szervezett bűnözésről, amelyet a nyomozó hatóság videó felvételen rögzített.

Ennek eredményeképpen 1997 áprilisában R. Lászlót és Cs. Zsigmondot a hatóságok letartóztatták. Nevezettek mellett jelentős szerepet kapott T. György is, aki azzal vívta ki magának a tiszteletet, hogy fel tudott lépni az orosz és ukrán érdekeltségek ellen. Módszerek közül nem válogatott, véreskező, erőszakos ember volt. Megjegyezni kívánom, hogy T. György végrehajtoként kezdte és jutott el a saját bűnszervezetének megalakításáig. A szervezett bűnözés fogalom meghatározásakor utaltam rá, hogy szintek közötti mozgás lehetséges, nagyban függően a személyi viszonyoktól. 1992-ben a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság zsarolás és más bűncselekmények megalapozott gyanúja miatt rendelt el nyomozást P. József, Cs. Attila és T. Péter ellen.⁶⁵

⁶⁴ *A délszláv válság, valamint az afganisztáni helyzet eredményeképpen ez időben megváltozott hazánk szerepe a nemzetközi kábítószer-kereskedelemben. A szállítás útvonala ettől az időszaktól kezdődően országunk határain át vezetett. A hazai szervezett bűnözői csoportok is aktivizálták magukat az extra profit beszedése érdekében. A tranzitcsempészet vonatkozásában Magyarország a Balkán egyik legjelentősebb útvonala, állomása és hálózata lett. A délszláv háborút lezárását követően ismét megnyílt a klasszikus balkáni útvonal, mellette megmaradt a Bulgáriát, Romániát, Magyarországot, Ausztriát érintő közép-balkáni útvonal. Magyarország speciális helyzetét tekintve különösen érintett a kérdésben, hiszen két útirányban is fontos szerepet tölt be. A klasszikus kábítószerrel lett a kilencvenes évek közepén az úgy nevezett modern kori kábítószerrel is felbukkantak a drogpiacra. Ennek eredményeképpen Magyarország tranzitországból egyre jelentősebb felvevőpiaccá nőtte ki magát. Bebesi Zoltán nyá. rendőr őrnagy - kábítószer-bűnözés és terrorizmus, doktori (phd) értekezés, Témavezető: Dr. Kőszegvári Tibor nyá. vezérőrnagy Professor Emeritus, az MTA doktora, Budapest, 2009.*

⁶⁵ 14.B.123/2006/659. számú Fővárosi Bíróság ítélet

P. József neve azért jelentős, mert meggyilkolása után bontakozódott ki az igazi bandaháború. Hosszas kutatás során nem találtam olyan jogerős bírósági végzést vagy határozatot, amelynek értelmében P. József büntetőjogi felelőssége bebizonyosodott. Nevezett éppen terepjárójába szállt be 1996. november 1-jén, az óbudai Ladik utcában, amikor egy motorkerékpáros állt meg mellette, nevén szólította, majd közvetlen közről egy zacskóba csomagolt fegyverrel fejbe lőtte. A máig ismeretlen, s a közeli HÉV-sínek felé elkarikázó tettes a zacskóban magával vitte a lőszer hüvelyét is, így érdemi nyom nem maradt a helyszínen. Az indíték rendkívül egyszerű volt: P. József rendkívül magas kamatú kölcsönt adott P. Tamásnak, amit utóbbi nem akart kifizetni és ez a vita a meggyilkolásig fajult.⁶⁶ P. József társa Cs. Attila is majdnem meghalt, amikor egy támadás során egy szamuráj karddal életveszélyesen megsebesítették. Nem ő volt az egyetlen, aki túlélte az ellene elkövetett merényletet: T. György is túlélte, amikor szitává lőtték a gépjárművét. Ez válasz lehetett az 1996. november 13-án elkövetett L. Csaba elleni ügétőpályás merényletre.⁶⁷

A merénylet után néhány nappal, 1996. november 26-án Budapesten, a II. kerületi Pipitér utcában kilenc lövéssel megsebesítették T. Pál vállalkozót. Nyolc nappal később Budapesten, az I. kerületi Attila út 13. számú ház előtt ismeretlen álarcos támadó rálőtt D. Sándor kaszinótulajdonosra. 1996. december 18-án, saját, Üllői úti lakása előtt meggyilkolták a 42 éves vállalkozót, D. Ferencet. Z. Gyula is az áldozatok között van, akinek terepjárója alatt 1997. május 5-én robbant bomba. A férfi csak a merényletet követő tízedik napon, a kórházban halt meg. Nevezettek azért voltak a leszámolások áldozatai, mert tulajdonukban számos éjszakai bár, masszázsszalon, szórakozóhely állt, amely nyíltan közvetített prostitúciós és kábítószerrel-kapcsolatos szolgáltatásokat. Mindenki azt szeretne volna, ha egyeduralgoként van jelen a piacon.⁶⁸ B. Tamás nagyon sok embernek szúrta a szemét, mikor videó vallomást tett a rendőrségen. T. György, P. Tamás akit egyébként összefüggésbe hoz az oroszokkal -, Cs. Zsigmond, R. László, Cs. Attila és még sokan mások rendelkeztek olyan indítékkal, amely a vállalkozó halálához vezetett.

B. Tamás 1998. július 2-án leparkolt az Aranykéz utcai parkolóházban és elindult az évek óta szokásos útvonalán a közelben lévő irodája felé. Amikor déli 12 óra előtt néhány perccel egy, az utcán parkoló kispolski mellé ért, a benne korábban elhelyezett bombát működésbe hozták a merénylők. A nagyjából négykilónyi TNT-nek megfelelő erejű robbantás hatalmas pusztítást végzett; nevezetten kívül még három embert ölt meg és több mint húszat megsebesített. Az elkövetéssel már akkor meggyanúsították J. Rohácot és szlovák társait, akikről kiderített-

⁶⁶ 3.Bf.253/2014/10. számú Fővárosi ítéltábla ítélet

⁶⁷ 40/1997/bü. számon a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Vizsgálati Osztályának nyomozása

⁶⁸ uo.

ték, hogy a Béke Hotelben készültek a támadásra, a bombát is ott „pihentetve”, mielőtt beépítették volna a merényletbe használt kispolskiba. Az autót J. Hamala vásárolta álnéven, hamis papírokkal. A technikai fejlettségnek köszönhetően az ezzel kapcsolatos büntetőper ma is zajlik, ahol végül P. Tamást hozták kapcsolatba a felbujtói magatartással.⁶⁹

1999. február 2-án Budapesten, a XV., Szent Korona utca 25. szám alatt egy bérnyílós kivégezte az akkoriban éppen börtönbüntetését töltő, s onnan eltávozásra kiengedett D. Györgyöt és testőrét. Alig két hónappal a Szent Korona utcai leszámolás után, 1999. április 12-én Tahitótfaluban rálőttek S. Zoltán Bentleyjére, amely nagy sebességgel a falhoz vágódott. Seres és olasz származású utasa a helyszínen meghalt. Válaszul 1999. április 19-én kézigránát robbant Szentendrén, és könnyebben megsebesítette Cs. Zsigmondot, a Conti Car egyik alapító-tulajdonosát. 1999. június 11-én este bomba robbant a X., Kőér utcai Spartacus sporttelep büféje előtt, melyet gyakran látogattak a S. Zoltánhoz közel álló személyek. Ugyanazon a napon a XX. kerületben meglőtték Cs. Barnabást, aki akkoriban egy őrző-védő cég mellett a Spartacus sportboltot is működtette.⁷⁰

Az 1999-es évet követően, számtalan merénylet után, közel húsz év múlva a nyomozó hatóságok a mai napig próbálják feltérképezni és megfejtetni, hogy egyes merényletek mögött milyen érdekeltségek és legfőképpen kik állhattak, állhatnak. Egy biztos: a 90-es évek rányomta a bélyegét a magyar kriminalisztika történetére. A milleniumot követően ilyen véres korszakra és merényletekre a szervezett bűnözés történetében nem került sor. A bizonyosságot nyert elkövetők pedig a mai napig is számíthatnak arra, hogy bűnösségük megállapításra, a megfelelő szankció pedig kiszabásra kerül.

Ajánlások

Tekintettel arra, hogy a szervezett bűnözés alapmetódusa a konspiráció, ezért a rendvédelmi szerveknek is hasonló módszereket, technikákat és taktikákat kell alkalmazniuk. A megoldást a titkos információgyűjtés- és adatszerzésben látom. A titkos információgyűjtés vizsgálata az 1990-es években indulhatott meg, az első legmagasabb jogszabályi hierarchia szintű törvényi szabályozásra is akkor került sor. Erről az 1990. évi X. törvény rendelkezett.⁷¹ A törvényszintű jogalkotás előtt is volt titkos információgyűjtés és adatszerzés, azonban azt belső szabályozók irányították, nevezetesen a „dupla nullás” szabályozók. A „dupla nulla” kifejezés a szigorúan titkos minősítést jelentette, utalva a mély konspirációra.

⁶⁹ 3.Bf.253/2014/10. számú Fővárosi ítélet

⁷⁰ B.268/2005/505. számú Bács-Kiskun Megyei Bíróság ítélete

⁷¹ 1990. évi X. törvény – a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról

A törvényhely már a címéből is mutatja, hogy nem volt végleges szabályozás, átmenetileg, eseti jelleggel tudta csak szabályozni az adatszerzést. Gyermekecípőben járt még a konspirációs eszközök és módszerek kidolgozása. Mérföldkövet a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényjelentett, amelyet további jogszabályok követtek.⁷² 2003. július 01-jén hatályba lépett a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény, amely az eredeti koncepciónak megfelelően szakított az eljárási szakaszok egyenértékűségét valló elmélettel, és az eljárás súlyponti részévé a tárgyalási szakaszt tette.⁷³

Ebben nagy szerepet kap az adatszerzés, azaz a múltbeli esemény rekonstrukciójából adódó történeti tényállás teljes megismerése. Ugyanakkor a teljes rekonstrukció megköveteli azt, hogy olyan eszközöket is alkalmazzunk, amelyek képesek arra, hogy a nyílt információk beszerzésén kívül még mélyebbre áshassunk és onnan olyan információkat hozzunk fel, amelyeket teljes konspiráció övez. A titkos információgyűjtésen belül az alkalmazás célja így két részre különül el. Az egyik a büntetőeljárásban alkalmazható reagáló jellegű titkos információgyűjtés, amelynek célja a hatékony és eredményes igazságszolgáltatás, a másik pedig a megelőző jellegű, a végrehajtói hatalom által irányított nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés.⁷⁴

A hatályos szabályozás szerint a titkos információgyűjtés során alkalmazott eszközöknek és módszereknek két nagy csoportját lehet elkülöníteni attól függően, hogy esetleges alkalmazása előtt szükséges-e valamely szervtől (bíróság, ügyészség) engedélyt kérni, vagy sem. A rendőrségről szóló törvény megkülönbözteti a bírói engedélyhez nem kötött és a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtési módszereket. A Nemzetbiztonsági törvény külső engedélyhez kötött illetve külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtésről szól, mert a törvény szerint bizonyos esetekben a bíróság, bizonyos esetekben pedig az igazság-ügyi-miniszter engedélye szükséges a titkos adatszerzés végzéséhez.

A rendőrségről szóló törvény VII. fejezetében nevesítve és összefoglaltan határozza meg a nyomozó hatóságok által használható bírói engedélyhez kötött, illetve nem kötött titkos információgyűjtés eszközrendszerét.⁷⁵ Ezek alkalmazá-

⁷² 1994. évi XXXIV. törvény – A rendőrségről –

⁷³ SZALAI Géza: *Gondolatok a titkos információgyűjtésről, az ügyészségről és a fedett nyomozóról*, Belügyi Szemle, ISSN 1218-8956, 2005. év 6. szám, 21. old.

⁷⁴ FINSZTER Géza: *A titkos információgyűjtés szabályozása a hazai jogban*, Kriminológiai tanulmányok XXXVII., OKRI, Budapest, 1999., 109. old.

⁷⁵ informátort, bizalmi személyt vagy a Rendőrséggel titkosan együttműködő más személyt vehet igénybe (Rtv. 64.§ (1) bek. a, pont) az eljárás céljának leplezésével (puhatolás) vagy a kiletét leplező fedett nyomozó igénybevételével információt gyűjthet, adatot ellenőrizhet 74 (Rtv. 64.§ (1) bek. b, pont)

sának jelentős részét nem köti bírói engedélyhez. E nyílt szabályozás keretén belül generálisan megállapítja a titkos információgyűjtés törvényi céljait, így módon teret nyit a felhasználásuk előtt, azonban ezáltal be is határolja az alkalmazható eszközök körét.⁷⁶

saját személyi állománya, valamint a vele együttműködő személy és rendőri jelleg leplezésére, védelmére fedőokiratot állíthat ki, használhat fel, fedőintézményt hozhat létre, és tarthat fenn 75 (Rtv. 64.§ (1) bek. c, pont)

a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és vele kapcsolatban lévő személyt, valamint a bűncselekménnyel kapcsolatba hozható helyiséget, épületet és más objektumot, terep- és útvonalszakaszt, járművet, eseményt megfigyelhet, arról információt gyűjthet, az észlelteket hang, kép, egyéb jel vagy nyom rögzítésére szolgáló technikai eszközzel (a továbbiakban: technikai eszköz) rögzítheti (Rtv. 64.§ (1) bek. d, pont)

a bűncselekmény elkövetőjének leleplezésére vagy a bizonyítás érdekében – sérülést vagy egészségkárosodást nem okozó – csapdát alkalmazhat (Rtv. 64.§ (1) bek. e, pont)

mintavásárlás végzése érdekében informátort, bizalmi személyt, a Rendőrséggel titkosan együttműködő más személyt vagy fedett nyomozót, továbbá – az ügyész engedélyével – álvásárlás, bizalmi vásárlás, bűnszervezetbe való beépülés, illetve ellenőrzött szállítás folytatása érdekében fedett nyomozót alkalmazhat (Rtv. 64.§ (1) bek. f, pont)

ha a bűncselekmény megelőzésére, felderítésére, az elkövető elfogására, kilétének megállapítására nincs más lehetőség, a sértettet szerepkörében – életének, testi épségének megóvása érdekében – rendőr igénybevételeivel helyettesítheti (Rtv. 64.§ (1) bek. g, pont)

természetes személyekkel, jogi személyekkel vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekkel titkos együttműködési megállapodást köthet (Rtv. 64.§ (2) bek.) – az előbbi megállapodás keretében kezdeményezheti a bűnüldözés szempontjából különleges fontosságú ilyen szervezetek munkatársával hivatásos szolgálati, közszolgálati, közalkalmazotti jogviszony, illetve munkajogviszony (a továbbiakban: munkaviszony) létesítését (Rtv. 64.§ (2) bek.)

az életet, a testi épséget, a vagyont veszélyeztető fenyegetés, zsarolás, bűncselekményre való felbujtás esetén a Rendőrség a használó írásbeli kérelmére a használatában lévő készüléken folytatott telefonbeszélgetés útján továbbított közlés tartalmát a kérelemben foglalt időhatáron belül megismerheti, azt technikai eszközzel rögzítheti (Rtv. 64.§ (6) bek.)

a Rendőrség titkos információgyűjtésre felhatalmazott nyomozó szervének vezetője az ügyész jóváhagyásával a kétévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő, szándékos bűncselekmény felderítése érdekében az ügygel összefüggő adatok szolgáltatását igényelheti a törvényben meghatározott szervektől (Rtv. 68.§)

⁷⁶ Dr. ERDŐS István: A titkos információgyűjtés magyar szabályozása, és az általa nyert információ felhasználása a büntetőeljárás során, 430-450. old. In: Dr. Várhalmi A. Miklós: Gondolatok a Magyarországi titkosszolgálatok újszerű szervezésének, irányításának egy lehetséges elméleti modelljéhez, In.: Dr. Várhalmi A. Miklós: A Magyar nemzetbiztonsági szolgálatokról másként és mindenkinek, ISBN: 9789639403154, Budapest, 2002

Az eredményes felderítésben a legnagyobb szerepet a fedett nyomozó alkalmazásában látom. A titkos rendőri munka egyik formája, mikor a nyomozó hatóság tagja bűnüldözési érdekből a beépül a bűnelkövetők különböző csoportjaiba. A laikus számára ez egyet jelent a filmekben látott beépüléssel. Eredete az amerikai módszerhez kapcsolódik. A bűnszervezetbe való beszivárgás nagyon veszélyes és éppen ezért világszerte csak nagyon speciális esetekben alkalmazzák. A bűnözői körökbe történő beépülést az USA-ban „fedéses akciónak” hívják. A fedéses akciónak két formája van. Az egyik a „beépülés könnyű fedéssel”, melynek keretében a beépült rendőr gyakran még a rendőri feladatát is ellátja emellett. A másik formája a „beépülés mély fedéssel”, mely esetben többnyire fiatal, speciálisan kiképzett rendőrök megtévesztésül új személyazonosságot kapnak és valamilyen civil foglalkozást folytatnak, s munkájukat részben a könnyű fedéses, részben pedig a kinti rendőr kollegáik segítik.⁷⁷ A magyar szabályozás ettől jóval eltérő. Ami a hazai szabályozást illeti, korábban a 003/1965. BM parancssal kiadott felderítési szabályzat tartalmazta a „nyomozó bevezetése a bűnöző körbe” elnevezésű módszert.⁷⁸

Az 1998. évi XIX. törvénnyel módosított Rendőrségről szóló törvény vezette be 1999. év szeptember 1-től a fedett nyomozó kifejezést, mint a titkos információgyűjtés egyik módját, majd az 1998. évben kiadott büntetőeljárásról szóló novella tette a büntetőeljárás részévé. Azonban véleményem szerint szükséges a fedett nyomozó jogintézményének értelmezése. Fedett nyomozónak a rendvédelmi szervek azon hivatásosai tekinthetők, akik a titkos információgyűjtés keretében személyüket, kilétüket leplezve tevékenykednek. Ahhoz, hogy valaki fedett nyomozónak legyen tekinthető három feltételnek kell teljesülnie. Egyrészt az illetőnek a nyomozó hatóság tagjának kell lennie, másrészt ilyen minőségében magát leplezve nyomozói munkát végezzen s már folyjék a nyomozás, harmadrészt pedig az ügyész az adott nyomozó ekkénti igénybevételét engedélyezze. Amennyiben ezen feltételek teljesülnek, a fedett nyomozó bevezethető.⁷⁹

Ha logikusan belegondolunk, a legtöbb információt úgy tudjuk beszerezni, amennyiben közvetlen módon érzékeljük az adott cselekményt, vagy bensőséges információt tudunk meg róla. Ezeket pedig vagy a saját tapasztalaton vagy pedig olyan személy tapasztalatán keresztül kell elérnünk, aki bennfentes. A megfelelő

⁷⁷ Gary T. Marx: *Undercover Police Surveillance in America* University of California Press, California, 1988, 97. old.

⁷⁸ 003/1965. BM parancssal kiadott felderítési szabályzat

⁷⁹ Dr. ERDŐS István: *A titkos információgyűjtés magyar szabályozása, és az általa nyert információ felhasználása a büntetőeljárás során*, 430-450. old. In: Dr. Várhalmi A. Miklós: *Gondolatok a Magyarországi titkosszolgálatok újszerű szervezésének, irányításának egy lehetséges elméleti modelljéhez*, In.: Dr. Várhalmi A. Miklós: *A Magyar nemzetbiztonsági szolgálatokról másként és mindenkinek*, ISBN: 9789639403154, Budapest, 2002

bizalmi kapcsolat kiépítése a bűnözői hálózatokkal eredményezheti a felderítés teljességét. Minél mélyebbre sikerül ásni, és eljutni a piramis csúcsáig, annál több bűncselekmény felderítésére kerülhet sor, sőt további bűncselekményeket meg is előzhetünk. Nézetemben egy speciális képzés, oktatás jelentené a megoldást, amely külön nemzetközi szinten alapuló képzésekkel sokszínűsíthetné a tapasztalatszerzést. Minél több ország rendőreit vonnánk be az oktatásba, annál nyíltabb és szélesebb információkat kaphatnánk. Teret kell engedni a nemzetközi együttműködéseknek, megállapodásoknak és az azzal kapcsolatos információk vándorlásának. Összegzőként megállapítottam, hogy a rendvédelmi szervek számára biztosított titkos eljárások nélkül a mai felgyorsult, globális világban erősen titkossá vált bűnözéssel szemben a hagyományos és kizárólag nyílt adatbázison alapuló eljárásokkal eredményt nem lehet maximálisan elérni. A társadalom elvárja és így számunkra nélkülözhetetlenné válik, hogy a titkos eljárások jogszabályi biztosítása a rafinált, egyre tökéletesebb és modernebb technikákat alkalmazó bűnözőkkel szemben megvalósuljon. Egy jól felépített, gördülékeny és tapasztalatok megosztásán alapuló rendszerrel elérhetjük, hogy a bűnözés visszaszoruljon, a bűncselekmények száma csökkenjen, és a bűnelkövetők megfelelő szankcióban részesüljenek.

Felhasznált irodalom

- Andreas SCHLOENHARDT: Transnational Organized Crime and International Criminal Law. 939. p. In Bassiouni, M. Cherif: International Criminal Law, Volume 1: Sources, subjects, and contents. M. Nijhoff Publishers, Leiden, 2008, 939-962.old
- BEBESI Zoltán nyá. rendőr őrnagy - kábítószer-bűnözés és terrorizmus, doktori (phd) értekezés, Témavezető: Dr. Kőszegvári Tibor nyá. vezérőrnagy Professor Emeritus, az MTA doktora, Budapest, 2009.
- BETLEN Anna – A férfi ősi jussa -,In: Ezredvég, 2007. 2. és 3. szám, ISSN: 0238-2865
- BETLEN Anna – Szabadon vagy önként, Élet és Irodalom, 2009/29. sz., Budapest, ISSN 0424-8848
- BODOR Endre - Szűcs János: A prostitúció helyzete a fővárosban. In: Belügyi szemle. - 2. évf. 6. sz. (1964), p. 27-34., ISSN 1218-8956
- BORAI Ákos: A szervezett bűnözés büntetőjogi kérdései. Rendészeti Szemle, ISSN 1218-8956, Budapest, 1992. év V. szám, 13. old.
- DÁNOS Valér: A szervezett bűnözés. Gönczöl-Korinek-Lévay (szerk.) Kriminológiai ismeretek, ISSN:1219-6177, Corvina kiadó, Budapest, 1996. 214.old.

- David COWARD - Restif de la bretonne and the reform of prostitution, Studies on Voltaire and eighteenth century CLXXVI: 1979. p. 383
- DIÓSZEGHY Miklós – Veszedelmesen terjed a prostitúció, In: Budapesti Negyed 69./18. évf. 3. sz. (2010. ősz), ISSN: 1418-8724
- Dr. ERDŐS István: A titkos információgyűjtés magyar szabályozása, és az általa nyert információ felhasználása a büntetőeljárás során, 430-450. old. In: Dr. Várhalmi A. Miklós: Gondolatok a Magyarországi titkosszolgálatok újszerű szervezésének, irányításának egy lehetséges elméleti modelljéhez, In.: Dr. Várhalmi A. Miklós: A Magyar nemzetbiztonsági szolgálatokról másként és mindenkinek, ISBN: 9789639403154, Budapest, 2002
- Dr. GÖNCZÖL Katalin: A bűnözés és a bűnmegelőzés Magyarországon a rendszerváltás időszakában. Magyar Jog, ISSN: 0025-0147, Budapest, VI. évfolyam 5. szám, 1984, 646. old.
- EGRESSY András - A közveszélyes munkakerülés és prostitúció büntetőjogi kérdései. In: Rendőrségi szemle. - 2. évf. 4. sz. (1954), p. 331-339., ISSN 1218-8956
- FINSZTER Géza: A titkos információgyűjtés szabályozása a hazai jogban, Kriminológiai tanulmányok XXXVII., OKRI, Budapest, 1999., 109. old.
- FORRAI Judit: Szegénység és bűnözés különös formája a budapesti utcákon: a férfi- és női prostitúció. In: Belügyi szemle. - 47. évf. 2. sz. (1999), p. 91-101.
- FÖLDVÁRI Aladár - A fővárosi prostitúcióról. In: Belügyi szemle. - 17. évf. 3. sz. (1979), p. 86-89., ISSN 1218-8956
- Gary T. MARX: Undercover Police Surveillance in America University of California Press, California, 1988, 97. old.
- GELLÉR Balázs József: Gondolatok a büntetőjog jelentőségéről a szervezett bűnözés elleni fellépéssel kapcsolatban. 13. o. In Gellér Balázs – Hollán Miklós (szerk.): A szervezett bűnözés arcai (Fiatal büntetőjogászok tanulmányai a szervezett bűnözésről). Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004, 11-45. o.
- Giuseppe FAVA: Szicíliai maffia. Kossuth Kiadó, ISBN: 9630927209, Budapest, 1985, 87. old.
- HORVÁTH András: A szervezett bűnözés néhány gyakorlati tapasztalata, Rendészeti Szemle, ISBN: 1218-8956, XXXII. évfolyam 10. szám, 1994. október, 4. old.

- HORVÁTH Gergely Krisztián-KOVÁCH Imre: A feketegazdaság (olajkereskedelem és KGST-piac) és vállalkozói Magyarországon. Szociológiai Szemle, Budapest, 1999/3., 1-12. old.
- JANZSÓ Donát: A szervezett bűnözés kialakulása és jelenlétének sajátosságai, különös tekintettel a rendszerváltás hatásaira. Jogi Fórum, ISSN 1789-0446, 2011. év. III. szám, Budapest, 2011. november 24., 25.old.
- Jean D'CUNHA - The Legalization of prostitution: A sociological inquiry into the laws relating to prostitution in India and the West -, Wordmakers for the Christian Institute for the Study of Religion and Society, 1991, ISBN: 8185447004
- KOBOLKA István – KOVÁCSICS Ferenc: Eu csatlakozásunk biztonságföldrajzi kérdései. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, ISSN: 1589-1674, Magyar Hadtudományi Társaság, Pécs, 2004, 55. old.
- KORINEK László: A szervezett bűnözés lényegi elemei. (Harmadik Jogászgyűlés, Balatonfüred, 1996. május. Magyar Jogászegylet, Budapest, 1996. 55. old.)
- KOVÁCS István r. főhadnagy: A szervezett bűnözés két alappillére: az emberkereskedelemhez kapcsolódó prostitúciós bűncselekmények valamint a kábítószer-kereskedelem összefonódása, Nemzetbiztonsági Szemle, ISSN:2064-3756, Budapest, II. évfolyam 4. szám, 2014, 79-101. old.
- KRÁNITZ Mariann: A prostitúció és a szervezett bűnözés. A magyarországi prostitúció tablója a 20. század végén. Rubiconline, ISSN, 0865-6347, Történelmi Magazin, 1998. év VI. szám, Budapest, 1998.,12. old.
- MÉRGES István: Hozzászólás "A prostitúció időszerű kérdései" c. cikkhez. In: Belügyi szemle. - 3. évf. 10. sz. (1965), p. 47-51., ISSN 1218-8956
- NÁNÁSI László: A szervezett bűnözés kérdései a magyar anyagi és eljárási büntetőjogban. Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny, ISSN 2069 – 9301, Bukarest, 2006. év III. szám, 45. old.
- NÉMETHNÉ DR. SÓVÁGÓ Judit, Dr. Ábrahám József, Dr. Gál Tivadar: Vegyipari és Petrolkémiai Technológiák, Nemzeti Tankönyvkiadó, a Sanoma Company, TÁMOP-4.1.2-08/1/A-2009-0001, Új Széchenyi Terv, Budapest, 2009, 206-223. old.
- PETRÁNYI Tamás: Társadalmi problémák a mai Magyarországon: a prostitúció. In: Rendvédelmi füzetek. - 3. sz. (2010.), p.107-110.
- PINTÉR Sándor: Egy bűnszövetség felszámolása, Belügyi Szemle, ISBN:1218-8956, Budapest,1983. év VIII. szám, 96–103. o.

- RÉVAI Róbert - BEDROS J. Róbert - Istvanovszki László - HUSZÁR András - Székely György: A szervezett bűnözés egészségbiztonsági aspektusai. Hadmérnök, ISSN:1788-1919, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, V. Évfolyam 2. szám - 2010. június, 192. old.
- SMURA János: A közterületi prostitúció kezelésének nehézségei Veszprém-ben. In: Belügyi szemle. - 52. évf. 4. sz. (2004), p. 91-95. ISSN 1218-8956
- Stephen HANDELMAN: Comrade criminal. Russian new mafiya. New Haven: Yale University Press, 1995.
- SZALAI Géza: Gondolatok a titkos információgyűjtésről, az ügyészről és a fedett nyomozóról, Belügyi Szemle, ISSN 1218-8956, 2005. év 6. szám, 21. old.
- SZLALÁNSZKY Ferenc : A párt öle. Hetek, ISSN: 1587-0340, Országos Közéleti Hetilap, Budapest, III. évfolyam, 49. szám, 1999. december, 11. old.
- SZLALÁNSZKY Ferenc : Állam az államban. Hetek, ISSN: 1587-0340, Országos Közéleti Hetilap, Budapest, II. évfolyam, 28. szám, 1998. július, 11. old.
- TÁLAS Péter: A nemzetközi terrorizmus és a szervezett bűnözés hatása a nemzetközi biztonságra és Magyarország biztonságára. Régió, ISSN:1218-2613, Magyar Tudományos Akadémia, Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2007. január, 2. old.
- TAMÁSI Erzsébet - Egy törvény exportja. A prostitúció szabályozásának svéd modellje, Jogelméleti Szemle, 2011/4.szám, ISSN:1588-080X
- TONHAUSER László: Egy szervezett akció a prostitúció visszaszorítására. In: Belügyi szemle. - 12. évf. 10. sz. (1974), p. 99-101., ISSN 1218-8956
- TONHAUSER László r. főhadnagy: „Szervezett bűnözés?”, Belügyi Szemle, ISBN:1218-8956, Budapest,1983. év XXI. évfolyam 9. szám, 48–52. o.
- Thone GUSTAFSON: Capitalism Russian style. Cambridge University Press, 1999.
- Dr. VÁRHALMI A. Miklós: Gondolatok a Magyarországi titkosszolgálatok újszerű szervezésének, irányításának egy lehetséges elméleti modelljéhez, In.: Dr. Várhalmi A. Miklós: A Magyar nemzetbiztonsági szolgálatokról másként és mindenkinek, ISBN: 9789639403154, Budapest, 2002, 149. old.

Jogszabályok:

- 14.B.123/2006/659. számú Fővárosi Bíróság ítélet
- 1949. évi XX. törvény – A Magyar Köztársaság Alkotmánya
- 1990. évi X. törvény – a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról -
- 1990. évi XXII. törvény - egyes törvények és törvényerejű rendeletek hatályon kívül helyezéséről és módosításáról –, hatályba lépett: 1990.
- 1992. évi LXXIV. törvény - az általános forgalmi adóról –, hatályba lépett módosító rendelet: 1992. augusztus 01-jén
- 1993. évi LVIII. törvény - a jövedéki szabályozásról és ellenőrzésről, valamint a bérfőzési szeszadóról -, hatályba lépett 1993. július 01-jén
- 1994. évi XXXIV. törvény – A rendőrségről -
- 1995.évi. CXVII. törvény – a személyi jövedelemadóról -
- 1999. évi LXXV. törvény - A szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez
- 2012. évi C. törvény – a Büntető törvénykönyvről -, hatályba lépett 2012. július 01-jén
- 261/E/2000. AB határozat – a prostituáltak egészségügyi kiskönyvének nyilvántartásba vétel jogcímének megsemmisítéséről -
- 3.Bf.253/2014/10. számú Fővárosi ítélőtábla ítélet
- 40/1997/bü. számon a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Vizsgálati Osztályának nyomozása
- 837/1884 számú szabályrendelet - a bordély-ügyről -, 33474/1864 számú szabályrendelet - a kéjelgés-bordelházak és kéjhölgyekről -,
- 8811008/1907 számú szabályrendelet - a prostitúcióról –
- A Tanács 2008-es kerethatározata, COM2005/0003 (CNS), hatályba lépett 2008. május 28-án
- Az OVB/4-23/1998-2000. számú jegyzőkönyvének kivonata az Országgyűlés az olajügylek és a szervezett bűnözés között az esetleges korrupciós ügyek feltárására létrehozott vizsgálóbizottságának 2000. november 7-én, kedden 9 órakor a Fővárosi Ügyészségi Nyomozó Hivatalának, Budapest, Belgrád rakpart 5. számú épületében megtartott zárt üléséről
- B.268/2005/505. számú Bács-Kiskun Megyei Bíróság ítélete

Hírszerzési és Kémelhárítási Szabályzat – a két világháború között

Dr. Regényi Kund Miklós – Dr. Dobák Imre

A forrásközlési szándék

A hírszerzés és (kém)elhárítás 20. századi történeti előzményeit, rendszerét, oktatási és képzési elemeit kutatva szakmatörténeti szemmel rendkívül érdekes levéltári anyagba nyerhettünk betekintést az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában¹. Az ÁBTL 4.1. A-434 sz. alatt található magyar nyelvű², könyv formátumú dokumentum az első oldalán található fejléc szerint a Nemzetvédelmi Minisztérium Vezérkar – 2. ügyosztályán keletkezett 1937-ben. Fejezetcímei alapján két külön rész foglalkozik a „magyar hírszerzési szolgálattal”, illetve a „magyar kémelhárító szolgálattal”. Mindennek érdekességét azonban a jelzett két fejezet egyéb fejezetekhez való viszonya, illetve beágyazottsága adja, mivel ezek az akkori csehszlovák szemszögből vizsgálják a magyar hírszerzési és kémelhárítási szolgálat tevékenységét, módszereit. Az anyag keletkezésének körülményeit és célját pontosan nem ismerjük, azonban tartalma alapján valószínűsítjük, hogy kiképzési céllal az akkori csehszlovák hírszerző / kémelhárító szervek állíthatták össze, felhasználva a megszerzett magyar szabályzatok szövegrészeit is. Tartalma a későbbi állambiztonsági időszak egyfajta merítési bázisaként is szolgálhatott.

A magyar szabályzati rész vélhetően HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története c. munkájában³ is említett, a magyar katonai hírszerzés működési elveit tartalmazó a HM által 1930-ban kiadott Hírszerző szolgálat című szabályzat része (Hírszerző szolgálat I. rész – Hírszerzés, nyilvántartás, propaganda, szabotázs; illetve Hírszerző Szolgálat II. rész – Utasítás a kémelhárító szolgálat ellátására (HM 118.283/el. VI-2 1930. sz.-hoz és HM 119.000./el. VI-2 1930. sz.-hoz) amelynek pontosításával a forrásközlés megjelenéséig azonban még adósak maradtunk.

Mindettől függetlenül a forrás rendelkezésre állása és annak tartalma miatt döntöttünk úgy, hogy a jelzett anyag magyar szabályzati szövegrészt a szélesebb szakmai nyilvánosság és az érdeklődők számára forrásközlési céllal közzétesszük. A kiválasztott részek nagyfokú teljességgel ismertetik 1936-ig a magyar hírszerzés és kémelhárítás elveit, módszereit.

¹ Ezúton is szeretnénk köszönetet mondani Sz. Kovács Évának az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára levéltárosának önzetlen szakmai segítségéért és támogatásáért.

² Megjelenése: könyv formátumra kötött, összesen 347 oldal, valamint mellékletek

³ Hajma Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. Egyetemi jegyzet, Budapest, 2001.

A szabályzat szerkezete

Az áttekintett forrás „A magyar hírszerzési szolgálat IV. mű. 1. kötet” címmel kezdődik, amelyet követően mintegy bevezető jelleggel – az akkori csehszlovák nézőpontból – katonapolitikai kitekintést adnak Magyarországra és térségére. Ennek gondolatköre átszővi a későbbi – a magyar szabályzati részeken kívüli – fejezeteket is, amelyek főként az adott időszak magyar kémügyeivel, esettanulmányokkal, illetve példákkal teszik teljessé a témakört.

Ezt követi „N-1. sz magyar előírás a hírszerzési szolgálatról (Hírszerzés. Nyilván- tartás. Propaganda. Szabotázs)” címmel a szabályzati rész, amelynek célja – mint annak bevezetőjéből kitűnik – azonos nézet és fogalomkör létrehozása a hírszer- zés és kémelhárítás szakmaisága mentén. Irányelveket, alapvetéseket fogalmaz meg, segítve annak olvasóját a „titkosszolgálat” nyilvánosság számára zárt vilá- gában való eligazodása során. A mű érdekessége, hogy szabályzati szinten is megjelenik annak felismerése, hogy a hírszerzés és kémelhárítás tevékenysége nem nélkülözheti más együttműködőként definiált szervezetek és személyek közreműködését, így kitűnik bizonyos szakmai ismeretek szélesebb körben tör- ténő elégséges és szükséges mértékű ismertetésének szándéka is⁴. Különösen igaz ez az ún. támogató „K” (értsd: kémelhárító) szervek esetében, ahol már mélyebb körű együttműködési felületek is megjelentek.

A képzés korabeli sajátosságai⁵ a szabályzatban is visszatükröződnek. Mint más tanulmányokban már utaltunk rá „a kémelhárítók képzése a hírszerző szak- emberek képzésétől eltérő szakmai érvek és érdekek mentén” alakulhatott. A hírszerzés feladatrendszeréhez illeszkedő, állományát érintő védelem elsődle- gessége mellett, a kémelhárítás érthetően szélesebb kör tevékenységére tá- maszkodó feladatrendszerként jelent meg. Utóbbinál, az 1920-as évektől jelen- lévő rövidebb-hosszabb (szak)tanfolyami képzések a kémelhárítás mélyebb szin- tű ismereteinek oktatását célozták, egyre nagyobb résztvevői kört érintve. Ezen ismeretkörök elemei a forrás kémelhárítási szabályzati részében terjedelemben is jelentősebb részt képviselnek.

Elolvasva a szabályzatot, olyan szerepkörök és funkciók misztikus kérdései tisztulhatnak le az olvasó előtt, mint a hírszerzési források, nyomozók, felhajtók,

⁴ „A szolgálati könyvet elsősorban ama szervezetek részére készítették, amelyek együtt- működni hivatottak a hírszerzési szolgálat terén. De minden honvédnek minden beosztás- ban ismernie kell a segédkönyvből mindazt, ami bármi módon megkönnyítheti a hírszer- zési szolgálat munkáját.” Lásd: A magyar hírszerzési szolgálat IV. mű 1. kötet Első rész: A magyar hírszerzési szolgálat kémkedési ága, ÁBTL 4.1. A-434

⁵ Dobák I.: Adalékok a 2. vkf. osztály képzéstörténeti előzményeihez, Felderítő Szemle 2013.

futárok, hírszerzési ügynökök, beugrató ügynökök, helyi ügynökök, vagy akár a K-ügynökök.

Az anyagból kitűnik, hogy a leírtak mellett a kor hírszerző / kémelhárító szakemberei rendkívüli mértékben támaszkodtak a személyi erőforrások képességére és rejtettségére. Konspirációval elsődlegesen védendő értékeket ezek a személyek (mint források), illetve az általuk megszerzett információk jelenthettek. Az ügynökök biztonságának megőrzésére különleges óvintézkedéseket alkalmaztak, mint például a fedőnevek használata, személyes érintkezés konspirációja, vagy akár az ügynökök személyének egymás előtti titkolása.

A szabályzat hírszerzéssel és kémelhárítással foglalkozó részei már rendszerbe illesztetten tartalmazzák a technikai eszközök alkalmazását, mind a hírszerzési, mind a kémelhárítási feladatok esetében. Részismereteket kaphatunk a technikai eszközök információgyűjtési szerepéről (például a hírszerzési szolgálat speciális technikai eszközei, összeköttetési eszközei), a posta, a rádiótávíró, a távbeszélő, a „rádióleadás” és a sajtó ellenőrzéséről, valamint már nyomokat találhatunk a helyiségellenőrzés / szobahallgatás képességére, illetve különböző, vegyeszethez kapcsolódó területek jelenlétére is.

Összességében a szabályzatrészekeken keresztül visszatükröződik a két világháború közötti időszak hírszerzésének és kémelhárításának erősödő szakmaisága, az egyes területek kiteljesedése, valamint a különböző eszközök és módszerek rendszerbe állítása. Szövegezése napjainkban is olvasmányos, érthető és értelmezhető, amelyet rövid, célratörő megfogalmazásai is elősegítenek. Visszaköszönnek a ma is gyakran felmerülő olyan kulcsszavak, mint a nyilvántartás, az értékelés, vagy akár a tájékoztatás feladata. Mindemellett már szabályzati szinten is rögzítették a változó külső környezethez való igazodást⁶, az állandó fejlődés és fejlesztés igényét, hiszen „a változó idők változó módszereket követelnek”.

Az 1872-es Felderítő-szolgálati Utasítás és a 20. század első feléből származó magyar Hírszerzési és Kémelhárítási Szabályzat összehasonlítása

Előzmények

Az Osztrák-Magyar Monarchia 1918-as felbomlásakor állambiztonsági⁷ célokat szolgáló sajátos szervezetrendszere, a vezérkar nyilvántartó irodája

⁶ A „K” szolgálat csak akkor lesz sikeres, ha a „K” szervek állandó tökéletesítés által – tanulván a múlt tapasztalataiból és állandóan kutatva – szélesítik szakismereteiket és célszerű ellenintézkedésekkel legyőzik az állandóan fejlődő kémkedési technikát. 7. pont „A honvéd „K” szervek kiválogatása, kiképzése és nyilvántartása”

⁷ A titkosszolgálatok megnevezésére használt kifejezések vonatkozásában, különös tekintettel azok másodlagos jelentésére, lásd Kobolka István (Szerk): Nemzetbiztonsági alap-

(„Evidenzbüro”) hatvannyolc éves múltra tekinthetett vissza, mely a szervezet esetében hatvannyolc év változó intenzitású, de mindenképpen folyamatos szakmai építkezést és fejlődést jelentett. A szervezeti keretekre vonatkoztatva ez a fejlődés abban ragadható meg, hogy az eredetileg tisztán nyilvántartó-tájékoztató feladatokat ellátó szervezet létszáma egyre növekedett, belső struktúrája pedig egyre differenciálódott⁸. A szoroson vett nyilvántartó részleg hírigényét és feladatait egyre inkább a vele egy szervezetbe tömörülő végrehajtó egységek, és mind kisebb mértékben a tőle szervezeten kívül elkülönülő egységek számára határozta meg. E folyamat első lépése a 20. század elejére tehető, amikor önálló egységként megjelenik a műveleti információgyűjtéssel foglalkozó hírszerző részleg, majd a szakmai differenciálódás további lépésként az első világháború végére önállásul a kémelhárítás is. (Ezzel párhuzamos az információszerzés eszközeinek és módszereinek bővülése, melyek közül a szakirodalom a rádiófelderítést, azaz az ellenséges rádióadások elfogását és megfejtését tárgyalja kimerítő módon.)

Az önálló Magyarország, a sajátos közjogi státusú Magyar Királyság – modern terminológiával szólva – nemzetbiztonsági intézményrendszerét a Monarchia modellje alapján, az eltelt időszak szakmai eredményeit felhasználva, integrálva alakította ki⁹. Az „új” magyar és a „rég”i, birodalmi szolgálat kapcsolatát összefoglalva szervezeti öröklésről, a szakmai gondolkodás és építkezés folyamatosságáról és sok esetben személyi kontinuitásról is beszélhetünk. Ez teszi lehetővé, hogy szakmai alapon kísérletet tegyünk az Evidenzbüro által 1872-ben kiadott Felderítő-szolgálati Utasítás (a továbbiakban Utasítás¹⁰) és a 20. század első feléből származó Magyar Hírszerzési és Kémelhárítási Szabályzat (a továbbiakban Szabályzat¹¹) szakmai szempontú összehasonlítására. Érdemes szem előtt tartani, hogy más utódállamok, így például a húszas-harmincas években fő ellenfélnek

ismeretek. Budapest, Nemzeti Közzolgálati és Tankönyv, 2013. ISBN 978 615 5344 329. p. 160. (Az idézett fejezet Dr. Kovács Zoltán András és Dr. Regényi Kund műve.)

⁸ Az Evidenzbüro történetének monografikus feldolgozásához lásd: Pethő, Albert: *Agenten für den Doppeladler. Österreich-Ungarns Geheimer Dienst im Weltkrieg*. Graz, Leopold Stocker, 1998. ISBN 3-7020-0830-6.

⁹ A 2. vkf. osztály történetével kapcsolatos szakirodalomból itt egyet emelünk ki: Haraszti György – Kovács Zoltán András – Szita Szabolcs (szerk. és bev. tan.): *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina, 2007. ISBN 978 963 13 5336 5.

¹⁰ Regényi Kund – Parádi József (ford. és bev. tan.): *1872 Felderítő-szolgálati Utasítás / Anleitung zum Kundschaftsdienste*. Budapest, 2014, NBSZ – SZBMRIT, ISBN 978 963 89 8284 1.

¹¹ Gépiratban lásd ÁBTL 4.2. A-434., kiadva jelen tanulmány mellékleteként, oldalszám szerinti hivatkozás az eredeti gépirat számozása szerint.

számító Csehszlovákia vonatkozásában a szervezeti öröklés nem valósult meg, így a folyamatosság sem, noha személyi kontinuitás esetenként előfordulhatott.

Stabilitás a szervezetben, állandóság a feladat-végrehajtásban

Az Utasítást és a Szabályzatot összehasonlítva elsőként az a különbség válik nyilvánvalóvá, hogy a Szabályzat egy állandó és folyamatosan létező szervezetrendszer szakmai működésére vonatkozik¹², az Utasítás pedig egy ideiglenes, egy-egy hadjárat idejére felálló szervezet működésére nézve fogalmaz meg irányelveket¹³. Lényeges mozzanat, hogy az Evidenzbüro az Utasítás megírása idején – ha igen kis létszámmal is – de folyamatosan tevékenykedett, ezen túlmenően pedig az Utasítás több esetben komoly érveket sorakoztat fel a felderítő tevékenység folyamatossága, béke idején való továbbfolytatása mellett. A jelenség úgy értelmezhető, hogy az 1872-es szándékok és célok a huszadik század első harmadára valósággá váltak, a felderítés és elhárítás ekkorra a korábbiakhoz képest nagyobb létszámú, differenciáltabb szervezet által ellátott állandó feladattá vált. Másként fogalmazva, a történeti fejlődésből ismert állapot a szabályzatok összehasonlító elemzésének eredményeivel összhangban áll és azt igazolja.

Jog és gyakorlat egymásra hatása

Az Utasítás elsősorban a gyakorlati munkához, azon belül elsősorban az értékelő-elemző-tájékoztató munka egyes mozzanataihoz ad iránymutatást¹⁴. Ezen iránymutatások hatálya nem korlátozódik az Evidenzbüro, illetve a hadrakelt

¹² Lásd Szabályzat, p. 265.: „3./ Kémelhárítási szervek.

4./ A honvéd „K” szervek hatásköre és szervezete.

5./ A honvéd „K” szervek hatásköri területe.

6./ A honvéd „K” szervek magatartása és felelőssége.

7./ A honvéd „K” szervek kiválogatása, kiképzése és nyilvántartása.

8./ A honvéd „K” szervek segédszemélyzete.

9./ A honvéd szervek együttműködése a közreműködő és támogató kémelhárítási szervekkel és más polgári közigazgatási hatóságokkal és tényezőkkel.”

¹³ „A hadsereg vezetésének a háború lehetségessé válásakor elsőként kell gondoskodnia a felderítő szolgálat megalapításáról. [...] A felderítő szolgálat megalapítása tehát a vezérkar igazgatásának, különösképpen pedig az idegen hadseregek nyilvántartó hivatalának feladatát képezi, utóbbi központi felderítő hivatalként kezd működni. [...] A központi felderítő hivatal [...] tovább folytatja megkezdett működését és ezzel nagy vonalakban el is látja a felderítő szolgálatot.” Utasítás, p. 75.

¹⁴ „Jelen „Felderítő-szolgálati utasítás”-nak nemcsak az a célja, hogy általánosságban terjessze a felderítő-szolgálattal kapcsolatos ismereteket és előmozdítsa azok megértését...” Utasítás, p. 70 és „A felderítő szolgálat lényege tulajdonképpen az értő és éles elméjű kombináláson alapszik. Ehhez mindenekelőtt helyes alapra, azaz pozitív adatok halmazára van szükség...” Utasítás, p. 71.

sereg tisztjeire, altisztjeire és katonáira, hanem kiterjed – logikus és érthető módon – az együttműködőkre, tágabb értelemben azonban a hadsereg és a polgári közigazgatás munkatársaira, sőt szervezeteire is. Jogi normák, legyenek azok törvények vagy alacsonyabb szintű jogszabályok, még említés vagy utalás szintjén sem (!) fordulnak elő a szövegben. A Szabályzat személyi hatálya jóval konkrétabb és körülhatároltabb, az az állambiztonság szervezetrendszerére és személyi állományára, valamint az azt kiegészítő együttműködők körére vonatkozik. A Szabályzat felépítése és nyelvezete magán hordozza a jogi-jogászai szemléletet, a jogi beágyazottság hivatkozások formájában is tetten érhető¹⁵.

Ennek lehetséges magyarázata, hogy a Szabályzat – szemben az Utasítással – normajellelleggel bír, feladatokat határoz meg, jogokat és kötelezettségeket ereztet. További magyarázat lehet, hogy a huszadik században az államfelfogás, az államfejlődés kialakult szintje, a korábbiakhoz képest differenciáltabb volta már igényelte, talán el is várta a jogi szemléletet, a jogi normákra hivatkozást, a feladatok, a jogok és kötelezettségek írott normákból való eredeztetését. Ezt a folyamatot nagyban előmozdíthatta, hogy a Szabályzat a (kém) elhárítást is érinti, azaz a nemzetbiztonsági szervezet tevékenysége érinti a saját állam és annak polgárainak mindennapjait is. Ma is igaz, hogy erre a helyzetre az államok sokkal precízebb és részletesebb szabályrendszer megalkotásával és alkalmazásával reagálnak, mint a más államokat, más államok polgárait érintő hírszerzés szabályozásának esetében. (Azaz, a saját állampolgárok információs önrendelkezését a nagyobb jó érdekében is csak jól szabályozott módon és eljárásrendet betartva lehet megsérteni – másik államok polgáira gyakran a hadijog és az állami önségély elve vonatkozik...)

A hírszerzés és elhárítás emancipálódása

Az Utasítás és a Szabályzat között megfigyelhető egyik legfontosabb és legérdekesebb különbség az, hogy az Utasítás a felderítés, az információgyűjtés céljának jól érzékelhető módon a fegyveres harc minél eredményesebb megvívását tekintti¹⁶. A hírszerzés és a csupán utalások formájában jelen lévő elhárítás nem önállóan, saját jogon létező entitások, hanem „csupán” a hadművészet támogatói, segítői. A Szabályzat ezzel szemben a kémelhárítás vonatkozásában célként egyértelműen az ellenérdekelt hírszerzés elleni fellépést, illetve a saját államtitkok védelmét fogalmazza meg¹⁷, a hírszerzés esetében is fontos célként tekint az

¹⁵ Lásd Szabályzat, p. 267.: „1. sz. melléklet: A kat. bünt. törvénykönyv, a polg. bünt. törvénykönyv és a kat. bünt. perrendtartásnak a „K” szolgálatra vonatkozó bekezdései.”

¹⁶ „A felderítő-szolgálat célja [...] általában olyan hírek szakadatlan beszerzése az ellenfél helyzetéről, melyek saját hadműveleteink megfelelő vezetéséhez szükségesek.” Utasítás, p. 70.

¹⁷ „A honvéd „K” szervek hatáskörébe tartoznak:
a./ Külföldön:

ellenérdekelt hírszerzésre vonatkozó ismeretek gyűjtésére. Ez a tevékenység önmagán, önmagáért folytatható, célja már nem csupán, sőt, talán nem is első-sorban a fegyveres harc megvívásának elősegítése.

Fontos fejlődési lépés érhető tehát tetten: a huszadik század első harmadának Magyarországon az állambiztonsági tevékenység logikailag önállóvá vált, mintegy emancipálódva kilépett a hadviselés árnyékából, és önmagában is legitim, a hadviseléssel-katonáskodással logikailag egyenrangú tevékenységgé vált. Tudjuk, hogy a szervezeti beágyazódásban ez a mozzanat még nem jelenik meg, a nemzetbiztonsági intézményrendszer nem válik ki a tágabb értelemben vett haderő kötelékéből. Tudjuk azt is, hogy a hírszerzés és elhárítás, valamint a különleges hadviselés mindig is – de a korban különösen – egymáshoz közel álló, egymásba gyakran átfordítható tevékenységi formák.

Mégis fontos rámutatni a fentebb vázolt mozzanatra. Kissé provokatívan fogalmazva az Utasítás és a Szabályzat összevetéséből is látszik, hogy a haderő szervezetén belül létező biztonsági szervezet nem – a korban mégoly fontos, szeretett és tisztelt – haderő, hanem autonóm módon az állam egészének érdekében tevékenykedett, ellátva olyan feladatokat is, melyeket napjainkban „általános” vagy „polgári” jelzővel illetett nemzetbiztonsági szervezetek látnak el.

felderíteni az egyes külföldi államok kémelhárító és kémkedési szolgálatának központjait, felderíteni az ebben ténykedő személyeket, valamint a kémkedés céljából esetleg más országokba letelepült szerveket és megbénítani azok ténykedését. Leleplezni a szervezeteiket, feladataikat, a rendelkezésükre álló eszközöket és módszereiket, leleplezni a tevékeny személyek összeköttetéseit és hazánkba vezető vonalaikat és beszerezni ellenük a bűnösségük bebizonyítására szükséges anyagot.

b./ Belföldön:

a./ feltárni, leleplezni és lehetetlenné tenni az ország területén ellenünk működő kém-szervezeteket, hírszerzési hálózatokat és azok személyzetét bizalmi egyének, besúgók, megfigyelők/.

b./ Az a./ pont szerint felderített vagy leleplezett személyeket átadni az illetékes állam-ügyésznek, beszerezni a bűnösségük bizonyítására szükséges anyagot és kémkedési ügyekben katonai szakvéleményt adni.

c./ Lehetetlenné tenni az ellenséges kémszolgálat által gyűjtött hírszerzési anyag felhasználását és elküldését. Az ilyen kémkedési esetekben használt eljárások és módszerek tanulmányozása és kiértékelése /büntető jogszabályok gyűjteményei és nyilvántartás szerint/ a saját kémkedési és kémelhárítási szolgálat tökéletesítése végett [...].

d./ Indítványozni és részben végrehajtani azokat az óvintézkedéseket, amelyek korlátozzák vagy legalább szűkítik a kémkedés lehetőségét [...].

e./ Ápolni a hazai lakosság hajlandóságát a „K” szolgálatra és ezt a szolgálatot előadások, szak- és napi sajtó útján népszerűsíteni.” Szabályzat, p.270-271

Jelentős mozgósítási képesség

A különbségek mellett említést kell tenni az azonosságokról is. Mind az Utasítás, mind a Szabályzat mellőzi a szervezethez tartozó és a szervezethez nem tartozó munkatársak – modern terminológiával élve, a hivatásosok és az együttműködők – közti kategorikus különbségtételt¹⁸. Ez a mából visszatekintve meglepő és első pillantásra nehezen magyarázható jelenség. Mégis, úgy tűnik, hogy a merev különbségtétel mellőzésével az állambiztonsági szervezet – ha csak jelképesen is, ha csak viszonylagosan is – mintegy magához emelte az együttműködőit, növelve ezzel öntudatukat, motivációjukat, ebből adódóan talán eredményességüket is. Talán nem tévedünk, amikor feltételezzük, hogy az állambiztonsági szervezet jelentős mozgósítási s irányítási képessége mögött – a jogszabályokon, a formális együttműködési megállapodásokon, a valósnak és közösnek megélt fenyegetésen túl – ez a szemlélet, s annak vázolt következményei is meghúzódhattak. Ez (is) tette lehetővé, hogy az állambiztonsági szervezet a két világháború között meglepően alacsony létszámmal ellenfelei által is elismert módon tudta ellátni feladatait.

Másképpen szólva, a csekély számú hivatásos mögé oda kell gondolnunk a statisztikákba és költségvetési rubrikákba nem szorítható, a szervezettel különböző jelleggel és mértékben együttműködő személyek sokaságát, szinte úgy, mint ahogy a hivatásos hadsereg mögött ott állnak a tartalékosok, a mozgósítottak és a népfelkelők. A varázslat persze abban áll, hogy ezeknek el kell fogadniuk a hivatásosok irányítását. A kor állambiztonsági szervezete ezt szinte magától értetődő természetességgel volt képes elérni. Zárásképpen érdemes megjegyezni, hogy ez a szemlélet, ez a képesség – ha esetleg csak az igény és/vagy a propaganda szintjén is – másutt, más korban, más társadalmi berendezkedésben is megragadható. Az egykori keletnémet Állambiztonsági Minisztérium (Ministerium für Staatssicherheit – „Stasi”) nemhivatalos munkatársként (inoffizieller Mitarbeiter, IM) nevezte együttműködőit.

Felértékelődő biztonság

Az Evidenzbüro és a későbbi 2. vkf. osztály szervezeti öröklése, folyamatos szakmai építkezése az Utasítás és a Szabályzat összevetése során megragadható fejlődéssel is igazolható. Ez a fejlődés a biztonsággal – más korból származó kifeje-

¹⁸ „A felderítő szolgálatban az a hadsereg jár a legjobban, aki felderítőit saját soraiból képes kiválasztani és a hadiszintér nyílt vagy titkos felderítésére felhasználni...” Utasítás, p. 79. „E célból a területet meg kell szervezni. „Megszervezés” fogalma alatt azt értjük, hogy öntevékenyen meg kell teremteni a „K” szolgálat végrehajtásához szükséges feltételeket /helyi és személyi ismereteket/ oly módon, hogy a honvéd „K” szervek a maguk működési területén bevonják a munkába az illetékes közreműködő „K” szerveket a vezető személyek segítségével, továbbá hogy szolgálatukba állítják a „K” szolgálatra hivatott vagy latbaeső támogató szerveket /személyeket/.” Szabályzat, p. 272.

zéssel élve, a konspirációval – összefüggésben is tetten érhető. Míg az Utasítás ezt a kérdést másodlagosan kezeli, lényegében csak a szervezethez csak áttételesen kötődő együttműködők vonatkozásában taglalja, és akkor is – legalábbis a mából visszatekintve – elnagyolja¹⁹, addig a Szabályzatból már a szorosabban vett személyi állomány és a szervezet sebezhetősége, ezzel összefüggésben biztonságának jelentősége is kimutatható²⁰. Aligha tévedünk, ha a biztonság felértékelődése mögött a világháború e téren is vérrel szerzett tapasztalatainak lecsapódását tételezzük fel.

Összegzés

Az Utasítás és a Szabályzat összevetéséből is látszik, hogy az állambiztonsági szervezetek a korban (is) tanuló szervezetek voltak, fejlődésük leképezte, vagy talán meg is előzte és magával húzta a társadalom és az állam, ezen belül a haderő, a rendvédelem és az igazságszolgáltatás fejlődését. Napjainkból visszatekintve érdekes az államok bukásán és alakulásán keresztül ívelő szakmai folyamatosság, irigylésre méltó állapotként, a szakember számára elérendő célként jelenik meg a szolgálat létszámát messze meghaladó társadalmi hatása, mozgósítási képessége.

¹⁹ Lásd pld.: „A felderítő-szolgálat ellátásához ki kell utaltatni egy elkülönített körletet a hadműveleti részleg közelében, annak érdekében, hogy a beérkező és útnak induló felderítőket ne égessük ki, ne legyenek túlságosan (sic, RK) ismertek, illetve, hogy ne kerüljenek olyan helyzetbe, hogy összebeszéljenek, vagy hogy a főhadiszálláson kószálva, fecsegve megismerjék az ott zajló folyamatokat.” Utasítás, p. 111.

²⁰ „A bizalmi egyéneknek nem szabad betekinteniök a „K” szolgálat szervezetébe vagy belső ügyeibe, sőt nem szabad belépniök a honvéd „K” szervek hivatalos helyiségeibe sem. Nem lehet őket semmiféle nyomozó hatáskörrel felruházni, nem láthatók el igazolványokkal, hivatali munkát nem végezhetnek, ellenkezőleg az az előnyös eljárás, ha bizalmas szolgálatuk idején fedőnév alatt szerepelnek.

Jelentéseiket az e célra külön kijelölt személyeknek adják át meghatározott helyen és időben, lehetőség szerint szóban, kivételesen írásban vagy más alkalmas, előre meghatározott módon, mégpedig úgy, hogy személyük a beavatottak előtt titokban maradjon.” Szabályzat, p. 276.

ABTL 4.1. A-434

NEMZETVÉDELMI MINISZTERIUM

Vezérkar – 2- ügyosztály.

Ikt.sz. 17.980 Titkos – vez.

kar./2. ügyoszt. 1937

TITKOS

**A MAGYAR HÍRSZERZÉSI
SZOLGÁLAT
IV. MŰ.
1. Kötet**

A magyar hírszerzési szolgálat módszerei 1936-ig.

**Bevezetés
KATONAPOLITIKAI ÁTTEKINTÉS**

/Szerk. megj.: a bevezető részfejezet nem kerül közlésre/

**ELSŐ RÉSZ²¹
A MAGYAR HÍRSZERZÉSI SZOLGÁLAT KÉMKEDÉSI ÁGA**

Első fejezet

N-1. sz magyar előírás a hírszerzési szolgálatról.

/Fordítás/

I.mű.

Hírszerzés. Nyilvántartás. Propaganda. Szabotázs.
Forradalmasítás.

I. Bevezetés

Más államok katonai viszonyait a modern hadseregek hírszerzési szolgálata nyomozás útján deríti fel. A hírszerzési szolgálatot szakértők végzik szakszerű irányelvek alapján.

²¹ ÁBTL 4.1. A-434 27-28A-T p.

E szolgálati könyv feladata az, hogy megvilágítsa a hírszerzési szolgálattal összefüggő fogalmakat és ezen a területen egységes nézetet teremtsen. A szolgálati könyvet elsősorban ama szervezetek részére készítették, amelyek együttműködni hivatottak a hírszerzési szolgálat terén. De minden honvédnek minden beosztásban ismernie kell a segédkönyvből mindazt, ami bármi módon megkönnyítheti a hírszerzési szolgálat munkáját.

II. A hírszerzési szolgálat általában

1./ A hírszerzési szolgálat feladatai:

A hírszerzési szolgálat feladata az, hogy informálja a vezetőséget más államok katonai és katonapolitika helyzetéről és ezzel alapot adjon annak döntéseihez. A hírszerzési szolgálat arra törekszik, hogy megóvja a vezetőséget meglepetésektől. Ezért állandóan tevékenykedik.

Az ellenség katonai helyzetének kifürkészése háborúban felderítők és alakulatok által végrehajtott hírszerzési szolgálat útján történik.

A hírszerzési szolgálat egyrészt katonai és katonapolitikai híreket gyűjt, amelyek alapján döntéseit hozza, másrészt lehetetlenné teszi az idegen hírszerzési szolgálat számára, hogy a saját katonai viszonyainkról tájékozódjék.

Ezért a hírszerzési szolgálatban meg kell különböztetni:

a kémkedést, a hírek nyilvántartását a kémelhárító szolgálatban. Háború idején ezekhez hozzájárul még az ellenség erkölcsi erőinek aláásására irányuló tevékenység.

2./ A hírszerzési szolgálat szervei:

A hírszerzési szolgálat egységes központi vezetés alatt áll. A végrehajtás a hírszerzési szervek feladata. Ilyen szervek általában a legmagasabb vezetőségnél, magasabb parancsnokságoknál, a határok közelében és esetleg a határokon túl működnek.

Minden egyes szerv foglalkozik kémkedéssel és kémelhárítással is. Egyes hírszerzési szervek csak olyan mértékben vezetnek nyilvántartást, hogy ama parancsnokság számára, amelyhez be vannak osztva, biztosítsák az általános tájékozódást és az illetékes köteléket érintő helyzet ismeretét. Olyan részletes nyilvántartás felett, amely mindent tartalmaz, csak a legmagasabb vezetőség rendelkezik.

3./ A hírszerzési szolgálat eszközei:

A hírszerzési szolgálat kémkedés céljára a maga sajátos eszközeit használja /Harcászati Szabályzat I.21. §./

Ezek szerint feladatait személyi, dologi és speciális technikai eszközökkel hajtja végre. A hírszerzési szolgálat ezeket az eszközöket egymással párhuzamosan használja úgy, hogy azok egymást célszerűen kiegészítik. A súlypont a személyi eszközökön van.

a./ A hírszerzési szolgálat személyi eszközei:

Ide tartoznak a helyi ügynökök, foglyok, szökevények és a lakosság. A hírszerzési szolgálat konkrét hírszerzési anyagot főleg helyi ügynökök útján szerez. Hatáskör szerint megkülönböztetünk: hírszerzési forrásokat, nyomozókat, felhajtókat és futárokat.

A hírszerzési források közvetlenül szerezhetnek katonai és katonapolitikai hírszerzési anyagot és ezért a hírszerzési szolgálat főleg ezeket igyekszik megnyerni a kémiszolgálat számára. Hírszerzési források felkutatására a hírszerzési szolgálat nyomozókat és azok megnyerésére felhajtókat használ. A felhajtók gyakran egyúttal nyomozók is.

A futárok a hírszerzési szolgálatban személyi összeköttetési eszközök.

A kémelhárító szolgálat ezeken kívül még beugrató ügynököket is alkalmaz. Ezek feladata az, hogy léprecsalják az idegen ügynököket.

Az ügynökök között sok a besúgó. Ezek egyidejűleg két vagy több állam szolgálatában is állnak. Megbízhatóságuk gyakran nagyon kétséges.

A helyi ügynökök minden társadalmi osztályból rekrutálódnak. A hírszerzési szolgálat a maga céljaira általában vezető állásban lévő személyeket igyekszik megnyerni.²² A helyi ügynökök hatáskörük szerint különleges kiképzésben részesülnek. Megbízásukat a hírszerzési szervektől feladatok alakjában kapják. A helyi ügynökök /hírszerzők/ legtöbbször pénzért teljesít szolgálatot.

A foglyokat, szökevényeket és a lakosságot alkalmi hírforrásként használják fel. Részletes kihallgatásukat a központi vezetőséghez beosztott hírszerzési szervek foganatosítják. Az alárendelt alakulatok /parancsnokságok/, foglyokat és szökevényeket csak az őket közvetlenül érdeklő dologról hallgatják ki. A kérdések vonatkoznak: az ellenséges katonai csapattest és annak szomszédjai megállapítására, az ellenséges katonaság létszámára, helyzetére és feladataira /Harc. Szab. I.b.25./. E kihallgatás után a foglyokat és szökevényeket haladéktalanul elküldik a

²² Jegyzet_ 1/ A magyar hírszerzési szolgálat megkülönböztet:

B-egyén – Bizalmi egyén

H-egyén - Hírszerző

központi vezetőség hírszerzési szervéhez, hogy azok általános tájékoztatását magasabb szemszögből felhasználhassák.

Foglyok és szökevények kihallgatásánál nagyon fontos a velük való bánásmód. Néha a nyájasság, néha az erőszak vezet célra. A szökevények között sok a kém.

b./ Dologi eszközök:

Dologi eszközök: zsákmányolt iratok, a cenzura, a sajtó.

A zsákmányolt iratok /Harc. Szab. I.b. 256./ személyi és általános jellegűekre oszthatóak. Személyi iratok: jövedelmi könyvecskék, igazolványok, személyi lapok, levelek. Általános jellegű iratok a tiszti feljegyzések, naplók, helyzeti hírek és jelentések, rendeletek, parancsok, közigazgatási hatósági okmányok, térképek, vázlatok, stb.

Az iratok alapos tanulmányozása sok időt és szakképzettséget igényel. Ezért ez a hírszerzési szervek hatáskörébe tartozik /Harc. Szab. II. 4. §./

A cenzura vonatkozik a sajtóra, postai küldeményekre, a táviróra, távbeszélőre és rádiótávíróra. különösen a háborúban játszik fontos szerepet. Elsősorban lehetővé teszi a kémelhárító szolgálatot, közben pedig az általa adott hírszerzési anyaggal hű képet ad az általános hangulatról, a politikai mozgalmakról és a gazdasági viszonyokról.

A sajtó két fajta: külföldi és hazai. A külföldi napi sajtó tanulmányozása képet ad a napi politikai életről. A történelemmel, földrajzzal, néprajzzal foglalkozó nyomtatványok megismertetnek bennünket az erkölcsi felfogással, a társadalommal, a nemzet szellemével. Külön fontosság van a katonai szakirodalomnak.

Némelyik érdekcsoport sajtója otthon gyakran részletesen foglalkozik valamely idegen állammal. Megtörténhetik, hogy ezek jobban tájékozottak, mint idegen állam ellenőrzött sajtója.

c./ Speciális technikai eszközök:

Ezeket a híradó alakulatok vezetékes és drótnélküli lehallgató szolgálata adja /Harc.Szab. I.b. 254./. Hírek közlését, amit táviró és távbeszélő útján eszközölnék, elektromos lehallgató készülékkel le lehet hallgatni. Ilyen készülékek: a távbeszélő és rádiótávíró hallgató készülékek és rádiógonióméterek.

A távbeszélő hallgató készülékek a közölt híreket 2-4 km-es körzetben fogják fel.

A rádiótávíróval és rádiótávbeszélővel való lehallgatás mindenféle rádióvevőkészülékkel eszközölhető. A hírszerzési szolgálat rendelkezik rádiólehallgató csoportokkal is, amelyeket rádióvevőkészülékkel látnak el.

A rádiógonióméterek megmutatják az idegen rádióállomások állomáshelyét. A rádiólehallgató csoportokat ellátják rádiógonióméterekkel.

4./ Az összeköttetés és hírek továbbítása a hírszerző szolgálatban:

A hírszerzési szolgálat csak akkor tölti be feladatát, ha tökéletes összeköttetési és hírszerzési szervezet van. A híreket és jelentéseket gyorsan és megbízhatóan kell továbbítani. Ezért az összeköttetés és a hírek továbbításának megszervezése gyakran nehezebb, mint a hírszerzési anyag megszerzése.

A hírszerzési szervek az összeköttetés és a hírek továbbításának módszereit esetről-esetre állapítják meg. A hírszerzőket mindig részletesen ki kell oktatni azokról az eszközökről, amelyeket használniuk kell.

Háborúban a hírszerzési szolgálatnak gyakran az ellenséges államok határain /a fronton/ keresztül kell fenntartani az összeköttetést ügynökeivel /hírszerzőivel/. Ezért már békében meg kell szerveznie a jövőre tervezett háborús összeköttetési rendszert. Ennek megszervezése vesződéses, tervszerű munka.

A hírszerzési szolgálat összeköttetés és hírek továbbítása céljára személyi, technikai és speciális eszközöket használ.

a./ Személyi összeköttetési eszközök:

Ide tartoznak a személyes kapcsolat, a futárok és a repülők.

A hírszerzési szervek és hírszerző ügynökök között legmegbízhatóbb összeköttetés a személyi kapcsolat, amelyet sohasem lehet más eszközökkel teljesen pótolni. A személyes kapcsolatnak azonban korlátai vannak. A helyzet rendszertől olyan, hogy a hírszerzési szervek nem mehetnek abba az országba, ahol kémkedni kell, a hírszerző ügynökök viszont nem mehetnek abba az országba, ahonnan a hírszerzési szolgálatot irányítják, ill. ott nem tárgyalhatnak személyi biztonságuk veszélyeztetése nélkül. Ezért a hírszerzési szolgálat a személyes érintkezés helyéül leggyakrabban semleges államot és határmenti területet választanak.

Futárokat akkor alkalmaz a hírszerzési szolgálat, ha terjedelmes hírszerzési anyag küldéséről van szó, vagy ha utasításokat kell adni a hírszerző ügynököknek idegen államban, ahol azokkal a hírszerzési szervek személyesen nem érintkezhetnek. Háborúban a futárok a szállításokat légi úton eszközlik az ellenséges fronton keresztül. A repülők ledobhatnak irányításokat hírszerző ügynökök számára, esetleg jelentéseket vehetnek át tőlük.

b.) Technikai összeköttetés eszközei:

Ezek vagy vezetékes vagy drótnélküliek.

Vezetékes eszközök a távbeszélő és a távíró. A hírszerző ügynökök használnak titkos távbeszélő és távíróállomásokat is. Az állomások azonban keresők és lehallgatás útján leleplezhetőek; ezért azok használata csak kivételes.

Drótnélküli eszközök a rádiós és egyéb szükségeszközök. A rádióállomások beméréssel könnyen felfedezhetőek, ezért leleplezés nélkül csak rövid ideig működhetnek. A hírszerző ügynökök híreik közlésére használhatnak szükségeszközöket is, azaz fényjeleket, hangjeleket, különféle jeleket, egyéb tárgyak és füst segítségével. Fényjeleket és füstjeleket előnyösen használnak a bombázó repülők támadási céljainak megjelölésére.

c.) Speciális összeköttetési eszközök:

Ide tartoznak a posta küldemények, segítő hírek és postagalambok.

A hírszerzési szolgálat a hírszerzési anyag nagyobb részét postai küldeményekben kapja. A posta küldemények szállításáról, az ügynökök biztonságáról különleges óvintézkedésekkel gondoskodnak. Ilyenek: a fedőcímek, vegyi tintával írott láthatatlan írás, titkos rajzok és hasonlók.

A postai küldeményeket a hírszerzési szolgálatban nem feltűnő személy címeire, fedőnévre küldik. A szöveget vegyi tintával írják, amely csak megfelelő előhívás után válik olvashatóvá.

Titkos szótárak tartalmazzák ama kifejezések neveit, amelyeket a hírszerzési szolgálatban a leggyakrabban használnak.

Rejtjelzési rendszerekben az egyes szavaknak és betűknek különféle számjegy-csoportok felelnek meg. A rejtjelző átírja a közlendő titkos szöveget a megállapított kulcs szerint számjegy-csoportokba, amelyet azután a megfejtő a kulcs segítségével ismét visszaír. A rejtjelzés sok időt kíván.

A hírszerző ügynökök jelentéseikhez gyakran titkos rajzokat, festményeket, stb. használnak.

A sajtó útján közölt hírek rejtett tartalmú újságcikkek vagy hirdetések. Ez utóbbiak csak rövid híreket tartalmazhatnak.

A postagalambok csak kisebb hírszerzési anyagot továbbíthatnak, bár a hírszerzési szolgálat itt kicsinyített fényképezéssel segít magán. /18-szoros kicsinyítésnél egy oldal beszorítható 2x1,2 cm területre, 45-szörös kicsinyítésnél 1 cm²-re. Az előbbi tízszeres nagyítás mellett jól olvasható, az utóbbi még igen erős nagyítás mellett is csak nagyon nehezen olvasható.

III.A hírszerzés

1./ A hírszerzés feladatai:

A hírszerzés katonai és katonapolitikai híreket szerez. Hatásköre azokra az államokra terjed ki, amelyek katonai és katonapolitikai viszonyai a vezetőséget döntései meghozatalában befolyásolhatják.

Ténykedésének súlypontja a hadseregre és a vele összefüggő kérdésekre irányul. Igyekszik megállapítani a vezetés elveit és a hadsereg szervezetét, a kiképzés rendszerét, a fegyverzetet és felszerelést, a hadsereg erkölcsi értékét, a katonai kiadásokat, a hadiipart – mindennekfelett azonban az állam szervezetét háború esetére.

Katonapolitikai hírekként értékeli a hírszerzés katonai szemszögből a belpolitikai, külpolitikai és gazdasági eseményeket. Itt a súlypont a külpolitikán van, különösen a nemzetközi szerződéseken. A belpolitikában a hírszerzés figyeli a nemzetiségi és szociális kérdéseket, háborúban azután ama ténykedés hatását, amely az ellenség erkölcsi erejének megrendítésére irányul. A gazdaság-politika gyártási, ipari, kereskedelmi és szállítási viszonyokra tekintettel játszik szerepet.

2./ A hírszerzés folyamata:

a./ Hírszerzési terv:

A vezetőség időszakonként, vagy esetről-esetre tájékoztatja a maga hírszerzés szerveit a saját katonai és katonapolitikai helyzetéről. Ez alkalommal kiadja a hírszerzési feladatokat.

A hírszerzési szervek – ezekkel a feladatokkal összefüggésben – hírszerzési tervet dolgoz [szerk. jav.: dolgoznak] ki a hírszerzési anyag megszerzésére. A hírszerzési terv magában foglalja a hírszerzési érdekerőleleteket, a kívánt híreket, amelyeket be kell szerezni, valamint azokat a hírszerzési és anyagi eszközöket, amelyeket használni kell.

A hírszerzési tervet a vezetőségtől kapott információk és föladatok alapján, továbbá az általa megítélt katonai és katonapolitikai, stratégiai és taktikai helyzet szerint, valamint a nyilvántartásban már rendelkezésre álló hírszerzési anyag szerint készíti el.

Mindezek azután a súlypont megalkotásában csúcsosodnak ki, amelynek a kijelölt hírszerzési területen a legnagyobb figyelmet kell szentelni.

A hírszerzési terv meghatározza azokat a hírszerzési eszközöket, amelyekkel a feladatokat meg lehet oldani.

A hírszerzési terv megállapítja, hogy hol és milyen hírszerző ügynököket kell alkalmazni. Általában sohasem az ügynök személyére, hanem annak képességeire fektet súlyt. Azoknak az államoknak katonai, politikai, nemzetgazdasági és társadalmi köreiben igyekszik szerezni hírszerző ügynököket, akik az állami közéletben ténykednek, követik az állam minden intézkedését és megfigyeléseiket gyorsan és biztonságosan jelenthetik.

A hírszerzési szolgálat hírszerző ügynökök alkalmazásánál és azok föladatainál különbséget tesz annak az államnak határmenti és belső területe között, amelyben kémkedni kell.

A határok mentén a hírszerző ügynökök föladata az, hogy idejében jelentsék az ottani katonai és politikai eseményeket, valamint a részletes katonai helyze-

tet. Fontos eseményekként minősülnek a határmenti területeken: a határok lezárása, mozgósítás, felvonulás, a határok mentén elhelyezett katonai alakulatokban beállott változások. A határmenti területek részletes átkutatása háború esetén megkönnyíti az áthatolást.

A határmenti területek mélységét a határok közvetlen védelmére rendelt magasabb parancsnokságok és alakulatok helyőrségei szerint, lehetőleg személyes összeköttetéssel, valamint a katonai szempontból fontos területek szerint állapítják meg.

A határmenti területen érdeklődésre tartanak számot a helyőrségek hadosztályparancsnokságig bezárólag, amelyek a határok védelmét látják el, a terület magában foglalja a határmenti polgári érintkezést /szállítások/, kitér a szállítási gócpontokra és más katonailag fontos helyekre.

A hátszágban a hírszerzési szolgálat hírszerzési ügynököket központi katonai és politikai szerveknél, valószínű felvonulási területeken és olyan területeken, ahová a szállításoknak érkezniük kell, kiképzési központokban, vasúti és szállítási csomópontokban, hadművelleti területen, hadi üzemekben, az előreláthatólag szövetséges és semleges államok határmenti területein, futárok által használt útvonalakon igyekszik szerezni.

Mihelyt a hírszerzési terv megállapította a feladatok megoldásához szükséges hírszerzési ügynökök székhelyeit és képességeit, a hírszerzési szerv megkezdi a nyomozást. A hírszerzési terv a nyomozásnál a súlypontot a feladatok fontossága szerint jelöli meg. A nyomozás eredménye alapján történik azután a kiszemelt személyek megnyerése.

A hírszerzési szolgálat hírszerző ügynökökön kívül csellengő ügynököket is alkalmaz. A hírszerző ügynökök azokban az államokban, ahol kémkedniük kell, gyakran színlelt foglalkozást üznek. Csellengő ügynököket a hírszerző szolgálat esetről-esetre alkalmaz.

b./ A hírszerzők eljárási módja:

A hírszerzők tevékenységét találékonyság jellemzi. Az eljárási módjuk a hírszerző egyénisége és a viszonyok szerint változik.

A hírszerző ügynökök akkor keríthetnek hatalmukba hírszerzési anyagot, ha azzal hivatásszerűen is foglalkoznak, vagy ha ilyen anyagba betekintésre jogosultak. A hozzájutás különféle módokon lehetséges. A hírszerzési anyagot az ügynökök eredetibe tulajdonítják el, vagy lefényképezik, esetleg szóról-szóra leírják. A hírszerzési szolgálat leginkább kedveli az eredeti okmányokból készített fényképezett hírszerzési anyagot.

Sok ügynök hajlamos a pletykálkodásra. Az ügynököknek ezt a tulajdonságát a hírszerzési szolgálat hamis hírek terjesztésére használja ki. Hamis hírek terjesztése központból történik. Csak a központi hírszerzési szerveknek van áttekintésük mindazokról az előnyökről és károkról, amelyek hamis hírszerzési anyag terjesztéséből keletkezhetnek.

A nyomozók keresik az olyan emberek barátságát vagy ismertségét, akik információkat adhatnak azoknak a személyeknek a viszonyairól, akiket hírszerző ügynökökül szemeltek ki.

A felhajtók igyekeznek személyesen megismerni és közvetlen kapcsolatba lépni azokkal a személyekkel, akiket hírszerző ügynökökül szemeltek ki. Állandóan követik a kiszemelt személyeket és alkalmas pillanatban ajánlatot tesznek neki.

A futárok elsősorban jól megfigyelik azt a helyet és környéket, ahol a hírszerzési anyagot át kell venniük, hogy szökés esetén ismerjék a környéket. A hírszerzési anyag átvitele idegen területre a határon át a futár leleményességén múlik.

Azok az ügynökök, akik olyan államból jönnek, ahol kémkedniük kellett és feladataik voltak, jelentésüket írásban adják vagy személyesen hallgatják ki őket.

c./ Az ügynökökkel való bánásmód és azok nyilvántartása:

A hírszerzési szervek ügynökeikkel szemben egyéni eljárást folytatnak. Az ügynökök biztonságának megőrzésére különleges óvintézkedéseket alkalmaznak. Ilyenek: fedőnevek alatt tartják őket nyilvántartásban, a személyes érintkezésre szolgáló helyeket gondosan kiválasztják, egyik ügynöknek nem szabad ismernie a másikat, az ügynökök kézírásait megsemmisítik, stb.

A hírszerzési szervek nyilvántartást vezetnek azokról az ügynökökről is, akik kiléptek a szolgálatból.

IV. Hírek nyilvántartása

1./ A nyilvántartás feladatai:

A hírszerzési eszközök, nem tekintve kivételes eseteket, a jelenlegi helyzethez alkalmazkodnak. Természetesen minden eszköz többé-kevésbé tökéletlen és ezért nem jár teljes eredménnyel.

Hogy a kívánt eredményeknek ne csak pillanatnyi értékük legyen, hanem megfelelő alapot nyújtsanak további hírszerzési ténykedéshez és a vezetőség szempontjából tartós értékük legyen, azokat egyenként fel kell dolgozni.

A különféle eszközökkel beszerzett hírszerzési anyag egyenkénti feldolgozására a nyilvántartás szolgál. A nyilvántartás feladata: feljegyezni a hírszerzési anyagot, azt összehasonlítás útján feldolgozni, tájékoztatni a vezetőséget és az illetékes szerveket, kijelölni a további hírszerzési ténykedés tárgyát és irányait.

2./ Nyilvántartás vezetése:

a./ Általános elvek:

A nyilvántartás fáradságos aprólékos munka. Kivételes eseteket nem tekintve, minthogy nincsenek tökéletes adatai, kénytelen az idegen hírszerzési szolgálat által terjesztett hamis hírszerzési anyagon keresztül leszűrni a sikeres, a valószínűnek megfelelő eredményeket.

Ezért a nyilvántartásba szabályszerint bejegyeznek minden, még látszatra jelentéktelen hírt is, összeegyeztetik az eddigi hírekkel és az ésszerűség szempontjából ítélik meg. A nyilvántartást nem szigorú séma szerint vezetik. Az eljárás esetről-esetre változik. Az adott helyzetnek megfelelő helyes nyilvántartása végrehajtó szervek képességein múlik. A sikeres nyilvántartás legfontosabb alapfeltetele a folyamatosság.

b./ A hírszerzési anyag bejegyzése:

A nyilvántartásba bejegyeznek minden hírt – fontosabbakat szószserinti tartalommal – annak eredetét és érkezés keltét. A nyilvántartás célszerűen csoportosítja a beérkezett híreket azok bejegyzésénél. Külön jegyzi be a katonai hírszerzési anyagot és külön a katonapolitikait. A katonai hírek a következő csoportokba osztályozhatóak: ordre de bataille /csatarend/, szervezet, kiképzés, harci módszerek, anyagi és erkölcsi helyzet, hadiipar, mozgósítás, stb. A nyilvántartás minden egyes érintett tárgynál feljegyzi azokat a híreket, amelyek kétszer vagy többször is felmerülnek.

A nyilvántartás áttekintését megkönnyítik a bejegyzési segédkönyvek. Ilyenek: a nyilvántartási napló és a hírszerzési anyag gyűjteménye.

A nyilvántartási napló tartalmazza az eddigi hírszerzési anyag áttekintését és egyben mutató is /regiszter/. Ebbe beírnak minden beérkezett hírt kivonatban.

A hírszerzési anyag gyűjteményébe beírják az egyes híreket, anyaguk szerint mindegyiket külön, megjelölve az eredetét és keltét, időrendi sorrendben és lehetőleg szószserint.

Ezenkívül vezetnek a hírszerzési szervek ordre de bataille – nyilvántartást és nyilvántartási helyszínrajzot és van okiratgyűjteményük is.

Az ordre de bataille – nyilvántartás tartalmazza a szervezésben és csatarendben beállott változásokat. A nyilvántartási helyszínrajzok időszakonként kimutatják áttekinthető módon a katonai helyzetet. Az okiratgyűjtemény a hírszerzési anyag gyűjteményének kiegészítő része és tartalmazza eredetiben azokat a fontosabb okiratokat, amelyeket a hírszerzési anyag gyűjteményébe csak kivonatban írtak be. Legfontosabbak azok az iratok, amelyekre a nyilvántartásnak még szüksége lesz az eredeti okiratok átvizsgálásánál, egyeztetésénél vagy más okok-

ból. A nyilvántartás egyéb anyagát feldolgozás után biztonság okán megsemmisítik.

c./ A hírek kiértékelése

A hírszerzési szolgálat által nyújtott híryanag, tekintettel az eszközök jellegére, különféle értékű. A nyilvántartás az eszközöket általában a következő elvek szerint értékeli:

Az ügynökök híreinek értéke az ügynökök egyénisége szerint változik. Jellegetességük, hogy könnyen ellenőrizhetőek.

A foglyok vallomásai, különösen a legénység soraiból, az ordre de bataille szempontjából már eléggé szegényesek, mégis nagyobbára igazak. A foglyok vallanak az anyagi viszonyokról és az alakulataik erkölcsi állapotát rendszerint jobban befeketítik, mint amilyen a valóságban.

A szökevények híreit a nyilvántartás óvatosan fogadja, mert sok közöttük a kém.

Alakosság általában erősen hajlamos fantasztikus hírek /rémhírek/ terjesztésére. Nincs felelősségérzete és sok valótlan hírt hoz.

A zsákmányolt iratok, különösen katonai rendeletek és parancsok, tovább a cenzura és a sajtó értékes hírszerzési anyagot nyújthatnak. A nyilvántartás a sajtó híreit tartózkodóan fogadja, közöttük sok a tendenciózus, elrajzolt vagy hamis hír. Nagy jelentőségük lehet a lehallgató szolgálat által szerzett adatoknak. Értéküket csökkenti az a körülmény, hogy rendszerint csak később lehet kiértékelni őket, valamint az is, hogy lehetnek rádióállomások az idegen hírszerzés szolgálatában és az a céljuk, félrevezető híreket adjanak le.

d./ A vezetőség és az érintett szervek tájékoztatása:

A hírszerzési anyagról a nyilvántartás azt a vezetőséget /parancsnokságot/ tájékoztatja, amelynek közvetlenül alárendeltje. Emellett kiértéskíti közvetlenül azokat az egyéb szerveket is, amelyeket az ügy érint.

A tájékoztatás alapja a hírszerzési anyag tartalma. A sürgős vagy fontos hírszerzési anyagot a nyilvántartás azonnal közli a vezetőségével. Sürgősnek minősül az a hírszerzési anyag, amelyre vonatkozólag gyorsan kell dönteni /intézkedni/; fontos pedig az az anyag, amelynek a vezetőség döntésére feltétlen és közvetlen befolyása van. Egyébként a nyilvántartás a vezetőséget az érintett szerveket összesített hírekben tájékoztatja.

A nyilvántartás az átvizsgált hírszerzési anyagot, amelynek részletes feldolgozása nem tartozik a hatáskörébe, felterjeszti a föléje rendelt hírszerzési szervnek, amikor a saját eljárója /vezetősége/ megfelelő tájékoztatást kapott.

e./ A további hírszerzési ténykedés irányítására befolyással vannak a nyilvántartás adatai is.

V. Az idegen hírszerzés korlátozása

/kémelhárító szolgálat/

A kémelhárító szolgálatról ennek az előírásnak a második kötete értekezik.

VI. Az ellenség erejének megbénítására /aláásására/ irányuló intézkedés

1./ Az ellenség erkölcsi erejének megbénítására /aláásására/ irányuló intézkedés feladatai:

Háborúban a hadviselő felek kölcsönösen igyekeznek megbénítani a hadsereg és a lakosság erkölcsi erejét és ezzel előidézni az ellenfél teljes összeomlását.

Az erkölcsi erő megbénítására szolgálnak: a propaganda, szabotázs és felkelés szervezése /forradalmasítás/.

A propaganda igyekszik elégedetlenséget szítani a katonaság és a lakosság körében hamis hírekkel, az érdeellentétek kihasználásával és háborús gyötrelmek rémképeivel.

A szabotázs aláása a cselekvőképességet és az erkölcsi erőt anyagi károk okozásával.

Forradalmi mozgalmak szervezése még továbbmegy: különösen kiélezi a nemzetiségi, társadalmi és politikai – pártellentéteket oly mértékben, hogy az elégedetlenség forradalomba torkollik és ezzel aláása a hadviselő fél cselekvőképességét.

2./ Az ellenség erkölcsi erejének megbénítására irányuló ténykedés végrehajtása:

a./ Általában: az ellenfél erkölcsi erejének megbénítására irányuló ténykedés a magasabb vezetőség hírszerzési szerve irányítja egységes terv szerint. A feladatokat a katonapolitikai vezetőség állapítja meg. A tervet az idegen államok belpolitikai viszonyaiban észlelt ellentétekre, a saját erkölcsi és anyagi helyzetre, valamint arra az esetleges visszahatásra építik fel, amelyet a ténykedés a saját viszonyokra gyakorolhat. Ehhez az idegen államokban folytatandó ténykedéshez az alapot a kémkedési hírszolgálat teremti meg.

A tervszerűen és következetesen végrehajtott ténykedés odavezethet, hogy az a hadviselő fél, amelynek katonai eszközökben túlsúlya van, belső összeroppanás következtében elveszti a háborút.

b./ Propaganda: A propaganda eszközei: személyek, sajtó, stratégiai és taktikai események. Fő tényező a sajtó.

A propaganda szolgálatában álló személyek híreket terjesztenek, érdekelentéteket szítanak és közigazgatási, - főleg katonai intézkedések ellen izgatnak. Ezeket a feladatokat akként hajtják végre, hogy belopakodnak a katonaság és a közhivatalnokok soraiba és ott az agitációjuk számára híreket szereznek.

Nyomtatványok: rölapok, politikai és társadalmi ellentétek szolgálatában álló folyóiratok és semleges sajtó. nyomtatványokat repülőik útján is továbbítanak.

A propaganda méretei befolyásolhatják a hadviselő felek hadműveleteit is; sok háborús hadművelet elsősorban az ellenség erkölcsi erejének megbénítását követi. Ide tartoznak bizonyos mértékben a hátország ellen folytatott légitámadások is.

c./ Szabotázs:

A szabotázs egyrészt katonai, másrészt gazdasági jellegű. Ténykedés közlekedési vonalak és objektumok fölrobbantására, háborús felszerelés és lőszerellátás megsemmisítésére és a gazdasági termelés, főleg a hadiipar termelésének csökkentésére irányul. A szó tágabb értelmében idetartoznak a vezető politikai, katonai és gazdasági személyek ellen elkövetett merényletek is.

A szabotázs ügynökök, foglyok, szökevények és gyakran maga a lakosság hajtja végre.

d./ Forradalmi mozgalmak szervezése /forradalmasítás/:

A forradalmasítás a propaganda és a szabotázs fokozott ténykedésének eredménye. A siker az eredményes propagandától függ.

Különösen fontos a tervszerű és következetes tevékenység. A forradalmasítást végrehajtó személyek sejteket alkotnak, akik annak az államnak a kormánya ellen irányuló politikai jelszavakkal azonosítják magukat, amelyben meg kell változtatni a forradalmat, hogy az államhatalom megdöntésével fordulatot idézzenek elő.

A forradalmasítást /forradalmi mozgalmak szervezését/ nagyobbára a hátországból hajtják végre. A sejtek kiképzésénél sikerrel alkalmaznak rejtőző szökevényeket, sötét utcai elemeket és nemzetközi élősdiakat.

Második fejezet–Hetedik fejezet

(Szerk. megj.: Az ismertetett hírszerzési, illetve az alábbi kémelhárítási szabályzatrészek között a forrás egyéb, a témakörhöz kapcsolódó olyan fejezeteket is tartalmaz, amelyek példákat, esettanulmányokat tartalmaznak. Ezekről tartalmuk ismeretében vélelmezzük, hogy nem voltak a magyar szabályzat részei, így jelen anyag részeként nem kerülnek közlésre.)

Első fejezet²³

N-1-II. d.sz. MAGYAR SZOLGÁLATI ELŐÍRÁS A KÉMELHÁRÍTÁS SZÁMÁRA /Fordítás/

H í r s z e r z é s
II. mű.

Irányelvek a kémelhárítás számára
/Honvéd „K” irányelvek./

R ö v i d í t é s e k :

Ezekben az irányelvekben a Harc. Szab. II. kötet 12. sz. mellékletében elírt rövidítésekén kívül még a következő rövidítések használatosak:

K – kémelhárító /csak összetételekben, mint kémelhárítási irányelvek, kémelhárító szolgálat, kémelhárító szervek, kémelhárítási utasítások, kémelhárító ügynökök, stb./.

K.K. szervek – a kémelhárítással közreműködő (sic!) szervek.

T.K. szervek – kémelhárítást támogató szervek.

K. btk – katonai büntető törvénykönyv.

B tk – polgári büntető törvénykönyv.

K bp – katonai büntető perrendtartás.

B egyén – bizalmi egyén.

H egyén – hírszerző egyén.

Sea – sajtóelőadó.

út. – utasítás.

vez. – vezető.

közp. – központ.

²³ ÁBTL 4.1. A-434 264-310 p.

def. – defenzív.

L. – lásd.

Db. – darab.

p. – pont.

f. – fejezet.

mell. – melléklet.

bek. – bekezdés.

Büm. – Belügyminisztérium.

Ker. min. – Kereskedelemügyi minisztérium.

Polg. – polgári.

közig. – közigazgatási

T a r t a l o m:

I. F e j e z e t

Bevezetés:

- 1./ A kémkedés és annak üldözése.
- 2./ A kémelhárítási szolgálat feladata és irányítása.
- 3./ Kémelhárítási szervek.
- 4./ A honvéd „K” szervek hatásköre és szervezete.
- 5./ A honvéd „K” szervek hatásköri területe.
- 6./ A honvéd „K” szervek magatartása és felelőssége.
- 7./ A honvéd „K” szervek kiválogatása, kiképzése és nyilvántartása.
- 8./ A honvéd „K” szervek segédszemélyzete.
- 9./ A honvéd szervek együttműködése a közreműködő és támogató kémelhárítási szervekkel és más polgári közigazgatási hatóságokkal és tényezőkkel.
- 10./ Adatok gyűjtése, hírek szolgáltatása és nyilvántartás.
- 11./ Eljárás kémkedési ügyben és eltitkolás.

II. F e j e z e t

Óvintézkedések a kémkedés korlátozására:

- 12./ Általános rendelkezések.
- 13./ A határmenti érintkezés ellenőrzése.
- 14./ Óvintézkedések idegenekkel szemben
- 15./ A posta, távbeszélő, távíró és rádió, valamint sajtó ellenőrzése.
- 16./ Légi szállítás és postagalambok ellenőrzése.
- 17./ Egyéb óvintézkedések.

18./ A kémelhárítási szolgálat szervezete és oktatása a honvéd alakulatoknál /kémelhárítási szolgálat az alakulatoknál/.

19./ A kémelhárítási szolgálat offenzív ténykedése.

III. F e j e z e t

Eljárás kémkedési ügyekben:

A. Általános rendelkezések:

20./ A honvéd „K” szervek és az államügyészségek /bíróóságok/ együttműködése

A. A honvéd „K” szervek eljárása:

21./ A tényállás megállapítása, bizonyítékok beszerzése.

22./ Kényszereszközök alkalmazása.

23./ Őrizetbe vétel:

a/ időtartam

b/ az államügyész véleményének kikérése

c/ őrizetbe vétel polgári hatóság által

d/ kivételes esetek

e/ végrehajtás és jelentés.

24./ Egyéb kényszereljárások:

a/ személyi motozás

b/ házkutatás

c/ lefoglalás.

25./ Kihallgatás.

26./ Átadás

a/ időtartam

b/ kísérő átirat és corpus delicti /bűnjel/

27./ Eljárás az átadás után.

A. Egyéb szervek eljárása:

28./ Honvéd személyek és parancsnokságok.

29./ Közreműködő és támogató „K” szervek.

A. Eljárás távollévő személyekkel szemben.

30./ Elfogatási parancs kiadása és ezzel kapcsolatos intézkedések.

31./ Megfigyelés elrendelése.

32./ Ama személyek adatainak közlése, akiket le kell tartóztatni, vagy meg kell figyelni.

Mellékletek.²⁴

1. sz. melléklet: A kat. bünt. törvénykönyv, a polg. bünt. törvénykönyv és a kat. bünt. perrendtartásnak a „K” szolgálatra vonatkozó bekezdései.
2. sz. melléklet: Alkalmazási példák a „K” szolgálat értekezéseihez.
3. sz. melléklet: Tájékoztatás a postagalambokról és azok alkalmazásáról.
4. sz. melléklet: Előadást-tervezet „K” szolgálatból.
5. sz. melléklet: Segédeszközök az óvintézkedésekhez, melyek a m. kir. honvédség keretében a kémkedés korlátozása érdekében általában fogantatosítandók.
6. a/b/c/ mell.: Példák a kémkedéssel gyanúsított személyekkel való bánásmódra.

Pótlások

később kerülnek kiadásra.

Előzetes megjegyzés

A trianoni békeszerződés folytán előállott helyzet következtében szükségessé vált, hogy a kémelhárító szolgálat a m. kir. honvédség egyik szolgálati ágává váljék már azért is, mert a fennálló törvényes rendelkezések értelmében kémkedési bűnügyekben honvéd büntetőbíróságok járnak el a polgári személyekkel szemben is.

A kémelhárító szolgálat – rövidítve „K” szolgálat - végrehajtása érdekében a m. kir. honvédségen belül külön szerveket létesítettek, az ú.n. „Honvéd „K” szerveket”. Ezek a „K” szolgálat irányító szervei; a biztonsági és egyéb hatóságok e szolgálat végrehajtásában csak közreműködnek.

Ezek az utasítások – rövidítve honvéd „K” utasítások - tartalmazzák azokat az általános elveket, amelyeket a „K” szolgálatot végrehajtó szervezeteknek szem előtt kell tartaniuk és ezeknek a szervezeteknek a „K” szolgálatból folyó részletes tennivalóit; a szükséges együttműködést külön előírások szabályozzák, melyek a honvéd „K” utasítás kiegészítő részét alkotják / mint segédeszközök, ill. pótlások/.

A „K” szolgálatban közreműködő hatóságok és szervek számára szóló előírásokat az illetékes központi hatóság adja ki a H. M.-al egyetértésben a jelen utasítás alapelveinek felhasználásával.

Az egyes cikkelyekre /fejezetekre/ történő hivatkozásnál a jelen utasításban rövidítéseket használunk, mint pl. „I. a 23. cikkelyt, vagy I. a II. fejezetet”.

Az előírás elvesztését azonnal jelenteni kell a H.M. nak, a megőrzésért felelős személy nevének és besorolásának megadásával.

²⁴ Az eredeti anyagban szereplő megjegyzés: „ehhez a műhöz csak a 6a, b, c. mell. vannak csat.”

I. F e j e z e t

Bevezetés

1. A kémkedés és annak büntetőjogi üldözése.

Azokat a törvényes rendelkezéseket, melyek egyrészt a kémkedés büntetettét, másrészt az ebben való közreműködés /segédkezés/ egyes eseteinek fogalmát és végül a nevezett bűncselekményekért kiszabandó büntetési tételeket állapítják meg, az 1. sz. melléklet 2. szakasza tartalmazza.

2. A „K” szolgálat feladatai és irányítása.

a./ Megállapítani azokat a körülményeket, melyek lehetővé teszik az esetleges kémkedést és a szükséges ellenintézkedések végrehajtásának kezdeményezését, tehát a kémkedés korlátozását vagy legalább szűkítését szokásos és más óvintézkedések segítségével.

b./ Eljárás kémkedési ügyekben: a „K” szolgálatot a H.M. vezeti és irányítja.

3. „K” szervek.

a./ A honvédség „K” szervei azok a szervek, melyek a „K” szolgálat végrehajtására hivatottak. Ezek: a H. M. keretében a központi „K” szerv, a vegyesdandárok parancsnokságánál a honvéd „K” szerv, a dandár vezérkari főnökének irányítása alatt álló sajtóelőadó és végül az ezeknek közvetlenül alárendelt határmenti „K” szervek /kémelhárító szakszolgálat/.

b./ Közreműködő „K” szervek azok a szervek, melyek hivatalból kötelesek egyéb szolgálati ténykedésük mellett a „K” szolgálat végrehajtásában közreműködni.

Ezek:

a./ honvéd parancsnokságok, hivatalok és intézmények, stb.

b./ a vámőrség, börtönőrség, csendőrség, államrendőrség és a pénzügyőrség.

c./ A támogató „K” szervek – a fentebb felsorolt szervezeteken kívül – azok a szervek, amelyeket külön rendelkezés alapján vagy alkalmilag használnak fel „K” szolgálatokra.

Ezek:

a./ A nemzetvédelmi munka és a társadalombiztosítás szervei,

b./ a polgári közigazgatási hatóságok és hatósági személyek,

c./ az állami nyilvános szállítási és egyéb vállalatok és intézmények személyzete /vasút, posta, stb./

d./ a hazafia egyesületek és intézmények és ezek tagsága /vitézek, leventék, cserkészek, ifjúsági szervezetek, stb./ és végül

e./ megbízható magánszemélyek, mint gyáarak, vállalatok, üzemek, szállodák stb. vezetői és ezek személyzete.

4. A honvéd „K” szervek hatásköre.

A honvéd „K” szervek hatáskörébe tartoznak:

a./ Külföldön:

Felderíteni az egyes külföldi államok kémelhárító és kémkedési szolgálatának központjait, felderíteni az ebben ténykedő személyeket, valamint a kémkedés céljából esetleg más országokba letelepült szerveket és megbénítani azok ténykedését.

Leleplezni a szervezetüket, feladataikat, a rendelkezésükre álló eszközöket és módszereiket, leleplezni a tevékeny személyek összekötéseit és hazánkba vezető fonalaikat és beszerezni ellenük a bűnösségük bebizonyítására szükséges anyagot.

b./ Belföldön:

a./ feltárni, leleplezni és lehetetlenné tenni az ország területén ellenünk működő kémszervezeteket, hírszerzési hálózatokat és azok személyzetét bizalmi egyének, besúgók, megfigyelők/.

b./ Az a./ pont szerint felderített vagy leleplezett személyeket átadni az illetékes államügyésznek, beszerezni a bűnösségük bizonyítására szükséges anyagot és kémkedési ügyekben katonai szakvéleményt adni.

c./ Lehetetlenné tenni az ellenséges kémszolgálat által gyűjtött hírszerzési anyag felhasználását és elküldését. Az ilyen kémkedési esetekben használt eljárások és módszerek tanulmányozása és kiértékelése /büntető jogszabályok gyűjteményei és nyilvántartás szerint/ a saját kémkedési és kémelhárítási szolgálat tökéletesítése végett /l. 10. pont/.

d./ Indítványozni és részben végrehajtani azokat az óvintézkedéseket, amelyek korlátozzák vagy legalább szűkítik a kémkedés lehetőségét /l. a 11. fejezetet/.

e./ Ápolni a hazai lakosság hajlandóságát a „K” szolgálatra és ezt a szolgálatot előadások, szak- és napi sajtó útján népszerűsíteni.

5. A honvéd „K” szervek működési területe és szervezete.

Az egyes honvéd „K” szervek működési területét az országon belül, valamint az ország határain kívül is a központi honvéd „K” szerv jelöli ki a helyzetnek megfelelően. A honvéd „K” szervek az így kijelölt működési területeken uralkodó

viszonyok felől legyenek általánosságban tájékoztatva, de a „K” szolgálatot érintő jelenségek felől mindig tájékozottaknak kell lenniök.

E célból a területet meg kell szervezni. „Megszervezés” fogalma alatt azt értjük, hogy öntevékenyen meg kell teremteni a „K” szolgálat végrehajtásához szükséges feltételeket /helyi és személyi ismereteket/ oly módon, hogy a honvéd „K” szervek a maguk működési területén bevonják a munkába az illetékes közreműködő „K” szerveket a vezető személyek segítségével, továbbá hogy szolgálatukba állítják a „K” szolgálatra hivatott vagy latbaeső támogató szerveket /személyeket/.

Az állam határain kívüli működési területek megszervezése számára az idegen államban működő saját szerveinken kívül azok a személyek jönnek számításba, akik gyakran tartózkodnak az egyes külföldi területeken, vagy azok az állandóan ott tartózkodó magánszemélyek /bizalmi egyének/, akik ezt a szolgálatot akár önként, akár felszólításra vállalták.

6. A honvéd „K” szervek magatartása és felelőssége

A honvéd „K” szervek minden körülmények között őrizték meg a tekintélyüket. Ezt főleg úgy teljesíthetik sikeresen, ha szolgálatukat pontosan az érvényes jogszabályok előírásai szerint hajtják végre.

Ténykedésük során a kitűzött cél mellett mindig tartsák szem előtt a törvényes rendelkezéseket és a kiadott utasításokat.

A honvéd „K” szerveknek, tekintettel szolgálatuk speciális jellegére, igen gyakran kell érintkezniök polgári hatóságokkal és szervekkel, valamint a lakosság minden rétegével.

Ez a körülmény kifogástalan, mindig a helyzethez mért, határozott, meggondolt és óvatos magatartást kíván.

Az egyesek által elkövetett hibák ösztönzést adnak az egész szervezet hibás megítélésére és ezenfelül káros befolyással lehetnek a „K” szolgálatra is.

A honvéd „K” szervek felelősek minden jogsértésért, amit büntetendő /tehát szándékos vagy gondatlan/ magatartásukkal /tettel vagy mulasztással/ akár az államnak, akár magánszemélyeknek okoznak.

Ha a honvéd büntető hatáskör alá eső valamelyik „K” szerv követ el ilyen fentebb említett cselekményt, akkor errenézve az 1. sz. melléklet B. pontjában foglalt törvényes rendelkezések az irányadók, ha pedig polgári büntető hatáskör alá eső honvéd „K” szerv követ el ilyen cselekményt, akkor az 1. sz. mell. C. pontjában foglalt törvényes rendelkezések az irányadók.

7. A honvéd „K” szervek kiválogatása, kiképzése és nyilvántartása.

A „K” szolgálat végzésére hivatott személyek kiválogatásának különös gondal kell történnie. Csak nagyon jól minősített, törhetetlen hazafia érzéstől áthatott, minden tekintetben megbízható, kiképzett, lehetőleg néhány nyelvet beszé-

lő, sokoldalú és a „K” szolgálathoz jó érzékkel rendelkező személyek vehetők tekintetbe, hogy ez a felelősségteljes és nehéz szolgálatot a legnagyobb lelkiismeretességgel és találékonyssággal, természetadta képességeik alapján végezhessék.

A „K” szolgálat különleges jellege megköveteli, hogy a „K” szervek megfelelően kiképzettek legyenek. A változó idők változó módszereket követelnek. A „K” szolgálat csak akkor lesz sikeres, ha a „K” szervek állandó tökéletesítés által – tanulván a múlt tapasztalataiból és állandóan kutatva – szélesítik szakismereteiket és célszerű ellenintézkedésekkel legyőzik az állandóan fejlődő kémkedési technikát.

A vezető honvéd „K” szervek tájékozódjanak az általános helyzetről, legyenek összeköttetésben a hírszerzési szolgálat többi ágazataival, a fontosabb és tanulságos kémkedési eseteket ismertesség alárendelt szerveikkel és tegyék oktatás tárgyává.

Tegyék lehetővé az alárendelt szervek számára azt is, hogy tanulmányozhassák a büntető törvényeket. A jelen előírás /utasítás/ és a vele összefüggő rendeletek, valamint a kémkedés és a „K” szolgálat körébe eső munkák alapos ismerete kötelező.

Alapos kiképzés elérése érdekében tartsanak a honvéd „K” szervekkel időről időre alkalmazó megbeszéléseket. Ezek tárgya legyen mindig valamely „K” gyakorlati feladat megoldása. /Példákat l.: a 2. sz. mell./.

Speciális szakismeretek elsajátítása céljából némely honvéd „K” szerv személyzetét szaktanfolyamokra rendelhetik, amelyek a központban tartandók.

A „K” szolgálatban álló szerveket a központban nyilvántartásba kell venni, hogy ebben a szolgálatban esetleg később is alkalmazhassák őket.

8. A honvéd „K” szervek segédszemélyzete.

A honvéd „K” szervek a „K” szolgálat végrehajtása során alkalmazhatnak:

- a./ Polgári személyeket /„K” ügynököket/ vagy szerződéses alapon – esetről esetre megállapított számban – vagy külön megállapított honoráriummal,
- b./ bizalmi egyéneket esetről-esetre, vagy a szükséges időtartamra.

Segédszemélyzet céltudatos alkalmazásával lehetővé válik a honvéd „K” szervek számára megszerezni mindazokat az adatokat, amelyek alapján egyrészt óvintézkedéseket tehetnek a kémkedés korlátozására, másrészt leleplezhetik a kémeket és kémhálózatokat.

Ad a./:

„K” ügynökként – lehetőség szerint – csak olyan személyeket alkalmazzanak, akik megfelelnek a 7. pont 1. bekezdésében foglalt követelményeknek, vagy olyanokat, akiknek már szakismereteik vannak és akik testi és lelki adottságaik

alapján természetadta képességeiknek megfelelően jól megállják a helyüket a szolgálatban.

A „K” ügynököknek nincs hivatalos hatáskörük. Az ő hatáskörük csak gyanús egyének vagy gyanús körülmények megfigyelésére, a szükséges adatoknak bizalmas úton való megszerzésére, némely bizalmi egyén közvetlen irányítására és hasonló funkciókra terjedhet ki; ők tehát csak nyomozó szolgálatot végeznek. Ténykedésük ne legyen figyelmet és feltűnést keltő.

Hatósági jogkörből folyó cselekményeknél, mint letartóztatásnál, házkutatásnál, személyi motozásnál, elővezetésnél, stb. a „K” ügynök vonuljon háttérbe. Azokat a „K” ügynököket, akik nem felelnek meg a „K” szolgálat követelményeinek, el kell bocsátani a szolgálatból.

Ad b./:

Bizalmi egyénekül olyan személyeket kell kiválasztani, akik élethivatásuk vagy más körülmények folytán idegen államok érdekeit szolgáló személyekkel érintkezhetnek, vagy akik külföldi vagy belföldi összeköttetései segítségével a „K” szolgálat szempontjából értékes anyagot szolgáltathatnak.

Elsősorban olyan személyek keresendők, akik hazafias érzésből vagy határozott erkölcsi meggyőződés alapján hajlandók működni. Csak másodsorban bízandó ez a szolgálat olyan személyekre, akik megfelelő honorárium ellenében dolgoznak. A fizetett bizalmi egyének gyakran teljesítenek hasonló szolgálatot idegen államok részére is. Ezért velük szemben a legnagyobb óvatossággal kell eljárni. A bizalmi egyéneknek nem szabad betekinteniök a „K” szolgálat szervezésébe vagy belső ügyeibe, sőt nem szabad belépniök a honvéd „K” szervek hivatalos helyiségeibe sem. Nem lehet őket semmiféle nyomozó hatáskörrel felruházni, nem láthatók el igazolványokkal, hivatali munkát nem végezhetnek, ellenkezőleg az az előnyös eljárás, ha bizalmas szolgálatuk idején fedőnév alatt szerepelnek.

Jelentéseiket az e célra külön kijelölt személyeknek adják át meghatározott helyen és időben, lehetőség szerint szóban, kivételesen írásban vagy más alkalmas, előre meghatározott módon, mégpedig úgy, hogy személyük a beavatottak előtt titokban maradjon.

A megbízhatatlanság, alkalmatlanság vagy más ok miatt elbocsátott bizalmi egyénekreől vezessenek a honvéd „K” szervek megfelelő nyilvántartást, hogy ezáltal kizárják az ilyen személyek ismételt alkalmazásának lehetőségét.

Az elbocsátott személyek részére olyan bizonyítványt, amely elismerést tartalmaz arról, hogy valamely katonai „K” szervnél bizalmi szolgálatot teljesítettek, csak különös elismerést érdemlő esetben és csak a H.M. hozzájárulásával szabad kiadni.

9. A honvéd „K” szervek együttműködése a közreműködő és támogató „K” szervekkel, más polgári közigazgatási hatóságokkal és tényezőkkel.

A közreműködő és támogató „K” szervek külön utasítások /rendeletek/ alapján járnak el, amelyeket a „K” szolgálatban felettes hatóságaik adnak ki a H.M.-mel egyetértésben /l.: a pótlásokat/.

Ezeknek a szerveknek nem lehet más feladatokat vagy megbízásokat adni, mint amelyeket az említett utasítások /rendeletek/ megállapítanak.

Azok a hatóságok, szervek és tényezők, amelyeket a C. 3. pontja felsorol és amelyek számára a felettes hatóságuk nem rendelte el külön a „K” szervek támogatását, csak szükség esetén használhatók fel. Ezeknek a „K” szervek nem adhatnak kötelességszerű utasításokat, hatáskörükbe nem avatkozhatnak bele, hanem a cél elérése érdekében ezeket meggyőző érvekkel kell a közös ügy számára megnyerni. Szem előtt kell tartani, hogy ezeknek a szerveknek /hatóságoknak, tényezőknek/ mindenben a saját szabályaik /előírásaik/ szerint kell eljárni.

Amennyiben valamely felmerülő kémkedési esetben egy ilyen hatóság vagy szerv, ill. ezek személyzetének támogatásával élnek, a honvéd „K” szervek biztosítsák mindig a maguk számára az irányítást.

Privát személyek csak olyan esetekben alkalmazhatók, ha az illető önként jelentkezik és egész egyénisége biztosítékot nyújt a kötelező titoktartás iránt.

Hatósági tényezők vagy magánszemélyek „K” szolgálatba való bevonása mindig csak a kitűzött cél eléréséhez szükséges mértékben történik és csak konkrét adatok szolgáltatására korlátozandók. Általános feladatokkal való megbízás mellőzendő.

Személyek megbízása esetén mindig figyelembe veendő az illető hatásköre, hivatali vagy társadalmi állása, de legfőképp a megbízhatóság.

A honvéd „K” szervek a közreműködő és támogató szervekkel való érintkezésben kötelesek a legnagyobb udvariasságot, szolgálatkészséget és figyelmet tanúsítani.

Önzésből eredő veszekedések és összetűzések csak károsak lehetnek a szolgálatra és ezért az ilyeneket kerülni kell. Az ilyen tekintetben vétkező katonai „K” szerveket szigorúan felelősségre kell vonni.

Amennyiben valamelyik közreműködő vagy támogató szerv vagy tényező a katonai „K” szerv véleménye szerint elutasítólág vagy csak késlekedve, esetleg nem a felettes hatóság utasításai szerint járna el egy kérdése elintézésénél, továbbá ha nézeteltérés keletkeznék, a honvéd „K” szerv vitába bocsátkozás nélkül forduljon helyesbítésért vagy döntés végett a közvetlen felettes parancsnokhoz. Abban az esetben, ha a felmerült ügyet az illetékes katonai „K” szerv nem tudná közvetlenül a közreműködő vagy támogató „K” szervek felettes hatóságával elintézni, vagy ha elvi jelentőségű fontos dologról lenne szó, szolgálati úton a H.M.-hez kell fordulni.

A sikeres együttműködés egyik fő feltétele, hogy a honvéd „K” szervek ismerjék a működési területükön székelő közreműködő „K” szervek szervezetét és hatáskörét. Ezeknek a szerveknek vezetőivel, ill. a tekintetbejövő tényezőivel állandó összeköttetést kell tartani.

A honvéd „K” szerveknek ezenkívül meg kell ismerniük az összes rendeleteket és utasításokat, melyek a „K” szolgálatra vonatkoznak és amelyeket a közreműködő vagy támogató „K” szervek a saját hatóságaiktól /előjáróiktól/ kapnak.

[Szerk. megj.: Vélelmezhetően innen hiányzik a 10. fejezet címe! „Adatok gyűjtése, hírek szolgáltatása és nyilvántartás.”]

Azokat az adatokat, amelyeket kémgyanús személyekről, kémekről, kémhálozatokról és idegen hírszerzési szervezetekről a saját bizalmi hálózat segítségével, továbbá a „K” ügynökök megfigyelései és nyomozó tevékenysége útján egyrészt bent az országban, másrészt a tekintetbejövő idegen államokban szereztek, továbbá más, a „K” szolgálattal összefüggő fontos adatokat és tárgyakat a katonai „K” szervek rendszeresen gyűjtsék össze és vezessenek róluk nyilvántartást. /Kémek központi nyilvántartása, büntető gyűjtemény/.

Az elkobzott adatokat és tárgyakat – mint bűnjeleket, amelyeket leleplezett kémeknél találtak /képmásokat, rajzokat, tervrajzokat, zsebkönyveket, pecsét lenyomatokat, pecséteteket, vegyszereket, stb./, továbbá fényképeket, ujjlenyomatokat, kémek levelezéseit, stb., stb., valamint a kémkedés igazolására alkalmas adatokat – időről időre, vagy szükség szerint azonnal be kell szolgáltatni a kémek központi nyilvántartásához /a büntető gyűjteményhez/.

A szabályszerű és jól vezetett nyilvántartás a honvéd „K” szervek nélkülözhetetlen segédkönyve az egyes kémkedési esetekben és egyben fontos alap a „K” szolgálat tökéletesítéséhez és céltudatos megszervezéséhez.

11. A kémkedési ügyek kezelési módja és eltitkolása.

A kémkedés ügyeket tartalmazó iratok, valamint a nyilvántartás és a jegyzőkönyvek, szóbeli vagy írásbeli parancsok, utasítások, rendeletek és intézkedések szoros kapcsolatban vannak a titkos „K” szolgálattal. Nem hivatott egyéneknek nem szabad azokhoz hozzájutni és azokról tudomást szerezni.

Kémkedésről szóló iratokban, nyilvántartásokba vagy jegyzőkönyvekbe a honvéd „K” szervek személyzete – kivéve a segédszemélyzetet /altisztek, „K” ügynökök, bizalmi egyének/ - továbbá a kémkedési büntető ügyekben hivatalosan tárgyaló személyek /honvéd bíróságok, a vád és a védelem képviselői/ csak a hivatalos tárgyaláshoz szükséges adatok megállapítása céljából nyerhetnek betekintést.

Egyéb hatóságok és szervek vagy azok személyzete a kémkedésről szóló egyes iratokba vagy nyilvántartásokba csak akkor tekinthetnek be, ha ezt megköveteli a hivatali ténykedésük, akkor is csak annak a vezető honvéd „K” szerv-

nek a hozzájárulásával, akinek őrzésében vannak az iratok. Szükség esetén, amennyiben a betekintés terjedelme tekintetében bizonytalanság támadna, a H.M. döntését kell kikérni.

Ami a kémkedési büntető iratok kezelési módját és az azokba való betekintést illeti, ezekre nézve a most fennálló törvényes rendelkezések irányadók.

A hivatali /szolgálati/ titok megsértése szigorúan büntetendő /l.: B. szakasz, ill. 1.sz. mell. C. szak/.

II. F e j e z e t

Kémkedést korlátozó elhárítási óvintézkedések és rendelkezések

12. Általános rendelkezések.

A „K” szolgálat egyik legfontosabb feladata, hogy megállapítsa mindazokat a körülményeket, amelyek a korlátlan kémkedést is lehetővé teszik, továbbá tegye azokat az óvintézkedéseket, amelyek a kémek ténykedését legalábbis megszüntíti és korlátozza a kémkedési büntettek elkövetését.

A kémkedést lehetővé tevő leggyakoribb esetek: honvéd személyek könyvelmű és meggondolatlan beszélgetései katonai viszonyokról nyilvános helyen; hivatalos helyiségeket, elhelyezési körleteket leíró táblázatok; bizalmas jellegű iratok felületes fogalmazása, azok címzése, kiadása, kezelési módja és megőrzése; nem hivatott egyénnel olyan ügyek közlése, amelyeket hivatali titokként kell kezelni; olyan épületek, helyiségek, irodák, szekrények, íróasztalok stb. felületes őrzése, amelyekben bizalmas jellegű dolgokat tartanak vagy őriznek.

A fent [sic!] felsorolt példák előfordulásának megakadályozására a honvéd „K” szervek vagy a saját hatáskörükben tegyenek megfelelő óvintézkedéseket, vagy tegyenek javaslatot ennek elrendelése iránt.

Gondoskodjanak továbbá annak ellenőrzéséről, hogy ezeket az óvintézkedéseket mindenütt betartják-e.

A fenti óvintézkedések ellen vétő személyeket meg kell büntetni.

A „K” szolgálat sikeres ténykedése érdekében foganatosítandó óvintézkedések és rendelkezések a következők:

A./ Belföldön

Az államhatárok átlépésének ellenőrzése „K” szempontból; az állam területén tartózkodó idegenek, közöttük is főleg a gyanús személyek /katonatisztek, idegen államokból szököttek/ ellenőrzése, esetleg megfelelő figyelése, hadianyagok és katonai titkokat rejtő helyiségek, objektumok, gyárok, stb. ellenőrzése; az ilyen vállalatokba való fölvétel előtt a felveendő személyek gondos kiválogatása, valamint a már alkalmazott személyek időnkénti megfigyelése; a Magyarországon akkreditált külföldi képviselők tagjai tevékenységének figyelése,

a hazafias szempontból nem megbízható polgárság, egyesületek, intézmények, társaságok és egyes személyek figyelése; azoknak az intézményeknek, berendezéseknek, stb. ellenőrzése, amelyek alkalmasak a kémkedés által szerzett hírszerzési anyag továbbítására vagy a kémek és kémhálózatok közötti összeköttetés fenntartására /mint a posta, távíró, távbeszélő, rádió, postagalambok és légi közlekedés/; a hazai és külföldi sajtó gondos figyelése; a „K” szolgálat megszervezése és arról előadások tartása honvéd alakulatoknál és mindazoknál a szerveknél, intézményeknél, stb., amelyek a honvéd „K” szervek támogatása szempontjából figyelembe jöhetnek.

A honvéd „K” szervek hivatottak arra, hogy belföldön biztonsági intézkedéseket és rendelkezéseket foganatosítsanak és irányítsák azok végrehajtását.

A biztonsági intézkedések egy részét a honvéd „K” szervek saját hatáskörükben foganatosítják.

A biztonsági intézkedések ama részét, amelyek különleges jellegük folytán a „K” szolgálat mellett más közigazgatási ágak érdekeit is szolgálják, az illetékes közigazgatási ágazatok honvéd „K” szerveivel egyetértésben hajtják végre. Ezekben az esetekben a honvéd „K” szerveknek feltétlenül meg kell őrizniök a nemzetvédelem érdekeit.

A zavartalan együttműködés érdekében az illetékes honvéd „K” szerveknek részletesen ismerniök kell más közigazgatási ágazatok szerveinek rendelkezéseit.

A honvéd „K” szervek különösen fontos kötelessége, hogy állandóan törődjenek azzal, hogy a működési területükön, különösen a határok mentén és némely honvéd helyőrségben bevezetett „K” óvintézkedések és rendelkezések végrehajtása célszerűen történjék.

B./ Külföldön:

A hazánkba kiküldött kémek felismerése, mielőtt átlépnék a határt. /„K” hírszerzésre – l.: a 19.- pontot/.

13. A határmenti érintkezés ellenőrzése.

Külön nemzetközi vagy országok közötti szerződések szabályozzák, hogy milyen feltételek alatt, hol és ki lépheti át az ország határait.

Ilyen megállapodások kötése alkalmával érvényesülnie kell a „K” szolgálat szempontjainak is.

Hogy a határmenti érintkezés úgy az országon belül, mint kifelé az országból csak az érvényes megállapodások /rendelkezések/ szerint történjék, ennek ellenőrzésére hivatottak a határmenti ellenőrző szervek /államrendőrség, vámőrség, pénzügyőrség/, amelyek hivatali ténykedésüket saját előírásaik szerint végzik.

A honvéd „K” szerveknek ismerniök kell a fentebb említett megállapodásokat, ill. rendelkezéseket.

A határmenti érintkezés ellenőrzését /személy- és áruszállítást/ „K” szempontból külön utasítások alapján a honvéd „K” szervek közösen végzik a határmenti ellenőrző szervekkel. Ezt az ellenőrzést feltűnés nélkül kell végezni oly módon, hogy az ne fékezze a szállítás sima folyamatát, sem a határt átlépő személyek figyelmét ne vonja magára és még a kellemetlenkedés látszata is ki legyen zárva.

A határmenti szállítás „K” szempontból való ellenőrzésénél a gyanús személyeken kívül külön figyelmet érdemelnek a határt jogosulatlanul átlépő személyek és a „határsértések”.

A határt jogosulatlanul átlépő egyén alatt olyan személy értendő, aki hazánk területére jön, tekintet nélkül az érvényes megállapodásokra /rendelkezésekre/.

„Határsértést” az az idegen állampolgár követ el, aki a határt, tekintet nélkül az érvényes megállapodásokra, erőszakkal vagy abból a célból lépte át, hogy a köz- vagy magánvagyonban, tárgyakban, az állam területén található berendezésekben kárt okozzon, vagy hogy magyar állampolgárokat személyes szabadságukban korlátozzon, üldözzön, vagy elhurcoljon.

A határt jogosulatlanul átlépő személyekkel szemben és határsértés esetén az illetékes hatóságok járjanak el az érvényes rendelkezések szerint. A honvéd „K” szervek csak olyan esetekben lépnek közbe, ha a határ jogosulatlan átlépésénél és ha határsértésnél olyan körülmények is felmerülnek, amelyekből kémkedési célokra, ill. szándéokra lehet következtetni. Az ilyen eseteket a határmenti ellenőrző szervek szokás szerint jelentik az érintett honvéd „K” szerveknek. Ez azonban nem oldja fel az utóbb nevezetteket ama kötelezettség alól, hogy minden tudomásukra adott esetben maguk is kivizsgálják, hogy nem forog-e fenn kémkedés gyanúja. Tapasztalat szerint a határ jogosulatlan átlépése gyakran, és a határsértés is nem egy esetben van kémkedési szándékkal összeköttetésben.

14. Óvintézkedések idegenekkel szemben

Minden idegennek az állam területén való tartózkodása belügyminiszteri rendeletben meghatározott feltételekhez kötött.

Idegenekkel szembeni óvintézkedések alatt a következőket értjük: minden olyan hivatalos intézkedést, mely rendeletből folyik és az idegenek ellenőrzésére irányul, akik az állam területén tartózkodnak.

Az idegenekkel szembeni óvintézkedések végrehajtó szervei a közigazgatási hatóságok /államrendőrség, főszobagírák [sic!] és a nekik fölérendelt hatóságok, valamint a csendőrség/.

A biztonsági intézkedések végrehajtása idegenekkel szemben a kémkedés megakadályozásának nagyon fontos követelménye. Ezért a honvéd „K” szervek mindig tartsák szem előtt [sic!], hogy az idegenekkel szembeni óvintézkedésekkel összefüggő minden rendelkezésnél érvényesüljön a „K” szempont.

A biztonsági szervekkel való szoros együttműködés mellett idegenekkel szemben a honvéd „K” szervek fektessenek súlyt főleg arra, hogy leleplezzék az

országba belopózott gyanús személyt és azt az országban való tartózkodása alatt megfelelően figyeljék.

Indokolt esetekben a honvéd „K” szervek kérhetik az illetékes szervektől a gyanús idegenek kiutasítását vagy eltávolítását, esetleg kérhetnek velük szemben szigorított ellenőrzési intézkedéseket /mint személyes jelentkezést, tartózkodási hely kijelölését, tartózkodás időtartamának megállapítását, stb./, mégpedig olyan esetekben, amikor a központi rendelkezésekben erről nem történik említés.

Ilyen intézkedések általában csak olyan idegenekkel szemben alkalmazandók, akiről feltételezhető, hogy hivatásuknál vagy foglalkozásuknál fogva valamelyik idegen állam hírszerzési szolgálatában állnak, vagy akiket már ismert körülmények folytán kémgyanúsaknak lehet tekinteni. Ilyenek pl.: idegen államok hadseregének tagjai, idegen államok katonaszökevényei hazánkban, házaló kereskedők, ügynökök, artisták, mutatóványosok, országunk területén gyakran tartózkodó személyek, rovat múltú vagy kétes egzisztenciák, olyan idegen személyek, akik azokon a helyeken vannak alkalmazásban, vagy ott keresnek foglalkozást, ahol lehetőség van kémkedésre /gyárak, ipari vállalatok, katonai irodák, honvéd alakulatok, stb./, a kémkedéssel gyanúsítottak nyilvántartásába már bevett személyek, stb.

A fentemlített szigorított ellenőrzési intézkedéseket nem kell alkalmazni olyan esetekben, amikor célszerűbbnek látszik az idegen magatartásának nem feltűnő megfigyelése, vagy némely adat bizalmas úton való beszerzése.

Idegeneknek „K” szempontból való ellenőrzésével összefüggő ténykedésük során a honvéd „K” szervek a legnagyobb figyelemmel és óvatossággal járnak el. Az ellenőrizendő idegennel – lehetőség szerint – személyesen ne érintkezzenek és kerüljenek el minden olyan kezdeményezést, amit meghurcolásnak lehetne tekinteni, ha csak az ügy érdekében ez nem feltétlenül szükséges.

Külön eljárás alá esnek az idegenekkel szembeni óvintézkedések szempontjából az idegen államok katonaszökevényei. Ezek elvileg és bizonyos korlátozások mellett meghagyandók az ország területén, hacsak külön nemzetközi vagy államok közötti szerződések másként nem rendelkeznek.

Idegen katonaszökevénynek azt az idegen személyt kell tekinteni, aki más állam fegyveres erejének valamely alakulatától a mi területünkre szökött, vagy behívó parancs átvétele után azzal a szándékkal lépi át a határt, hogy kibújjon a tényleges katonai szolgálat alól.

Annak megállapítására, hogy az államhatárt átlépő idegen személy katonaszökevénynek tekintendő-e, a honvéd „K” szerv illetékes, mégpedig előbb, mint ahogy az illető tartózkodási engedélyt kap az országban.

Amennyiben szükségesnek mutatkoznék idegenek valamely kategóriájával szemben szigorított ellenőrzési intézkedéseket foganatosítani, a honvéd „K” szervek tegyenek javaslatot ebben az irányban a honvédelmi minisztériumnak.

15. A posta, távíró, távbeszélő, rádióleadás és sajtó ellenőrzése.

A posta, távíró, távbeszélő és rádióleadás, valamint a honi sajtó ellenőrzését szükség esetén /kivételes időben/, törvényes felhatalmazás alapján egy m. kir. miniszter rendeli el. Az ellenőrzést egy erre külön alakított ellenőrző bizottság hajtja végre /cenzúra/.

A cenzúra kezdetéről és végéről a honvéd „K” szerveket a honvédelmi minisztérium értesíti ki, amelyektől egyidejűleg megkapja a szükséges utasításokat az ellenőrző bizottságokkal való együttműködésre.

Levelek, táviratok és más postai küldemények elkobzását olyan időben, amikor nincs cenzúra, csak a bíróság rendelheti el.

Postai küldemények elkobzására és visszatartására a kat. büntető perrendtartás 227. §-ában foglalt rendelkezések az irányadók. /L.: 1. sz. mell. D. pont/.

Ha ilyen intézkedésekre kémkedési esetekkel kapcsolatban van szükség, a honvéd „K” szervek forduljanak az illetékes államügyészhez.

A postaügyi szabályzat 135. § 3. pontja értelmében a honvéd „K” szervek jogosultak ama személyek postai küldeményeiről adatok közlését kérni, akik ellen kémkedés miatt büntető eljárást vagy vizsgálati eljárást vezettek be. Az adatok közlése a gyanúsított személy által feladott vagy az ő címére érkezett postai küldemények feladásának, érkezésének és kézbesítésének adataira korlátozódik.

Egyéb bizalmas jellegű intézkedéseket a központ rendel el. Rádió leadás normális körülmények között is csak a m. kir. kereskedelemügyi minisztérium rendeletével megállapított feltételek mellett eszközölhető, melyeknek az a céljuk, hogy egyes személyek ne éljenek vissza a technika eme lehetőségével az állam biztonsága szempontjából nem kívánatos módon. A rádióleadást a rendeletben megállapított keretek között a kereskedelemügyi minisztérium alá tartozó postaigazgatóságok /postahivatalok/ ellenőrzik, valamint a honvéd „K” szervek és a közreműködő „K” szervek.

A fenti [sic!] biztonsági intézkedések ellenére is számolni kell azzal, hogy idegen államok hírszerző szervei rádiókat fognak használni, amelyek igen alkalmas eszközök kémkedés által szerzett hírszerzési anyag továbbítására, vagy kémek számára a határon át utasítások adására, különösen olyan időben, amikor az összeköttetés egyéb módjait korlátozták /határok elzárása/.

A honvéd „K” szervek egyik fontos ténykedése az, hogy a postahivatalokkal és a közreműködő „K” szervekkel egyetértésben, lehetőség szerint lehetetlenné tegyék rádióknak kémkedési célokra való kihasználását. Ezért mindent meg kell tenniük, hogy kémkedéssel gyanúsított egyének ne kapjanak engedélyt vevő-, de különösen leadó- rádiókészülékek használatára, és ott, ahol az engedélyt már kiadták, figyelmesen ellenőrizzék a készülékeket, hogy azokat ne használják kémkedési célokra. Tegyenek továbbá óvintézkedéseket az esetre, ha felmerül az a gyanú, hogy valahol titkos állomás működik.

Titkos állomások felderítése rendszerint csak megfelelő technikai berendezésekkel és szakértő segítségével lehetséges. Az erre szolgáló készülékeket szükség

esetén a központi „K” szerv bocsátja rendelkezésre, ha egyéb intézkedések /mint megfigyelés, házkutatás, stb./ nem vezetnének célra.

A sajtó ellenőrzése normális körülmények között azoknak a nyomtatványoknak fokozott figyelésére korlátozódik, amelyek különösen nemzeti szempontból és a haza védelme szempontjából gyanúsak.

Ha olyan hírek jelennének meg, amelyek a kémkedést elősegítő közleményeket tartalmaznak vagy kémkedési ügyekről nem kívánatos módon számolnak be, a honvéd „K” szervek állapítsák meg bizalmas módon, hogy honnan és mi módon kapta meg a cikk írója ezeket az adatokat és mi bírta őt rá azok közzétételére.

16. A légi szállítás és a postagalambok ellenőrzése.

A saját és idegen repülők „K” szempontból ellenőrizendők.

Idegen államok repülői az ország területe felett csak a fennálló nemzetközi vagy országok közötti szerződésekben foglalt keretek között mozoghatnak. A szerződések kötésénél a „K” szempontok is érvényre juttatandók.

A kémkedést tiltott sávok kijelölésével, kötelező útirányok megállapításával és a személyzet, valamint ennek megbízhatósága előzetes ellenőrzésével akadályozhatjuk meg. A légi szállítás megfigyelését „K” szempontból kell megszervezni.

A lég szállítás ellenőrzését állami és légi biztonság szempontjából a légügyi hivatal /Lüh/ szervein kívül a belügyminisztérium /Büm/ és a honvéd „K” szervek hajtják végre. Ezek a szervek olyan esetekben lépnek közbe, ha valamely repülő vagy annak utasa megszegi az érvényes szerződéseket.

A légi szállítás „K” szempontból való ellenőrzése vonatkozzék arra, hogy az állam területe felett repülő, ill. az állam területén leszálló vagy kényszerleszállást végző repülők vagy azok utasai nem kémkednek-e, ill. a repülők és utasaik – amennyiben erre külön engedélyük nincs – nem rendelkeznek-e kémkedési célokra szolgáló készülékekkel, tárgyakkal, stb. /rádió, fényképező gépek, stb./.

Meg kell állapítani, hogy az engedélyezett készülékekkel, tárgyakkal, vagy más módon nem követtek-e el olyan cselekményeket, amelyekből kémkedésre lehet következtetni /fényképmásolatok, megjelölt térképek, tervrajzok, rajzok/. Ebből a szempontból külön figyelmet érdemelnek idegen államok katonai repülői és annak személyzete.

Az ellenőrzés végrehajtása céljából a honvéd „K” szervek lépjenek szoros összeköttetésbe az ellenőrző szervekkel. Az esetleges kémkedés vagy ennek alapos gyanúja miatt szükséges intézkedésre /mint őrizetbevétel, repülők vagy némely utasok további útjának megakadályozása, valamely gyanús tárgy elkobzása, stb./ az ellenőrzéssel megbízott szerv saját iniciatívájából is javaslatot tesz a honvéd „K” szervnek.

Postagalambokkal való bánásmódra, azok üzembehelyezésére, behozatalára, kivitelére és berepülésére vonatkozólag külön törvényes rendelkezések intézkednek. E rendelkezéseknek célja, hogy a postagalambok kémkedési célokra való

felhasználása, vagy azokkal az államvédelem érdekei ellen való mesterkedés a lehető legkisebb mértékre korlátoztassék.

Az olyan személyek ellen, akik e rendelkezések ellen vétenek, a rendőrhatóságok járnak el.

Tekintettel arra, hogy e rendelkezések be nem tartása legtöbbször kémkedési célokból történik, a honvéd „K” szervek vizsgáljanak ki „K” szempontból, bizalmasan minden olyan visszaélési esetet, amelyről tudomást szereznek.

A fentt [sic!] említett törvényes rendelkezéseket, amennyiben azok a „K” szolgálatot érintik, valamint a postagalambok ismertető jegyeit a 3. sz. mell. tartalmazza.

17. Egyéb védelmi /biztonsági/ intézkedések.

A kémkedés megelőzése érdekében szükséges védelmi intézkedéseket tenni abban a tekintetben is, hogy:

a./ a kémeknek ne legyen bejárásuk az állam érdekeit szolgáló intézményekben, berendezésekbe, tárgyakhoz, készletekhez, raktárakba, gyárakba, ne jussanak hozzá katonai vagy állami titkos iratokhoz, szolgálati könyvekhez, találmányokhoz, tervekhez stb. mégpedig akár lemásolás, akár lefényképezés vagy eredetiben való megszerzés céljából;

b./ hogy hazafias szempontból megbízhatatlan állampolgárok, de különösen idegen állampolgárok ne legyenek olyan intézményeknél alkalmazásban, amelyek a haza katonai védelmével állnak összeköttetésben /honvéd alakulatok, irodák, hadianyaggyárak, vállalatok, raktárak, stb./;

c./ hogy lehetővé tegyék minden, főleg azonban idegen állampolgár – polgári iparvállalatokban, gyárakban, szállítási vállalatokban stb. alkalmazottak – megfelelő ellenőrzését, amennyiben azoknak államvédelmi szempontból jelentőségük van;

d./ hogy lehetetlenné tegyék idegen állampolgárok letelepedését vagy további tartózkodását az államvédelem szempontjából fontos helyeken vagy ezek közvetlen közelében /a határok mentén, erődök, hadianyaggyárak, állandó katonai gyakorlóterek, stb. közelében/;

e./ hogy a katonaság nagyobb gyakorlatainak körzetébe ne juthasson gyanús személyiség.

Amennyiben a felsorolt védelmi intézkedések tekintetében külön központi rendelkezésre volna szükség, a honvéd „K” szervek adjanak be a honvédelmi minisztériumhoz megfelelő javaslatot. A H.M. által, vagy vele egyetértésben valamely más minisztérium által kiadott eme rendelkezések végrehajtásánál a honvéd „K” szervek az illetékes hatóságokkal, szervezetekkel stb. egyetértésben járjanak el.

18. A „K” szolgálat szervezése és oktatása honvéd alakulatoknál. /Kémelhárítás az alakulatoknál/

A kémkedés elleni védekezés csak akkor lesz sikeres, ha annak fontosságát a honvédség minden egyes tagja átérzi.

A honvéd „K” szervek feladata, hogy a „K” szolgálatot a jelen előírás szellemében a körzetükben elhelyezett összes honvéd alakulatnál megszervezzék és a szolgálatot érzés hassa át.

Minden honvédparancsnokság, hivatal, intézet, stb. parancsnokának, ill. főnökének, stb. törődnie kell azzal, hogy az alárendeltjei betartsák a kémelhárításra vonatkozó rendelkezéseket.

Az elv az legyen, hogy

a./ a „K” szolgálat lényegéről és aztán a jelen előírás szellemében annak végrehajtásáról minden tiszt /hivatalnok/ részletes tájékoztatást, az altisztek és a legénység /és hasonló/ pedig általános tájékoztatást szerezzenek;

b./ hogy minden alakulat parancsnokságánál, ezenkívül az alakulat parancsnokságának kötelékébe tartozó minden zászlóalj és osztag parancsnokságánál, valamint az önálló parancsnokságoknál, intézményeknél és hivataloknál, amelyek közvetlenül a vegyesdandárok parancsnoksága alá tartoznak, az alakulat, ill. intézmény tiszt „K” agendájával egy tiszt /hivatalnok/ bízassék meg és ezenkívül, hogy

c./ minden nagyobb honvéd helyőrségben, ahol nincs más honvéd „K” szerv, a helyőrség tiszt „K” agendájával a honvéd helyőrségi parancsnokság által kirendelt tiszt bízassék meg,

Ad a./ Az erre vonatkozó oktatás szabad előadások keretében előre elkészített terv szerint történik:

- a legénység részére – az alakulat „K” tisztjei által;
- tisztek részére – annak a honvéd „K” szervnek egyik tisztje által, amelyet a „K” szolgálatnak az illető honvéd alakulatnál való megszervezésével megbíztak.

A „K” szolgálatnak tiszt és altiszt iskolákban, valamint haladó tanfolyamokon való oktatását – amennyiben ezeket a tanfolyamokat központilag irányítják - a H.M. külön rendelete írta elő. A vegyesdandárok területén rendezett tanfolyamokon az előadásokat a vegyesdandár parancsnoksága saját hatáskörben rendezi. A előadások tervezetét l.: a 4. sz. mell-ben.

Ad b/, c/: Az alakulatok /intézetek/ ill. helyőrségek tiszti „K” agendájára a „K” szolgálatban már kiképzett tisztek jelölendők ki; ezek hiányában pedig olyan tisztek, akik – lehetőség szerint – megfelelnek a jelen utasítás 7. pontjának 1. bek-ben foglalt feltételeknek.

A „K” szolgálatból folyó agendát a tisztek saját normális szolgálatuk mellett végzik. Ténykedésükre vonatkozólag az illetékes honvéd „K” szerv tájékoztassa és vezesse őket, akivel állandó kapcsolatot kell fenntartaniok.

Az alakulat /intézet/, ill. helyőrség „K” tisztje „K” ügyekben szakelődője annak a parancsnoknak /főnöknek/, akihez e szolgálat tekintetében beosztották.

Az alakulat /intézet/ „K” tisztjének hatásköre csak az illető alakulatra /intézetre/ és annak elhelyezési körletére terjed ki, a helyőrség „K” tisztjének hatásköre kiterjed az egész helyőrség körletére. A helyőrség „K” tisztjének azonban nem szabad az alakulat /intézet/ „K” tisztjének hatáskörébe beavatkozni.

A közös ügy érdekében azonban minden körülmények között kívánatos, hogy az egy helyőrségben működő „K” tisztek között meglegyen az összhang. Ennek megszervezésére a honvéd helyőrségi parancsnok hivatott.

Azokat a honvéd helyőrségeket, amelyekben külön helyőrségi „K” tisztnek kell működnie, a honvédelmi minisztérium jelöli ki.

Minden alakulatnál működő „K” tiszt kiválaszt magának minden századból 2-3 megbízható személyt a legénység köréből, akik őt a „K” szolgálatban támogatják. Erről a megbízásról csak a századparancsnoknak szabad tudnia.

A honvéd „K” szervek „K” ügyekben a területükön működő minden „K” tisztnek közvetlen utasításokat adhatnak az alakulat parancsnokán /főnökén/ keresztül. Ezek végrehajtása során a „K” tisztek a jelen utasítások szellemében járnak el és kötelesek az ügy folyásáról tájékoztatni felettes parancsnokukat /főnöküket/.

Ezenkívül a „K” tisztek az esetről-esetre kapott rendelkezéseken felül saját iniciatívájukból is gondoskodjanak arról, hogy a kémkedés megakadályozása érdekében működési körletükön belül megtegyék az összes szükséges és a helyi viszonyoknak megfelelő védelmi intézkedéseket; ezek az intézkedések szigorú betartása megfelelően ellenőrizendő. A tisztek és a legénység ugyanúgy tartsák szemelőtt a kémekkel szembeni védekezés fontosságát és szükség esetén ebből a szempontból kapjanak megfelelő kioktatást.

A „K” tisztek ez irányban teygenek javaslatokat felettes parancsnokuknak /főnöküknek/. Az egyes alakulatoknál /parancsnokságok, intézetek, stb./ fogantatandó védelmi intézkedésekről az 5. sz. mell. ad megfelelő utasításokat. Kémkedés, vagy kémkedés gyanújának felmerülése esetén a „K” tisztek forduljanak az illetékes honvéd „K” szervhez.

19. A kémelhárító szolgálat offenzív ténykedése.

A kémkedés ellen egyik leghatékonyabb preventív fegyver az, ha a hozzánk kiküldött kémekről már a határokon túl, az idegen államok hírszerzési szerveinél,

tehát már a kezdet kezdetén megállapítjuk, hogy hol, mikor és milyen megbízatással szándékoznak átlépni a határt.

Ezeknek az adatoknak a megállapítására az idegen államokba kiküldött hírszerző szervek hivatottak, vagy méginkább az idegen államok hírszerző szerveinek székhelyén állandóan tartózkodó vagy esetleg oda letelepedett megbízható ügynökök.

Ezeknek a bizalmi egyéneknek kiválogatásánál és kiküldésénél a honvéd „K” szervek a legnagyobb körültekintéssel járnak el.

A megbízatással kiküldött bizalmi egyének szakszerű irányítása, a velük való gyors és megbízható összeköttetés megteremtése, valamint a legszigorúbb titoktartás /eltitkolás/ a feltételei annak, hogy a kémkedést a fentebbi [sic!] módszerrel már gyökerében megghiúsítsák. Ezzel a módszerrel a honvéd „K” szervek gyakran nagyon fáradságos, sok időt igénylő és terhes munkától szabadulnak meg. Ezért ott, ahol ez a módszer nem ütközik különösebb nehézségekbe, szabályként alkalmazandók.

III. F e j e z e t

Eljárás kémkedési ügyekben.

A. Általános rendelkezések.

20. Honvéd „K” szervek és államügyészségek /bíróóságok/ együttműködése.

A fennálló törvényes rendelkezések szerint kémkedés büntette esetén mind a katonai, mind a polgári személyek a honvéd büntetőbíróóság hatásköre alá tartoznak. L.: 1. sz. mell. A. pont/. Ezért a kémkedés büntette miatt letartóztatott személyek a büntetőeljárás lefolytatása végett az illetékes államügyészhez kerülnek /honvéd, csendőr, vámőrségi vagy pénzügyőrségi/.

Tekintettel a kémkedési büntetőügyek különleges jellegére, valamint az ilyen büntettek sikeres büntetőjogi üldözéséből folyó különleges érdekekre, az említett összes büntető eljárásokat központosítani kell. Ezért minden illetékes parancsnok sürgős jelentést ad a területén felmerül kémkedési büntető ügyekről a legfelsőbb honvéd bíróságnak azért, hogy a büntető ügyet átadják a kémkedési ügyekben való eljárásra illetékes parancsnoknak.

A büntetőügyeknek a legfelsőbb bíróság által történő átadásáig, ill. a kémkedéssel gyanúsított személynek a kémkedési ügyekben illetékes parancsnok ügyészhöz való elővezetésig a vizsgálati /nyomozati/ eljárás lefolytatására és lehetőség szerint annak befejezésére az illetékes ügyész hivatott.

A honvéd „K” szervek a büntetőeljárás során, néha szükség szerint még a le tartóztatás előtt, szorosan együttműködnek az államügyészségekkel /bíróságokkal/. Az ügyészségek, ill. honvéd bíróságok és honvéd „K” szervek fo kozatos ténykedését, valamint e szervek együttműködését az eljárás kezdetétől annak befejezéséig szemléltetően felsorolják a 6 a./, b/ és c/ mell-ek.

B.A honvéd „K” szervek eljárási módja:

21. A tényállás megállapítása, bizonyítékok beszerzése.

Minthogy kémkedés büntette csak abban az esetben állapítható meg, ha bi zonyos cselekmény /tett vagy mulasztás/ kimeríti a fentemlített törvényes ren delkezésekben /l.: 1.sz. mell. A. pont/ megállapított tényálladási elemeket, ezért a honvéd „K” szervek kémkedés gyanújának felmerülése esetén és a rendelkezésre álló eszközök alapján állapítsák meg:

- a./ a tényállást, azaz mindazokat a körülményeket, amelyek büntett tényállásá nak fennforgása szempontjából fontosak,
- b./ szerezzék be és biztosítsák azokat a bizonyítékokat, amelyek a gyanúsított bűnössége mellett szólnak,
- c./ nyomozzák ki az esetlege bűntársakat /közreműködőket/.

A honvéd „K” szervek az a/ - c/ alatt foglalt föladatokat rendszerint csak na gyon alapos és körültekintő, gyakran hosszabb ideig tartó m e g f i g y e l é s után oldhatják meg. A honvéd „K” szervek ezt a megfigyelést – lehetőség szerint - a saját szerveik útján hajtsák végre. Ha ezt különféle körülmények /elégtelen sze mélyzet, a megfigyelt személy gyakori utazásai, a honvéd „K” szerv helyőrségétől való nagy távolság, stb./ miatt nem volna lehetséges, megkeresendők a bizton sági szervek /csendőrség, rendőrség/, ill. a honvéd „K” szervek által beszervezett személyek alkalmazandók. Ilyen esetekben a honvéd „K” szervek maguknak tart ják fenn az irányítást /l.: a 9.pontot/.

Minthogy a hosszú megfigyelés az ügy kárára lehetne, vagy ha az adott kö rülmények úgy kívánják, előnyös, ha a honvéd „K” szervek vagy közvetlenül vagy szerveik, ill. bizalmi egyéneik segítségével érintkezésbe lépnek a kémkedéssel gyanúsított személlyel. Az érintkezés ekénti fölvétele /ú. n. provokáció/ azonban nem irányulhat büntett kezdeményezésére vagy kikényszerítésére, hanem kizá rólag a bűnös leleplezésére, ill. a büntett kinyomozására /bizonyítékok szerzésé re/ szolgálhat.

22. Kényszerítő eszközök alkalmazása.

A honvéd „K” szervek ténykedése az előző pontban előadott ténykedésekre korlátozódik. Kényszerítő eszközök közül személyekkel szemben

1./ a fogságot:

a./ a honvéd „K” szervek közül halaszthatatlan szükség esetén csak azok a szervek alkalmazhatják, akik a honvéd büntetőbíráskodáshoz tartoznak, amennyiben lehetséges olyan személyek közbenjárásával, akiknek hivatalos felhatalmazásuk van;

b./ tettenérés esetén azonban mindegyik honvéd „K” szerv vagy tényező.

2./ Egyéb kényszerítő eszközöket személyekkel szemben /mint személyi motorozást, házkutatást, elkobzást/ csak a bíróságok alkalmazhatnak, ha azonban a kérsedelem veszéllyel fenyegetne, alkalmazhatja némely hivatalos hatalommal bíró személy /detektív/ és ezenkívül a honvéd parancsnokság.

Halaszthatatlan szükség esete akkor forog fenn, ha a kémkedéssel gyanúsított személy azonnali letartóztatása azért szükséges, mert egyébként annak elhalsztása veszélyezteti az állam biztonságát.

Tettenérés esete akkor forog fenn, ha valaki a bűnöst /bűntársat, közreműködőt/ a büntett végrehajtásán rajtakapja, ha valaki, mint szemtanú vagy szemtanú által figyelmeztetett, a bűnöst /bűntársat, közreműködőt/ a büntett végrehajtása után elfogja vagy követi.

Egyéb esetekben a honvéd „K” szerv a fentebb felsorolt kényszerítő eszközök alkalmazása céljából forduljon a honvéd ügyészhez, ill. ha azt valami okból /pl. távollét/ nem lehet idejében elérni, a legközelebbi illetékes biztonsági hatósághoz vagy szervhez /csendőrség, rendőrség/ L.: 9. pont/.

23. Fogságbevétel.

a/ Időpont:

Az elzárás időpontjának helyes és célszerű megválasztása olyan ténykedés, amely tájékozottságot, körütekintést és gyakorlottságot kíván a honvéd „K” szervektől.

Az elzárást a belpolitikai és külpolitikai viszonyok mérlegelése után általában akkor lehet foganatosítani, ha a honvéd „K” szerv megoldotta a 21. pontban leírt feladatokat.

Az időelőtti, csak egyszerű gyanúsításra alapozott – tehát alapos kivizsgálást nélkülöző – elzárás rendszerint az elzárt személy szabadonbocsátásához vezet, ami többet árthat, mint használhat és ezért ezt a módszert egyáltalán nem szabad alkalmazni. Ezzel szemben a hosszú megfigyelés szintén az ügy kárára lehet, mivel különösen kisebb helyeken aligha lehet a megfigyelést úgy végrehajtani, hogy az fel ne keltené a gyanúsított figyelmét.

b/ Vélemény kérése az ügyésztől:

Annak megállapítása végett, hogy fönnforognak-e a büntető eljárás sikeres eredményéhez megkívánt feltételek, nevezetesen, hogy a bűnössége beigazolására elégséges adat áll-e rendelkezésre és hogy ennek folytán elérkezett-e a le tartóztatás időpontja, célszerű, hogy a honvéd „K” szerv ez irányban kikérje az illetékes ügyész hozzájárulását.

Az ügyész véleményét ki kell kérni lehetőség szerint olyan kémkedési esetekben is, amelyekben kilátás van esetleges tettenérésre, vagy halaszthatatlan szükség esetében is

A véleményyt-adó ügyész az ügy állásáról részletesen tájékozandó.

c/ Polgári hatóságok általi elzárás esete:

A polgári biztonsági hatóságok /szervek/ az általuk kémkedés gyanúja miatt elzárt személyeket, vagy az esetleg egyéb okból elzárt olyan személyeket, akiket kémkedéssel is lehet gyanúsítani, további eljárás céljából átszállítják a területileg illetékes vegyesdandár parancsnokságának ügyészéhez.

Mihelyt a honvéd „K” szervek ilyen elzárásról tudomást szereznek, azonnal lépjenek összeköttetésbe az elzárást foganatosító hatósággal /szervvel/, hogy az ügy szakszerű irányításánál befolyásukat érvényesíthessék.

Amennyiben valamelyik polgári hatóság /szerv/ nem a honvéd „K” szervek intézkedésének szellemében jár el, vagy ha a gyanúsított személyének az illetéke parancsnokság ügyészéhez való átszállítását felhívás ellenére elmulasztaná /elhanyagolná/, a „K” szerv haladéktalanul jelentse az esetet az illetékes ügyésznek, hogy megtehessek a szükséges intézkedéseket.

d/ Kivételes esetek:

A nemzeti biztonság érdekei esetleg megkövetelhetik, hogy a honvéd „K” szervek illetékes helyen kérjék az elzárást olyan esetekben is, amikor arra nincsenek meg a fentebb [sic!] felsorolt feltételek, de a gyanúsított személyeket egyedül elzárással lehet az állam érdekei szempontjából káros esetleges ténykedéstől visszatartani.

Ilyen eset különösen akkor állhat elő, amikor katonailag kritikus időben arról van szó, hogy az ellenséges hírszerzést gyorsan és könnyen megbénítsák, a hálózatába rést üssenek, ott pánikot idézzenek elő, vagy ha ezt a reciprocitás megkívánja.

Ilyen esetekben célravezető a kémkedéssel gyanúsítottak névsorában vezetett személyek tömeges elzárása, vagy olyan idegen állampolgárok elzárása, akik magas társadalmi állást foglalnak el, az ország területén tartózkodnak, és akikkel szemben ilyen kényszerítő intézkedések alkalmazása kívánatos valamely fentebb felsorolt cél elérése érdekében.

Az utóbb felsoroltakat a honvéd „K” szervek vegyék ki a közigazgatási hatóságoknál a nálunk tartózkodó idegenekről vezetett nyilvántartásból és foglalják ők nyilvántartásba.

Ilyen kivételes elzárást kizárólag a H. M. utasítására lehet foganatosítani, vagy a H. M. előzetesen – rövid úton – kikért hozzájárulásával.

e/ Végrehajtás és jelentés:

A honvéd „K” szervek valamelyik tagja által javasolt és az illetékes hatóság által foganatosított elzárásnál – lehetőség szerint – legyen jelen a honvéd „K” szervnek az a tagja /polgári ruhában/, aki az ügyben a nyomozást vezette /tényállás megállapítása, bizonyítékok beszerzése, stb/.

Ez a honvéd „K” szerv érvényesítse a maga szakszerű befolyását különösen a letartóztatás utáni eljárásban /mint a fogoly elkülönítése, személyi motozás, kihallgatás, a nála talált tárgyak értékelése, „K” szempontból szükséges titoktartás, stb/. A letartóztatás végrehajtásánál inkább maradjon a háttérben.

Minden kémkedés miatti elzárást a honvéd központi „K” szerv vegyen nyilvántartásba. Ezért minden honvéd „K” szerv jelenti az általa vagy erre feljogosított hatóság által foganatosított letartóztatást 6 órán belül táviratilag /hughes géptávírón/ a központi honvéd „K” szervnek /H. M./. Ez a jelentés tartalmazza a letartóztatott nevén, állásán, foglalkozásán és a letartóztatás időpontjának és helyének megjelölésén kívül – a cselekmény rövid leírását.

24. Egyéb kényszerítő intézkedések.

A személyi motozás, házkutatás, az ügyre vonatkozó dolgoknak és egyéb bizonyítási anyagnak megszerzés és biztosítás céljából a tett helyén és a letartóztatással egyidejűleg történő elkobzása gyakran elengedhetetlen követelmény /L.: a 22. pontot/.

a/ Személyi motozás:

A személyi motozás célja: a gyanúsított személynél esetleg található és a büntett szempontjából mint bizonyítékok fontossággal bíró tárgyak felkutatása. Ez a legnagyobb körütekintéssel és alaposággal foganatosítandó.

b/ Házkutatás:

A házkutatás /lakás, egyéb helyiségek és elkerített helyek/ célja szintén olyan tárgyak felkutatása, amelyek a büntető eljárásra való tekintettel fontos eszközök a bűnösség beigazolására. Házkutatásnál nagy hangsúly fektetendő arra, hogy az meglepetésszerűen és alaposan történjék.

c/ Elkobzás:

Ha a büntett szempontjából fontos tárgyakat nem bocsátják önként a hatóság rendelkezésére, azokat el kell kobozni.

Az a/ -c/. pontokban felsorolt kényszerítő intézkedésekre vonatkozó rendelkezéseket a kat. bünt. perrendtartás 226 – 230 bekezdései tartalmazzák /L.:az 1. sz. mell. D. pontját/.

25. A kihallgatás.

A kémkedéssel gyanúsított, letartóztatott egyén a honvéd „K” szerv által alaposan kihallgatandó. A kihallgatás célja: egyrészt, hogy kiderüljön a gyanúsított személy azonossága, vagy hogy a bűnösség megállapításához vagy esetleg még további nyomozáshoz vagy leleplezéshez /büntársat, tettetársat/ még szükséges és ezekhez alapot szolgáltató adatok napvilágra kerüljenek, másrészt, hogy betekintést nyerjenek az idegen hírszolgálat szervezetébe.

A letartóztatott személy által előadott adatok ellenőrizendők vagy felülvizsgálendók. Az előadott adatok felülvizsgálása érdekében gyakran nagyon célszerű betekinteni a kémkedéssel gyanúsított személyekről vezetett központi nyilvántartásba, az országos büntető nyilvántartó hivatal adataiba /daktiloszkópia/ és a gyanúsított bejelentő lapjába, ismételten és alaposan átvizsgálni a személyi motozás vagy házkutatás alkalmával talált tárgyakat, esetleg tanúkat kihallgatni.

A honvéd „K” szerv jegyzőkönyvet vesz fel a kihallgatásról /a gyanúsítotttóról és a tanúkéről/.

Szakszerűen feltett kérdések értékes adatokat szolgálhatnak a büntett felderítésére vagy esetleges további nyomozáshoz. Az ilyen adatokról célszerű jegyzeteket készíteni esetleges felhasználás céljából.

A gyanúsított kihallgatásánál általában szem előtt tartandók a kat. bünt. perrendtartás IX. fejezetében foglalt rendelkezések /l.: 1. sz. mell. E. pont/.

26. Átadás.

a/ Időpont:

Kémkedés miatt letartóztatott személyeket személyi motozás és kihallgatás után 48 órán belül át kell adni az illetékes hatóságnak, éspedig:

I.Honvéd, csendőr, vámőr, folyamőr személyeket az illetékes parancsnokság ügyészéhez, polgári személyeket a területileg illetékes vegyesdandár parancsnokság ügyészéhez.

II.Az olyan polgári személyeket, akiket nem kémkedés miatt tartóztattak le, hanem más bűnessel gyanúsítanak, az illetékes polgári bíróságnak, ill. államügyészségnek kell átadni.

b/ Kísérő irat és bűnjel:

A kémkedés gyanúja miatt letartóztatott személyeket kísérő irattal kell átadni. Ebben kimerítően fel kell sorolni azokat az indokokat, amelyek a letartóztatásra alapot szolgáltatnak, továbbá mindazokat a körülményeket, amelyek a gyanúsított bűnösségére vonatkozólag a megfigyelés, vizsgálati eljárás, kihallgatás,

személyi motozás és házkutatás folyamán felmerültek. Az ügyben érdekelt honvéd „K” szerv egyidejűleg szakvéleményt ad arról, hogy mely körülményekre alapítja a kémkedés büntettének fennforgását. Az átirathoz csatolandók a kihallgatás során felvett jegyzőkönyvek.

A bűnjeleket, valamint azokat a tárgyakat is, amelyek nem függenek ugyan össze a büntettel, de a gyanúsított tulajdonát képezik és főleg azokat megőrzés céljából vették fel, nevezetesen pénzt, stb., a gyanúsított átadásakor átadandók annak a hatóságnak, aki a gyanúsítottat további eljárás végett átvette.

27. Az átadás utáni eljárás.

Azzal, hogy a gyanúsított személyt az illetékes ügyésznek átadták, a honvéd „K” szervek munkája még nem ért véget. További nyomozás tárgyává kell tenni azoknak a körülményeknek felderítését, amelyek a kémkedéssel kapcsolatban felmerültek, továbbá a letartóztatott személy esetleges kapcsolatainak felderítését /büntársak, tettestársak/, valamint azoknak a hírszerző szerveknek a kém-szervezetét és módszereit felderíteni, akik a gyanúsított személyt kiküldték. Amennyiben további nyomozás mutatkozik szükségesnek, a honvéd „K” szervek folytassák le azt már saját iniciatívájukból is, az eljárást vezető ügyész kívánságára pedig minden körülmények között. Gyakran célra vezet az is, ha már a vizsgálati fogság idején figyelmesen követik a gyanúsított /terhelt/ személy magatartását. Ezért a honvéd „K” szervek lépjenek érintkezésbe az illetékes honvéd börtön személyzetével /felügyelő hivatalnokával/.

A honvéd „K” szervek bocsássák az eljárásvezető ügyész rendelkezésére az átadás után beérkezett /szerzett/ mindazokat az adatokat, amelyek a letartóztatott /vizsgálati fogságban lévő/ személy büntethetősége /bűnössége/ vagy bűntelensége szempontjából fontosak – lehetőség szerint minél előbb.

C. Egyéb szervek eljárási módja.

28. Honvéd személyek és parancsnokságok.

A honvédség minden tagja köteles haladéktalanul jelenteni azt a kémkedési esetet, amelyről tudomást szerez, vagy amelyet személyesen felfedez, vagy meggyőződése szerint úgy véli, hogy kémkedési esetről van szó.

a/ Ha a kémkedési eset katonai csapattestnél merül fel vagy azt érinti – az alakulat „K” tisztjén kívül a felettes parancsnokának;

b/ egyéb esetekben az alakulat /intézet/ „K” tisztjének, a helyőrségi vagy helyben található más honvéd „K” szervnek. Ha ilyenek helyben nincsenek, úgy a legközelebbi biztonsági szervnek /csendőrnek, rendőrnek/.

A feljelentést tegye meg anélkül, hogy ő maga eljárna a gyanúsítottal szemben; az említetteken kívül az esetről senkit ne értesítsen és senki előtt ne tegyen arról említést.

Tettenérés esetén /l.: 22. pont/ a honvédség minden tagjának letartóztatási joga van. Ha arra lehetőség van, nem a honvédség állományába tartozó egyén letartóztatásánál kérje valamely közelben lévő biztonsági szerv segítségét.

Eközben gondoskodni kell a felfedezett tárgyi bizonyítékok biztonságos elhelyezéséről, vagy az esetet bizonyító tanúk személyazonosságának megállapításáról.

Honvéd személyek letartóztatására a szolgálati szabályzatnak a letartóztatásról szóló rendelkezései az irányadók.

A honvéd parancsnokságok /hatóságok/ minden tudomásukra jutott kémkedési esetet azonnal közöljenek az illetékes honvéd „K” szervvel további eljárás céljából, ha csak nem szükséges a gyanúsított személy letartóztatása tettenérés vagy halaszthatatlan szükség miatt.

Kémkedés miatti letartóztatás fogyanatosításáról a honvéd parancsnokság, ill. személy haladéktalanul értesítse az illetékes honvéd „K” szervet, valamint a saját „K” tisztet is. Az illetékes honvéd „K” szerv intézkedéséig a „K” tiszt jelent utasítás III. fejezetében foglaltak szellemében jár el /személyi motozás, házkutatás, bizonyítékok szerzése és biztosítása, tanúk személyazonosságának megállapítása, kihallgatások, stb./

Ha olyan kémkedési eset merül fel, amelyről már valamelyik honvéd „K” szerv tud és letartóztatást még nem fogyanatosítottak, a honvéd parancsnokságok /az alakulat, helyőrség „K” tisztjei/ gondoskodnak arról, hogy a gyanúsított személyt az illetékes honvéd „K” szerv intézkedéséig figyelmesen kövessék, annélkül [sic!] hogy erről akár a gyanúsított személy, akár avatatlan valaki tudomást szerezzen. A megfigyelést a biztonsági hatóságok is eszközölhetik /csendőrség, rendőrség/.

Egyéb ügyekben a hivatott honvéd „K” szerv utasításai és instrukciói szerint kell eljárni.

29. Közreműködő és támogató „K” szervek.

Kémkedési esetekben a „K” szolgálat végrehajtásába közreműködő szervek az illetékes kormánytényezők által kibocsátott rendeletek szerint járnak el. /L.: A, B, C, stb. pótlások/.

Ezeknek a szerveknek felmerülő kémkedési esetekben a honvéd „K” szervekkel az együttműködését azok az utasítások tartalmazzák.

A honvéd „K” szerveket támogatni hivatott egyéb szervek és személyek /l.: C.3. pont/ ténykedésük során kémkedési esetekben ugyanolyan magatartást kötelesek tanúsítani, mint a honvéd személyek /l.: 28. p./.

A honvéd „K” szervek ez irányban informálják a támogató „K” szerveket a területi szervezés alkalmával.

D.Eljárás távollévő személyek esetében.

30. Elfogatási parancs kiadás és ezzel kapcsolatos intézkedések.

Olyan távollévő és ismeretlen helyen tartózkodó személyek ellen, akiknek bűnösségét a rendelkezésre álló adatok bizonyítják, „elfogatási parancsot” kell kiadni rajtaütés és letartóztatás foganatosítása céljából.

A törvényes rendelkezések értelmében elfogatási parancs kiadására csak az illetékes parancsnokok és honvéd bíróságok jogosultak.

Mihelyt a honvéd „K” szervek birtokában megvannak az elfogatási parancs kiadásának feltételei, tegyenek javaslatot az illetékes honvéd ügyésznél annak kiadására és egyben küldjék be a rendelkezésre álló adatokat /bizonyítékokat/ és szakvéleményüket.

Szükség esetén addig az ideig is, amíg valaki ellen elfogatási parancsot adnak ki, a honvéd „K” szervek jogosultak az illetékes biztonsági szerveknél kérni az illető letartóztatását; egyben átadják neki az eljáráshoz szükséges adatokat.

Egyidejűleg hasonló kérelemmel fordulhatnak az összes határmenti szervekhez, amelyek hivatottak a letartóztatandó személy külföldre távozását megakadályozni.

31. Megfigyelés elrendelése.

Az ország területén kívül, vagy azon belül ismeretlen helyen tartózkodó olyan személyekkel szemben, akik ellen kémkedés alapos gyanúja forog fenn, de a szükséges bizonyítékok elégtelensége miatt még nem lehet őket letartóztatni, megfigyelést kell elrendelni abból a célból, hogy az ország területén való felfedezésük esetén figyelmesen követni lehessen őket.

A megfigyelést az egyes honvéd „K” szerv működési területén saját hatáskörben rendeli el. Azokkal a személyekkel szemben, akiknek megfigyelését már elrendelték, rajtaérés esetén a 21. pontban foglaltak szerint kell eljárni /bizonyítékok beszerzése/.

32. A letartóztatandó vagy megfigyelendő személyek adatainak közlése.

Az olyan személyek adatait /lehetőség szerint a személy pontos leírását, esetleg fényképét és más személyi adatait/, akik ellen elfogatási parancsot adtak ki vagy akiknek a megfigyelését elrendelték, meg kell küldeni az összes honvéd „K” szerveknek, biztonsági hatóságoknak /csendőrségnek, rendőrségnek/, továbbá a határmenti szerveknek /vám- és nyomőrség/ és a külföldi képvisleti hatóságoknak körözvény formájában.

Részletesen közölni kell az adatokban idők során beállt változásokat is /kiegészítések, javítások, stb./.

Második fejezet: A kémelhárítás módszerei

/Szerk. megj.: a fejezet nem kerül közlésre/

Mellékletek

/Szerk. megj.: a Mellékletek nem kerülnek közlésre/

Az új évezred nemzetbiztonsági feladatellátásának súlypontjai¹

Dávid Ferenc

Absztrakt:

Tanulmányában a szerző a magyar nemzetbiztonsági intézményrendszer ezredfordulót követő első évtizedének meghatározó területeiről nyújt áttekintést. Hat meghatározó biztonság- és védelempolitikai kihívást világít meg úgy, mint nemzetközi terrorizmus elleni harc, szervezett bűnözés, migráció, politikai extrémizmus, ellenérdekelt szolgálatokkal szembeni fellépés és a (párt) politikai tevékenység hatása. A tanulmány célja, hogy a hivatkozott időszak feladatellátásának horizontális lenyomatát nyújtsa és erősítse a nemzetbiztonsági tanulmányok folytatásának jelentőségét.

Kulcsszavak: nemzetbiztonság, nemzetbiztonsági tanulmányok, biztonság- és védelempolitika

Abstract:

Focal Points of National Security Task in the New Millennium

In his article the author gives an overview about the most important fields of Hungarian national security organization in the first decade of the new millennium. He highlights six major security policy challenges of this period see as the struggle against international terrorism, organized crime, migration, political extremism, countering secret services activities and the impact of (party) politics. The aim of the study is to give a horizontal view about task and function from the above mentioned period and straighten the importance of national security studies.

Keywords: national security, national security studies, security and defense policy

¹ Ezúton is köszönöm a tanulmány alapjául szolgált diplomamunka és doktori kutatáshoz nyújtott segítséget Dr. Rácz Lajos és Dr. habil. Kis-Benedek József, valamint Dr. habil. Héjja István és Dr. Kobilka István uraknak.

Témaválasztás és felhasznált források

Alapvetésem, hogy az ország és nemzetbiztonsági szolgálatai reagálnak a biztonsági környezet változásaira és a politikai döntéshozók irányítása alatt definiálják és lebontják a szervezetrendszer egészét és részeit érintő feladatokat. Az állam biztonságpolitikájának vissza kell tükröznie az ország alapvető nemzeti értékeit és érdekeit és meg kell tudnia határozni, hogy miként próbálja megvédeni és érvényesíteni azokat. A meghatározott célok és az állam nemzeti érdekérvényesítésének és biztonságának egyik meghatározó letéteményesei a „titkosszolgálatok”, amelyeket a jogalkotó a rendszerváltozás folyamatában nemzetbiztonsági szolgálatok elnevezés alatt határozott meg. A tanulmány az új évezred első évtizedének nemzetbiztonsági feladatellátás szempontjából releváns súlypontjait vizsgálja. A hivatkozott évtized időhatárainak számszerű meghúzása egyoldalú lenne. A határvonalakat a Magyarországot és tágabb értelemben vett biztonsági környezetét befolyásoló események sorával szemléltethetjük. Az új évezred magyarországi mérföldkövei az euroatlanti integráció, a térséget veszélyeztető terrortámadások, valamint az absztraktnak tűnő, de fokozatosan előtérbe került új típusú biztonsági fenyegetések jelentették. A tanulmány és az évtized végének másik sarokpontja az a folyamat, ami egy politikai, gazdasági és társadalmi válásban jelent meg, ami átformálta a biztonságról alkotott elképzelésünket és rendszerszintű változásokhoz vezetettek a hírszerző és elhárító szolgálatok szervezetrendszerében.

A tanulmány terjedelmi keretei, valamint a rendelkezésre álló és kutatható források nem teszik lehetővé, hogy a polgári mellett a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok is bemutatásra kerüljenek. A titkosság és a transzparencia elve determinálja, hogy alkotmányos demokráciánkban a nemzetbiztonsági szolgálatok az ellentétes fogalmak közötti egyensúly fenntartásában érdekeltek. A téma kutathatósága szempontjából lényeges, hogy a titkosság nem egyenlő a titokzatoSSsággal. A nemzetbiztonsági szolgálatok a polgári demokráciákban szuverén szervezetként teljesítik a biztonság- és védelempolitikából rájuk háruló feladatokat, ezért jogszabályi keretek között munkájuk általánosságban nem, csak a műveleti munka esetében titkos. Figyelemmel a lehetőségek által szabott keretre, a biztonságpolitikai hangsúlyok változásai megszorító értelemben, az államigazgatás részét képező rendvédelmi szektor egyes szereplőinek tevékenységével egy-egyben vizsgálhatóak.

Az elsődleges és másodlagos források bevonásával a tanulmány tudományos igényű megismerésének megalapozottságát kívántam erősíteni. A primer források legtágabb körét a jogszabályok jelentik. A jogszabályi hierarchia szintjein törvények, köztük hazánk alkotmánya és alaptörvénye, rendeletek, határozatok és törvényjavaslatok alapjaiban határozták meg a polgári nemzetbiztonsági szféra szervezetét, működését, feladatkörét és tevékenységét. A jogalkotói akaratnyilvánítás háttérében meghúzódó folyamatokat és gyakorlati példákat az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága nyilvános üléseinek jegyzőkönyveiből

ismerhetjük meg közelebbről, ezért részben ez utóbbiakat is felhasználtam kutatásom során. A tanulmány szekunder forrásait két csoport, a könyvészeti és az internetes források köré gyűjtöttem. Nagyobb tematikus egységet jelentenek a könyvészeti források, ahol az általam feldolgozott monográfiák és szerkesztett kötetek a téma jellegzetességéből adódóan kisebb számban, míg a szakértők által jegyzett tanulmányok és ez utóbbiaknak helyet biztosító rendelkező folyóiratok nagyobb számban szerepelnek.² Külön csoportot alkotnak a Nemzetbiztonsági Hivatal évkönyvei, amelyek szakmai szempontból azért jelentősek, mert 1999 és 2009 kerültek kiadásra és a társadalmi nyilvánosság követelményének jegyében mutatták be a hivatal és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok 1999 és 2008 közötti hangsúlyos feladatait. Kisebbs csoportot alkotnak a szekunder internetes források, amelyek a hivatkozott NATO és EU stratégiai dokumentumokra mutatnak.

Nemzetbiztonság az új évezredben³

A nemzetbiztonsági érdek fogalmi meghatározása szerint a nemzetbiztonsági szolgálatok a törvényben meghatározott feladataik végrehajtásával az ország szuverenitásának biztosítását és alkotmányos rendjének védelmét látják el.⁴ Folyamatosan támogatják a kormányzati döntéshozatalt, tájékoztatják a kormányzatot az ország külső és belső veszélyeztetettségének helyzetéről.⁵ A feladatellátás meghatározásának alapja az új évezred küszöbén kiadott biztonság- és védelempolitikai alapelveiben érvényesült, amire az ezredfordulót követően az ország első nemzeti biztonsági stratégiája,⁶ valamint utóbbinak az euroatlanti integráció második sarokkövének számító EU csatlakozást követő módosítása épült.⁷ Különösen a 2002-ben elfogadott és 2004-ben módosított stratégiai lényeges a nemzetbiztonsági szféra szempontjából. A szolgálatok oldaláról a dokumentum jelentősége három pontban összegezhető. Először, az ország 1998-ban kiadott biztonság- és védelempolitikai alapelveiben meghatározott főbb

² Lásd: Rendészeti-, majd Belügyi Szemle, Hadtudomány, Külpolitika, valamint a szakmai szempontból releváns Új Honvédségi Szemle, a Katonai Biztonsági Hivatal, majd Katonai Nemzetbiztonsági Hivatal Szakmai Szemléje, a Katonai Felderítő Hivatal Felderítő Szemléje, a ZMNE Stratégiai Védelmi Kutató Központ Elemzése, stb.

³ Lásd még: Dávid Ferenc: Biztonságpolitikai hangsúlyok a polgári nemzetbiztonsági szférában 2001 és 2010 között. *Hadtudomány* 2013/1-2. 62-76. o.

⁴ 1995. évi CXCV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról. 74. §

⁵ 2073/2004 (IV. 15.) Kormány határozat IV. pont.

⁶ 2144/2002. (V. 6.) Kormány határozat a Magyar Köztársaság új nemzeti biztonsági stratégiájáról.

⁷ 2073/2004. (III. 31.) Kormány határozat a Magyar Köztársaság új nemzeti biztonsági stratégiájáról (módosítás).

célkitűzéseket elérték, az euroatlanti integráció alapjaiban határozta meg és formálta át hazánk biztonsági rendszerét.⁸ Másodsor, utalt a származtatott ágazati stratégiák kidolgozásának szükségességére, amit két egymással összefüggő eredménnyel járt. Egyrészt semmivel, mert a kormányzat által önmagának szabott feladatból arányaiban szinte semmi sem valósult meg. Másrészt pezsdítően hatott azt a szakértői kör szakmai tevékenységére, ami a szakirodalomban követhető nyomon. A kutatási eredményeiket, véleményüket publikálók az ezredfordulót követő évtizedben akaratlanul is a rendvédelmi és nemzetbiztonsági (titkosszolgálati) ágazati stratégia kidolgozásának munkáját támogatta.⁹ A hivatkozott szerzők és elméleti műveik válaszokat kerestek a nemzetbiztonsági szféra előtt álló feladatokra és a szervezetrendszer átalakításának lehetőségeire egyaránt.¹⁰ Harmadsor, a 2004-es módosítást követően már „új” nemzeti biztonsági stratégiának nevezett dokumentum vált a legfontosabb iránytűvé a 2002 és 2012 közötti feladatellátás és biztonságpolitikai hangsúlyok tanulmányozása során. Hatályát a tanulmány témaválasztásának megfelelő időhatár mentén haladva, a 2012-ben elfogadott stratégia kihirdetésével egyidejűleg veszítette el.¹¹

Az észak-atlanti és európai integráció lépcsőfokai mentén haladva, az 1998-ban elfogadott biztonság- és védelempolitika alapelvek megjelölték, majd a 2002-ben kiadott és 2004-ben módosított nemzeti biztonsági stratégia azonosította az ezredfordulót követő nemzetbiztonsági feladatszabás hangsúlyos elemeit. A dokumentum kategorizálása alapján a globális kihívások szempontjából a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok feladatkörében súlyponti elemként jelent meg a terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek elterjedése, az instabil régiók és működésképtelen államok hatása, az illegális migráció, a gazdasági instabilitás, az információs társadalom kihívásai, illetve a globális természeti, civilizációs és

⁸ Uo.

⁹ Lásd például: Tüttő Szabolcs: *A nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszere az új kihívások tükrében*. *Hadtudomány*, 2007/3. 24-36. o.; Finszter Géza: *A nemzetbiztonságról*. *Rendészeti Szemle*, 1991/1. 5-17. o. és *Ismét a nemzetbiztonságról*. *Belügyi Szemle*, 1999/4-5. 5-19. o.; Izsa Jenő: *Az ország biztonságát és a védelmi szféra helyzetét befolyásoló körülmények, tényezők*. *Szakmai Tudományos Közlemények (Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Kutatóhely és Magyar Honvédség Térképész Szolgálat)* 2003. 73-81. o.; Izsa Jenő: *A titkosszolgálati/nemzetbiztonsági ágazati stratégiáról*. *Hadtudomány*, 2006/4. 109-113. o.; Lénárt Ferenc: *Biztonság, nemzetbiztonság*. *Új Honvédségi Szemle* 2000/1. 41-59. o.

¹⁰ BUDAI Gábor: *Esettanulmány a nemzetbiztonsági szolgálatok átszervezéséről*. *Társadalomkutatás* 26. MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest, 2008 517-533. o.; Lénárt 2001. 41-60. o.; Lakatos Zsolt: *Terrorizmus. A nemzetbiztonsági szolgálatok átalakításának tapasztalatai*. *Felderítő Szemle*, 2006/1. 67-74. o.

¹¹ 1035/2012. (II. 21.) Kormány határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

egészségügyi veszélyforrások. Az új évezred belső biztonsági kihívásait a nemzeti biztonsági stratégiában a szervezett bűnözés, a feketegazdaság és korrupció, a kábítószeres terjedése, a politikai és vallási szélsőségek, valamint a demográfiai kihívások jelentették. A regionális kihívások között hazánk földrajzi elhelyezkedése szempontjából Közép-Európa, Délkelet-Európa, a Független Államok Közössége, a mediterrán térség, a Közel- és Közép-Kelet került kiemelt helyre.¹²

A biztonság- és védelempolitikai alapelvek iránymutatása mentén a nemzeti biztonsági stratégia egyben ajánlást is megfogalmazott az elvben egymáshoz kapcsolódó ágazati stratégiák kidolgozásához. A nemzetbiztonsági szolgálatok feladatellátásának hangsúlyai egyértelműen a nemzeti biztonsági stratégiában jelentek meg, amire a nemzetbiztonsági ágazati stratégia épülhetett volna. Mivel ez elmaradt, a nemzeti biztonsági stratégia általános feladatszabásából következtethetünk a hangsúlyosabb területekre. Hiába maradt el egy önálló nemzetbiztonsági vagy rendvédelmi ágazati stratégia kidolgozása,¹³ hiányzott és az idő előrehaladtával feleslegessé vált a stratégia ajánlásában megjelölt származtatott dokumentumok többsége.¹⁴ A szolgálatok feladatellátásnak összetettsége és a nemzetbiztonsági stratégia az ajánlásban megfogalmazottak szerint összekötötte volna a szintén előkészítendő rendvédelmi, gazdasági-pénzügyi, információvédelmi vagy terrorizmus elleni ágazati stratégiákat. Vagy, egy vélelem mentén haladva és visszatekintve az ezredfordulót követő évtizedre: a gyakorlatban nélkülözhető, egymással elvi összeütközésbe kerülő dokumentumhalmot eredményezett volna.

A nemzetbiztonsági szféra feladatszabását a hazai és a nemzetközi gyakorlat alakította ki, a kormányzat és a jogalkotás szerepe az állami intézményrendszer igényeinek összegyűjtésében, szintetizálásában és az általános célkitűzések és hangsúlyos feladatok egy stratégiai szintű dokumentumban történő megfogalmazásban jelenhettek meg. Az ezredfordulót követő stratégiai dokumentumok megalkotásánál figyelembe kell venni, hogy a nemzeti biztonsági stratégia nem azonos a nemzetbiztonsági ágazati stratégiával, ami bár nem került megalkotásra, de az egész-rész viszony alapján az állami iránymutatásnak egy (ágazati) nemzetbiztonsági dokumentuma lett volna. A biztonság- és védelempolitikai alapelvek és a nemzeti biztonsági stratégia a kereteket biztosította, amit Magyarország alapvető nemzeti értékei és érdekei, a biztonsági környezet, az ország geopolitikai helyzete, a hazánkat érintő biztonságpolitikai kihívások és az utóbbiakból eredeztethető feladatokhoz rendelt végrehajtási eszközrendszer határozta meg. Véleményem szerint a normatív jellegű alapidokumentumok és más jogszabályok

¹² 2073/2004. (IV. 15.) Kormány határozat.

¹³ PINTÉR István (szerk.): *Tanulmányok a nemzetbiztonsági törvény továbbfejlesztéséről. Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány, Budapest, 2008. 25-26. o.*

¹⁴ 2073/2004 (IV. 15.) Kormány határozat.

szabta mozgástér alkalmas lehetett volna arra, hogy a nemzetbiztonsági szférára vonatkozó részletesebb feladat-meghatározást és elvárásokat kibontsa.¹⁵

Az ezredfordulót követő évtized tekintetében meghatározó alapvetés, hogy a környezet dinamikus változása a nemzetbiztonsági, mint klasszikus értelemben vett titkosszolgálati tevékenység célja és lényege változatlan maradt. A szervezetrendszer tagoltsága megmaradt, de az elhárítás és hírszerzés közötti határ merevsége tovább oldódott, erősödött az együttműködés a társ- és partnerszolgálatok között. Összességében változatlan alaprendeltetéssel, de a dinamikusan változó biztonsági környezet ellenére pontos feladatkörrel, stabil törvényi (garanciális) környezetben működhetek a szolgálatok. A stratégia a titkos információgyűjtési eszközeinek és módszereinek további fejlődésével, a humán források jelentőségének újbóli növekedésével, valamint az információs- és kommunikációs társadalom jellemzőivel együttesen és párhuzamosan számolt a nemzetbiztonsági szférában.¹⁶

A nemzetbiztonsági stratégia a tárgyalt évtizedben kiemelt helyen szerepelt a nemzetbiztonsági kutatások között. Legmeghatározóbb jellemzőjévé vált, hogy egy hivatalos dokumentum sem került elfogadásra és nem lépett hatályba. Véleményem szerint ez egyrészt mulasztás, mert teret adott az elmélet-szakmai munkának, de a kormányzati ígéret és munka végeredménye szempontjából eredménytelen maradt. Másrészt, a nemzetbiztonsági stratégia hiánya rávilágított a papír alapú dokumentum lényegtelenségére, a szférára vonatkozó tényleges stratégiai gondolkodás hányattatottságára. A tartós hiány felveti a kérdést, hogy a gyakorlatban tapasztalt funkcionális zavarok ellenére működőképes nemzetbiztonsági szolgálatoknak „stratégiai iránymutatásra” vagy a kormánynak a nemzetbiztonsági szférára vonatkozó konzekvens és következetes elhatározására van-e szüksége?¹⁷

Megállapítható, hogy a nemzetbiztonsági feladatok biztonságpolitikai hangsúlyait a nemzeti biztonsági stratégia kijelölte, pontosabb meghatározást a gyakorlat az elmélettől nem igényelt. A feladatok univerzális jellegéből hitelesen egyet sem lehetett kiemelni úgy, hogy annak csak titkosszolgálati aspektusa lett volna. Ha a tanulmány által tárgyalt időszakban a kiemelt feladatokat vesszük alapul, a nemzetbiztonsági hangsúlyok hármass prioritásának elvét kell figyelembe venni.¹⁸ A jogalkotói értelmezésben a hazánk szempontjából releváns feladatok a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem, a bűnözésben érzékelhető tendenciák és a szélsőséges csoportok megjelenése, prognosztizálható erősödése jelentette. Az egyes hangsúlyos feladatokhoz egy-egy jellegzetes jelző illeszthető,

¹⁵ IZSA Jenő: *Javaslatok a nemzetbiztonsági/titkosszolgálati stratégia kidolgozásához. Hadtudomány, 2007/1. 20. o.*

¹⁶ Uo. 15-29. o.

¹⁷ KOVÁCS 2006. 120-122. o.; TÜTTŐ 2007. 27. o.

¹⁸ IZSA 2007. 15-29. o.

ahol az ezredfordulót követően a nemzetközi terrorizmus egy deklarált, a bűnözésben érzékelhető tendenciák reális, míg a szélsőséges csoportok megjelenése bujkáló prioritást jelentettek a Magyarországra ható belső hatások között.¹⁹ A biztonsági kihívások sorában további három elemet emeltem ki, amit a más szerzők kutatásai és a szakirodalom is visszatükrözött, ennek alapján a migrációt és illegális migrációt feltörekvő, az ellenérdekelt titkosszolgálatok tevékenységét klasszikus, míg a pártpolitikai csatározások negatív hatását alternatív prioritásnak tekinthetjük. Ez a hat szegmens jelent meg a tanulmány által tárgyalt időszak végpontjában hatályba lépett, 2012-ben kiadott nemzeti biztonsági stratégiában is.²⁰

Kihívások és súlypontok a nemzetbiztonsági szférában

Nemzetközi terrorizmus (deklarált prioritás)²¹

A terrorizmus nem a 21. század terméke, de az új évezredben kétségkívül valós veszélyforrás és deklarált prioritás lett az euroatlanti térségben.²² A terrorizmus történelme során korszakonként és szakirodalmanként eltérő definíciói léteztek, de egyik sem nyújtott adekvát meghatározást a jelenségre. A tanulmány tartalmi és terjedelmi kötöttségei nem teszik lehetővé, hogy az általános hivatkozásokon túl mélységében foglalkozzam a kérdéssel.

Kiindulópontom, hogy a terrorizmussal szembeni fellépés 2001. szeptember 11-ét megelőzően is napirenden volt, de azt követően egyenesen hadat üzentek neki.²³ Tette ezt a nyugati világ úgy, hogy még ugyanakkor az évtizednek a végére világossá vált, hogy klasszikus értelemben értelmetlen próbálkozás háborút vívni ellene. A küzdelem katonai dimenziója gyakorlatilag súlytalan a probléma megoldásában. Az elmúlt évtizedek tapasztalatai azt mutatták, hogy a terrorizmus

¹⁹ 2073/2004. (IV. 15.) Kormány határozat

²⁰ Lásd: 1035/2012. (II. 21.) Kormány határozat

²¹ A szerzőnek az alfejezet korábban már megjelent és kibővített tanulmányát lásd: Dávid Ferenc: *Terrorizmus és nemzetbiztonság az ezredforduló jogalkotásában. Szakmai Szemle (Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat) 2013/1. 40-52. o.*

²² NATO [1990] *Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance*. Link: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23693.htm (2014. február 1.) 1-23. p.; NATO [1991] *The Alliance's New Strategic Concept*.

Link: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm (2014. február 1.) I. 7-14. p.; NATO [1999] *The Alliance's Strategic Concept*.

Link: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm (2014. február 1.) II. 20-24.

²³ Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága nyilvános üléseinek jegyzőkönyvei (Nbb.) Nbb-13/2001 18. o.

felszámolásában és kezelésében a politikai eszközök, a rendvédelmi szervek és kiemelten a titkosszolgálatok alkalmazása bizonyult a legcélravezetőbbnek. Ennek oka, hogy ezek a szervezetek képzetesebbek, felkészültebbek az információ-szerzés területén és a terrorista csoportok felszámolásában.²⁴ A nemzetbiztonsági fellépés lehetőségeit árnyalja, hogy a probléma kívül esik az egyes államok politikai hatósugarán. A nemzetállamok által deklarált, államhatárok között értelmezett szuverenitást figyelmen kívül hagyó kihívásokkal szemben csak egy más szemléletet alkalmazva lehetett szembeszállni. Mint nemzetközi fenyegetés az új típusú terrorizmus komplex és együttes védekezést igényelt. A komplexitást úgy kell értelmezni, hogy a nemzetközi terrorizmussal szemben egyszerre és összehangoltan kellett alkalmazni politikai, propaganda, felderítő, rendőri és a klasszikustól eltérő katonai képességeket.²⁵ A hangsúly viszont a megelőzésen és a megszakításon kellett, hogy legyen, ahol a rendvédelmi szerveknek, így a polgári nemzetbiztonsági szolgálatoknak együtt kellett működniük hazai és nemzetközi szinten egyaránt.

Az új évezredben a prioritást a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok munkájában a nemzetközi terrorizmus elleni harc kapta. Ezt a világban, Európában és hazánk szűkebb környezetében lezajlott események, valamint a szövetségi, közösségi és nemzetközi szerepvállalásainkból származó kötelezettségvállalások indokolták. A terrorizmus jelentette kihívás magával hozta a humánforrásokból (HUMINT) megszerzett információk felértékelődését, a belső biztonság szempontjából pedig hangsúlyosabb helyen szerepelt a kiemelt jelentőségű objektumok, erőforrások, minősített információk és érdekek átfogó védelme.²⁶

A terrorizmus reneszánszát a 2001-es év hozta el, amikor maga is változáson ment keresztül és globális kockázati tényezőként tűnt fel a fenyegetések palettáján. A new yorki és washingtoni eseményeket követően a világ terrorfenyegetettsége felértékelődött, de Magyarország veszélyeztetettsége érdemben nem változott. Ennek oka hazánk geopolitikai helyzetére, külkapcsolati orientáltságára, szövetségi politikájára és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységére volt visszavezethető.²⁷ A terrorizmus jelensége önmagában nem volt újdonság. A terrorcselekmény tényállását a magyar jogrendszer ismerte,²⁸ felde-

²⁴ TÁLAS Péter: *A terrorizmus elleni küzdelem néhány dilemmájáról*. *Hadtudomány*, 2005/4. 194-202. o.; TÁLAS Péter: *A hadtudomány és a terrorizmus viszonya*. *Hadtudomány*, 2009/3-4. 22-27. o.

²⁵ ORMOS Mária: *A háborúról és a terrorizmusról*. *Hadtudomány*, 2005/4. 42. o.

²⁶ IZSA 2007. 24.

²⁷ TÓTH András In: *NBH évkönyv, 2003. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2004. 5-6. o.*

²⁸ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről 261. §

rítésére, megelőzésére és elhárítására megvolt a megfelelő intézményi háttér.²⁹ Az újdonságot az új kihívások sorában a nemzetközi terrorizmus jelentette, ami megkövetelt egy új biztonságpolitikai gondolkodásmódot, amihez idő kellett. A nemzetbiztonsági szférának le kellett vonni a tanulságot, hogy rendelkezik-e azokkal az eszközökkel, azokkal a képességekkel, amelyek lehetővé teszik, hogy megelőzzék az ilyen jellegű terrorcselekményeket.³⁰

A nemzetbiztonsági szféra a terrorizmus és a nemzetközi terrorizmus elsődlegességét a szövetségi stratégiákból eredeztette.³¹ A gyakorlat szempontjából ugyanennyire volt lényeges, hogy az egyes veszélyek és kihívások egyszerre, egymás hatását erősítve jelentek meg, felderítésük és elhárításuk globális összefogást igényelt. A változások megkívánták a titkosszolgálati módszerek és eszköztár szükséges irányba történő változtatását és az információgyűjtés elsődlegességét Magyarország potenciális veszélyforrásai tekintetében.³² Az ezredfordulót követő években a nemzetközi terrorizmus hazánkhoz közelebb jelent meg, a térség fenyegetettsége potenciálisan nőtt. Az afganisztáni és iraki háború, valamint az isztambuli, madridi és londoni stratégiai terrortámadások igazolták a fenyegetés prioritását, amit a gyakorlat mellett a stratégiai dokumentumok is visszatükröztek.³³

Magyarország a megvalósult terrorcselekmények számadatainak szempontjából a Köztes-Európára jellemző tendenciát mutatta, aminek elsősorban földrajzi, etnográfiai, politikai okai voltak,³⁴ de nem nélkülözhetette a hatékony titkosszolgálati tevékenységet sem. A Nemzetbiztonsági Hivatal és az Információs Hivatal tevékenysége a nemzetbiztonsági veszélyt jelentő terrorszervezetekre,³⁵ utóbbiak finanszírozási forrásaira fókuszált, ahol tendenciaként jelent meg a szervezett bűnözéssel való összefonódásuk. 2003-tól kezdődően a terrorszervezeteket támogató rezsimek figyelme megnőtt a szélsőséges csoportok iránt.³⁶ A terrorizmus, mint globális biztonsági kihívás összetettségét jelzi, hogy az ezred-

²⁹ TÚTÓ 2007. 27-29. o.; Urbán Attila: *A nemzetbiztonsági szolgálatok és a terrorelhárítás*. In: Kuglics Gábor (szerk.): *Politikai elemzések. Magyar Lajos Alapítvány*, Budapest, 2002/1. 38-43. o.

³⁰ Nbb-13/2001. 5. o.

³¹ NATO 1990.; NATO 1991.; NATO 1999.; EU [2005] *The European Union Counter-Terrorism Strategy*.

<http://register.consilium.eu.int/pdf/en/05/st14/st14469-re04.en05.pdf> (2014. február 1.)

³² DOBOKAY Gábor In: NBH évkönyv, 2001. *Nemzetbiztonsági Hivatal*, Bp. 2002. 7-8. o.

³³ EU 2005.; NATO 2010.

³⁴ SZÜCS Jenő: *Vázlat Európa három történeti régiójáról*. Magvető, Budapest, 1983.; TÁLAS Péter: *A terrorfenyegetettségéről a számok tükrében*. ZMNE Stratégiai Védelmi Kutató Központ Elemzések, 2011/7. 1-10. o.

³⁵ 1995. évi CXCV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról 4. § c)

³⁶ TÓTH András In: NBH 2004 5-6. o.

fordulót követően a Nemzetbiztonsági Kabinetben belül életre hívták az egyeztetések legmagasabb fórumát, a Terrorellenes Koordinációs Bizottságot.³⁷ A kormányzat által inspirált, a Nemzetbiztonsági Hivatal bázisán működő szervezet fogta össze és koordinálta a nemzetbiztonsági szolgálatokat és az érintett rendvédelmi szerveket.³⁸

A szolgálatok folyamatosan szembesültek a nemzetbiztonsági kihívások széles spektrumával, azok összefonódásával. 2003-ban az iraki koalíciós hadművelet, a taszári kiképzési program megkövetelte a hazai és külföldi társszolgálatokkal való együttműködést a nemzetközi terrorizmus elleni harcban.³⁹ Az együttműködést és egy feladat komplexitását jól szemlélteti a taszári kiképzési program, amit a szemléletesség kedvéért röviden ismertetnék.

Az iraki események idején a Magyar Köztársaság rendelkezett egyedül kihasználatlan amerikai bázissal Európában, míg a másik Stuttgartban folyamatos kihasználtság alatt állt. A hazánkhoz intézett amerikai igény része volt annak az összefogásnak és küzdelemnek, ami az euroatlanti térségben megfogalmazódott a nemzetközi terrorizmussal szemben. Az ország belső biztonságának megőrzése szempontjából fontos volt, hogy a kiképzés arányaiban ne jelentsen lényegesen nagyobb biztonságpolitikai kockázatot hazánkban. Magyarország 15 pontos feltételt fogalmazott meg az Egyesült Államok felé. Elvárás volt, hogy a hozzánk érkezők ellenőrizhetővé váljanak, jogviszonyuk abszolút tisztázott és korrekt legyen, a rendvédelmi szerveknek lehetőségük legyen bizonyos védelmi intézkedések megtételére.⁴⁰

A Nemzetbiztonsági Kabinet és a Nemzetbiztonsági Kabinet Tanácsadó Testülete folyamatosan ülésezett, hogy feltárja a biztonsági kockázatokat, majd egyértelműen a prevenció mellett foglalt állást. A tevékenységet a rendvédelmi szervek összességének bevonásával kívánták megvalósítani. A kiképzésről sok minden kitudódott, ezért az egyes szervek folyamatosan tájékoztatták a lakosságot is. A helyzet a pártpolitikai csatározások hatására öngerjesztő lett a lakosság körében. A bázis területén katonai kiképzés nem folyt, de a programnak voltak politikai, gazdasági és pszichikai vonatkozásai. A feladat teljesítésével hazánk fel kívánt szabadulni a nemzetközi (amerikai) nyomás alól, hogy Magyarország vegyen részt a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben. A média hatására a

³⁷ 2239/2005. (X. 28.) Kormány határozat a terrorfelderítés műveleti koordinációjáról és a Terrorellenes Koordinációs Bizottság létrehozásáról; 2121/2006. (VII. 11.) Kormány határozat a terrorfelderítés műveleti koordinációjáról és a Terrorellenes Koordinációs Bizottság létrehozásáról szóló 2239/2005. (X. 28.) Kormány határozat módosításáról

³⁸ TÚTÓ 2007. 24-36. o.

³⁹ TÓTH András In: NBH 2004 5-6. o.

⁴⁰ Nbb-199/1/2003-10. 5. o.

közvéleményt manipulálták és félelemérzet alakult ki a lehetséges következmények miatt.⁴¹

Tóth András, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokért felelős államtitkár nyilatkozata szerint Kiss Elemér a Miniszterelnöki Hivatal vezető miniszter 2002. december 18-án adta ki az utasítást a három nemzetbiztonsági szolgálatnak, amiben meghatározta a kiképzéssel kapcsolatos védelmi, biztonsági feladatokat. A feladatok koordinálásával a miniszter a Nemzetbiztonsági Hivatalt bízta meg. Ezt követően a főigazgatók már maguk dolgozták ki az intézkedési terveket, amelyek részben a nemzetbiztonsági szolgálatok, részben más rendvédelmi szervek feladataira terjedtek ki.

A Nemzetbiztonsági Kabinet keretében szoros együttműködést alakított ki egymással a határőrség, a rendőrség, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal a migráció és a menekülthullám fokozottabb ellenőrzésére. Egyeztetett térségi fellépést határoztak meg a Nemzetbiztonsági Hivatal, a Katonai Biztonsági Hivatal, az Országos Rendőr-Főkapitányság és a határőrség szerveivel a taszári bázis környékén. A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat megteremtette a szükséges és elégséges technikai feltételeket a térséggel kapcsolatos műveleti munka szempontjából. Intenzív partnerszolgálati együttműködés alakult ki az Információs Hivatal keretén belül, hogy bármely, a Magyar Köztársaságot érintő információ vagy a taszári kiképzéssel kapcsolatos hír időben eljusson a politikai döntéshozókhoz.

Párhuzamosan az eseményekkel és a belpolitikai hangulatkeltéssel, a rendvédelmi szervek az amerikai partnerszervekkel együttműködve igyekeztek a jogos társadalmi információigényeket kielégíteni. A politikai viták csak hátráltatták a tényleges szakmai munkát, korlátozták a figyelem összpontosítását és akarva-akaratlanul hangsúlyeltolódáshoz vezettek a szakmai és politikai célszerűség között. A taszári kiképzés ideje alatt az ország terrorveszélyeztetettségének növekedéséről nem volt információ. Történeti távolból vizsgálva az eseményt, terrorcselekmény elkövetésére nem került sor hazánkban.⁴²

Magyarország Európai Unióhoz történt csatlakozása azt is jelentette, hogy nemzeti érdekeink védelmét még jobban az új kihívásokhoz igazította a jogalkotó. A közösségi érdekeket szem előtt tartva megkülönböztetett figyelmet kellett fordítani mindarra, amit az Európai Unió jelenthetett a szolgálatok számára.⁴³ Az EU céljai között pedig első helyen szerepelt a terrorizmus elleni küzdelem.⁴⁴ Magyarország EU csatlakozásával egy időben bekövetkezett madridi és londoni stratégiai terrortámadások hatására hazánk is közelebb érezhette magához a távolinak tűnő globális veszélyforrásokat. Az ország potenciális fenyegetettsége

⁴¹ Nbb-199/1/2003-10. 6-7. o.

⁴² Nbb-199/1/2003-10. 8-9. o.

⁴³ Tóth András In: NBH 2004. 5-6. o.

⁴⁴ EU 2005. 7. o.

aránytalanul nem növekedett, de megkövetelte a szükséges ellenlépések megtételét. A terrorista csoportok finanszírozási forrásainak elzárása egyet jelentett azzal, hogy a szervezett bűnözéssel organikusan összeforrt nemzetközi terrorizmust együttesen kellett kezelni és fellépni vele szemben. A terrorista csoportok céljaik megvalósításához a határokon átívelő pénzügyi rendszert és a banki műveleteket használhatták fel, ami megkövetelte a figyelmet a polgári nemzetbiztonsági szolgálatoktól. Fokozatosan növekedett a szélsőséges szervezetekkel szembeni fellépés fontossága. Ezt nem csak törvényi kötelezettség indokolta, hanem a szervezetek folyamatos potenciális utánpótlási bázist jelenthettek a „franchise” jellegű, az elégedetlen társadalmi rétegekre támaszkodni kívánó terrorcsoportok szemében.⁴⁵

A terrorizmussal szembeni küzdelem szempontjából az ezredfordulót követő évtizedben a különbség az egyes rendvédelmi szervek között az időtényezőben mutatkozott. A rendőri szervek nyomozati tevékenységük során többnyire nem megelőző, hanem feltáró intézkedéseket foganatosítanak, míg a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok szerepe a terrorcselekményekkel szembeni preventív intézkedések vonatkozásában volt egyértelműen. A stratégiai prioritások kialakításakor a nemzetbiztonsági szolgálatok –bár nyomozóhatósági jogkört nem gyakorolhatnak– rendelkeztek azokkal a széles körű nemzetközi kapcsolatokkal, amelyek lehetőséget biztosítottak számukra a terrorcselekmények felderítésére és a büntetőeljárás megindításához szükséges információk beszerzésére. A hatáskörök elhatárolása alapján a titkosszolgálatok a szükséges és elégséges információk birtokában a rendőrségnek adták át az ügyet nyílt intézkedések megtételére.⁴⁶

A terrorizmus elleni harc jegyében az együttműködés hazai és nemzetközi szinten is adott volt a titkosszolgálatok között.⁴⁷ A jogalkotó a nemzetbiztonsági törvény 2010-es módosításáig⁴⁸ a Nemzetbiztonsági Hivatalt nevezte meg a terrorelhárítási harc letéteményesének,⁴⁹ de a nemzetbiztonsági szolgálatok mindegyikének feladatrendszerébe beépítette a terrorizmussal szembeni fellépés kötelezettségét. A polgári hírszerző szervezet, az Információs Hivatal az ország nemzetbiztonságát veszélyeztető, külföldi eredetű szervezett bűnözésre,

⁴⁵ Tóth András In: NBH évkönyv, 2004. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2005. 7-9.o.

⁴⁶ Tóth Csaba Mihály: Az együttműködés, mint az új kihívások hatására fokozódó követelmény a nemzetbiztonsági szférában. Szakmai Szemle (Katonai Biztonsági Hivatal), 2011/3. 118-119. o.

⁴⁷ Tóth Csaba Mihály: Az együttműködés, mint az új kihívások hatására fokozódó követelmény a nemzetbiztonsági szférában. Szakmai Szemle (Katonai Biztonsági Hivatal), 2011/3. 116-120. o.

⁴⁸ 2010. évi CXLVIII. törvény a Magyar Köztársaság minisztériumainak felsorolásáról szóló 2010. évi XLII. törvénnyel összefüggésben szükséges törvénymódosításokról és egyes iparjogvédelmi tárgyú törvények módosításáról.

⁴⁹ 1995. évi CXXV. törvény 5.§ c)

kifejezetten a terrorcselekményekre vonatkozó információk gyűjtésére volt felhatalmazva.⁵⁰ Az egyes nemzetbiztonsági szolgálatok mellett a rendőrség rendelkezett az új típusú globális kihívások között prioritásként kezelt terrorizmussal szembeni harc megvívásához törvényi felhatalmazással.⁵¹ A legutóbbi törvény-módosítás kibővítette⁵² és a rendőrség feladataként határozta meg a terrorizmus elleni küzdelmet.⁵³

A nemzetbiztonsági szféra súlypontja a globális kihívások esetében egyértelműen a nemzetközi terrorizmuson (és a vele összefonódott szervezett bűnözésen) volt a tárgyalt időszakban. Az évtized végére a kormányzat úgy ítélte meg, hogy a terrorelhárítás prioritása továbbra is elsődleges és ennek megfelelően módosította a jogszabályi háttérrel és szervezeti rendszert. 2010-ben a terrorelhárítási feladatok (a rendőrség szervezeti keretén belül) a Terrorelhárítási Központban egyesültek. A jogalkotó a Terrorelhárítási Központ megalakulását követően is a Katonai Biztonsági Hivatal (valamint a Katonai Felderítő Hivatal jogutód Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat) hatáskörében hagyta meg működési területén a terrorcselekményekkel szemben fellépés jogát. Az Alkotmányvédelmi Hivatal, az Információs Hivatal és más állami szervek csak az információszerző rendszer egészének részeként funkcionálnak tovább. A tudomásukra jutott releváns, az országot, vagy a honvédelemet fenyegető veszélyekről szerzett értesítéseket kötelesek továbbítani a Terrorelhárítási Központnak.⁵⁴

Bűnözésben érzékelhető tendenciák (reális prioritás)

A globalizációval egyidejűleg megjelent az államhatárokat semmibe vevő nemzetközi szervezett bűnözés. Az ezredfordulót követő időszak deklarált belső biztonsági súlypontjai között a hazai és nemzetközi szervezett bűnözés kiemelt figyelmet érdemel. Ha gondolatban lefejtjük a szervezett bűnözés (mint elméleti szinten létező jelenség) külső héját, legbelül kapcsolódási pontokat találunk a belső, regionális és globális biztonsági kihívásokkal.⁵⁵ Az ellene való hatékony

⁵⁰ 1995. évi CXXV. törvény 4.§ c)

⁵¹ 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről. 69. § (4)

⁵² 2011. évi CCVII. törvény egyes rendvédelmi tárgyú törvények módosításáról, valamint az azzal összefüggő további törvénymódosításokról.

⁵³ 1994. évi XXXIV. törvény 1. § (1)

⁵⁴ 232/2010. (VIII. 19.) Kormány rendelet a Terrorelhárítási Központról; 295/2010. (XII. 22.) Kormány rendelet a terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól.

⁵⁵ Globális szinten a terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek illegális elterjedése, az instabil régiók és működésképtelen államok háttérében, az illegális migráció támogatásában, gazdasági instabilitásban, az információs, környezeti bűncselekmények háttérében, a hazánkat sújtó feketegazdaság, korrupció, kábítószer-kereskedelem mögött állhat.

fellépés a titkosszolgálati információgyűjtő eszközök és módszerek nélkül szinte elképzelhetetlen lenne. Előtérbe kerülését a piacgazdaság és magyar rendszer-változást követő évek általa generált változások tették és teszik indokolttá. A tárgyalt időszakban a szervezett bűnözői körök törvénytelen eszközökkel törekedtek a profitmaximalizálásra, ami egyaránt veszélyeztette hazánk gazdasági, társadalmi, politikai és ökológiai biztonságát.⁵⁶

A gazdasági és pénzügyi rendszer biztonságát befolyásoló belső és külső tényezők esetében a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, azon belül a Nemzetbiztonsági Hivatal és az Információs Hivatal feladatkörébe sorolta a Magyar Köztársaság gazdasági, tudományos-műszaki és pénzügyi biztonságát veszélyeztető törekvések felderítését és elhárítását. A szervezett bűnözői csoportok –megannyi káros tevékenységük mellett– pénzügyi visszaéléseikkel, a korrupcióval és a pénzmosással jelentősen bomlasztották a nemzetgazdaság stabilitását az ezredfordulót követően. A 2000-es évektől kezdődően a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok feladatkörében hangsúlyossá vált (összefonódva más biztonsági területekkel, mint például az ellenérdekelt szolgálatokkal, vagy bűnözői körökkel szembeni fellépéssel) a gazdasággal kapcsolatos védelmi, illetve információgyűjtő tevékenység. A szervezett bűnözés felismerte a lehetőséget a politikai és gazdasági információszerzésben és, hogy saját pozícióit erősítse, a 2001 és 2010 közötti években gyakran szerveződtek csoportjai stratégiai anyagok, vagy védett technológiák beszerzése köré.⁵⁷

A '90-es évek végétől a nemzetközi szervezett bűnözés már stratégiai szinten jelent meg a legjelentősebb veszélyforrások között, ezáltal veszélyeztette a Magyar Köztársaság gazdasági-pénzügyi biztonságát. A biztonsági ellenőrzések esetében az ellenérdekelt titkosszolgálatokkal szembeni fellépés mellett egyre markánsabban jelent meg a közélet tisztaságának garantálása.⁵⁸ Az új évezred a szervezett bűnözés elleni harc fontosságának felismerését hozta, ami egyenesen vezetett el reális prioritásként történt nemzetbiztonsági azonosításához. Jellemző a tárgyalt időszakban, hogy a jelenség tendenciózusan egyre agresszívabb formában jelent meg. Fokozatosan próbált megkapaszkodni a legális gazdaságban, nemzetközisedett és az állami korrupción keresztül érvényesítette belső romboló hatását.⁵⁹ A védelem szempontjából a megelőzés vált meghatározóvá. A biztonsági ellenőrzések együtt szolgálták a közélet tisztaságának, az állam- és közigazgatás tekintélyének, külső befolyásoktól mentességének megőrzését. A belső védelmi feladatkör mellett nyilvánvalóvá vált, hogy az ország gazdasági stabilitását döntően a bűnszervezetek és a pénzügyi visszaélések befolyásolják,

⁵⁶ DOBOKAY Gábor: *Gazdasági hírszerzés, ipari kémkedés. Belügyi Szemle 2000/6. 89.o.*

⁵⁷ DOBOKAY 2000. 89-92. o.

⁵⁸ DOBOKAY Gábor In: *NBH évkönyv, 1999. Nemzetbiztonsági Hivatal, Bp. 1999. 3-4. o.*

⁵⁹ TÓTH András In: *NBH 2004. 5-6. o.*

amelyek felderítése és megghiúsítása kiemelkedően fontos volt a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok feladatellátásában.⁶⁰

A szervezett bűnözés organikusan összeforrt a nemzetközi terrorizmussal. Akcióik lebonyolításához a határokon átívelő pénzügyi rendszer is segítségükre volt a nélkülözhetetlen pénzügyi műveleteik során. A szolgálatok előtt álló feladat megoldása ösztönzőleg hatott a korábban már említett hazai és nemzetközi együttműködésre.⁶¹ Hazánk EU csatlakozását, az afganisztáni, majd iraki hadműveleteket és az európai stratégiai terrortámadásokat követően még hangsúlyosabbá vált a szervezett bűnözéssel szembeni fellépés. A harc megvívása komplex feladatnak bizonyult és mind a terrorizmus finanszírozása, mind az ország gazdasági biztonságának megszilárdítását tekintve döntő tényezőnek mutatkozott.

Az ezredforduló első éveit a K&H bróker-botrány, valamint az arab pénzváltók (pénzmosók) ügye határozta meg. Az EU célja között hangsúlyos volt a szervezett bűnözés, illetve az azzal kapcsolatot mutató terrorizmus, illegális fegyver és kábítószer-kereskedelem elleni küzdelem. Az unió biztonsági prioritásainak szem előtt tartása és a jövőbeli pénzügyi támogatások nagysága megkövetelte az állami intézmények tiszta és szabályszerű működésének biztosítását.⁶² A korrupció elleni küzdelemben a negatív jelenségek feltárása és visszaszorítása (pl. ingatlan-nyilvántartással kapcsolatos visszaélések) vált meghatározóvá.⁶³

Az új évezredben a stabilitás egyet jelentett a gazdasági biztonsággal, ami megkövetelte az ezzel összefüggő jelenségek komplex megközelítését. A szervezett bűnözés jelensége és káros hatásai a gazdasági biztonság oldaláról váltak jelentőssé. A biztonság megszilárdítása mind nagyobb figyelmet kapott és lehetőséget kínált együttműködési platform kialakítására más rendvédelmi szervekkel. A globális gazdasági válság hatásai között így válthatott reális prioritássá a gazdasági- és pénzügyi biztonság erősítése. Ebből eredeztethető az állami intézmények tisztaságának és átláthatóságának kiemelt jelentősége, valamint az informatikai biztonság erősítése, amit a pénzügyi és más minősített információk védelme követelt meg.⁶⁴ A tárgyalt évtized második felének éveiben a hazai és nemzetközi szervezett bűnözés mindent megtett kapcsolatai további építésére és pozíciói erősítésére a legális gazdaságban. Az államigazgatás és a rendvédelmi szervek felé is próbált hidat verni, ami különösen hangsúlyossá vált az Európai Unió pályázati forrásainak hazánkba érkezésével.⁶⁵ A 2006-os gazdasági válság hatására a prioritás már egyértelműen a gazdaságbiztonságon és a nemzetközi

⁶⁰ ZSOHÁR István In: NBH 2004. 8-9. o.

⁶¹ TÓTH András In: NBH 2005. 7-8. o.

⁶² TÓTH András In: NBH 2004. 5-6. o.

⁶³ ZSOHÁR István In: NBH 2004 7-8. o.

⁶⁴ TÓTH András In: NBH 2005. 7-9. o.

⁶⁵ SZILVÁSY György In: NBH évkönyv, 2006. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2007. 5-7. o., TÓTH András In: NBH évkönyv, 2005. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2006. 5-7. o.

terrorizmus térnyeréséből származó kockázatok kezelésén volt, ami a nemzetgazdaság stabilitásának garantálásán és a szervezett bűnözéssel folytatott küzdelmen keresztül mutatkozott meg. A veszélyek az állami tulajdonvesztésen, hivatali korrupción, az EU támogatásokkal összefüggő pályázatokon és a kormányzat kiemelt gazdasági projektjein keresztül vált érzékelhetővé és követelte meg fokozottabb nemzetbiztonsági védelmüket.⁶⁶ A szervezett bűnözés pozíciószerezése a legális gazdaságban megkövetelte a partnerszolgálatokkal való szorosabb együttműködést. Hagyományos tevékenységi köre mellett 2007-től kezdődően vált jelentőssé a környezetbiztonság szavatolásban történő titkosszolgálati részvétel, amikor a szemétmaffia az európai határnyitással Kelet-Közép-Európára koncentrált tevékenységét.⁶⁷

Napjainkban is meghatározó az évtized közepén begyűrűzött válság pénzügyi-gazdasági destabilizáló hatása. A szervezett bűnözés a pénzmosáson keresztül folyamatosan erősíteni tudta pozícióit a legális gazdaságban, amire példa a tanulmányban tárgyalt évtizeden végighúzódo kecskeméti maffiaper. Térnyerését tovább erősítette, amikor hidat kívánt kiépíteni az állami- és közigazgatás, valamint azok döntéshozói felé. A politikai befolyásszerzés mellett javíthatta pozícióit és profitálhatott az EU-s pályázati pénzek megszerzése során.⁶⁸ A tendenciával párhuzamosan váltak fontossá a nemzetbiztonsági ellenőrzések, ami a tárgyalt évtized végére a Belügyminisztérium alárendeltségében működő Nemzeti Védelmi Szolgálat létrehozásáig vezetett el.⁶⁹

Szélsőséges csoportok (bujkáló prioritás)

Az ezredfordulót követően megjelent politikai és vallási szélsőségek kategóriát helyesebben politikai szélsőségek és etnikai-szociális konfliktusok együtthatásaként jellemezhetnénk. Az illetékes állami szervek és az államgépezet működése szempontjából a 2004-ben kiadott stratégia nem véletlenül nevezte elsődleges nemzetbiztonsági érdeknek, hogy az alapvető emberi jogok gyakorlását, az ország demokratikus rendjét, alkotmányos intézményeinek munkáját ne lehessen megzavarni. A politikai szélsőségek támogatásában és a konfliktus felszínre kerü-

⁶⁶ NBH 2007. 8-10. o.

⁶⁷ LABORC Sándor In: *Nemzetbiztonsági Hivatal évkönyve, 2007. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2008. 13-16. o.*

⁶⁸ SZILVÁSY György In: *Nemzetbiztonsági Hivatal évkönyve, 2008. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2009. 7-13. o.*

⁶⁹ 293/2010. (XII. 22.) Kormány rendelet a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalan életvitel ellenőrzés és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról

lésében helyesen állapította meg a stratégia, hogy gyökerei szociális és társadalmi problémákra vezethetők vissza.⁷⁰

Az ezredfordulót követő évtized megmutatta, hogy egyes társadalmi csoportok elégedetlenségének lehetséges következményeire. Párhuzamosan külföldön is lezajlott egy folyamat, ami igazolta a várakozásokat. A gazdasági és politikai krízissel szembesült nyugat-európai országokban szélsőséges erőszakos szervezetek léptek fel az államhatalommal szemben, és kiengedték a palackból a kulturális pluralizmust hirdető Európában az idegengyűlölet szellemét. A parlamentáris demokrácia alapelvei természetsszerűen nem egyeztethetők össze mindezen cselekményekkel. Ha a szélsőséges gondolatok nem tarthatóak keretek között, adott pillanatban erőszakossá is válhatnak, ahogyan az hazánkban is történt. A titkosszolgálati tevékenység a szélsőségekkel szembeni fellépés során is nélkülözhetetlen, ha időben észlelni kívánjuk a szólás- és gyülekezési jog túllépését jelentő gyűlöletbeszéd, vagy erőszakos fellépés megjelenését.⁷¹

A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok már az ezredforduló környékén észlelték a belső biztonságot és stabilitást veszélyeztető kihívások között a szélsőséges csoportok jelentőségét. Az ország alkotmányos berendezkedést veszélyeztető szélsőséges törekvések sorában a vallási színezetet öltő szekták társadalomra veszélyes törekvései és különféle irányzatú politikai szélsőségek tevékenysége volt a jellemző.⁷² A rendszerváltást követően tendencia volt az előző, illetve az 1945-öt megelőző politikai rendszerek történelmi újraértelmezése. A transzformációs folyamat során belső kihívásként jelentek meg azok a szélsőséges nézetek, amelyek radikálisnak minősíthetők a többpárti parlamentáris demokrácia útjára lépő Magyar Köztársaságban. Az ezredforduló időszakában a jelenség már ismert volt a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok előtt, de összességében nem tartották jelentős erőnek a politikailag szélsőséges eszméket hirdető szervezeteket. A 2002-es választások idején erőteljesebben felbukkanó radikális csoportok és nézetek mögött nem állt jelentős tömegbázis, sem elégséges anyagi erőforrás tevékenységük kiszélesítéséhez. A Nemzetbiztonsági Hivatal a törvényben foglalt kötelezettségének eleget téve folyamatosan ellenőrizte a csoportosulásokat, alkotmányellenes törekvéseiket jogszerűen akadályozta és korlátozta.⁷³ A szélsőséges szervezetek előtérbe kerülését a terrorizmussal szembeni harc is indokolta, mert a terrorszervezeteket támogató rezsimek figyelme érzékelhetően megnőtt irányukba.⁷⁴ A szélsőséges szervezetekkel és szétszórt kis létszámú csoportosulásokkal szembeni fellépésnek nem mindig volt pozitív visszhangja a

⁷⁰ 2073/2004. (IV. 15.) Kormány határozat

⁷¹ SZTERNÁK György: *Társadalmi problémák – biztonsági kockázatok. Szakmai Szemle (Katonai Biztonsági Hivatal), 2011/3. 5-6. o.*

⁷² DOBOKAY Gábor In: *NBH 2004. 3-4. o.*

⁷³ ZSÓHÁR István In: *NBH 2003. 7-9. o.*

⁷⁴ TÓTH András In: *NBH 2004. 5-6. o.*

médiában, de a szolgálatoknak törvényben előírt kötelezettségük volt a szükséges lépések megtételére.⁷⁵ A szélsőséges csoportok fokozatosan átpolitizálódtak és igyekeztek tevékenységükhöz megfelelő jogalapot biztosítani. A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok nem érzékelték a belső kihívásban rejlő potenciált. 2005-ben létszámukat, szervezettségüket, pénzügyi hátterüket tekintve sem tartották a hazai szélsőséges csoportokat számottevő veszélynek. A szolgálatok tevékenysége a szervezetek szándékainak, célkitűzéseinek pontos ismeretére, valamint arra terjedt ki, hogy a meglévő információk birtokában tovább bomlaszták őket. A tanulmány által tárgyalt évtized derekán a titkosszolgálatok a sikert a bírósági eljárások során született határozatokban látták igazoltnak.⁷⁶

A 2006-os évtől kezdődően vált érezhetővé a szélsőséges csoportokban rejlő bujkáló kihívás. A prioritását a politikai és gazdasági életben lezajlott események bizonyították, amelyek igazolták a tételt, miszerint a veszélyforrások egymás hatását erősítve jelenhetnek meg és okozhatnak vélt, vagy valós jelentőségüknél nagyobb károkat. Az alkotmányos rend elleni szélsőséges megmozdulásokkal szembeni fellépés hangsúlyossá vált 2006-ban, miután kihasználva az országban érzékelhető változásokat, a korábban kis létszámú marginális csoportok drasztikusan léptek fel az államhatalommal szemben.⁷⁷ Meghatározó nemzetbiztonsági kihívást jelentettek a 2006. szeptember 17-ével kezdődő békés demonstrációk, amelyekre megpróbáltak rátelepülni a szélsőséges csoportok. A rendvédelmi szervek önellentmondásba kerültek a politikai nyomás hatására, amikor a perifériára szorult csoportok alkotmányos sértő tevékenysége ellen próbáltak fellépni.⁷⁸ Az Nemzetbiztonsági Hivatal értékelésében a tárgyalt időszakban az alkotmányos elvek érvényesülését és az intézmények megfelelő működését nem fenyegette veszély, de továbbra is kihívást jelentettek azok a szélsőségességük mellett erőszakossá vált, társadalmi támogatást nem élvező marginális csoportok, amelyek megkérdőjelezték előbbiek legitimitását.⁷⁹

Összetett feladatnak bizonyult egyfelől fellépni a parlamentáris demokrácia értékeinek védelmében, másfelől a szélsőséges törekvéseket elhatárolni a békés demonstrációktól, valamint semlegesnek maradni a pártpolitikai érdekektől. Hogy ezt az elvet nem feltétlenül tudták érvényesíteni a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok és más rendvédelmi szervek, azt az évtized végére jellemző vádaskodások jelezték. A szélsőséges csoportosulások az évtized során a jogállamiság szabályai között fokozatosan jutottak politikai támaszhoz. A probléma jelentőségét és látens jelenlétét mutatja, hogy az évtized végére jellemző politikai, gazdasági, szociális és etnikai feszültségek katalizátorként hatottak az alkotmányos

⁷⁵ TÓTH András In: NBH 2005. 7-9. o.

⁷⁶ GALAMBOS Lajos In: NBH 2006. 10. o.

⁷⁷ SZILVÁSY György In: NBH 2007. 5-7. o.

⁷⁸ GALAMBOS Lajos In: NBH 2007. 10-11. o.

⁷⁹ LABORC Sándor In: NBH 2008. 13-16. o.

rend elleni szélsőséges fellépések esetében. A társadalmi elégedetlenségeket kihasználva, egyes szélsőséges csoportosulások nyíltan megkérdőjelezték a fennálló társadalmi és politikai rendet. Akcióik során meghatározóvá vált a politikai és etnikai feszültségkeltés, amit a veszprémi és tatárszentgyörgyi események igazoltak.⁸⁰

Migráció, illegális migráció (feltörekvő prioritás)

A migráció egy bujkáló, de hosszú távon annál jelentősebb kockázati tényező hazánk életében és ez utóbbi állítás hatványozottan igaz az illegális migráció esetében. A magyar társadalom még nem érzékeli a tömeges migrációban rejlő kihívásokat és veszélyeket. Az ezredfordulót követő évtizedben a nemzetbiztonsági szolgálatoknak gyakorlati és kapcsolódó kockázati tényezőként is kiemelt figyelmet kellett fordítaniuk a jelenségre, bár a probléma a közgondolkodásban nem tartozott a figyelmet felkeltő tendenciák sorába.⁸¹ Az elmúlt két évtized figyelembevételével a jelenségről megállapítható, hogy kezelése nem csak politikai kérdés, de hazánk nemzeti céljai mentén kiemelt stratégiai érdek. Az egymás hatását erősítő biztonsági kockázatokkal való kapcsolódása, illetve az illegális és tömeges migrációban rejlő veszélyek megkövetelik, hogy a migrációt –mint jelenség együttest– nemzetbiztonsági szempontból is vizsgáljuk.⁸²

A jogalkotó a rendszerváltást követően is fogalmazott meg a legális⁸³ (illetve illegális) migrációval kapcsolatos titkosszolgálati feladatokat. A transzformáció politikai és gazdasági veszélyei, valamint a régió polgárháborús helyzete együtt járt a menekültek, valamint a bevándorlók nagyobb arányú megjelenésével. Az átmeneti jellegű jogszabályok már foglalkoztak a hazánkba bevándorló vagy menekült státuszért folyamodó személyek biztonsági ellenőrzésével,⁸⁴ amit a Nemzetbiztonsági Hivatal feladatai közé soroltak.⁸⁵ A szabályszerűen bevándorlók mellett a határzárak megnyitásával az országot egyre többen próbálták meg illegális úton is elérni. Mindkét esetben közös, hogy a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokra hárult a feladat, hogy felderítsék és elhárítsák mindazon leplezett

⁸⁰ SZILVÁSY György In: NBH 2009. 7-13. o.; Laborc Sándor In: NBH 2008. 13-16. o.

⁸¹ ZSÓHÁR István In: NBH 2004 7-8. o.

⁸² LAUFER Balázs: *A migráció jelensége, valamint egyes külföldi biztonsági (elhárító) és hírszerző szolgálatok ezzel kapcsolatos kommunikációja. Felderítő Szemle 2010/2. 47. o.*

⁸³ *A racionális keretek között értelmezett külföldi bevándorlás nélkülözhetetlen Európa és hazánk jövője szempontjából. Mindenki más, aki tartózkodását nem tudja legalizálni, az illegális bevándorlók számát erősíti majd.*

⁸⁴ 1990. évi X. törvény a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról 2. § f)

⁸⁵ 26/1990. (II. 14.) Minisztertanácsi rendelet a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról 2. § (1) e)

törekvéseket, amelyek a Magyar Köztársaság szuverenitását, gazdasági és honvédelmi érdekeit sérthetnék.⁸⁶

A '90-es évek biztonság- és védelempolitikai elvei növekvő kockázati elemként definiálták a demográfiai feszültségeket és a tömeges migrációt.⁸⁷ Hazánkban a migráció jelentősége a NATO csatlakozással, az euroatlanti integrációval, a határontúli magyarság helyzetének romlásával és a fegyveres konfliktusok kirobbanásával párhuzamosan növekedett. Biztonsági kockázati tényezőként a globális katonai összeütközés helyett a helyi és regionális fegyveres összetűzések, valamint etnikai, nemzeti és vallási konfliktusok hatottak.⁸⁸ Mindezekkel értelemszerűen együtt járt a menekülthullámok által hordozott nemzetbiztonsági kockázat. A tömeges migráció esetében is igaz a megállapítás, hogy az általa hordozott biztonsági kockázat akkor érzékelhető, ha a társadalmi mozgások már a természettörvények módjára kezdenek viselkedni és –a jog által elérhető és koordinálható területeken kívül– kordában tartásuk lehetőségei beszűkülnek.⁸⁹ A hangsúlyváltozások érzékeltetésénél figyelembe kell venni a jelenlegi változásokat. A tömeges migráció és különösen az illegális bevándorlás jelenségének vizsgálatakor tekintettel kell lenni arra a lehetőségre, hogy az új évezredben növekedni fog a nemzetbiztonsági szolgálatok szerepe a probléma kezelésében. Ez a feladat az állami intézményrendszer egészétől megköveteli a fokozottabb együttműködést, az információk szorosabb koordinálását és megosztását.⁹⁰

A migráció és a kontrollálatlan, tömegessé váló illegális migráció fokozott gazdasági, etnikai, kulturális veszélyeket és ezeken keresztül belpolitikai kockázatot rejt magában, amit a nemzetbiztonsági szolgálatok információszerző, értékelő és elemző tevékenységében priorizálni szükséges. Az emberáradatban leplezett, a Magyar Köztársaság érdekeit sértő motivációval felvértezett személy is megbújhat. A komplex, egyben nemzetbiztonsági szegmenssel is rendelkező problémakör kapcsolódási pontot kínálhat a terrorizmuson, a szervezett bűnözésen, valamint a politikai és vallási szélsőségeken keresztül. Akár legális, vagy illegális utat választanak az ország határainak átlépésékor, valóban lényeges kockázati elem a leplezett külföldi hírszerző szervek, illetve terror-, vagy bűnöző csoportok tagjainak bejutása.

Hazánk még vonzóbbá vált az illegális bevándorlást választók körében az euroatlanti integráció megvalósulását követően. Magyarország 2007. december 21-én csatlakozott a schengeni térséghez, ami a határőrizeti felelősségvállalás növekedésében, a nemzetbiztonsági szolgálatokkal szemben támasztott köve-

⁸⁶ 1990. évi X. törvény 2. § b)

⁸⁷ 94/1998. (XII. 29.) Országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről 2. pont

⁸⁸ KÖVÉR László In: NBH 1999. 2. o.

⁸⁹ PINTÉR 2008. 25. o.

⁹⁰ LAUFER 2010. 48. o.

telményekben is megmutatkozott. A határrendészeti szervek és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal statisztikái egyaránt igazolták a csatlakozás sikeres befejeződésével együtt járó migrációs tendenciát. Hazánkban a migráció szám-szerű növekedését az azt kísérő bűncselekmények sora és velük való szoros kap-csolata jellemezte.⁹¹ Az Európai Unióba való bejutás lehetősége vonzotta az illegális migráns csoportokat, ezért a keresletre automatikusan válaszolt a kíná-lat. Az illegális migrációt kísérő, azzal egy időben megjelent kihívások több pon-ton érintkeznek a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatkörével. Meghatározóvá váltak a bűnözői csoportok, ahol fő tevékenységük összefonódott az ember-csempészettel, a szerv-, ember- és kábítószer-kereskedelemmel, a prostitúcióval, az okmányhamisítással, korrupcióval.

A súlyponti szerep érdekében fontos megjegyezni, hogy hazánk a tárgyalt időszakban a tranzit-ország szerepét töltötte be. A jelenlétüket legalizálni tudók is viszonylag hamar nyugatnak vették az irányt és az illegális határátlépőkkel együtt csak töredékük választotta Magyarországot. Nyugat-Európa lehetőségei végesek. Teoretikusan fennállhat annak a lehetősége, hogy a kábítószer-kereskedelem szempontjából tranzit-, majd fokozatosan cél-országgá vált hazánk is megérezheti a jövőben a tömeges migráció jelentette kockázatot.⁹² Az ország-ban legálisan, vagy illegálisan tartózkodó külföldiek további lehetséges problé-mákat jelenthetnek. Európát a bevándorlók többsége a szabadság, a biztonság és a jog térségeként látja, ahol elsősorban gazdasági jólétre számítanak, de Európa nyugati fele sem kínál teljes körű megoldást. A demográfiai és gazdasági problé-mákkal küzdő Óvilág nem feltétlenül tudja biztosítani mindazt, amit –az európai mércével szakképzetlen- bevándorlók elvártak tőle. Jelenlétük a többségi társa-dalomhoz viszonyítva kulturális, szociális és gazdasági egyenlőtlenségekből szár-mazó feszültségeket gerjeszthet, amit a politikai és vallási ellentétek csak tovább mélyítenek. Ez utóbbi összefüggések álltak az elmúlt évek londoni és párizsi utcai zavargásainak hátterében is.⁹³

Az illegális migráció jelentette kihívás nemzetbiztonsági komplexitását a jö-vőre diagnosztizálható tendenciák szolgálják. Hátterében konfliktusok, instabil régiók, működésképtelen államok, gazdasági instabilitás, természeti, egészség-ügyi, civilizációs problémák állnak. Az illegális bevándorlók számára az Európai Unió jelenti a boldogulást és egy új élet kezdetének a lehetőségét. Magyarország a regionális kihívásokból eredő illegális migrációs útvonalak mentén fekszik és érzékeny a kelet- és délkelet-európai, közel-, vagy közép-keleti események hatá-saként érezhető népmozgásokra.

Ellenérdekelt titkosszolgálatok (klasszikus prioritás)

⁹¹ LAUFER 2010. 49-50. o.

⁹² 1035/2012. (II. 21.) Kormány határozat 37. pont

⁹³ NBH 2006. 43. o.; LAUFER 2010 50.

Csak az a fontos, ami nyilvános? Vagyis a nemzetbiztonsági hangsúlyok megállapíthatóak-e a biztonságpolitikai szakirodalom által preferált témaválasztások alapján? Általánosságban elmondható, hogy egy adott fenyegetés előtérbe kerülésével a vonatkozó szakirodalomi elemzések száma arányosan nő, esetleg a veszély reális nagyságához viszonyítva megugrik. Egyenesen következhetne, hogy a biztonságpolitikai és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységének súlypontjai átfogó módon a tudományos szféra alkotói tevékenységén keresztül is mérhetőek. A kérdésre a válasz egyértelműen nem.

A titkosszolgálatok szavunk két lényeges fogalmat tartalmaz, ami klasszikus feladatukra és rendeltetésükre utal. Egyfelől a szolgálatokat általánosságban a titok, a titkosság jellemzi. Tevékenységükből adódóan annak megvédésében, vagy megszerzésében érdekelték. Másrészt semmilyen cselekmény sem egyoldalú. A szolgálatok kifejezés feltételezi a párhuzamosan működő szervezeteket, amelyek egyéni céljaik megvalósítására törekcszenek. A titkosszolgálatok természetrajza nem változott az idők folyamán. Mindaddig, amíg léteznek titkok, addig feltételezni kell, hogy lesznek ellenérdekelt szervezetek, amelyek ezeket a titkokat meg akarják szerezni. Ez a titkosszolgálati munka alapja. Tevékenységük mindig a háttérben marad, munkájuk kevesebb nyilvánosságot kap, de amíg léteznek emberek a Földön, addig jelentős szerepe lesz és marad a kémkedésnek és a (kém-)elhárításnak.⁹⁴

A világunk egésze és azon belül bármely részeleme leírható, mint információ. A nemzetbiztonsági munka alapja minden esetben információ. A hírszerzés magába foglalja bármely relevánsnak tűnő adat megszerzését, értékelését, elemzését és döntéshozóknak történő továbbítását. A folyamat minden esetben kétirányú, ahol a teoretikusan hírszerzésre és elhárításra osztható polgári és katonai nemzetbiztonsági szféra célja ugyanaz: megszerezni egy adott információt, vagy megghiúsítani az ellenérdekeltet a minősített adathoz történő hozzáféréshez. Az értékek és érdekek mentén haladva lényeges, hogy egy ország elrejttesse gyengeségeit, erősnek látsszon, vagy legalábbis kétségeket támasszon az ellenérdekelt félben valós képességei és lehetőségei tekintetében.⁹⁵

A Nemzetbiztonsági Hivatal állásfoglalása szerint a világban bekövetkezett események okán a terrorizmus elleni küzdelem elsőbbséget élvezett a tárgyalt időszakban, de a realitások talaján állva a szolgálat az ország veszélyeztetettségéhez igazodó, arányos súlypontokat képzett.⁹⁶ Az állítás, függetlenül annak

⁹⁴ KOVÁCS Vendel: *A titkosszolgálatok „természetrajza”*. *Rendészeti Szemle*, 1994/12. 14. o.

⁹⁵ SIMON György: *Az információbiztonság aktuális kérdései*. *Szakmai Tudományos Közlemények (Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Kutatóhely és Magyar Honvédség Térképész Szolgálat)* 2003. 7. o.

⁹⁶ GALAMBOS Lajos In: *NBH 2005*. 11. o.

általános megfogalmazásától, fokozottan igaz a nemzetbiztonsági szolgálatoknak az ellenérdekelt titkosszolgálatokkal szemben kifejtett klasszikus (kém-)elhárító funkciója esetében. Alapelv, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok titkosszolgálatok, de munkájuk általánosságban nem, csak a konkrét műveleti munka alapján titok. Az ellenérdekelt titkosszolgálatokkal szembeni küzdelem az egyetlen feladat, ami minden esetben megjelenik a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok feladatai között, de a feladatellátás tényén kívül szűkszavú a szakirodalom. Mindez természetesen jogos.

Mint klasszikus feladat, a kémelhárítás jelentősége egyáltalán nem csökkent. Fontosságának megítélése téves következtetésre vezethet, ha jelentőségét a biztonsági stratégiák inflációjában, a divatos biztonságpolitikai trendek mentén próbáljuk felmérni, vagy megítélni. A láthatatlan biztonság fontosságának meghatározó pillére, hogy ne cseréljük fel a kémelhárító tevékenység esetében a titkosság fogalmát a titokzatossággal. A nyilvánosság követelménye mellett hasonló súllyal szerepel a titkosság, ami fenntartja az ellentétes fogalmak közötti egyensúlyt. Az ellenérdekelt szolgálatok tevékenységére vonatkozó nyilvános információk esetében a titkosság felé billen a mérleg, ami egyértelműen nemzetbiztonsági érdek. A külföldi hírszerző tevékenység még mindig kiemelkedő, módszerei folyamatosan változtak és finomodtak az ezredfordulót követő évtizedben.⁹⁷ A biztonságpolitikai környezetre jellemző dinamikus változások mellett az ellenérdekelt titkosszolgálatok által támasztott kihívás jelentette az egyetlen stabil pontot az új évezredet követő első évtizedében a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységében.⁹⁸ A titokvédelem nemzeti érdek, ami megköveteli az információvédelmet és a kémelhárítást, az ellenérdekelt titkosszolgálati tevékenység megghiúsítását. Elméleti kérdésként merülhet fel, hogy a szakirodalmi forrásokban az évtized második felére jellemző hangsúlyeltolódások mennyiben befolyásolták a külföldi ellenérdekelt titkosszolgálatok lehetőségeit.

A tárgyalt időszakban az ország helyzetével összefüggésben a gazdasági jellemző stratégiai adatok váltak meghatározóvá.⁹⁹ A hazánk gazdasági-politikai helyzetére vonatkozó valós ismeretek iránti igény az Európai Unióhoz történt csatlakozással, a 2006-os elhúzódó gazdasági válsággal, a kialakult belső társadalmi (gazdasági, politikai, etnikai) feszültségek megjelenésével arányosan nőtt. Nem szabad elvonatoztatni attól a tényről, hogy az ezredforduló időszakát is meghatározta az ellenérdekelt titkosszolgálatok tevékenysége, ami károsan befolyásolhatta volna hazánk NATO tagságát, az EU-hoz történt, vagy az Euró-zónához történő csatlakozást.¹⁰⁰ NATO csatlakozásunkat követően az ellenérdekelt titkosszolgálatok fő hírigényét a katonai szövetség biztonsági rendszerére vonatkozó

⁹⁷ ZSOHÁR István In: NBH 2003. 7-9. o.

⁹⁸ GALAMBOS Lajos In: NBH 2006. 9-10. o.

⁹⁹ DOBOKAY 2000. 91. o.

¹⁰⁰ TÓTH András In: NBH 2003. 5-6. o.

védelmi információk jelentették. Az ellenérdekelt szervek politikai és gazdasági információszerzésének súlya fokozatosan nőtt a tárgyalt évtizedben. Magyarország tekintetében említést érdemel az egykor fegyverbarát (szovjet-) orosz hírszerző szervek aktivitása. Oroszország polgári és katonai hírszerző szolgálatainak aktivitása fokozatosan növekedett az elmúlt időszakban és csak feltételezni lehet, hogy a stratégiai dokumentumokban vázolt célkitűzéseik és rendelkezésükre álló pénzügyi erőforrásaik nem gátolták őket feladatuk ellátásában. Jelentős csoportot képeznek azon országok hírszerző szervei is, amelyek az európai integráció nagyarányú átalakulásával és a közösség párhuzamos nyitási politikájával kerültek előnyös helyzetbe. Az általuk megszerezni kívánt információk széles spektrumon mozogtak a tudományos-műszaki eredmények, katonapolitikai, gazdasági kérdések, stb. illetően.¹⁰¹ Egyes országok hazánkban keresztül próbálják megszerezni azokat a védett információkat, amelyeket a tőlünk nyugatabbra fekvő európai államok védelmi rendszere miatt nem volnának képesek. Az ellenérdekelt tevékenység nem feltétlenül öltött ellenséges arcot az elmúlt évtizedben. A külföldi hírszerző szervek próbálkozásai során gyakran gazdasági érdekeik érvényesítése, vagy a két ország közötti kulturális kapcsolat fejlesztésén keresztül próbálták pozícióikat kiépíteni, hogy így alakítsanak ki helyi kapcsolatok és szerezzék meg hazánk államtitkait.¹⁰²

Szövetségi keretek között stratégiai szinten deklarált elv a partneri viszony, az együttműködés és a közös erőfeszítés.¹⁰³ Az EU és a NATO tagországok együttműködésének pozitív oldala mellett az is világossá vált, hogy a külföldi titkosszolgálatok gyakran a partneri kapcsolatokat próbálják meg Magyarország ellen fordítani. Egyszerre valósul meg partneri együttműködés az új kihívásokkal szembeni együttes fellépés területén, de továbbra is megmaradt egymás titkos információinak a kifürkészésére, megszerzésére irányuló akarat. Ezzel a kettősséggel várhatóan hosszú távon számolni kell, ezért meg kell találni az egyensúlyt a külföldi hírszerző tevékenység elhárítása és a közös értékek és érdekek mentén megvalósuló együttes fellépés között.¹⁰⁴

A pártpolitika, mint belsőkihívás (alternatív prioritás)¹⁰⁵

A nemzetbiztonsági szolgálatokról folytatott közgondolkodás egyik meghatározó kérdése már évtizedek óta, hogy szükség van-e egyáltalán a „titkosszolgálatokra” és ha igen, akkor kell-e ennyi nemzetbiztonsági szolgálat hazánkban? Az általános

¹⁰¹ DOBOKAY 2000. 90-91. o.

¹⁰² TÓTH 2011. 118. o.

¹⁰³ 2073/2004 (IV. 14.) Kormány határozat

¹⁰⁴ TÓTH 2011. 118. o.

¹⁰⁵ A szerzőnek az alfejezet korábban már megjelent gondolatait lásd még: DÁVID 2013. 72-75. o.

véleményformálás és az előző rendszer állambiztonsági szolgálatait sújtó megbélyegzés mellett, talán csak a politikai változások generálta bizonytalanság és a szakmai munka átpolitizálódása formálta károsabban a nemzetbiztonsági szférát. A rendszerváltás óta folyamatosan előtérbe került a létszámleépítés, a költségvetési keretszámok csökkentése, ami a létbiztonság érzésének hiánya mellett a szakemberek kiáramlását, „agyelszívást” és magas arányú fluktuációt eredményezett.¹⁰⁶ Ez felveti azt a kérdést is, hogy a stratégiai szintű feladatszabás és az elvárások egyensúlyban álltak-e a nemzetbiztonsági szféra rendelkezésére álló forrásokkal?

Az európai kelet-nyugati szembenállás és egy világméretű fegyveres összecsapás lehetőségének megszűnése nem várt gyorsasággal következett be az 1980-as és 1990-es évek fordulóján. A fenyegetés megszűnése és az ezredforduló magyarországi optimizmusa azt a téves benyomást kelthette a politikai döntéshozókban, hogy a rutinszerűen hangoztatott és a stratégiai szinten megjelenő biztonsági kihívások nem válhatnak realitássá. A stratégiai dokumentumok viszont nem számoltak az egyik leglényegesebb belső kihívással, a (párt) politikai küzdelemnek a nemzeti és nemzetbiztonsági érdekre gyakorolt hatásával. Jelenlétét a gyakorlat igazolta, mértéke a hírszerző és elhárító szolgálatok egészére nézve nem mérhető, de hatása körvonalaiiban érzékeltethető. A rendszerváltozást követő éveket meghatározta a politika „titkosszolgálati boszorkánykergetése”, ami egyrészt a nemzetbiztonsági szféra egyfajta belső bűnbakkeresésében és önostorozásában, másrészt az úgynevezett „ügynökkérdésben” teljesedett ki. Azt állítani, hogy negyed évszázaddal későbbi változatlan aktualitása ne befolyásolná a szakmai tevékenységet, a szféra kohézióját és társadalmi megítélését: fikció.

A modernkori magyar történelem és a rendszerváltozás politikai törésvonalat mentén az államvédelmi és állambiztonsági szolgálatokkal szembeni bizalmatlanság és a politika különleges szerepe a nemzetbiztonsági szférában mindvégig jelen volt.¹⁰⁷ Az első szabad általános népképviselői választást követően az országgyűlés politikai érdekcsoportjainak sokszínűsége és különbözősége ellenére a nemzetbiztonsági szolgálatok irányítása és vezetése konszolidált ciklusok mentén valósult meg. A Magyar Köztársaság kikiáltását követő egy-két kivételtől eltekintve a parlamentáris demokrácia első évtizedében kiegyensúlyozott volt a szolgálatok vezetése. Az ezredfordulót követő évtized második felében, a 2006-tól kibontakozó politikai, majd gazdasági és társadalmi válság magával hozta az egyes rendvédelmi szervek, kiemelten a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok irányításának és vezetésének átpolitizálódását. Az elméleti kérdésfeltevés

¹⁰⁶ Kovács 1994. 14. o.; Izsa 2007. 29. o.

¹⁰⁷ A téma szempontjából releváns „Állambiztonság, nemzetbiztonság – Egykor és ma” című konferenciáról szóló beszámolót lásd: Dávid Ferenc: *Korszakok és eltérő szempontok az állambiztonsági és nemzetbiztonsági szférában. Hadtudomány 2011/4. 112-125. o.*

egy másik oldala, hogy a hivatkozott érzékeny időszakban a belpolitikai küzdelmek mennyire szolgáltatták ki az országot és az állam biztonságáért felelős szervezeteket a feladatszabás fókuszpontjában álló ellenérdekelt titkosszolgálati, szervezett bűnözői vagy szélsőséges csoportok stb. tevékenységével szemben. Ráadásul, a tanulmány által tárgyalt időszakban a nemzetbiztonsági szféra strukturális reformja akkor került előtérbe, amikor a feltételek és körülmények nem voltak kedvezőek.¹⁰⁸ A papíron megfogalmazott elvárásokat a valóság a belső akadályok miatt sem volt képes visszatükrözni. Az ezredfordulót követő évtizedben az ország a működésképtelenség tüneteit mutatta és felesleges elméleti kérdésfelvetés volna azt feltételezni, hogy ez ne hatott volna ki a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatellátására.¹⁰⁹

A 21. század első évtizede a nemzetbiztonsági szférában

Az euroatlanti integráció és a rendszerváltozás óta eltelt évek mérföldkőként jelentek meg Magyarország és a (polgári) nemzetbiztonsági szolgálatok feladatellátásban. A paradigmaváltás, vagyis a nemzetbiztonsági szféra szervezete, feladatszabása és működési kerete között értelmezett és a biztonsági környezet dinamikus változásai közvetve igazolják a tanulmány által tárgyalt időszak jelentőségét. A rendszerváltozást követően a nemzetbiztonsági szolgálatok az új típusú fenyegetésekben, veszélyekben és kihívásokban leltek önazonoságot, de az ezredfordulót követően az elméleti problémák mind markánsabban jelentek meg a gyakorlatban is. A változásokkal párhuzamosan a rendelkezésre álló szűkös források hangsúlyok képzését tették szükségessé a nemzetbiztonsági szférában. Az ezredfordulót követően eltérő időpontban, de egymás hatását erősítve mind erősebben jelentek meg a szakirodalomban hangzatosnak és divatosnak tűnő veszélyes jelenségek, amelyek közül a tanulmány a terrorizmus és nemzetközi terrorizmussal szembeni fellépés deklarált, a bűnözésben érzékelhető tendenciák reális, a szélsőséges csoportok térnyeréséből eredő veszélyek bujkáló, a migráció és illegális migráció feltörekvő, az ellenérdekelt szolgálatokkal szembeni munka klasszikus, míg a pártpolitikai csatározások negatív hatásának alternatív jelentőségét emelte ki. Összegzőként megállapítható, hogy a folyamatos változás egyetlen változatlan alapelve, hogy a nemzetbiztonsági funkció nélkül értelmezhetetlen a magyar nemzet biztonsága, ami viszont összekapcsolódik a szféra

¹⁰⁸ SZILVÁSY György In: NBH 2008. 7-11. o.

¹⁰⁹ A médiában és a politikában a tárgyalt időszak utolsó éveiben a következő címszavak határozták meg a polgári nemzetbiztonsági szférát: Egy-másért Egy-Másért Alapítvány, Fidesz-lehallgatás, UD Zrt., Szilvásy György, Galambos Lajos és Laborc Sándor letartóztatása.

irányába támasztott igényekkel arányos mértékű és minőségi támogatással, ami előfeltételezi a stratégiai szintű gondolkodást.

Felhasznált irodalom

- BUDAI Gábor: Esettanulmány a nemzetbiztonsági szolgálatok átszervezéséről. Társadalomkutatás 26. MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest, 2008 517-533. o.;
- DÁVID Ferenc: Biztonságpolitikai hangsúlyok a polgári nemzetbiztonsági szférában 2001 és 2010 között. Hadtudomány 2013/1-2. 62-76. o.;
- DÁVID Ferenc: Korszakok és eltérő szempontok az állambiztonsági és nemzetbiztonsági szférában. Hadtudomány 2011/4. 112-125. o.;
- DÁVID Ferenc: Terrorizmus és nemzetbiztonság az ezredforduló jogalkotásában. Szakmai Szemle (Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat) 2013/1. 40-52. o.;
- DOBOKAY Gábor: Gazdasági hírszerzés, ipari kémkedés. Belügyi Szemle, 2000/6. 89-94. o.;
- FINSZTER Géza: A nemzetbiztonságról. Rendészeti Szemle, 1991/1. 5-17. o.;
- FINSZTER Géza: Ismét a nemzetbiztonságról. Belügyi Szemle, 1999/4-5. 5-19. o.;
- FINSZTER Géza: A nemzetbiztonsági igazgatás. In: Közigazgatási jog. Különös rész. Osiris, Budapest, 2006.;
- GÁL István László: Új biztonságpolitikai kihívás a XXI. században: a terrorizmus finanszírozása. Szakmai Szemle (KNBSZ), 2012/1. 5-15. o.;
- IZSA Jenő: Az ország biztonságát és a védelmi szféra helyzetét befolyásoló körülmények, tényezők. Szakmai Tudományos Közlemények (Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Kutatóhely és Magyar Honvédség Térképész Szolgálat) 2003 73-81. o.;
- IZSA Jenő: Nemzetbiztonsági alapismeretek. A titkosszolgálatok működése. ZMNE, Budapest, 2009.;
- IZSA Jenő: A titkosszolgálati/nemzetbiztonsági ágazati stratégiáról. Hadtudomány, 2006/4. 109-113. o.;
- IZSA Jenő: Javaslatok a nemzetbiztonsági/titkosszolgálati stratégia kidolgozásához. Hadtudomány, 2007/1. 15-29. o.;
- IZSA Jenő: A titkosszolgálatok tevékenységének általános jellemzői, ellenőrzésük és irányításuk kérdései. Szakmai Szemle (Katonai Biztonsági Hi-

vatal),

2009/2. 5-19. o.;

- IZSA Jenő: A titkosszolgálati/nemzetbiztonsági ágazati stratégiáról. Hadtudomány, 2006/4. 109-113. o.;
- KOVÁCS Vendel: A titkosszolgálatok „természetrája”. Rendészeti Szemle, 1994/12. 14-17. o.;
- LAKATOS Zsolt: Terrorizmus. A nemzetbiztonsági szolgálatok átalakításának tapasztalatai. Felderítő Szemle, 2006/1. 67-74. o.;
- LAUFER Balázs: A migráció jelensége, valamint egyes külföldi biztonsági (elhárító) és hírszerző szolgálatok ezzel kapcsolatos kommunikációja. Felderítő Szemle 2010/2. 47-62. o.;
- LÉNÁRT Ferenc: Biztonság, nemzetbiztonság. Új Honvédségi Szemle, 2000/1. 41-59. o.;
- ORMOS Mária: A háborúról és a terrorizmusról. Hadtudomány 2005/4. 35-43. o.;
- PINTÉR István (szerk.): Tanulmányok a nemzetbiztonsági törvény továbbfejlesztéséről. Geopolitikai Tanács Közhasznú Alapítvány, Budapest, 2008.;
- SIMON György: Az információbiztonság aktuális kérdései. Szakmai Tudományos Közlemények (Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Kutatóhely és Magyar Honvédség Térképész Szolgálat) 2003. 7-13. o.;
- SZTERNÁK György: Társadalmi problémák – biztonsági kockázatok. Szakmai Szemle (Katonai Biztonsági Hivatal), 2011/3. 5-18. o.;
- SZÜCS Jenő: Vázlat Európa három történeti régiójáról. Magvető, Budapest, 1983.;
- TÁLAS Péter: A terrorfenyegetettségéről a számok tükrében. ZMNE Stratégiai Védelmi Kutató Központ Elemzések, 2011/7. 1-10. o.;
- TÁLAS Péter: A terrorizmus elleni küzdelem néhány dilemmájáról. Hadtudomány, 2005/4. 194-202. o.;
- TÁLAS Péter: A hadtudomány és a terrorizmus viszonya. Hadtudomány, 2009/3-4. 22-27. o.;
- TÓTH Csaba Mihály: Az együttműködés, mint az új kihívások hatására fokozódó követelmény a nemzetbiztonsági szférában. Szakmai Szemle (Katonai Biztonsági Hivatal), 2011/3. 114-122. o.;
- TÜTTŐ Szabolcs: A nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszere az új kihívások tükrében. Hadtudomány, 2007/3. 24-36. o.;

- URBÁN Attila: A nemzetbiztonsági szolgálatok és a terrorelhárítás. In: Kuglics Gábor (szerk.): Politikai elemzések. Magyar Lajos Alapítvány, Budapest, 2002/1. 35-50. o.;
- URBÁN Attila: A Magyar Köztársaság NATO-tagságából fakadó nemzetbiztonsági kihívások. Hadtudomány, 2006/4. 105-109.;
- NBH évkönyv, 1999. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 1999.;
- NBH évkönyv, 2000. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2001.;
- NBH évkönyv, 2001. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2002.;
- NBH évkönyv, 2003. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2004.;
- NBH évkönyv, 2004. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2005.;
- NBH évkönyv, 2005. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2006.;
- NBH évkönyv, 2006. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2007.;
- Nemzetbiztonsági Hivatal évkönyve, 2007. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2008.;
- Nemzetbiztonsági Hivatal évkönyve, 2008. Nemzetbiztonsági Hivatal, Budapest, 2009.;
- Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága nyilvános üléseinek jegyzőkönyvei;

Jogszabályok

- Magyarország Alaptörvénye;
- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről;
- 1990. évi X. törvény a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról;
- 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről;
- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról;
- 2010. évi CXLVIII. törvény a Magyar Köztársaság minisztériumainak felsorolásáról szóló 2010. évi XLII. törvénnyel összefüggésben szükséges törvénymódosításokról és egyes iparjogvédelmi tárgyú törvények módosításáról;
- 2010. évi XLVII. törvény egyes rendészeti tárgyú és az azokkal összefüggő törvények módosításáról;
- 2011. évi CCVII. törvény egyes rendvédelmi tárgyú törvények módosításáról, valamint az azzal összefüggő további törvénymódosításokról;
- 1035/2012. (II. 21.) Kormány határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról;

- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról;
- 2073/2004. (III. 31.) Kormány határozat a Magyar Köztársaság új nemzeti biztonsági stratégiájáról (módosítás);
- 2121/2006. (VII. 11.) Kormány határozat a terrorfelderítés műveleti koordinációjáról és a Terrorellenes Koordinációs Bizottság létrehozásáról szóló 2239/2005. (X. 28.) Kormány határozat módosításáról;
- 2144/2002. (V. 6.) Kormány határozat a Magyar Köztársaság új nemzeti biztonsági stratégiájáról;
- 2239/2005. (X. 28.) Kormány határozat a terrorfelderítés műveleti koordinációjáról és a Terrorellenes Koordinációs Bizottság létrehozásáról;
- 232/2010. (VIII. 19.) Kormány rendelet a Terrorellhárítási Központról;
- 26/1990. (II. 14.) Minisztertanácsi rendelet a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról;
- 293/2010. (XII. 22.) Kormány rendelet a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalan életvitel ellenőrzés és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról;
- 295/2010. (XII. 22.) Kormány rendelet a terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól;
- 94/1998. (XII. 29.) Országgyűlési határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről;

Internetes források

- EU [2005] The European Union Counter-Terrorism Strategy.
<http://register.consilium.eu.int/pdf/en/05/st14/st14469-re04.en05.pdf>
(2012. január 10.);
- NATO [1990] Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23693.htm, valamint ugyanitt ...23847.htm, ... 24733.htm ,... 27433.htm,... 68580.htm
(2014. február 1.);

Könyvismertető

Dr. Regényi Kund Miklós

Udo Ulfkotte: Gekaufte Journalisten. Wie Politiker, Geheimdienste, und Hochfinanz Deutschlands Massenmedien lenken [Megvásárolt újságírók – Hogyan irányítják a politikusok, a titkosszolgálatok és a pénzügyi világ a tömegkommunikációt Németországban] (Rottenburg, Kopp Verlag, 2014 ¹⁻³, ISBN 978-3-86445-143-0) c. könyvéről

A mű címe leleplezést ígér – és előrebecsátható, hogy a szerző tartja az ígéretét. Aki az egyelőre csak német nyelven elérhető, jegyzetekkel együtt 332 oldalas, kemény kötésben megjelent művet elolvassa, valóban képet kap a címben megjelölt témáról, természetesen a szerző sajátos (kritikusai által „jobboldali populistának” „áltudományosnak” mondott) látásmódjával és stílusában. Csak a valódi szenzáció marad el – legalábbis a realista szemléletű olvasó számára.

Ha a dolgot önmagát nézzük, a meglehetősen bőbeszédű, szerkezetében is csapongó, stílusában helyenként az előbeszéd fordulatait idéző műben néhány oldal foglalkozik a szerző és a hírszerzés kapcsolatával. A történet a klasszikus titkosszolgálati eszköztár szinte minden elemét felvonultatja. A fiatal egyetemi hallgatónak professzora (szakmai terminológiával élve, egy kutató ügynök) felhívja figyelmét egy alapítvány által finanszírozott továbbképzésre, melynek tematikájában az oktatáson túl szerepjátékok is helyet kapnak (ezeket, a szerző által is feltételezésként megfogalmazva, rögzítik és elemzik, képet kapva a meghívottak személyiségéről). A tehetséges és szorgalmas fiatal egy vezető konzervatív lapnál helyezkedik el, tevékenykedik a kereszténydemokrata párthoz közeli alapítványokban, lapja képviselőjében hosszú időt tölt a Közel-Keleten (egyebek között Irakban, ahol tanúja lesz a kurdok elleni mustárgáz-támadásnak), Afrikában és Dél-Amerikában. A német hírszerzéssel fenntartott kapcsolata eközben egyre mélyül. Konkrétumokat csak annyit tudunk meg, hogy szigorúan titkos minősítésű iratok tartalmát ismerhette meg, előbb kapcsolattartói elbeszéléséből, majd az anyagokba személyesen betekintve. Az iratokat később magánál is tarthatta, erre a célra a szerkesztőség külön lemezszekrényt bocsátott rendelkezésére. A vélhetően mindkét fél számára gyümölcsöző kapcsolat akkor szakadt meg, amikor egy politikus politikai ellenfele tényleges kikémlelésére szólította fel. Miután ezt megtagadta, a hírszerzés szakemberei államtitoksértés vádjával perbe fogják, a rendőrség házkutatást tart otthonában, munkahelyén, az egyetemen, ahol oktat, ennek hatására állását elveszti. A per maga később érdemi megállapítások nélkül véget ér.

A leírtakat szakmai szemmel elemezve, a folyamatot úgy is leírhatjuk, hogy a hírszerzés fedésben, kapcsolatai bevonásával tanulmányozta a feltörekvő média-szakembert, majd éveken keresztül bizalmi kapcsolatként foglalkoztatta, amivel célja a közvélemény befolyásolása volt. Ehhez kifinomult módszereket alkalmazott, nem adott direkt megrendeléseket és utasításokat, mindössze háttér-információkat bocsátott az újságíró rendelkezésére. (Nem hallunk külföldi útjainak összefüggésben beszámoltatásról, nem hallunk anyagi természetű ellenszolgáltatásról, a karrier előmozdításáról – noha ezek valószínűsíthető mellékkörülményeknek tekinthetők.) A kapcsolat megszakításához szakmai hiba – egy amatőr, egy politikus túlzása – vezetett. A nagyobb károk megelőzésére a hírszerzés lejárató műveletet hajtott végre, melyhez a kapcsolattartás körülményeit használta fel, mintegy terhelő alapként alkalmazva azt. Lényeges, hogy Ulfkotte állását elvesztette ugyan, de egzisztenciáját távolról sem, sőt – másik egyetemen – katedráját is visszaszerezte, azaz – a leírtak súlyát nem csökkentve – tényleges ellehetetlenítésről, pláne szabadságvesztéssel járó büntetésről nem beszélhetünk, az vélhetően nem is volt a hírszerzés célja. (Nem hallunk az újbóli kapcsolatfelvételekről, a bizalmi kapcsolat megnyerésére, meggyőzésére irányuló lépésekről, ámbár azok valószínűsíthetőek, már csak a befektetett energiák további megtérülésének érdekében is.)

A könyv terjedelmileg is legnagyobb része a vezető médiumok újságírói és a gazdasági-politikai döntéshozók kapcsolatrendszerének taglalása. A befolyásolás eszközei ehelyütt sem meglepőek, inkább kissé tankönyvszerűek. Eszerint az „alfa-újságírókat”, azaz a médiát formálisan és/vagy informálisan irányító szerzőket, szerkesztőket jó fizetéssel, bőséges juttatásokkal (pl. úti-, étkezési és egyéb költségek rugalmas elszámolása, gépjárműhasználat, ajándékok és prémiumok rendszere, mindez szokásszerűen és gyakorlatilag adómentesen), másodállásokkal (könyvek, cikkek, továbbképzések, médiaszereplés, alapítványi és kormányzati megbízások), elismerésekkel, nem utolsósorban pedig a hatalom és a hatalmasok személyes vagy intézményesített (klubok, alapítványok, háttérműhelyek) közelségével lehet megnyerni. Ulfkotte részletesen, saját szerepvállalását nem titkolva, ezáltal hitelesen számol be az ezzel kapcsolatos tapasztalatairól. Következtetése az, hogy az elmondottak alapján a média nem független, nem tudja betölteni független tájékoztatásban és a hatalom ellenőrzésében megragadható szerepét. Ennek tudja be, hogy a média egyre egységibb, laposabb, bulvárszerűbb. A rendszer leleplezőivel, a kórusból kiéneklőkkel – így például az euróval, az EU-bővítéssel vagy a migrációval szemben kritikus hangot megütő szerzővel – szembeni retorziók ez esetben sem tűnnek borzalmasnak: elhallgatás, ironia, fizetés és juttatások csökkenése. (Nincs szó arról, hogy az alternatív nyilvánosságban való szereplést, megjelenést bárki korlátozni vagy gátolni kívánná.)

Figyelmet érdemel a szerző azon hipotézise, miszerint a hagyományos médiumok szerepének (példányszámának, adásidejének), ezáltal befolyásának és bevételeinek csökkenése arra vezethető vissza, hogy a hírfogyasztók felismerték a fentebb vádolt összefüggéseket, és nem akarnak pénzt adni olyan papíralapú vagy internetes kiadványokra, melyek kritikai és kontrollfunkcióikat csak deklarációk szintjén töltik be. Ulfkotte tételelesen hangsúlyozza, hogy a bemutatott jelenségért nem az internetes médiumok tehetők felelőssé.

A könyv alkalmas egy elvontabb szinten történő elemzésre is. Ezen a szinten a leírtak mögött egy már-már idilli társadalomkép rajzolódik ki. Központi szerepben van a képzett, művelt, a nyelvet és a témát jól ismerő, mindig az objektív tájékoztatásra törekvő, a gazdasági és politikai hatalommal szemben bizmatlan, kritikus és távolságtartó újságíró, illetve az őket alkalmazó médiumok. Az újságíró ebben a modellben éppen kritikus szerepe és függetlensége miatt képes alakítani a közvéleményt. Ezt felismerve, a döntéshozók diszkréten (lásd titkoszolgálatok) sokszoros áttétellel, a direkt befolyásolás látszatát is kerülve, az újságírók megnyerése, meggyőzése, informálása – kényeztetése és dédelgetése – által törekednek annak a közvéleménynek a befolyásolására, melynek – általuk is igenelt módon – végső soron hatalmukat és jólétüket is köszönhetik. Nyilván vélemény kérdése, hogy hol kezdődik és hol ér véget a média szabadsága, szoros kontrollról, pláne retorzióról semmiképpen nem beszélhetünk. Ulfkotte sajnálatos – nosztalgiával? – állapítja meg, hogy ez a modell visszaszorulóban van. Az okok keresése során azonban – véleményem szerint – túlságosan egysíkú, az alternatívák felvázolásával pedig adós marad.

Ez persze nem meglepő: demokratikus, szabad jogállamban felnőtt olvasó – mint amilyen a Német Szövetségi Köztársaság polgára – számára teljességgel kizárt a média direkt állami kontrollja, jóllehet a fentebb vázolt modell alternatívájaként nagyon is számbavehető opció. A másik alternatíva legalább ennyire elborzasztó, de történelmi példák nélkül nehezen elképzelhető. Ebben a világban nincs szükség a mégoly befolyásolt kvázifüggetlen médiára, szerkesztőségi műhelyekre, tényfeltáró-oknyomozó riportokra és riporterekre, kvázifüggetlen terméktesztekre, tanulmányutakra és konferenciákra. Hasonlóan feleslegesek a think tankok és más háttérműhelyek. Hiszen a felvilágosult, médiafogyasztó polgárok helyére a második generációs interneten tájékozódó (azaz csak virtuális falujuk pletykáira hagyatkozó), az ott talált, készen kapott és könnyen megosztható, lehetőleg képi válaszokkal megelégedő, fogyasztási szokásaikat és preferenciáikat áruba bocsátó tömegek lépnek, akiknek befolyásolásához, manipulációjához nem gondolkodó emberek megnyerésére, hanem metaadataikat rögzítő és elemző algoritmusokra, az azokból építkező „társadalmi mérnökökre” van szükség. Máz a tortán, hogy mindez nem a jog által többé kevésbé szabályozott közéleti-politikai térben, hanem a profitorientált magángazdaság szférájában történik (majd?).

Ulfkotte „szenzációs” leleplezései feltételezik a német viszonyok igen alapos ismeretét. Műve ezek hiányában nem élvezhető. A viszonyokat ismerők számára pedig nem a szenzációk miatt érdemel figyelmet, hanem amiatt, hogy hitelesen – jóllehet egy kissé csapongóan és bőbeszédűen – bemutatja a közvélemény alakításának puha eszközökkel, jogszabályok kontrollja alatt történő, a demokrácia eszméit a lehető legkisebb mértékben sértő módszereit, melyek az alternatívák fényében még akár vállalható kompromisszumnak, mindenképpen a kisebbik rossznak tűnhetnek.